

2224.180

Harvard College Library

FROM THE
FRANCIS PARKMAN
MEMORIAL FUND
FOR
CANADIAN HISTORY
ESTABLISHED IN 1908

MAGYAR
NYELVKINCSEK.

THESAVRI
LINGVAE HVNGARICAE.

THESAVRI
LINGVAE HVNGARICAE

EX EPOCHA ARPADIANORUM.

COLLIGEBAT

JOANNES JERNEY.

PESTINI, MDCCCLIV.

PROPRIETAS AVCTORIS.

MAGYAR
NYELVKINCSEK
ÁRPÁDEK KORSZAKÁBÓL.

EGYBEGYÜJTÉ

JERNEY JÁNOS.

PESTEN, MDCCCLIV.
A' SZERZŐ TULAJDONA.

2227.180

Pesten, 1854. Bucsónszky Alajos könyvnyomdája, Ósz-utca 20. sz. alatt.

ELŐSZÓ.

Sajnosan és vizsgálódásaik nem kis hátrányával érzék a' nyelvbu-
várok irodalmunk azon hiányát, mely honi régiségeinkben, neve-
zetesen okleveleink-, törvényeink-, krónikáink- 's egyéb irott em-
lékeinkben tömérdek számánál elhintve találtató magyar szók ed-
digelő egy halmazban nem birtokolásából származott; a' minemű szók
kéttelenül a' parduczos ősök fogalmait, eszme- és szójárását hiven
tükrözvén, méltán eredeti kincsek 's keleti drága gyöngyök gya-
nánt tekintendők.

E' hézagot kívántam betölteni, midőn az árpádiak korszakát
a' XIV-dik század első éveig fölkarolva, a' hely-, határ-, vidék-,
hegy-, völgy-, erdő-, folyó-, család-, személy-, hivatal-, eszköz-
's egyéb ide vonatkozó, bármirészben magyar szóértelmet tartal-
mazó neveket és szólásformákat összegyűjtvén, szótáralakban kö-
rülbelöl mintegy ötezer vezérszóval ellátva közrebocsátom*).

Fáradozásom sikeréről a' cikkek és tárgyak érdekessége 's
gazdagsága nyújtand bizonytságot, mely által egyszersmind hajdani
nyelvünk tömör valamint hajlékony tulajdona állítatik világ elé: itt
csak kutforrásimról és eljárásom modoráról akarok kellő utmutatás
kép pár szót ejteni.

Kutfőkül használtam mindazon okleveleket, melyek sz. István
1001-diki alapító levelétől kezdve 1301-ig királyaink 's más jeles

*) Némely hirdetésekbe 6000 szám csuszott be hibásan 5000 helyett.

és hiteles személyek 's testületek által szokott ünnepélyességgel kiadvák, 's melyek részint eredetiben, részint későbbi átiratokban fönmaradtak, és mostaniglan nyomtatásban Pray, Katona, Wagner, Cornides, Koller, Bárdossy, Horvát István, Fejér, Czech, Kemény, Érdy, Bartal 's egyebek által sokrendü munkákban közölve napvilágot láttak; de ezeken kívül többféle kéziratokból és különféle gyűjteményekben meg levéltárakban őrzött eredeti példányokból is szedegettem számtalan érdekes adatokat.

A' kutfőket különkülön minden szónál földéznem anynyi lett volna, mint e' könyv terjedelmét czéltalanul három- vagy négy-szeresenem. Szövegeim bizonyára elég hitelességet nyerendnek, ha a' criticus utánnnyomozó minden oldalról hiveknek találandja; a' a' miért előre kezekedem. Az évszám, mit minden előforduló szónál gondosan és hiven följegyeztem, a' kérdéses szót tartalmazó oklevél keltének korát mutatja, következőleg időnkinti divatáért félremagyarázhatlanúl harczol. Hol az okmányok latin kifejezése vagy körülíró szólása nyujt bővebb fölvilágosítást, a' szövegek saját igéi pontos beiktatásával támogatám kitüzött értelmezésemet.

Mint kiki észreveendi, kitünőkép bő anyagot nyujtott az ugy nevezett Várad Regestrum (Regestrum Varadiense), mely hét, nevezetesen 1214, 1216, 1217, 1219, 1221, 1229 és 1235-dik, ámbár nem korácsi renddel egybeillesztett évekről szóló 389 különböző tárgyú és eseményszülte, sz. László király sirjánál kelt ítéltszerű okmányokat foglal magában. Ezen megbecsülhetetlen lajstrom eredetiében nem jutott hozzánk, azonban Fráter György váradi püspök Kolosváratt 1550-ben olyanból nyomtatván ki, a' régi irás kételyei, kivált hely- és személyneveknéli ingatag olvasmánya és hibás lenyomása daczára, criticali gondos egybevetés folytán nagyrészb en eloszlat hatók, kijavithatók; 's a' mi még is ezeken túl fönmarad, egyedül az akkori helyesírás szabálytalansága- és határozatlanságának, meg a' jegyzőkönyv vitelénél működő különféle kezeknek tulajdonitható. Fráter kiadását Bel Mátyás §-ekre föl osztva és hasznos jegyzetekkel bővitve ily czim alatt ismétlé: „Ritus explorandae veritatis, seu Judicium ferri candentis, quo in di-

rimendis controversiis Gens Hungara olim utebatur“ (Lásd: *Adparatus ad Historiam Hungariae. Posonii, 1735. fol. Dec. I. Monum. V.*). Időnkben újabb kiadást is ért e' mű Endlicher István gyűjteménye közt (*Rerum Hungaricarum Monumenta Arpadiana. Sangalli, 1849. 8-o*). Dolgozatomnál mindezeket szem előtt tartottam*).

Kutató gyanánt használám továbbá a' két halotti vagyis temetési beszédet (*Allocutiones Funebres*), ezek szavainak, mint legnagyobb bizonyossággal az árpádi korszakból, közhiedelem szerint ugyanis a' XII-dik századból fönmaradt nyelvemlékének soraimban helyet adván, követve főleg Révai Miklós tudós értekezéssel ellátott kiadását (*Antiquitates Literatvrae Hvngaricae. Pestini, 1803. 8-o Vol. I.*).

Honi krónikáink között Béla király névtelen jegyzője (*Anonymus Belae Regis Notarius*) és Kézai Simon történelmi iratai azok, mik czélunkra biztos anyagot nyujtának; a' kérdéses korra vonatkozó bővebb világosításul azonban a' Turóczi által kiirt és közzétett XIV-dik századi képes krónika, ugyszinte a' budai, pozsonyi sőt dubiczai krónika sem mellőztetett el. Ezekhez járult Rogeriusnak a' mongol pusztításról írott munkája és sz. Gellérd életírása, némely, maga helyén megnevezett külföldi történetiratokkal, mik között Constantinus Porphyrogenitus munkája kitűnő helyet foglal.

Czélszerűbb használat tekintetéből a' vezérszókat mai kimondás és írásmód szerint, az összetett szókat pedig választó jelekkel elkülönözve adtam. Nem bocsátkoztam a' szók bővebb nyomozásába 's magyarázatába, csak gyérén élvén némi ujmutatással, akkor is leginkább az ősz régiségre támaszkodva. A' bölcselő nyelvészek földatául marad a' bővebb fejtegetés. Ők bizonyosan tudni fogják mikép forditassanak haszonra anyagaink, hol keressék a' gyököket; mit és miért tartsanak eredeti magyar szónak.

*) Ha a' régi irományok féltékenyen őrzött rejtekhelyei szakértők által gondosan föl-kutatnának, bizonyára kerülne még napfényre a' nagyváradin kívül honnunk több káptalanai mellett is divatozott Ordaliáknak hasonló becses jegyzékei. Péterfy Károly tudós jezsuita írá 1741ben, mikép az ő könyvtárukban (Nagyszombatban?) léteztek ily szertartásról szóló XIV-dik századbéli csonka kézirat „Ad est — ugymond, M. S. mancum licet, de eodem ritu, saeculi quarti decimi caractere expictum“ (*Sacra Concilia Eccl. R. C. in Regno Hung. Posonii 1741. fol. P. I. pag. 30. not. p.*). Ezt csak figyelmeztetésül.

A' helynevek közt fordulnak elő olyanok, miknek valódi magyarsága első tekintetre is kétségbe nem vonható ugyan, de a' hibás leírás miatt tiszta értelemben előadni még most alig lehet. Az ilyeknél kérdőjel (?) által fejezém ki kételyemet, hogy újabb okmányok fölmerültével későbbi megrostálásukra alkalmat szolgáltatassak.

Nem, levén czélom magyar Onomasticon írása, — ez egy külön, eddigelő a' jámbor ohajtások özönében uszó fontos vállalat gyanánt kínálkozik fiatal íróinknak, — azon személyneveket, melyek kéttelenül görög vagy római eredetű martyrologiai nevekből alakulván, magyarban jelentéssel nem birnak, minők például: Csepán, Deső, Isop, Jákó, Mikó, Pető (Stephanus, Desiderius, Josephus, Jacobus, Nicolaus, Petrus) stb végképen mellőztem; ellenben mint helynevet besorolám az ilyekből magyar ragok hozzájárultával alakultakat, minők: Jánosd, Miháld, Samud stb.

Igyekeztem honnunk régi geographiai ismerete körében is mellesleg hasznos világosításokkal közremunkálni; e' részben mindazáltal nem kevés nehézséggel valék kintelen küzdeni, miután a' legrégebb okmányokban megnevezett helyek melyik megyében keblezése föl nem jegyeztetvén, tájékoztatásuk annál nehezebb, mivel számtalanok nevei később elváltoztak miként Virgil írja a' Tiberisről: „Amisit priscum Albula nomen“, vagy csak némi jelentéktelen halomban vagy dülőben maradtak fönn. A' régi megyék eredeti határvonalai sem lőnek maradandók; sőt aziránt is borunk adatokkal, hogy némely megyéknek a' távulabbiakban léteztek bezárt tartozmányai; így Hontnak Nógrádban, Veszprémnek és Vasvárnak Szalában, Valkónak Bacsban stb. voltak birtokai. Valának végre ma nevükről alig ismert némely várak, mik hasonlókép saját megyei tartozmányaikkal diszelgének. Az illető egyes megyék bő leírásánál későbbkori oklevelek folytonos egybevetése következtében lehetséges tehát egyedül számtalan helyek tájékozását tisztába hozni. A' helyiségek minőségének meghatározása körül szinte nem kis nehézség fordul elő, midőn „terra“ szokott kitételrel élnek az oklevelek, alatta ugyanis néha pusztai népetlen birtokot, néha falu tar-

tozmányát, szántóföldet vagy legelőt 'stb. értvén. Az ilyeket legbiztosban csak helynevekül jelölhettem. Ez áll a' „mansio és prae-dium“ nevezetről is.

Szótárunkban nem kevés oly anyagra találand a' figyelmes olvasó, melyből az ősz magyar nép szokása, gondolkozása és életmóda tanulságos vonásokban tűnik föl. Ime sajátos férfinevek például, Alacsony, Bekegő, Bikacső, Bors, Búske, Csekelő, Haragos, Irgalom, Irigy, Jólegény, Kemény, Kenő, Kevély, Keverék, Lipe, Lusta, Lükő, Maradék, Medve, Nöetlen, Ortó, Öklelő, Rigó, Serkentő, Szegény, Szomorka, Tagadó, Tekerő, Titok, Vendég, Vénlegény, Villám, Zúzó, a' nőnevek közt továbbá: Ajándok, Banya, Csókadó, Drága, Gyönyörű, Játék, Jobbcsecsű, Kec, Kúpcsecs, Liliom, Szép, Szerelmes, Szerető, Tükör, Utáló, Viola 'stb. sokkal jellemzőbbek, semhogy a' népéletre belülők eredményeket nem vonhatnánk. Föltaláljuk itt a' Dusinikok (Exequiales) Torló, és Pristaldusok Hibakönnyítő meg Pörküzdő igazi magyar nevét is. A' kerektség különféle alakzatának kifejezésére a' monyoro-, kúp-, pik- és som-kerek szavakban oly talpraesett nevekre bukkanunk, minők a' magyar mathematicusoknak ma sem válnának szégyenére. A' gyümölcs- és vad fák régi neveiben szinte a' most érvényben lévőkre ismerünk. De az eféle eredményezéseket inkább a' figyelmes olvasó egybevetésére bizzuk.

Övakodtam kiváltkép a' hangzó betűk mikénti kifejezésére az előttünk fekvő példákból tárgyalt korszakunkban zsinórmértékül szolgáló meghatározott szabályt kivonni 's fölállítani, legbiztosb kalauzul tekintvén e' részben a' nyelv természetéből folyó szokást. Bizonyosan nem távozott el mai hangkiejtésünk annyira a' régitől, hogy az oklevelekben föltünedező majd latin, majd francia, majd ~~olasz~~, majd ismét ném et helyesírási modorban különböző hangoztatási jeleket keresni szükség volna. Egyébiránt is a' diplomaticai tudománynak egyik fő ága, a' középkori orthographia mélyebb vizsgálata adhat mindezen tarkaságokról kimerítő világosítást. Nyelvünk belső történetét sajátlag a' szók alakzata, nem pedig a' változó írásmód tárja föl előttünk.

Vége azon hiu zajongók irányában kívánok előlegesen nyilatkozni, kik mindenben gáncsot keresve, de maguk keveset vagy épen semmitsem téve netalán oly tulságos követeléssel üdvözlendik munkámat, mikép a' kiállítást merőben eredeti oklevelek átvizsgálása után kellendett eszközölnöm. E' kívánság ugyan elvileg nem megvetendő: de ismervén viszonyainkat, jól tudván sok évi tapasztalásból, minő nyomasztó nehezségekkel egybekötvék a' diplomatai kutatások 's tanulmányozások: bizton merem állítani, hogy még fél század is elröpülend nemzetünk ege fölött, míg nemcsak magános erőfeszítéssel, de közpártolás- és nyilvános intézkedés szárnyai alatt működendő társulatnak olyszerű tökéletes dolgozatot előteremtenie alig sikerülend. Vérmetlen reményeim közepette ugyanazért kezdő gyanánt föl nem lépnem, forró vágyaink testesültének imez embrióját be nem mutatnom annyit tenne, mint a' vállalat nagyságától visszarettenve e' magasztos de egyszersmind sürgető ügyet bizonytalanság sötét örvényébe sodortatni engednem.

A' Szótárt nyomban követő három Függelék tárgyunk nem megvetendő bővülésére szolgál.

Csupán kezdet ezen közleményem; zsenge kezdet igenis, melyet úgy hiszem, az idő érlelend, gyárapítand, javítand de egyszersmind nélkülözhetlenné teend; melynek tökéletesbitését, a' gondviselés életnek kedvezvén, enmagam egyik fő czélomul tűztem ki.

Ha e' vállalat óhajtott részvétellel és gyámolítással találkozok, legott az I. András kir. korabeli magyar imádságok szövege és a' bécsi cs. kincstárban őrzött szentmiklósi arany edények eddigelő rejtélyes fölírásainak megfejtése jutand nyilvánosságra egy újabb közleményemben.

a' szerző.

Rövidítések magyarázata.

átir.	jelent	átirat (transumptum).
Bknj	„	Béla király névtelen jegyzője.
Bud. krón.	„	Budai krónika.
cs.	„	cselekvő ige.
fn.	„	főnév.
fó.	„	folyó.
fu.	„	falu.
hn.	„	helynév.
hr.	„	határ.
ih.	„	igehatározó.
KS	„	Kézai Simon.
L:	„	Lásd.
mn.	„	melléknév.
mond	„	mondaték.
mvs.	„	mezőváros.
nm.	„	névmássa.
nemzn.	„	nemzetségi név.
nőn.	„	nőnév.
Pos. krón.	„	Posonyi krónika.
Rog.	„	Rogierius.
szn.	„	személynév.
t.	„	talán.
Tur.	„	Turóczi.
v.	„	vagy.
VR.	„	Váradi Regestrum.
vs.	„	város.
Vö:	„	Vesd össze.
víl.	„	világosit.
1 Hb.	„	1-ső halotti beszéd.
2 Hb.	„	2-ik halotti beszéd.

A.

Aba: Oba (1040) Bknj 32 „Rex Samuel — pro sua pietate Oba vocabatur“; Aba KS II, 2, Oba 1138 szn; Aba, Haba, Oba 1135—1380 nemzn; Oba 1258 hn, most Aba puszta Abaujban; Aba 1290 falu Hevesben.

Abád: Ompada 1023 sz. Istv. gör. okl. Obada 1109 fu, most Apatin Bácsban a' Dunánál; Ubad 1196 hn; Obad 1257; Obada 1296 sziget a' Dunánál; Obad Bknj 57, rév a' Tiszánál; Abuad, 1270 hn uo.

Abádot: Obudut, 1217 VR 67 § szn.

Abany: Abangi 1239 hn Csallóközben Posenmben; Aban 1261 fu Hevesben.

Abara: Abara 1217 VR 49 § hn; van falu Zemplénben.

Abás: Abas, Obus 1138 szn.

Aba-uj-vár: Abaywar 1255, Abbawywar 1270 vár és megye.

Abda: Abta 1221 sziget és falu Győrmben.

Ábrám-falva: Abramfalua 1292 fu Borsodban.

Ábrám-sík: Abramsych 1235 „Ad quamdam viam Abramsych vulgariter nuncupatam“ ut Baranyában.

Ács: Asu, 1235 VR 206 § fu. (Aszónak is mondhatni).

Acsa: Achya 1214 VR 383 §; 1217, uo 45 § falu.

Acsád: Achad 1217 VR 104 § fu Biharban; 1279 fu Somogyb. Achat 1289 hn Szabolcsban, most falu; Achad 1291 hn Fejérben.

Acsaj: Acsej, Axei 1261 Morvába ömlő viz-ér Posenmben, Stomfa körül.

Ácsi: Ocy 1216 VR 333 §, 1219 uo 113 § szn.

Aczél: Acel 1229 VR 360 § szn.

Ádámot: Adamut 1 Hb. fn, 3.

Adjon: Oggun 1 Hb. cs (mond: aggyyon).

Adony: Odun 1208 szn; Odon 1262 hn; Addon 1279 hn Fejérben.

Adós: Adus 1138, Odus 1171 és 1217 VR 76 § szn.

Adott: Odut 1 Hb cs.

Ádrián-vára: Adryanwara 1300 vár.

Adta: Odutta 1 Hb. cs. (mond: adotta).

Ága: Aga 1242, 1266, Agha 1279 nmmzn.

Ágad: Agad, 1216 VR 254 § „Castrenses de Clus, de centurionatu Agad“, Kolosvárm. egyik százada vagy járása Erdélyben.

Agár: Agar 1193, Akaar 1267, 1272 hn.

Agárd: Agard 1219 VR 114, 121 § szn.

Ágas: Ogus 1138, Agos 1208 szn, (Nem bizonyos, egy-e az Ákossal); Ágas 1265 1272, vár melyhez Kutasow, Barkány és Tar faluk tartoztak Hevesben, most rom, Hasznos falu határáb.

Ágas-halom: Agosholm 1229 VR 358 § hrhegy Kolosmben Erdélyben.

Ág-Duna: Ag Duna 1210 „Ad Danubium, quod vulgo dicitur Ag Duna“ Duna ága.

Ág-tó: Aglou 1248 „Ad quoddam stagnum, quod Agtou dicitur“, Agto 1253 tó Csallók.

Ág-tő: Agtu 1268 hrhely Komáromban.

Agya: Agya, 1214, 1216, 1217, 1219 VR 388, 261, 293, 234, 7 §§; Hagya 1235 uo 141 § szn; Ága 1242, 1266, Agha

1279 nemzn; Agya 1241 Roger. Miser. Car. c 34, fu a' Fejér Köröshöz közel Aradmben.

Agyag-aszó: Ogoguozu 1262 „Ad quemdam locum Ogoguozum vocatum“ hr Ugocsában.

Agyagos: Agjagos, 1281 fu Sopronban.

Ahoz: Ozchuz 1 Hb ih (mond: Azhoz).

Ahur-pataka: Ahurpataka 1024 hn.

Ajándok: Ajandok 1055 szn; Aianduk 1137 nőn; Aianduk 1211, Ayanduk 1214, Hyanduk 1222, Ayandukh 1237 férfn.

Ajándon: Ajandun 1138 szn.

Aj-fő: Ayfey 1255 hegy Abaujban.

Ajka: Ajka 1269 fu.

Akaratja: Akaratia 1025, 1109, Akaratya 1296. Ma Akarattya, a cziteni halmok neve Balatonfónál Kajár felé Veszprémb.

Akaszto: 1291 fu Fejérben; Akazto 1238, 1289 „Ad montem qui dicitur Akazto“ hegy Erdélyben.

Akna: Akana 1222 „Salis fodinas, quae Akana vocantur“ sóakna Erdélyben.

Akna-hegye: Acnahege 1197 hrhegy Erdélyben.

Akó: Ako 1240 „In vino decultello de Poloznik L cubulos vini cum magno cubulo, qui vulgo Ako vocatur“ folyómérték.

Akodi: Okudi 1138 szn.

Akol: Ocul 1037 hn; Ogul, Okul 1238 szn.

Akol-fenyére: Okulfene-
re 1291 hrhely.

Akol-tó: Okoltho 1274 viz
Győr- v. Komárommben.

Ákos: Acus, Akus 1130—
40, 1234, 1249, 1271, 1287,
1297 stb. nemz. és szn.

Ákosi: Akusy 1268 fu Vasb.

Ákos-nyire: Akus nyre
1259, 1264. hn Pestmben.

Aladár: Aladar. 1135 és
többször, szn.

Alacsony: Olichon 1211 szn.

Alaj: Alay 1298 nemzn.

Alap: Alap 1138, Olup 1237
szn; Olup 1208, 1252 fu Mo-
sonban; Hlap 1216 VR 269 §
fu Biharban.

Alap-hab-réve: Oluphob-
rea 1055 rév.

Alap-Tiván: Oluttian 1217
VR 88 § fu, melyben a pásztói
apát jobágjai; már 1373: Alap-
jan, most Alattyán pusztá Heves-
ben. L: Völgy-Alap-Tiván.

Alap - Tolma: Oluptulma,
Tulma, Bknj 8, 10, 14, 15 szn.
(Talán fő tolmácsot jelent).

Al-dobos: Oldubus 1269,
1275, Oldobus 1272 fu Fejérh.

Aldó-kut: Aldokuth 1268
„Juxta quamdam fossam, que vo-
catur Aldokuth“ hrkut Nitrában.

Aldomás: Aldamas, Aldu-
más Bknj 16, 22 „Et in eodem
loco (Tarczal hegyen) more pa-
ganismo, occisso equo pinguissi-
mo, magnum aldamas fecerunt“.
„Et more paganismo fecerunt
aldumás“ pogány szertartásu ál-
dozat, mely lakomából állott főleg.

Al-fa: Olpha 1261 hn He-
vesmegyében.

Al-falu: Olfalu 1263, 1270,
1272 fu.

Al-fa-tava: Olphatoua 1261
htó Hevesben.

Alj: Ay 1296 „Vadit super
vnam parvulam vallem, que vul-
go Ay dicitur“ hrvölgy.

Alka: Alka 1287 hn.

Al-kulcsár: Olkulchar 1277
hn Duna körül.

Alma: Alma 1262 hn.

Almád: Almad 1221 hn;
1227, 1231 apátság; 1238, 1256
hn Szalában.

Almádi: Almady 1093 fón.

Alma-fa: Almafa 1225 hrfa.

Almágy: Almagy 1300 hn.

Al-magyar: Olmagari 1275
hn Eger mellett.

Almás: Almas 1009 fő.,
1015, 1193 és 1228-diki átira,
hn; 1208 szn; Olmas 1229 fut;
Almas 1282 fu; 1294 hn Nó-
grádban; Bknj 26, 27 fő Hu-
nyadmben; 1265 fu Ipoly körül;
1280 fu Duna mellett.

Almási: Almasy 1100 körül
Turóczi II, 60 nemzn.

Almod: Olmud 1270. szn.

Almos: Salmutzes, Árpád fő-
vezér atyja, Const. Porphy. c.
38; Almus Bknj 1, 2, 3, 4, 5,
6 stb. 3 „Quia ergo somnium in
lingua hungarica dicitur Almu,
et illius ortus per somnium fuit
prognosticatus, ideo ipse vocatus
est Almus.“ 1090 körül Tur. II,
60; 1261, 1268, 1281 szn.

Almosd: Almusd 1261, fu Bihárban.

Al-német: Olnémet 1217, VR 88 §, Olugnemet 1219, uo 116 § (Hospites Teutonici). Most Hidas németi, Abaujban.

Álom: Almu, Bknj 3, L: Álmos; Alom, Turócz. II, 1 „Somnium Hungarico idiomate Alom dicitur“; Alm a' kéziratban.

Alpár: Alpar 1075 hn; Olpar Bknj 14, 16 stb. vár és homokság, most fu a' Tiszánál Csongrádban.

Alsó-bénye: Alsobenje 1248, 1299 hn Zemplénben.

Alsó-hid-alja-föld: Alsohidollyafeld 1239, hn Csallóközben Posonmben.

Alsó-kut: Alsocut 1193, hr.

Alsó-szeg-hátja: Also-sceghatya 1268, hn Komáromb.

Alsó-Vojla: Alsu Woyla 1230 fu Aradban.

Által-parlag: Altalparlak 1258 „Quaedam terra arabilis, quae Altalparlak appellatur“ hn Nitrában.

Által-ut: Altalut, 1269 „Vadit ad viam, quae Altalut vocatur“ hrut Csallóközben.

Által-ut-alja-földe: Alalutollyafolde, 1239 hn Csallóközben, (máskép: Hidhallya feld).

Al-tar: Olthar, 1247 hn Baranya vidékén.

Al-tarcs: Oltarch- 1288, hn Veszprém vidékén.

Al-tárkány: Altarkan 1261 fu Hevesben.

Al-tolmács: Altalmacha,

Altalmatha 1291, fu Komáromban.

Al-vár: Olvar 1135., Oluar 1265, Olwar 1272, 1292, Oliuar 1290 fu Hontban.

Ampód: Ompud 1208h.-és szn.

Andacs: Andach 1245 hn Nitrában.

András-földe: Andreasfeulde 1289, hn Gömörben.

Angyalokat: Angelcut 1 Hb fön.

Angyalos: Angyolus 1216 VR 317 § fu Szatmárban.

Anusz-szeg: Anyzzeg 1291 hn Komáromban.

Anyá: Ana 1278 hn.

Ányás: Anias 1280, hn a' Tiszánál, most fu Csongrádban.

Ányás-földe: Anasfede 1225 hn Veszprémben.

Anyas-Nyires: Annyas Nyres 1281 hn Pest mellett, vö: Ákos nyire.

Anyola: Anala 1239 hn, most puszta Komáromban.

Apa: Apa 1137, 1138, Appa 1148, 1211, Apa 1216, 1236, 1245szn; 1214 fu Bihárb; 1235 fu Szatmár; 1272 hegy Szalában.

Apáczá-Somlyó: Apacza Somlou 1270, Apacha Sumlo 1297 hn Veszprémben.

Apádi: Apadi 1138 szn.

Apa-farkas Okmánd: Opaforcós Ogmand Bknj 25 „Praedictus vero Tuhutum vir prudentissimus, misit quemdam virum astutum patrem Opaforcós Ogmand, at furtive ambulans, praevideret sibi qualitatem terrae

Ultrasilvanae.“ — „Dum pater Ogmand, speculator Tuhutum, per circuitum, more vulpino, bonitatem et fertilitatem terrae et habitatores ejus inspexisset“ (A' „pater“ „furtive ambulans“ és „speculator“ hiven kifejeztetnek e' névben. Mondjuk: okumlálni, azaz szemlélni, speculári).

A p a j: Opoy 1235 VR 167 §, 1237, szn; 1279 hn Posonmb.

A p á t i: Appathi 1024 hn; Apaty 1082 ua; Apathi 1130, 1283 fu Szalában; Apaty 1219, Apathy 1221 VR 115, 118, 366 §§ fu Biharban; 1276, 1290 fu Somogyban.

A p á t - t a v a: Appathaua 1145 „Ad quamdam piscinam, quam Appathaua appellari fecimus“ htó.

A p c z a: Apcza 1221 fu Posonban.

A p - h i d a: Ophida, 1184 sziget a' Dunán Győrben.

A p ó: Apo 1138 szn.

A p ó c s: Opoch 1217 szn; Apuch 1261 nemzn.

A p ó c z: Opucz 1246 hn Nógrádban, talán a' mai Apcz.

A p ó d: Opud 1267, 1277 szn.

A p ó d i: Opoudi 1055, htó (talán az apadástól véve); Opudi 1138 szn.

A p o n y: Oponh, 1300 vár Nitrában.

A p o r: Opour, Opur 1269 nemz. és szn. gyakortai a' krónikákban.

A p o r - h a l m a: Apurcholma 1261 hn Tisza körül Hevesben.

A p ó s: Opus 1138, 1221, Opos 1214 szn.

A p r ó d: Apród 1137 szn. Világ: 1282 „Seraphinus de Alkalich paruus seruiens Nicolai Comitis de Zolom.“ Ismét: Liber Rationam de a 1526: „Aprodianis R Mattis ad usum ipsorum dati sunt per duos fl. 5 et medius.“ (L. Engel, Monum. Ungar. pag. 195, it. 197, 204, 205, 208, 210 etc).

A p r ó - k ö r t v é l: Approkwerthwel 1145 hn.

A p r ó - s z i l: Aprouscyl 1268 hrfa Komáromban.

A p s a: Apsa 1279 hn Szaláb.

A r a c s: Arach 1222 fu Szalában; 1269 fu Somogyban.

A r a c s a: Aracha 1024 fu Szalában.

A r a d: Orod 1214 szn; (mint vár, megye és káptalan számtalanszor).

A r a n y k a: Arenka 1221 szn.

A r a n y - l á b u - B á c s: Aranylabu Bach 1267 monostorhely Bács vidékén. (A Barth, hibás olvasás, világosítja némi 1291-ki okl. „Monasterium B. Nicolai de Bach Pedis aurei, aliter de Varadino Petri“, és 1291 „Monasterium beati Nicolai de Bach pedis aurei“).

A r a n y o s: Aranyas 1075, 1124: „Tributum Salinarum in loco qui dicitur hungarice Aranyas, latine autem anreus“ Erdélyben; Aranas 1255 fő Abaujban; Aranyas 1261 erdő a Tiszánál; Oronos 1268 fu Komá-

romban; Oronhos 1269 halom Csallóközben; Aranós 1288 fő Erdélyben; Oronyos 1291 ua Erd; Aranyos 1298. szn.

Aranyos-foka: Aranios foka 1283 fő Erdélyben.

Aranyos-patak: Oronos potok 1277 fő Sárosban.

Áras-tó: Arustow 1255. htó Zemplénben.

Árbocz: Arbucz 1289 „Arbucz Cumanum, cognatum nostrum“ KúnLászló kir.lev. Arbuz, ua Chron. Poson. II, 2 szn.

Ardó-nyárs: Ardounyars, 1248 hn Sárosban.

Arkangyalt: Archangelt 1 Hb. fön.

Árki: Arky 1269 fu Fejérb.

Árki-csalán: Arkychalan 1299 fu Békésben.

Árkos: Arcus 1237 szn.

Árkos-tő: Archysti 1075hn.

Árkos-ut: Arkusuth 1235 „In quadam via vulgariter Arkusuth vocata“ hrut Baranyában.

Árnyék-mál: Arnykmal 1257 szőlőhegy Somogyban.

Árod: Arud 1211. szn.

Árok: Aruc, Aruk, Arwc 1015 hn, és 1055, 1075; Aruch 1075, 1124; Aruc 1158 hr (Ez Hevesben, az úgynevezett Csörsz-árkára mutat); Aruk 1260 hr Csallóközben.

Árokdi: Aruchdi 1138 szn.

Árok-határ: Aruc Hathar 1158, Arukhatar 1228 hr Tiszán túl.

Árok-feje: Arukfee 1055hn.

Ároki: Aruky 1289 fu.

Árok-sár-tó: Arokseartho 1274 viz Győrmben.

Árok-szeg: Arokzeg 1241 hn a Tiszánál Csanádban; 1399-ki átírat: Aroczeg, 1417-ki Arokzeg.

Árok-széle: Aruhsye 1015 határhely.

Árok-tő-hida: Aruktouhyda 1270 fu.

Árok-töve: Aruktue 1055hr.

Áron-morvája: AronMorvajo 1266 tó a Tiszánál Csongrád vidékén. (A morotva szó ma is él).

Árpa: Arpa 1158 „Arpa Banus“ szn; 1214 hn Biharban; 1268 hn Komáromban.

Árpád: Arpades, Const. Porph. de adm. imup. c. 38, 40. Arpad, Bknj: 13. köv; Kézai II, 1, Turocz. II, 1. stb. Álmos fia, magyarok fővezére; Arpad 1181 és 1290 körül, fu Baranyában; 1193 „Inde ad vallem Arpad.“ Ezen völgy Fejérbén, most Árpás, Borbála pusztá határában; 1268 „Ad villam Vitez, quae etiam Arpad nuncupatur“ fu Komáromban.

Árpád-ér: Arpadir 1208 hr Mosonmben.

Árpád-fejér-hegy: Arpadfeeregh 1211, világosit: 1399 „Ad collem, qui vulgo dicitur Arpadfeeregh“ hrhalom.

Árpád-zuga: Arpad suka 1269 hn Csallóközben Posonmb.

Árpás: Arpas 1037hn, 1219 VR 20 § falu; 1222 fu Győrb.; 1223 viz Erdélyben.

Ártádi: Ortadi 1138 szn.

Ártánd: Artand 1214 fu.

Árus: Arus 1208, 1225, Arrus 1252 szn; Arus 1283 „Quamdam particulam terrae suae emittitiae Arus vocatam“ hn Posonban

Árutlan-hida: Arutlonhyda 1277 fu.

Árva: Arua 1171, 1223, 1229 VR 349 § szn.

Árvád: Arvad 1211, Aruad 1229 VR 348 § szn.

Askuti-erdő: Asquthi Erdew 1299 hn Sárosban.

Ásvány?: Asauuagi 1055 hn Balaton körül; Asuan 1251 tavas hely és fu Győrmben; Asvam 1286 fu a' Tiszánál Ungban.

Ásvány-tó: Asoanthu, Asavanthu, Asuanthu 1252 tavas hely Győr és Poson szélben; Asvantou 1261 htó a' Körösnél.

Aszalár: Azalar 1229, Azlar 1281, fu Somogyban, most Aszaló.

Aszány: Azan 1268 nemzn.

Aszó: Ozu 1268 hn Komáromban most Aszód; Ozov 1277 „Vsque ad planitiem Ozov vocatam“ hrhely Csepelszigetén.

Aszó-fő: Azafew 1158 hr Tiszán túl; Aszoufeo 1211 fu Szabolcsban; Assofev 1222 fu Szalában; Azofev 1297 hn Veszprémben.

Asszony: Achsin 1. Hb. fn.

Asszony-laka?: Assunluka 1238 fu a' Marosnál.

Asszony-népe: Asscunnepe 1197 hn Erdélyben.

Asztár: Oztar 1239 fu.

Aszu-ág: Azyoagh 1294, Azyuag 1300 hn Baranyában.

Atád: Áttad 1294 fu Somogyban.

Atel-köz: Atelcuzu (Azaz Ital vagy Viz-köz), a' magyarok egykori lakhelye, Const. Porphy. de Adm. Imp. c. 38. L: Etel-köz.

Atala: Atala 1228 hn Dunántúl, hol a' Pécsváradi kapt. birtoka.

Atila: Atila 1138 „Villa Atila“ Somogy szélben, hol a demesi prépostság birtoka, most Atala, (Itt lehetne Atila sirját keresni); Athila 1217 VR 92 § birtok (praedium) úgy látszik Biharban. (Létezett a főnebbi századokban Erdélyben, Besztercze város mellett is Atila kapuja „Porta sic dicta Atille“).

Átok: Otok 1211 szn.

Át-ut: Athut 1015 (keresztut).

Avas: Owos 1136 erdő Biharban; Ows 1251 erdő Somogyban; Avas 1270 fu; Owas 1275 erdő Csicsó mellett.

Az: Oz 1 Hb. nm.

Azar-fejéritő-réve: Azarfeueriiturea 1055 hn (Vagy talán Azar fejértő-réve).

Azok: Ozvc 1 Hb. nm.

B.

Bab: Bab 1211 „Ad sabulum Bab“ hn Somogyban.

Bába: Baba 1229 fu Somogyban, most pusztá; 1246 hn és fő; 1246 fu Nógrádban.

Bába-homoka: BabuHumca 1055 hn.

Babala-tó: Babalatov 1268 htó Komáromban.

Babarcz: Babarczi 1015 fu Baranyában.

Bábaszék: Babazek 1254 hn Zólyomb; Babasceky 1270fu.

Babaszó: Babavzou, Babaozou 1230 „In loco qui vulgariter dicitur Babavzou“ hn Somogyban.

Bábatava: Babathova 1245 hrtó Zemplénben.

Babindái: Babyndal 1271 fu Nitrában.

Babócsa: Babisa, Bobusa 1138, Babocsa 1289 fu Somogyban.

Babód: Babud 1216 VR 253, 285 § fu.

Bábolna: Babona 1235 VR 174 § most Tisza Bábolna vagy Babony Borsodban; Babuna 1260 és 1280 körül hn, most Bábolna Györmben.

Babona: Babana 1268 tó Komáromban.

Babos: Bubus 1216 VR 332 §, Babus 1229, 1275 szn.

Babót: Bobut 1222, 1270, Bobwd 1287 fu Györmben.

Bács: Bac 1198, Baach, Bach 1219 VR vár és megye, számtalanszor.

Bacsa: Bacha 1289 szn.

Bacsa-hida: Bachahida 1274 hrhid Györmben.

Bacsa-mezeje: Bachamezey 1248, Bachamezey, Bachymezey 1270, 1287 hn Sárosb.

Bács-hida: Bachhyda 1245 fu Erdélyben.

Bács-holdja: Batsholda 1267 „Villam Aranylabu Bach vocatam — quam Batsholda Cumanus contuleramus, et a filiis suis propter infidelitates ipsorum — auferentes et recipientes“ szn. L: Aranylabu Bács.

Bacsona-teleke: Bachunateleke 1243 hn Erdélyben.

Bádadi: Badadi 1138 szn.

Badar: Badar 1275 fu Somogyban.

Bados-pataka: Baduspotoka 1243 hrfő Görmörben.

Bagát-mezeje: Bagatmeze 1055 hn.

Bagd: Bagod 1217 VR 54 § fu Biharban.

Baglyód: Bogliod 1211szn.

Bagód: Bogud 1287 fu Szalában.

Bagódi: Bagudi 1138 szn.

Bagolyd: Bagald 1280 hrhely Csepelszigeten.

Bagos: Bogus 1138 szn; 1216 VR 300, 302 § fu.

Bágya: Baga, Bagya 1217 VR 74, 78, 79 §§ fu; Bagha 1219 uo 128 § szn.

Bágyon: Bagiun 1289, 1291 hn, most fu Aranyos székbén Erdélyben.

Baj: Boy 1231 „Secundum vero Juris rationem conscientia magistrorum nostrorum inter ipsos quod vulgo Boy dicitur adjudicavimus.“ II. Andr. kir. (Most bajvívás és párviadalnak mondjuk, Duellum).

Bajad: Boyad 1211 szn.

Bajadi: Bajadi 1138 szn.

Bajasz: Boyaz 1251 nádas-hely Györmben.

Bajcs: Boych 1252 fu a Dunánál Györmben; 1289. monostorhely Baranyában.

Bajka: Boica, Bayka 1225 szn.

Bajna: Wojna 1228 szn.

Bajnok: Boynuc 1216 VR 275 § szn.

Bajnok-falva: Boynukfalua 1289 hn.

Bajon: Boiano 1216 VR 291 § fu, most Bajom Biharban.

Bajon Mihály: Bojon Mihál 1138 szn.

Bajta: Boyta Bknj 8, 10, 44, 47, szn és helyn Tolnában, most Bata; Boyth és Bota 1240, 1272 nemzn; Boytha 1295 fu Hontb.

Bajva: Boywa 1251 „Praedium nomine Boywa in Rábakuz“ hn.

Bak: Bok 1024, Bac 1239 fu Szalában.

Baka: Baca 1229, Baka 1237 szn; Baka 1124 fu Hontban.

Bak-leső?: Bukelessy 1265 „Ascendit per pratum usque ad finem cujusdam Berc (Berek, Bércz?) qui vocatur Bukelessy“ hn (Bükkelyes nem lehet).

Bakó: Bocou 1229 VR 351 §, Bakow 1300 szn.

Bakócz: Bukuch 1265, az 1275-diki átirat: Bukur, fu.

Bakód: Bokot 1229 szn.

Bakó-falva: Bakofalua 1277 fu Tolna vidékén.

Bakony-Somlyó: Bukonsumlou, Bukonsomlou 1276, 1279 monostorhely Veszprémbe.

Bakos: Bocus 1217 szn.

Bakos-patak: Bakuspatak 1243 fő Gömörben, (Egynek látszik a Bados-pattakkal).

Baksa: Baxa 1247 fu Baranyában.

Bak-tó: Bachuto 1015 hn; Boctu 1216 VR 278 § fu Biharban.

Bala: Bala 1171 hn Veszprémbe; 1211, 1217, 1222, 1284 szn; Bala, Bola, Bolu 1217, 1221, 1229, 1235 VR 174, 212, 355, 372 §§, és 1261 fu Hevesben, most pusztá; 1268 nemzn.

Balád: Balad 1216 VR 247 § szn.

Balán: Bolon 1252 fu Csalóközben.

Balányos: Ralanus 1211 fu Csanádban.

Bala-vár: Balavar 1024 hn.

Bala-völgye: Balavelge 1248 hrvonai Borsodban.

Balkány: Bulkan 1216 VR 216 §, Bulcan 1217 uo 212 § fu Szabolcsban.

Balodi: Boludi 1138 szn.

Balog: Baluc 1214 VR 389 § hn; Bolog 1214; Balak 1245, Boloc 1250, Bologh 1291 szn; Bolug 1296 hn Gömörben; Turóczi II, 1 szn.

Balogd: Balugd 1251 szn.

Balog-Semjén: Bolok-Symian nemzn, mely többnyire csak Semien-nek iratik a' XIII-dik században.

Balony: Bolon 1284 fu Györmegyében.

Balta: Bolda 1289 fu Vashan, hihetőleg a mai Baltavár.

Bálvány: Baluvana, Baluan 1055; Baluan 1109: 1025; Balvan 1124 fu; Baluan 1108 „Ad monticulum, et ibi stat meta lapidea que Baluan uocatur,” 1296 hasonlólag; Balvan 1245 fu Barshan; Baluan 1274 viz Györmegyében.

Bálvány-kő: Bawankew 1267 „Ad statuam lapideam, quae dicitur Balwankew“ hrkő Abaujb. **Bálvány-kőve:** Baluankuwe 1265 hr Hevesben.

Bálványos: Baluanis 1001 hn; Baluanus 1015 ua; Bolvanus 1211 fu Somogyban, Balványos 1229 ua; Baluanus 1233 viz.

Bán: Bam, Ban 1208 fu Mosonban; Ban 1216 VR 300 § fu Krasznában.

Bána: Bana 1268 fu Komáromban; 1275 nemzn.

Bánd: Band 1279 fu Szalában, mely Veszprémmvárhoz tartozott.

Bandás: Bandas 1138 szn.

Bándi: Bandi 1138 szn.

Bán-falva: Baanfalu 1289 fuBaranya-vidéken.

Bán-hida: Banhida 1288 fu és rév Esztergommben; Kézai S. I, 4 hn Rákosfónál.

Bánk: Bank 1238 szn.

Banka-bikk: Bancabyk 1297 fu Kolosvmben Erdélyben.

Bán-réte: Banrithe 1211, 1399-diki átirat Banriuteh, 1417: Banrithe, hn Dunakör. Tolnában.

Bán-rév: Bannerew, Bannerew hn Tolnában.

Bánós: Banus 1217 VR 42 és 101 § szn.

Banya: Bana 1199nőn, 1252 férfinév.

Bánya: Bana 1217 hn (Selmeczbánya).

Banya-föld: Banafeld 1269 szőlőhegy.

Bánya-patak: Banyapatak 1258 fő Nitrában.

Bar: Bar 1138 szn.

Barakon: Borokun 1217 VR 229 §, szinte így és Boroskun 1219 uo 9 §, szn.

Baranka: Baranka 1290 körül vár, úgy látszik a' felső tiszai vitéken.

Bárány: Baran 1265 fu.

Báránd: Barand 1297 fu.

Bárány-akol?: Borenohul 1211 hn Csanádménben.

Baráti: Barathy 1200, Barath, Barathy 1251, 1252, 1260, 1266, 1269 fu Győrben és Somogyomban.

Baráti-berek: Baratiberek

1275 erdő Eger és Főlnémeti között.

Barátim: Bratym 2 Hb. fn.

Barázda: Barazda 1294 fu Baranyában.

Barbo-here?: Barbohere 1268 hn Nitrában.

Barcs: Barch 1248, „Ad stagnum Barch,“ tó Csallóközb.

Barcs-tó: Barchtou 1284 htó Győrben.

Barcza: Borza 1511 „Quandam terram Borza nomine, ultra sylvas versus Cumanos“ — „Terra vero haec tota, sicuti praedicti montes et flumina ipsum circum-eunt, vocatur Borza:“ Burtza 1222, Burcza 1225, Burze 1233. Most Barczaság, bérczes hegyeknél fekvő vidék Erdélyben.

Bárd: Bard 1229 fu Somogyban., most pusztá; 1251 fu és erdő Győrben; 1272 „Lignis, quae possunt sufficere ad duo dolabra, quod Bard nominatur, uno die“; itt szerszám.

Barda 1214 szn.

Bárd-fa: Bardfa 1247, Barodfa 1277, Bardfa 1320 „Civitatis nosztrae Bardfa,“ most Bartfa város.

Bárka: Barka 1198 „De quolibet vivario parvorum piscium vel majorum, qui in vivaria vulgariter Barka vocatis soliti sunt portari ad forum, duos meliores pisces vivarii solvuntur.“ 1288 hasonlókép; Barca 1235 VR 174 fu Hevesujvárm; 1251 hajóneme.

Barka: Buricum 1288 „Ar-

boribus buricum quae vulgo nyir-fa et egerfa vocantur“ Szalában, barkás fák. Vö Berkenye.

Bárkány: Barkan 1265, 1272 fu Nógrádszélben.

Barlag: Barlag 1270 fu.

Barmód: Bormoth 1275 fu Esztergomban.

Baród: Barod 1208 szn; Baroch 1217 VR 104 § fu Biharban.

Barom: Baran 1225 fu Sopronmben.

Baros-mál: Barosmal 1275 hegy Esztergombben.

Bársonyos: Barsonus 1221, 1224, 1238, Borsonuch 1300 hn; Barsunus KS II, 3 „Mons vero Barsunus propter lectister-nia hic relictá, quae fuere purpurea, de Terricolis extitit nominatus“ a' Vértéshegy Győr és Veszprémmbe nyuló ága, hol Bársonyos falu.

Bartyán: Bartyan 1271 nemzn.

Barus-telek: Barusteluk 1232 hrhely.

Bata: Bata 1138 fu; 1219 VR 135§, Bota 1235 uo 159 § szn.

Bata-tő: Bathatwo 1015 fu.

Báti: Bati 1138 szn; Baty, Bathy 1272 fu.

Batisz: Bathiz 1294 szn.

Bátor: Bahatur 1138, Batatur 1217 VR 225 §, 1252, Bathor 1260, Bothor, Bothur 1283 szn; Baatur 1230 fu Csanádhán; Batur 1277 hn Nitrában; 1285 hn Hevesben.

Bátor - após: Bator Opus Turocz. II, 48 szn.

Batyán: Bothian 1198, Bothyan 1273 hn Vasban.

Baza: Baza 1228 szn.

Bébösdi: Bebusdi 1138 szn.

Becs: Becs 1287 szn.

Bécs: Beech 1290 fu Megyer mellet Pestben. L. Uj-bécs.

Becse: Bechey 1211 és 1399 átirat, hn Csanádban, most Torontálban; Beche 1216 VR 289 § szn; Wechey 1238 hn Bácsban.

Becske-pataka: Bechke-pataka 1243 fő.

Becskerek?: Biusquereg 1193 hn.

Becso-kutja: Bechokutya 1297 „Ad fontem Bechokutya dictum.“ hrkut Nitrában.

Beczegő?: Bezegu 1217 VR 87 §, Buchiku 1235 uo 178 § szemn.

Bede: Bede, Bedeh 1294 szn.

Bedeg: Bedeg, Bedegh 1274 fu Veszprém vidékén.

Bedős: Bedus 1138 szn.

Beg-alja: Begallya 1281 fu Baranyában, talán a mostani Bikál.

Beged: Beged 1217 VR 85 § szn.

Begvény: Beguen 1294 fu Szala vidékén.

Béka-patak: Bekapatak 1138 viz.

Békás: Bekas 1169 hn és htó.

Bekecs: Bekech 1284 fu Borsod tájékán.

Bekegő: Bekekeu 1211 szn.

Bekény: Beken 1138, 1214 VR 383 §, 1235 uo 145 §, szn; 1216 uo 301 § fu. Vö: Bökény.

Békes: Bekues 1217 VR 42 §, Bekes 1223, 1261 stb. vár és megye.

Békesd: Bekesd 1015 és 1228-diki átirat hn.

Bekőd: Bekud 1222 szn.

Beksze-réve: Bekzeya 1158, Beghserie 1228 hrhely Tiszántúl.

Bél: Beel 1037, Bel 1226, Beel 1246 stb. Eakonybéli apát-ság; Beel 1239 hn Csallóközben; Bel 1216, VR 331 § szn; 1246, 1271 nemzn.

Béla: Bela, divatos sznév sokszor.

Bela-patak: Belapatak 1272 fő Erdélyben.

Bélcse: Belche 1254 monostor Bolhád hegynél Nográd szélben.

Béld: Belud 1217 VR 39 § fu Erdélyben.

Beled: Beled, Bheled 1247 szn.

Beledi: Beledi 1138 szn.

Beleg: Beleg 1138 szn.

Belend: 1300 fu Veszprémb.

Belendönk: Belendunk 1075 falu.

Béles: Beliz 1015 hn.

Bel-földi: Bulfoodi 1138 szn.

Belk: Belk 1235 VR 207 § fu.

Bel-köz: Belkuz 1191 Baranyában.

Belös: Belos 1137, Belus 1199 szn.

Belus: Belus 1050 kör. Tur. II, 39 „Primus autem inter Hun-

garos nomine Vatha, de castro Belus, dedicavit se Demoniiis“ Talán a mostani Belus mys Trencsénben.

Bélleg: Billegy 1075, Billegy 1124, Byllique, Biliquè 1272 fu Veszprém-ben; Boyle 1284 fu Komáromban, most Billeg.

Bélleges v. Bélyeges: Bilocus 1212 „Praeterea ut supradicta nostra Ecclesia Budensis maiori et ampliori congruatur libertate, firmiter et expresse statuimus, et regia auctoritate firmamus, ut nullus bilocus, nullus Comes Curialis, siue aliquis alter populum Budensis Ecclesiae, praeter loci cuiusdem praepositum, quoquo casu praesumat iudicare.“ Bilochus 1222 „Fures et latrones Bilochi Regales discutiant, ad pedes tamen ipsius Comitibus“ Decr. And. II. art. 5. Bilocus, Bilotus 1114—1235 VR 57, 67, 72, 78, 95, 113, 168, 170, 175, 178, 180, 200, 239, 256, 260, 263, 272, 274, 295, 307, 317, 386 §§. 1240 „Bilotum omnino abolemus;“ 135 trans: Byloky, Maria kirné: Biloky. (Ered a' görög „bulla“ szótól, mely jegyet, bélyeget értelméz; Equi bullati, bélyeges lovak. Mikép hajtattott végre a' vétkesek bélyegzése, tanusítja némi 1301 oklevél: „Dictum Jacobum cum dicto Petro filio suo propter praedictam iniuriam seu falsariam nefandissimam cum clavis castri (Posoniensis) super facies eorum inuren-

do iudicium plene pronunciare et eorumdem Uduarnicorum cremari fecimus et comburi, prout talibus competeat falsariis, eodemque de provincia Challocköz tauquam falsarios expellendo, et in numero proscriptorum collocando.“ A' szó valódi értelmé szerint tehát a' bélyegesek bélyeget süttető, bélyegző bírák voltak. Tudatik, mikép némely vidéken bójok, bélyog és billegnek is mondatik a' bélyeg).

Bel-Mura: Belmura 1265 sziget.

Béltek: Beltuk 1216 VR 243 fu Szatmárban.

Bélye-örvény: Boyle Eorlyn, Ewrin 1214 sziget a Tiszán Zemplémben.

Béna: Bena 1214, 1216 VR 340 § szn.

Benke-eresztvény: Benkeerezturi 1265, Benkeereztveni az 1275-diki átirat, hn Hevesb.

Bekődi: Benkudi 1138 szn.

Bennetek: Bennetuc 2 Hb. nm (mond: bennetök).

Benta: Benta 1238 szn.

Bény: Byn 1135 hn Hontb.

Bénye: Benye 1255 falu Zemplémb.

Bércz: Bercz 1135, Berch 1228 „Super summitatem montis, qui dicitur Berch“; Berch 1243 „In culmine montis Berch“ hrhegy Gömörben; 1245; Beerch 1248; Beerch 1252 „Ascendit ad unum Berch“ Liptóban; Berch 1253 „Ad summities montium, qui Berch vocantur“; 1265 „Per

quam mentem ascendens superioris vadit ad magnum Berch“ Lip-tóban; Bircs 1265; Byrch 1269; Berch 1272 „Tendit in unum monticulum, vulgo Berch vocatum“ Sárosban; Beerch 1295 „Ascendit ad quoddam Beerch“ Gömörben; Beercz 1297 „In acie cuiusdam Beercz“ Erdélyben.

Bércz-szölös: Bercs Zelnus 1265 hn Hevesben.

Bércz-ut: Beerchuth 1295 „Ad quamdam viam Berchuth vocatam“ et Gömörben.

Berd: Berd 1211 szn.

Bere: Berey 1082. hn, Bere 1270 hn Hevesben, Berey 1295 fu Somogyban.

Bered-mezeje: Beredmezey 1262 „Ad campum Beredmezey appellatum“ hn Ugocsáb.

Bereg: Beregu 1216 VR 314 § „Vadu de Custodibus silvae Beregu“ — „Comite de Beregu.“ erdő és megye; Beregh 1233 erdő; 1261 megye.

Bereg-hegy: Bereghég 1138 helynév.

Bereg-telke: Beregtelke 1261 hn Hevesben.

Berek: Belch 1138 „Nemus, quod vulgo dicitur Belch;“ Berck 1145; Berech 1216 Posonban; Berek, Beruk 1252; Bere 1261 erdő. Tisza mellett Hevesben; Beruk 1265 „In nemore, quod Beruk dicitur“; 1298 Abaujban.

Berekcse-baja: Berecke Boja 1289 fu.

Berek-fark: Bercfark 1270

„Vsque in locum, qui Bercfark vocatur“ hn Tiszánál Hevesben.

Berkség: Berucsag, Beraksag 1203 hn Somogyban.

Berek-szád: Berukszad 1288 hn Esztergomban.

Berek-szeg: Bereghszegh 1268 hrhely Nitrában.

Berek-vég: Berugveg, Berukveg 1214 hrhely.

Beremén: Beremen 1281 hn Baranyában, most Berenénd fu.

Berencs: Berench 1244, 1287 hn Nitrában.

Berend: Berend 1199 hn, 1297 fu; Posonyi krón. szn.

Berendi: Berendi 1138 szn.

Berente: Berente, Berenta 1217 VR 46, 229 §. fu Borsodb.

Berény: Beren 1009, hn; Berin 1222 fu Veszprém-ben; Beren 1237 hn; Berin 1246 fu Nógrádban; Beren 1258, 1276 fu Fejérben; 1269 hn Esztergomb.

Beret-halom: Beretholin 1283 fu Megyes székhely Erdélyb.

Beretke: Berethke 1291 fu Gömörben.

Berető: Beretey 1280, Berethey 1297 fu Abaujban.

Berettyó: Beruczya, Berucio 1217 VR 78 §, Beruchyou 1235 uo 166 §, apátság.

Bereve: Bereve 1247 szn.

Berked: Berkud 1015 hn.

Berkeny: Berken 1268 fu Nitrában.

Berkenye: Berocum (fructus) 1082; Berkenie 1243 „Ad arborem Berkenie“ hrfa Gömörb.;

Berekune 1259; Berkene 1273, Berkenye 1279 Berkene 1280; Berkeny 1283 „Ad unam arborem Berkeny vocatam“ hrfa.

Berkenye-fa: Berekenyefa 1252, Berekunafa 1280 és 1304 hrfa.

Berkes: Berkes 1300 szn.

Berkesd: Berkesd 1228 fu Baranyában.

Berkesz: Berkez 1239 fu.

Berki: Berky, Berci 1229, 1275 fu Somogyban; Berki 1270 fu Sároshan.

Berk-szög: Bergzog 1158 és 1228-diki átír; Berkesdnek is iratik, fu.

Berve: Bervei villa 1217 VR 238 § fu.

Berzencze: Berzencze 1156, 1273; Berzenche 1283 hn; Berzencze 1295 fu.

Berzensy: Bercen, Berchen 1082, Bersen 1227, 1293 fu Esztergomban; Bezsen 1258 hn Nitrában.

Berzensyes: Bersenes 1145 Dunai sziget neve.

Berzete: Berzethe 1243hn.

Besenyé-tő: Besene thuv 1211 hrhely Tolnában.

Besenyő: Bessynew, Besenieu, Besenieu 1019, Bezeno, Besnyo 1211, Beseneu 1214, Bezenyo 1249 hn Buda körül; Beseneu 1216 VR 341 §, ez Biharban; Besseneu 1230 fu Csanádban; Besenev 1252, 1265, 1272 stb, mind hn; Besheno 1258 szn.

Besenyőd: Besseneut 1211, 1399 hn Csanádban, most To-

rontálban Besenyő; Beseneud 1216 VR 298 § hn.

Besenyő-mál: Beseneumal 1229 „Unum locum aptum ad vineas et arandum, qui vocatur Beseneumal“ hn Somogyban.

Besenyő-tő: Besenethu 1211, 1399-diki átírat: Besenyetueh, hn Tolnában a Dunánál.

Besenyő-uta: Beseneuvta 1279 „Ad viam, que vocatur Beseneuvta“ ut Somogyban, Kaposviznél.

Beseny-sziget: Bessen sciget 1225 Duna sziget Mosonb.

Beszdéd: Bezded 1135 szn.

Beszédes-Pál-kuta: Bezedespalkutha 1145 fu.

Beszédi: Besedi Besudi 1138 személy név.

Besze-falva: Bezefolua 1287 fu Szalában.

Beszeny: Bezen 1290 fu Csallóközben Posonmben.

Beteg: Buhetek 1138 szn.

Bezerédi: Besserechdi 1138 személynév.

Bezzegd: Bezzegd 1269 hn Zarádban.

Bihar-fiai-től: Byhorfya tul 1283 hn (tő, töl, tölgyfa azonegy), itt valószínűkép a tölgyes hely értetik.

Bik: Bich 1216 erdő Posonmben; Byk 1242 hrfa; „1243 „Sylvam Byk“ Gömör vidékén; 1288 hrfa.

Bika: Bigva, Bigu 1138 Bika 1311 szn; Bika 1287 hn Györmben; Byka, Bika 1291 fu Tolnában.

Bikács: Bikach 1145, Beykas 1291 nemzn.

Bikácsi: Bikachi 1211 hn.

Bika-cső: Bigacheu 1211 szn.

Bika-kut: Biguacut 1193 hn.

Bikás: Bikas Tur. II, 52 szn.

Bikes-kő: Bykusu 1304 fu Esztergomban.

Bik-fa: Bikfa 1193, 1232, 1255, Bicfa 1263, Bikfa 1280, Bikfa 1248 hrfu, ez utóbbi Horvátországban.

Bik-fő: Bikfev 1297 „Super caput magnae syluae — Bikfev vocatum“, erdő Kolosmben Erdélyben.

Bille: Bille 1239 szn; Byle 1268 1271, 1291 hn, most Billeg puszta Komáromban.

Billeg: Billegy 1075, Billegy 1124, Byleg 1299 hn. vő Bélyeg.

Billege: Billique 1233, Billiga 1293, Bylighee fu, most puszta Veszprémbe.

Billegi: Byleky 1252 völgy Somogyban.

Birold: Birolth 1291 hn.

Birság: Birsag 1239 „X. marcas pro birsagio solvat“. Világosit: 1316 „Dominus Rex Karulus, Praelatorum et regni sui Baronum salubri usus consilio super facto exactionis iudiciorum seu birsagiorum talem statutum fecit“. Ismét 1322 hasonlókép, pördij.

Birsag-nap: Borsagnop 2 Hb. fn.

Bival: Bivol 1193 fu.

Bival-akol: Byolokol 1246,

Bilokol 1282 hn Dobokában Erdélyben.

Bizatlan: Bizotlon 1211 szn.

Bizó: Biza 1217 VR 62 § szn.

Bizód: Bizod 1252 szn.

Blezva-láza: Blezvalaza 1214 hrföld Zemplénben. (Láz, meztelen, erdőtlen föld).

Bó: Wo 1158 hn Fegyvernek mellett Hevesben, most Pó puszta, melyet a' Bövel egynek vinni nem lehet. (Talán a' Bó gyöke a' boczának).

Bócs: Buch, Bucsk, Buchk 1255 hn Nitrában.

Bócsa: Bocha 1253 szn.

Bocsár: Bochar 1211, Wuchar 1238 „Praedium Wuchar a Castro Chanadiensis exemptam“ fu régen Csanádban, most Torontálban.

Bocsárd: Wochard 1248 fu Nitrában.

Bocsásza: Bulcassa, Bulsassa 1 Hb cs (mond: bolcsásza).

Bocsond: Botond Bknj 41, 42 stb szn; Bochond 1255 nemzn.

Bocsor: Bochyur 1218 VR 42 § sz.

Bodagd: Bodagd 1228 hn. Erdélyben.

Bódi: Budi 1138 szn.

Bódog: Boudugh 1211 szn.

Bodogd: Bodoch, Bodayth 1193, Bodctu Bknj 50, Bodoct KS II, 3, most Bodajk fu Fejérb.

Bodoló: Bodolou 1216 VR 335 § hn; Budolov 1271 szn.

Bodony: Bodon 1197 hn Küköllőben Erdélyben; Bodun 1214 VR 374 § szn; 1216 uo 339, 343 § fu; Bundyn Bknj 11, Budun 1263 vár Bulgáriában, most Viddin.

Bodonya: Buduna 1229 fu Somogyban; Bodonya 1294 szn.

Bodony-vize: Potunveize 1055 viz.

Bodor: Bodor 1055, 1138, Budur 1287, 1299 szn.

Bodrog: Budrug 1172, Budric 1199, Budrug Bknj több hely. vár, vidék és folyó; Bodrogh 1211 tó a' Dunánál; Budrog 1223 szn; Budrugh, Bugdrug 1252 fő Zemplénben stb.

Bodzás-hegy: Bozyasheg, Boziasheg 1248 hrhegy Borsodban.

Bogár: Bugar 1199 sznév; 1252 hn; Bogar 1211 fu Csánában; 1224 szn.

Bogárd: Bogard 1214, Bugard 1217 VR 74 § szn.

Bogárdi: Bugardi 1138 szn.

Bogát: Bogat Bknj 39, 41, 53 szn; Bagath 1229 fu, most pusztá Somogyban.

Bogdasa-teleke: Bogdasa teluke 1280 hrhely.

Bogla: Bogola 1294 fu, most Boglád Szalában.

Boglár: Boglar, Boglard 1193 fu Fejérben; Baglar 1211 helynév.

Bogy: Bogy 1235 VR 206 § szn.

Bogya: Bogha 1268, Bagya 1283 hn Komáromban, most Esztergomban.

Bohód: Bohud 1216 VR 253 § fu.

Baj-hozó?: Boyhozow Boglozov 1214 hrhely.

Bojóka: Boyouca 1231 hn Fejérben.

Bojt: Bojth 1279 fu Sopronb.

Bojtorján: Baturian 1254 fu Posonmben.

Bojtorjános: Bichturianus 1281 szőlőhegy Marócz mellett.

Boka: Boka 1211 szn.

Bokor: Bocur 1075, Buchur 1214 folyó.

Bokori: Bukury 1298 fu.

Bokri: Bokry 1282 fu.

Bolár: Bular 1138 szn.

Boldoz-orma: Boldozorma 1208 rév.

Boldva: Buldua Bknj 18 fő; 1249 monostor Borsodban.

Boldva-fő: Bulduafeu 1255 „Ad fontem Sumugy Bulduafeu vocatam“ hn Abaujban.

Boldva-kő: Bolduaku 1300 vr.

Bolgár: Bulgar 1138 szn.

Bolha: Buha 1214 szn.

Bolhád: Bulhadu Bknj 33, Bulhad 1254, most Bohatou hegység Gömörben.

Bolondóc: Blundus Bknj 37, Bolondus 1229 VR 360 § „Cives castri Bolondus“, Bolonduch 1267 vár Trencsénben.

Bolós: Bolous 1138 szn.

Bolt: Bolth 1217 VR 213 § fu, most Bót pusztá Szabolcsban.

Bonádi: Bunadi 1138 szn, talán Bonyhádi.

Bond: Bund 1239 hn és apátság.

Bonyolék: Bonalek 1222 szn.

Bor: Bor, Boor 1259, 1281, 1283, Tur. II, 1, 9, 72, Weor Chr. Poson. nemzn; Bur 1275 hn Hontban.

Boradó?: Borathe 1217 VR 41 § szn.

Borbács: Borbacz 1251 fu Györmben.

Borbánd: Borband 1299 hn Erdélyben.

Borcsán: Borchan 1255 hn Nitrában.

Bordas: Bordas 1251 tó Györmben.

Bor-fő: Burfeu 1265, Burfoy 1275 hn Hontban.

Bori: Bory 1135 hn; Bori 1263 hn Nitrában; Bwry, Bury 1275 hn Hontb; Bury 1291 ua.

Borjászó-völgy: Worriazou welgy 1265 hrvölgy Heves és Nógrád szélben; létezik K. Hartyánon alól Nyarjas völgy. (Bori aszónak is olvashatni).

Borka: Burke 1275 hrvölgy Hontban.

Bork-falva: Borkfalua 1289 falu.

Bor-kut: Burkuth 1247 hrhely Sárosban.

Boród: Burhud, Burhod 1276 fu Somogyban.

Borony: Borony 1195 fu Moson vidékén.

Boros: Boros 1214, Boroch 1217 VR 76 § szn; uo 104 § fu; Boroch, Boruch 1275 szn.

Borosd: Borost 1253 „Vd-uornici de villa Borost“ fu Vasban.

Boros-Jenő: Boros Ienev, Boros Ieneu 1280, 1284 falu Pestmegyében.

Borostyán: Burustyan 1289, Barastian 1290, Purustyan 1297 vár Vasmben, most Borostyánkő.

Borotk: Borotk 1237 szn.

Bors: Borsu 1075, 1124 és Bknj 34, Barsu 1208, vár és megye, most Bars; Bors 1156, Borsu Bknj 10, 18 31 stb. szn; Burs 1216 VR 281 fu, stb. gyakori.

Borsa: Bursa 1216 VR 244 § fu Biharban; nemzn uo 247 §, Borsa 1194, 1235 nemzn.

Borsi: Borsy 1216 és 1217 VR 99, 281 § fu Zemplénben.

Bors-monostor: BorsMonostor 1297 hn Sopronban.

Borsod: Borsod Bknj 18, 31 vár; 1193, 1248 ua: 1279 fu Valkómben.

Borsód: Boroud 1278 fu.

Borsodi: 1214 szn.

Borsod-pataka: Borsodpataka: Borsodpataka 1265 fő Nógrádban.

Borsod-Zólyom: Borsod Zoulum Bknj 34, vár.

Borsoly?: Borchoval 1211 „Ad Ticiam, iuxta cuius ripam in loco, qui dicitur Borchoval meta, indeque veniens ad locum, per quem de praedicta Mostua trahuntur naves in Ticiam“ hn a' régi Csanádban, mely most Torontálmegeye része.

Borsorog?: Borsorog 1216 VR 249 § fu Aradban.

Borsos: Bursos 1268 hn Komárommben.

Borsós: Borsous 1246 hn Gömörben; 1298 fu Sárosban.

Borsva: Borsoa Bknj 14 vár; Borsoha 1216 VR 271 § megye, most Ugocsa; Borsua 1251 vár.

Borsva-tő: Borscuatu 1270 „Ad quamdam arborem desiccata, quae vocatur Borscuatu“ hrfa Valkóban.

Borsva-tő-réve?: Buznatvrinnye 1265 fő Latorczánál.

Bor-völgye: Burwelge 1275 hn Hontban.

Borz: Barz 1193 hn Veszprémben, most Borzvár fu; Burz, Borz 1217 VR 66, 230 § szn; Worz 1238 ua.

Borzas-tő: Borzaszto 1283 „Ad quamdam terram paludosam Borzaszto vvcata“ hrhely Kolosmben Erdélyben.

Borzi: Burzi 1246 kis fő.

Borzova: Borsua 1217 VR 59 § hn; Borzava van Szatmárban. Vő: Borsva.

Bosokcsa: Bosokcha 1229 fu, most Buzsák, Somogyban.

Boszoncsi: Bozonchy 1214 személynév.

Boszork: Bozorg 1231 „Praeinstaldus (Pristaldus) Bozorg de genere Boszlig“ szn.

Böszu: Boscu 1216 VR 304 § fu Dobokában, Erdélyben.

Boszus-ág?: Bousouság 1248 „Juxta stagnum Bousous-ag“ tő Csallóközben Posonmben.

Bot: Bot 1197 hn Erdélyb; But 1198 szn; Both 1214 ua; Bot, Both 1216, 1217, 1219

VR 42, 44, 94, 133, 135, 211, 316 §§ hasonlókép szn.

Bot-falva: Botfalua 1300 fu Sárosban.

Botka: Batka, Botka 1248 hn.

Botnánd: Botnand 1075, 1124 szn.

Botond: Botond Bknj 41, 42, 43 stb, KS II, 1 szn. L: Bocsond.

Botordi: Botordi 1138 szn.

Botos: Bothos 1262, Butus 1291 szn.

Bótva: Botva Bknj 40, tó a Tiszán innen, hihetőleg a Péterri tó Pestben.

Boza: Buza 1219 VR 119 § most talán Bozsaj fu Biharban; Boza, Buza 1220—1300 fő a Szávánál Valkóban és szn; Bozia 1228 fu vagy fő Krassóban.

Bozd: Bozt 1216 VR 316 § fu Szabolcsban.

Bozó: Busu 1284 fu Tolna és Somogy szélén.

Bozók: Bozouk 1135, 1260, Bosuk 1279 prépostság Hontb.

Bozót: Boszouth 1211 szn.

Bozót-fő: Bozoutfeu, Bozoukfeu 1265 hn Hevesben.

Bő: Beu 1082 erdő; 1216 VR 246 § fu; Bew 1229 fu Somogyban most puszta, hol prépostság is volt; Behu 1239 fu Sopronban; Bew 1259 fu Hevesben a Tiszánál; 1294 és 1300 nemzetségnév.

Bőcsöd?: Buchud 1237 hn Fejérmegye vidékén.

Bőd: Beuildi 1075, Beuldu Bknj 40, révhely a Tiszán Cson-

grádban; Beud 1214 szn; Bewd 1287 fu Veszprém-ben.

Bögény: Beugen 1240 fu Mosonmben.

Bögöd: Bugud 1211, 1295 szn; Bogud 1287 fu Szalában; Bugud 1294 fu Fejérben.

Bögös?: Bugus 1211 szn.

Bő-hely: Beuhel 1295, „Caddit in quamdam vallem, et pertranseundo in eodem, in quodam loco Beuhel nominato exit de ipsa valle“ hn Gömörben.

Bökény: Buken 1245, 1273, 1290, Bukur Tur. II, 1 szn; Buken 1284 fu Borsod vidékén.

Bökény-föld: Bnkenfold 1297 hn Czinkota (Sinkote) mellett, Pestmben.

Bő-lak: Bylok 1268 falu Erdélyben.

Bölcs: Bultzus Const. Porphy. de adm. imp. c 40, Bulsu Bknj 39, 41, 43 stb. Bulchu Tur. II, 25; Bulcho 1055, Bulsw 1222, Bulsu, Bulsuh 1216, 1217, 1229 VR 148, 282, 358 §§, Bulchu 1228, 1237, 1255, 1287, 1295 szn; Bolsov 1208 fu Esztergomban; Wulch 1225 apátság; Bulcha, Bulsu, 1236 fu, ez utóbbi talán Bulcsunak mondatott; Belch 1270, 1272, 1290 fu most Bölcske Tolnában.

Bölcs-hida: Bolchhyda 1274 helynév.

Bölcsödi: Bulsudi 1138 szn.

Bölcsös: Bewchewch 1291 szn a' székeleyknél.

Böld: L: Böd.

Böngyér: Bunger Bknj 8,

10, 18, 31, 34, 57 az Árpád-kori 7 kún vezérek egyike (Ugy látszik, nem a höngyőtől, hanem inkább a gyömbértől származott név, szótágcserével).

Börény: Buren 1238 fu Vág fő körül.

Bő-rév: Byrew 1287 hn Baranyában Okurviznél.

Böröcző: Burucei 1171 szn.

Bös: Beys 1082 hn; Beus 1195 szn; Boos 1247 fu Győrmben; Bus 1252 fu és szn.

Brokina-réve: Brokina-rea 1055 hn; (t. Berkenyére).

Buba: Buba 1138, 1211 szn.

Búbos: Bubas 1263 szn.

Búcs: Buc 1235 VR 188 §, most Bucsa fu és pusztá Biharban; Bouch 1258 sz és nemzn.

Bucság-ága: Buchagaga 1272 hrhely Szalában.

Bucs-falva: Buchfalua 1275 fu Trencsinben.

Bucs-málja: Buchmala 1257 hn Torda falu határában.

Bucsó: Bucho 1298 szn.

Bucsód: Bucha 1214, Buchud 1216 VR 256 és 374 § személynév.

Bucsusi: Buchusi 1217 VR 48 § szn.

Bucze (?) -tölgy-fa: Buczethulfa 1015 az 1228-iki átirat: Buchetwl: Bucse-tölgy, hn.

Búd: Bud, Buht 1216 VR 262, 292 §, fu Szatmárban.

Buda: Buda, krónikák és 1237, személynév.

Buda-falva: Budafalua 1275 fu Posonmben.

Buda - patak: Budapestok 1284 fő Sárosban.

Buda - vár: Buduvar Bknj 1 „Per linguam Hungaricam dicitur nunc Buduvar“, Budawar Tur. I, 17.

Bada - telke: Budathelke 1283 fu Kolosmben Erdélyben.

Budics - ülése: Budichwlese 1145 fu (Lehetett Boldog-ülése is).

Budiho - hegye: Budihohegie 1283 hrhegy.

Búdosó: Budosov 1138 szn.

Buga: Buga 1216 VR 280 § személynév.

Buja: Buja 1222 hn.

Bura: Bura 1283 szn.

Burjános: Burianas 1255 hrvölgy Zemplénben.

Bús: Buus 1138, Busu 1216 VR 338 §, Buus 1229 uo 347 § személynév.

Busa: Busa 1248, 1249 fu Nógrádban.

Busádi: Busadi, Busaudi 1138 személynév.

Buta: Buhtuh 1211, Butha 1294, 1299 szn.

Buza: Buza 1219 VR 119 § fu Biharban; 1290 szn.

Buzád: Buzad 1227, 1233, 1281, 1289, Buzag 1270 szn (volt ily nevű jövevény nemzet-ség is).

Buzás: Buzas 1243 falu Erdélyben.

Buzzant: Buzenth 1254 „In quodam fonte qui dicitur in vulgari Buzenth“ forrás Zólyommben. (A' buzog, bugyog szótól).

Büd: Bud 1216 VR 292 § fu Szabolcsban.

Bük: Buk 1279 hn; Byk 1292 fu Borsodban. Vö: Bik.

Büke: Buke 1198 szn.

Büki: Biqui 1019 hn; Byky 1203 fu Somogyban; Biky 1287 fu Sopronban; Byky 1298 falu Szalában.

Bünét: Bunet 1 Hb. fn.

Büs: Buus 1270 fu.

Büsi - Család: Chalad de Byssi 1278, Byssusi Chalaad 1279 hn Sopronban.

Büszke: Bizque 1252 szn.

Cs, Cz.

Csáb: Chab 1229 VR 347 § személynév.

Csaba: Chaba KS I, 4, Tur. I, 23; 1237, 1256, 1269, 1291 szn; 1222, 1229, 1247, 1251, 1256, 1263 falu Somogyban; 1235 VR 177 § fu Békésben; 1274 fu Pestmben.

Csaba - bük - tető: Chababukteto 1274 „Ascendit ad montum excelsum Chababukteto vocatum“ hrhegy Pilismben.

Csabád: Chobod 1214 szn.

Csaba - gátja: Chabagata 1296 fu Baranyában.

Csába - magyar: Sobamo-

gera Bknj 45 „Et populus ille, qui nunc dicitur Sobamogera, mortuo duce Zuard, in Graecia-remansit, et ideo dictus est Soba secundum Graecos, id est stultus, quia mortuo domino suo, viam non dilexit redire in patriam suam“, magyar népség.

Csaba-mezeje: Chabamezeje 1299 fu Békésmben.

Csabáncz: Chobanch 1272, Chabanch 1300 „Chaba castellanus de Chabanch“ vár, most Csohány, Szalában.

Csábrág: Zabrag 1243 széshn Hontban, Zabrad 1293 hnuvidéken.

Csahol: Chahol 1270, 1277 falu.

Csaj: Csaj 1224 „In rivulo, qui dicitur Csaj“ viz, (Mondjuk: csajhos, azaz vizes).

Csajka: Choyka 1236 hnbiharban.

Csajka-küzdő-rév: Choykacwzdyre 1236 rév a' Kis Körösön Biharban.

Csaj-viz: Cseyvich 1261 folyó Borsodban.

Csák: Saac Bknj 6, 20, 50, Chaak Tur. II, 4 szn; Chac, Chak, Chyak, Czak, Ghak 1224, 1237, 1254, 1255 stb. 1419-ikig szésnemzetségnév.

Csáka: Chaka 1214 szn.

Csákány: Chakan 1254 fu Posonmben; Chakon 1289 fu Vasban; Chakan 1279 fu Somogyban; 1283 fu Szepesben; 1295 fu Gömörben; 1295 szn.

Csákó-telek: Chiacoute-

luk 1289, Chakoteluk 1291 hnaranyosszékbén Erdélyben, most Csákó; falu.

Csák-vár: Chakvár 1220 hntemesben, most Csákova mvs.

Csák-vára: Chakuara 1231 hn, Chakwara KS II, 1 „Vbi modo Chakwara iacet desolata“, Chakuara Tur. II, 4, Fejérmben.

Csal: Chal 1295 falu, most Csáll, Hontban.

Csala: Chala 1211 szn.

Család: Chalad 1221, 1254 fu Vasban; 1257 „Tres terras trium villarum in confinio Supru-niensi existentes ad castrum Zulgageuriense pertinentes, quae uno nomine Chalad nuncupantur“; 1300 fu.

Csalka: Chalka 1300, 1302 helynév.

Csaló: Chalow 1165, és 1349-i átirat, szn.

Csalló: Challow 1290 Chal-lowo 1291 fő és rév Csallóköz.

Csalló-köz: Csallókuz 1244, 1279, 1287, 1290, Challowkwz 1291, vidék a Duna két ága közt.

Csama: Chama 1217, 1235 VR 103, 140 § szn. (Meglehet, azonos a' Samuval).

Csanád: Sunád Bknj 11, 44 szn és vár; Cenád 1198 hn; Chenád 1211 vár és megye; Sunad 1216 VR 254 § sznév; 1217 uo 77 § fu; Chenad 1235 uo 158 § nemzn.

Csanák: Chanigh 1221 fu, Chanig, Chanyg 1284 fu.

Csandal: Chondol 1255 hnposonmben, most puszta.

Csány: Chonu 1075, 1124 „Villa piscatorum nomine Chouu“ fu a' Tiszánál Csongrádban; Chon 1258 fu a' Dunánél Mosonban.

Csány-fő: Chonfuh 1211 fu.

Csap: Chop 1270, 1272 hn Tolnában; Chap 1276, 1281 hn a' Tiszánál Ungban.

Csapa: Chapa 1214 szn.

Csapod: Chupud 1217 VR 58 § falu.

Csarmaszná-réve: Char-mosnarewi, Charmasnarew 1291 hn Gömörben.

Csarnok: Sornuk 1024, Churnok 1263, 1290 fu; Churnug 1268 nemzn.

Császár: Csazar 1219 tó Erdélyben; Chasar 1233; Chazari, Chazary 1308 fu.

Császár-völgye: Chazarvelge 1235 „Iuxta quamdam magnam vallem, quae vulgariter Chazarvelge appellatur“ hrvölgy Baranyában.

Csaszló: Chazlou 1217, 1218 VR 215, 216, 218, 219, 220 §§ szn.

Csát: Chaath 1295 fu Tolnáb.

Csata-bér: Chotober 1221, Chataber 1266 „Chataberium castrensem dicti castris (Symeghiensis) de villa Acha“ szn.

Csatabér-falva: Chataberfalua 1291 „Quandam terram nostram Chataberfalua vocatam, iuxta Rabam adiacentem“, falu a' Rába fónál.

Csatádi: Satadi 1138 szn.

Csatár: Chatar, Sothar 1082, Chiatar, Chitar 1137 monostor

Szalában; Chatar 1216 VR 275 fu; 1246, hn Báranyában, Chytur 1240 hn Veszprémben, most pusztá; Chatar 1284 apátság; Chotor 1269 szn.

Csatló: Catlu 1221 szn.

Csató: Chato, Chatho 1271 szn.

Csatorna: Chaterna 1261 htó Hevesben.

Csáva: Chaua 1273 hn.

Csávás: Chawas 1300 fu Erdélyben.

Csazma-fő: Chazmafeu, Chozmafeu 1255 hn Somogyban.

Cseb: Cheb 1211 szn; 1217 VR 49 § fu Borsodban, most pusztá.

Csebe: Chebe 1211 szn.

Csécsény: Chechun 1284 fu Györmben.

Csecseny-patak: Chechenpotok 1282 fő Zólyomban.

Csecs-tó: Chechtoo 1224 htó a Tiszánál; Chechtou 1264, 1291 htó uo „Ad portum Zyntha“.

Csega: Cgega 1229 fu Somogyban.

Csegd: Chegt 1295 fu.

Csege: Zecge 1261 htó a' Tiszánál Hevesben.

Csegedi: Cegedi 1138 szn.

Cseger: Chegur, Cheger 1216, 1235 VR 179, 288 § szn.

Csege-teleke: Chegeteleke 1243 fu Dobokamben Erdélyb.

Csegez: Chygz, Chegza 1219 VR 116, 128 §, Chegze 1299 szn; Chegez 1291 hnév Aranyosszékbén Erdélyben.

Csegő: Cegw, Cega 1138 személynév.

Csegör.-kuta: Cheguer-cuta 1258 hrkut Biharb Váradnál.

Csehi Chehi 1219 VR 14 § fu Biharban.

Cseh-patak: Chehpatak 1294 fő Gömörben.

Cseh-remete: Cheremete 1290 hn Turóczban.

Cseke: Cheke 1055, Ceke 1138, Chekeo, Cheky 1211, Cheka 1214, 1216, 1217 VR 72, 327, 375 §§, Cheque 1219 uo 112 §, Cheke 1239, szn; 1219 VR 4 § fu Biharban; 1274 fu Gömörben.

Cseked: Ceket 1138 szn.

Cseke-laka: Chekeloka 1296 fu Erdélyben.

Csekelő: Checleu, Cicolou Cicolou 1216, Cequeleu 1219, Chicolou 1229 VR 129, 266, 329, 358 §§, Chekelev 1239 szn.

Csekes: Chekes 1211, Chekez 1214, Chequez 1217 VR 59, 38 §, Chekez 1237 szn.

Cseklész: Cheklez 1290 szőlőhegy.

Csekmesz: Chekmez 1137 személynév.

Csekő: Cyequen 1217 VR 214 § fu.

Csekőd: Chekeud 1239 szn.

Csele: Chele 1248 fu Baranyában.

Cselej: Celei 1138, Celey 1199 szn; Cheley 1248, 1266, 1274 fu Baranyában.

Cseles: Chelch 1268 viz Poson- és Györmben, most Csilis, Lásd alább.

Cseles-tő: Chylistu 1287 fu a' Dunánál Csallóközben.

Cselg-haraszttja: Celghorozta 1231 „Ad finem fructuorum, que vocantur Celghorozta“, bokros hely.

Cseli: Chely 1291. hn.

Cselkes: Celkes 1138 szn.

Cselőes: Csellewes 1124 fu.

Csellős-mező: Chellewsmezew 1247 hrhely Sárosban.

Cselone-vár: Chelonevar 1214 Tiszai sziget Zemplénben.

Cseme: Ceme 1138 szn, Chemey k216 VR 27 § fu.

Csemete: Chemeh, Chemeth, Chemethe, Chemothous 1211 szn; Chemethey 1297 fu Vasban, most Csem.

Csend: Cend 1208 fu Mosonb.

Csenger: Senguer 1217 VR 86 §, Chenguer, Chengueur 1239 fu Szatmárban.

Csengő: Cengu 1138 szn.

Csengőd: Chenkuth 1211, Sungud, Syencud 1217 VR 42, 54 § szn.

Csenke: Chenke, Chenkeu 1211 szn; Chengua 1216 VR 183 § fu; Chenke 1239, 1243, 1299 hn Zemplénben.

Csenkere: Chenkere 1208 személynév.

Csenkes: Chenkes 1055 Chenkez 1267 szn.

Csenke's-föld: Chenkesfeldy 1278 hn Posonmben.

Csenő: Chenev 1300 szn.

Csentő: Chentu 1216 VR 317 § szn.

Csentőd: Chentud 1214 malomhely.

Csép: Chep 1211 szn; Cheph 1229 VR 351 § fu.

Csepel: Sepel Bknj 44, 50, 51, szn és sziget a' Dunán; Cepel 1138 fu; Chepel 1229, 1295 fu Somogyban; 1233 hn Veszprém-ben; 1271 fu Fejérben; Cheppel 1287 hn Ungban.

Csépely: Sebely 1075, 1124 fu a' Tisza körül, most Csépa Hevesben.

Cseprecze: Cheprecze 1296 hn Veszprém-ben.

Csepüdi: Cepudi 1138 szn.

Cser: Cher 1193, 1283 határfa.

Cer-bárd: Cherbrod hrhely Baráthi és Petlend közt.

Cser-eleje: Chereley 1300 körül szőlőhegy Somogyban.

Cserény: Cseren 1300 hn Zólyomban.

Cserep: Cerep 1138 fu; Serep 1248, 1261 fu Borsodban.

Cseresnye-fa: Cheresnefa 1300, 1302 „Venit ad arborem Cheresnefa dictam — deinde venit ad aliam arborem Cherrassy“ hrfa Somogyban.

Cser-fa: Cerufa 1193, Cser-fa 1296 hrfa; Cherpha 1235 VR 182 § szn.

Csergőd: Chergeud 1257 fő Baranyában.

Cserkesz: Cherkez 1214 szn.

Cser-mál: Sermal 1256 hn Abaujban.

Csernecz-szeg: Chernecz-zegh 1278 hn Szalában.

Cserne-halma: Serneholma 1055 hn.

Cserő-köz: Chereukeuz 1261 Vizköz a' Tisza két ága között Hevesben Poroszló és Tisza füreden alól, most Cserököz pusztja.

Cseszte: Cheztey 1296 fu Posonmben.

Csesztreg: Seztüreg Bknj 44 fő, most Csesztreg vagy Csösztreg fu Torontálban; Chez-treg 1237 hn Szala vidékén.

Cset: Chet 1214 szn.

Csete: Chete 1287 szn.

Csetelő: Chetelou 1214 szn.

Csető: Chethou 1295 szn.

Csév: Chiv 1270, Chev, Chiv 1274 fu Pestmben.

Csév-aszó: Sevosou 1203 „Inde meta descendit per vallem, quae vulgo diceretur Sevosou“ völgy Somogyban.

Csév-kut: Chehkuth 1233 fu Veszprém-ben, most Csehkut.

Csibe: Cibe 1138 szn.

Csics-ér: Chicher 1214 fő Zemplénben.

Csicser: Chychyr, Chichir 1239 helynév.

Csicsó: Chychou, Chichov, Cichou 1252, 1268, 1272 „Possessionem quamdam Chychou appellatam in valle Nyveg sitam“ Chycho 1291 fu Veszprém vidékén és Komárom körül.

Csicsó-harasztja: Chichoharasta, Chichoharozta 1291 hn Komárom vidékén.

Csicsoly: Chichol 1229 fu Somogyban, most Csicsó.

Csida: Chida 1158, Csido 1228 hn.

Csiga: Chika, Cheka 1217 VR 23, 45 § fu; Chyga 1272 szn.

Csigető: Chigeteo 1211 szn.

Csigla-fő: Chyglafeu, Cyglafeu 1294 „In capite cuiusdam vallis Chyglafeu vocatae“, völgy Mátra vidékén, melyben Almás fu.

Csigle-mező: Chiglemezo KS I, 4; Cziglamezeu Tur I, 24; Chiglamezei a' kéziratban.

Csik: Cik 1138 szn, Cika 1221 VR 367 § ua, vő: Csiga.

Csikló: Chiglou, Chigelou 1211 szn.

Csikló-patak: Chiklou-potok 1249 fő Nitrában.

Csikó: Chikou 1216 VR 267 §, Chicou 1217 uo 239 §, szn; uo 45 § fu.

Csikos-fok: Sikus fokw 1214 határhely.

Csilis: Chelch 1252, Csiles, Csyles 1274 viz Poson- és Györmben. L: Cseles.

Csilis-tő: Chilstou 1268 tő Posonmben.

Csimos: Cimos 1198, Chimos 1211 szn.

Csinos: Chunus 1199 nőnv.

Csipke-bokor: Chipkebokor 1256 „Sub dumo Chipkebokor dicto“ hrhely Abaujban. Népdalainkban a' csipkebokorral előforduló galagonyát világosítja 1401 „Juxta quamdam parvam viam inter quamdam arborem piri sylvelstris ac albae spinæ vulgo Golgonya“. Ismét: Per

medium ipsius aquae Sodosva penes quasdam terras Galgonyas homok vocatas defluentis“ hn Nitra vidékén.

Csipke-fa: Chypkefa 1295 „Sub arbore Chypkefa“ hrfa Hont vidékén.

Csipkés-fa: Chypkes fa 1295 „Sub arbore Chypkes fa est meta“ hrfa.

Csipkő: Cipku 1138 szn.

Csipő: Cipeu 1208, Chipo, Chipeu 1211 szn.

Csira: Chyra 1263 hn Szala vidékén.

Csiros: Chirns 1237 szn.

Csiszár: Cysar 1258, Chyzar 1263 szn; Chuzar 1224 hn.

Csisze: Chysce 1217 VR 212 § szn.

Csitar: Chithar 1283 fu.

Csitény: Tzitun sz. István 1025-i gör. okl. Chitun 1109-i átír. Cytim 1296 fu Veszprémb.

Csiz: Chyz 1274 fu Gömörben, most Csizs.

Csob: Chob, Chup 1287 h-és szn Szala vidékén.

Csobán-ér: Chuboner 1252 hrhely Győr vidékén a' Dunánál.

Csobánka: Chubanka 1301 „Filii comitis Johannis filii Chubanka“ szn.

Csobona: Chobona 1237 szn.

Csoda: L: Csuda.

Csódi: Chodi 1138 szn.

Csó k: Chuk, Chuk 1214 szn:

Csóka: Cauka 1138, Chouka 1211 Choka, Chowka 1214, Choka 1229 VR 358 §, Ceuka 1235 uo 101 §, Chouka 1283

szn; Coku, Chokohu no 364, 367 § fu; Zoich 1270 fu Pestben, most Csókás puszta Laczháza mellett.

Csók-ád: Cucad 1198, Choucad 1235 VR 197 § nőnév.

Csóka-kő: Chokakeu 1292 „Quaedam rupes Chokakeu vocata“ — „Eminentia rupis Chokakeu vocatae in monte Scamard existentis“ hrhegy Esztergommb.

Csókás: Chokas 1282 hrhely Erdélyben.

Csokon: Cucon 1198 szn.

Csok-teleke: Zoichteley 1270 hn, Régen Fejérmegyében esett, most Csókás puszta Laczháza mellett Kiskúnságban. Lásd főnebb Csőka.

Csolnak: Cholnuk 1217 VR 30 § szn; Cholnok 1263, 1270 hn Esztergommben.

Csolt: Cholt 1216 VR 247 § apátság.

Csoltó: Cholta 1295 fu Gömörben.

Csoltó-hilde: Chultuhyld 1214 sziget a' Tiszán Zemplénb.

Csoma: Cuma 1138 fu; Choma 1211, 1229 VR 346, 351 § szn. (Nem látszik azonosnak a Samuval).

Csomád: Comad 1216 VR 264 § szn.

Csomádi: Sumadi 1138 szn.

Csomaj: Cyomoy 1217 VR 54 § szn.

Csoma-mezeje: Chuma mezey 1216 hn Posonmben.

Csombaj: Chomboy 1252 fu.

Csombor: Chumbur 1252 szn.

Csomor: Chomor 1222 szn.

Csomós: Chomos 1211, Chomoz 1237 szn; Chomos 1251 hn Győrmben.

Csomoszló: Chomoslaou 1211 szn.

Csompó: Chompo 1295 szn.

Csonka: 1208, 1214 szn; 1253 fu Vas megye vidékén.

Csont-aszó: Chonthazou 1265 hn, most Csontfalva pusztája Nógrádban.

Csopók: Chyopok 1229 fu Somogyban.

Csorakon: Curakun 1198 szn.

Csorba: Curbei 1217 VR 101 hn, talán a' Békésmegyei, mely most pusztája; Chorba 1282 fu.

Csord: Churd 1250 szn.

Csorda-uta: Churdavta 1291 „Quae via vocatur vulgariter Churdavta“ hrut Komárom vidékén; Churdavta 1293 „Via vulgariter Churdavta dicta — separat“ hrut Veszprémbe.

Csót: Chooth 1055 szn; Chuth 1251 hn Somogyban.

Csotor: Chotor 1269 szn.

Cső: Chov 1297 fu Vasban.

Csőbör: Cheber 1211, Chybur 1217 VR 61, 101 sz és hn; Cibrio 1238 mérték.

Csőbörke: Cheburka 1295 személynév.

Csőbrös: Subres 1217 VR 102 § szn.

Csőd: Chud 1240 szn.

Csődör: Chydor 1055, Chidur 1211, Chedur 1216 VR 300 §; Chydur 1252 szn.

Csőg: Chug 1239 szn.

Csögle: Chygle 1275 falu Veszprémben.

Csóke: Cheuke 1229 VR 346 § szn.

Csőbök: Cumbuk 1217 VR 94 § fu.

Csőmör: Chomor 1015, az 1228-i átír: Tumur hn; Chemer 1135 fu Pestben; Chumuor 1217 VR 103 §, 1222 szn; 1265 fu Hontban.

Csőp: Chup 1287 fu Szaláb.

Csőpörke: Zopurka, Zepurka 1257 fő Baranyában.

Csőpüd: Chupud 1217 VR 58 § falu.

Csőre: Chure 1211 szn.

Csőrgős: Cergus 1257, Chiurgus 1298 szn.

Csőrög: Churg 1256, Churug 1289 fu, most Csireg vagy Sireg pusztá Bácsban.

Csősz: Cheuz 1211 fu Veszprémben; 1235 VR 189 § fu; 1272 fu Nitrában; Chyz 1274 fu Borsod vidékén, Chuuz 1277, Cheuz 1278 hu Fejérbena' Csepel szigeten, mely akkor oda tartozott; Cheuz 1300 körül fu Szala környékén.

Csőszí: Cheusci 1216 VR 318 § fu.

Csősz-molvája: Chyzmolwaya 1266 hrhely Ungban.

Csőtörtök: Seturtuch 1221, Chutertek 1283 fu Posonmben.

Csőtörtök-hely: Cheturtuchiel 1206, Chuturtukhel 1216, Cheturtukheil 1254, Chywtortekhel 1283 fu Posonmben; Chuturtukheyl 1291 fu Valkó-

ban Baza vagy Boza, most Boznicza fón túl.

Csúcs: Chuz 1075 hegy Barsban; Chus 1124 „Vsque ad montem Chus“ hegy Hontban.

Csúcs-bércz: Chuzbercz 1228 hegy Erdélyben.

Csuda: Choda 1211, Chuda 1214, Suda 1216 VR 297 §, Chuda 1228, 1261, 1265, 1279 szn.

Csuka: Cuka VR 260 §, Zuga 1221 uo 371 §, Cheuka 1249, Chuka 1293 szn, melyet nehéz a' Csókától megkülönböztetni; Chyka 1272, 1273 fu.

Csukád: Cucad 1198 szn.

Csuka-fő: Chuchafeu 1235 viz, mely határ.

Csukar-ág-a-tó: Chykuragathu 1252 hrviz Győr vidékén.

Csuklyás: Chyklas 1300 „Johannem dictum Chyklas“ szn.

Csukna-alja: Chuknaallia 1274 fu Sárosban.

Csula: Chule 1214 VR 374 § szn; Chula 1219 uo 25 §, most Csuja v. Csulafalva Biharb.

Csukó: Cucou 1198 hn.

Csuma: Chyma 1285 fu Nitrában L: Csoma.

Csunya: Suna 1057, Cune 1198, Chuna 1211, Czuna 1221 VR 364 §, Chuna, Zuna 1270 szn.

Csupor: Cupur 1198, Chopur 1222 szn; Chupor 1247 nemzetségnév.

Csuporán: Cupuran 1198 nőnév.

Csurgó: Csorgow 1019 hn; Zurga 1075 htó; Csorgó 1163,

Chergou 1193, 1217, **Chorgu** 1238, **Churgou** 1255 hn; **Csurgy** 1258 hn Baranyában; **Corgu** 1266 tó a' Tiszánál **Csongrád** vidékén; **Chorgo** 1275, 1289 helynév.

Csút: **Chuth** 1295 monostor.

Csúz: **Chuz** 1236 hu.

Csüngő: **Zyngey** 1214 hr-hely Biharban.

Czegőny: **Cegun** 1235 VR 192 § fu Szatmárban.

Czene: **Zene** 1298 szn.

Czenk: **Cenk** 1298 szn.

Czenke: **Zenke** 1211 szn.

Czetény: **Cetin** 1138 szn; **Cheten** 1239 fu Nitrában. **Vö**: **Csitény**.

Czimor: **Cimor** 1188 szn.

Czinke: **Cincea** 1219 VR 27 § „Vxor Scilak, nomine Cincea“, **Cynka** 1271 nőnév, talán **Csinoskát** jelentve.

Czobolcs: **Czobolcs** 1293 személynév.

Czombos: **Zombos** 1082sz.

Czompád: **Zumpad** 1214szn.

Czompó: **Sompu**, **Sampu** 1138, **Chumpo** 1246 szn.

Czövek: **Chewek** 1300körülről „Quemdam ligneum claviculum, vulgo Chewek vocatum“.

Czúc: **Cuc** 1198 szn.

Czuczor: **Chucur** 1240szn. (Hegyes orrút jelenthetett).

Czudar: **Chudor** 1287 szn.

D.

Dada: **Dada** 1278, 1279, 1280 fu Somogyban.

Dag: **Dag** 1225 hn, most **Dakföld** pusztá Sopronban; **Dagh** 1238 fu Tolnában.

Dalmád: **Dalmadi** 1138 fu; **Dolmod** 1265 hn; **Dalmad** 1300 fu Hontban.

Dalód: **Dalut** 1015 fu a' Dunakörül.

Dalos: **Dolus** 1055, 1211, 1214 szn.

Dalyok: **Dalluk** 1158, **Dalugh** 1228 fu Baranyában.

Dama-hida: **Damahyda** 1300 körül fu.

Dara: **Dara** 1279 szn.

Dari: **Dari** 1138 szn.

Darja: **Daria** 1247 szn.

Darócz: **Drauch** 1264 hn Baranyában.

Darócz-fok: **Drauchfok** 1264 hn Baranyában.

Darvas-tó: **Darvastou** 1283 tó Kolosmben Erdélyben.

De: **Ge** 1Hb ksz.

Deáki: **Diaki**, **Diaky**, **Dyaky** 1270 fu Szalában; **Diaki** 1296 monostor Posonmben.

Debreczen: **Debrezun** 1235 VR 138 § fu Biharban most vs.

Debrő: **Debreo**, **Debru** 1217 VR 40, 224 § monostor és fu Hevesben.

Dechmar-parlaga: **Dechmar parlaga** 1264 hrh Szatmárban.

Déd: **Ded** 1198, 1216 VR 251 § szn.

Deda: Deda 1300 fu, most Dada Szabolcsban.

Dedemesd: Dedemest 1135 személynév.

Dédes: Deudas 1216 VR 330 § fu Borsodban.

Dedes-falva: Dedus falua 1291 falu.

Dég: Degu 1138, Deeg 1300 körül fu.

Degösd: Degust 1235 VR 166 § fu.

Delna-fő: Delnafeu, Delnafew 1272 hn Sárosban.

Demes: Demes, Demus 1138 stb szn és prépostság most Dömös fu a' Dunánál Esztergommb.

Dengeleg: Dingenogu 1227 VR 227 § fu Szatmárban; Dengelech, Denslegh 1246 fő és hn Nógrádban.

Derecske: Derethke 1295 szn (talán Dereske).

Dereg: Dereg 1216 VR 306 § fu Kolosmben Erdélyben.

Deresznet-pataka: Deresznet pataka 1255 fő Zemplénb.

Derzsi: Dersi 1138 szn.

Dés-akna: Desocana 1245, Desakna 1248, Deesakna 1291 hn Erdélyben.

Dés-tava: Destoua 1261 htó Hevesben.

Déta: Dyta 1239 szn.

Detro-falua: 1287 falu Szalában.

Dévères: 1214 tő Tiszánál.

Dézmás: Desmas 1261 fu Borsodban.

Dienes-monostora: Dienes monostora 1258 monostor.

Dienes-telke: Dienes-telke 1228 hn Erdélyben.

Dió: Gyón 1215 VR 285 § fu.

Dió-aszó: Deosou 1203 „Per vallem que vulgo dicitur Deosou“ völgy Baranyában; Diuazu 1239 fő Szalában.

Diód: Gyowgy 1015 hn, Gyogy Bknj 46, Gyod Turocz. II, 39, Gyogh Chron. Bud. most Diósd pusztja Fejérben Pestmegye szélén; Gyovd 1282, Gyod 1296 fu Fejérben Erdélyben, most Gyógynak és Diódnak hivatik.

Dióna: Dyuna 1216 VR 271 § fu Borsua (Ugocsa) megyében.

Diós: Dius 1138 szn; Dyus 1278 hrhely Hevesben a' Tiszánál Eger-víz szigetén.

Disznó: Gisnav 1055 hn.

Disznó-ér: Giznouer 1248, Giznoeer 1299 hrhely Zemplénb.

Diszó-ut: Giznouth 1299 hr Zemplénmben.

Disznó-vermek-alja: Disnowermekalia 1233 hr Veszpr.

Divék: Divek 1230 nemzn. 1278 szn.

Dob: Dub 126 VR 300 § szn; Dob 1165, 1256 hn Szabolcsban; 1291 hn Fejérben.

Doba: Duba 1216 VR 266 § szn; 1219 uo 13 § fu Szolnok (Heves) mben.

Dobocs-völgye: Dubuchvelge 1295 „Ad quamdam vallem Dubuchvelge vacatam“ határvölgy Gömörben.

Doboka: Dobuca Bknj 11.

szn; Dobuka 1171, 1172 megye, Doboka 1214, 1216, 1217 VR 97, 304, 376 §§, Dubukay 1219 uo 11 §, Doboka 1243 vár és megye Erdélyben.

Dobonok: Dobonuc 1239 fő Szalában.

Dobor: Dubur 1138, 1247 szn; Dobur 1217, 1235 VR 98 143 § fu.

Dobos: Tubos 1055, Dubas 1138, Tubus 1211 szn; Dobos 1138, Dubos 1217 VR 64 § fu; Dobus 123 fu; Dobas, Dobos 1272 1282 fu, most Dabas Pestb.

Doboz: Dobocz 1075, Doboz 1124 fu Körös főnél.

Dobozd: Dobozd 1244 fu Nitramegyében.

Dobrony: Duwrum 1158 hr a Tiszánál; Dobron 1208 fu Mosonban.

Dógos: Dugus 1217 VR 87 § szn (Dolgos).

Dolmány: Dolman 1216 VR 309 § fu Zarándban.

Dolosd: Dolosd 1275 hn, most pusztá Veszprémben.

Domb: Dumb 1252 szn.

Dombó: Dombo 1291 „Nicolaus dictus Dombo“, szn; 1270, 1296 fu Posenmben.

Domboly: Dumbul 1217 VR 95 § fu.

Domboru: Dumburay 1289, Dumburou 1291 hn, most Dombo fu Aranyosszékbén Erdélyb.

Domkó: Dumku 1138 szn.

Don-tő-magyar: Dentumoger Bknj 1, 3; Don-folyó melléki vidék és népneve; Tur. I. 1.

Dorog: Duruch 1223 falu Esztergomban.

Dorog-hegy: Dorogheg 1249 hegy Esztergomban.

Dorog-körös-szeg: Durug Keuruszegh 1300 falu Szabolcsban.

Dorozsma: Drusba 1075, Durugsa, Durusa 1138 falu a' Tisza környékén, most mvs Szeged mellett; Drusma 1269 nemzn. (Dorozmás, Somogyban rovátkost, reszelöst és ripacsost jelent).

Dömös: Dumus 1291 Dunai sziget Dömsödnél.

Dömsöd: Cumchud 1291 hn akkor Fejérben, most Pestben.

Dős: 1216 VR 311 §, Dus 1219 uo 120 § „Comprovinciales de Dus“ Désvár vidékieket jelenthet.

Drága: Daraga 1216 VR 331 § „Duas pedisequas eius scilicet Maviam et Daragam“ nőn.

Duda: Duda 1135 szn.

Dudoló-mál: Dudulummal 1275 hegyn Esztergommben.

Dudork: Dudorc 1217 VR 67 § szn.

Dulósd: Dulusd 1082 fu.

Duna-szeg: Dunasegh, Dunazeg, 1233 fu a' Dunánál.

Duna-szél: Dunazel 1233 fu Moson körül.

Duna-víz: Dunaviz 1015 fő.

Dús: Dus 1219 VR 120 § fu Biharban.

Dülő: Dulew 1254 „Inter dou iugera, quae vulgo Dulew vocatur“. határdülő.

E.

Ebe: Ebey 1217, 1235 VR 208 § fu Biharban.

Ebed: Ebed 1237 fu, Nemzetség neve is.

Ebedi: Ebedi 1138 szn.

Ebes: Ebes 1190 „Liber homo vel servus, Sarachenus, incola Regni nostri, Schlavus, Rusticus, Ebes, Christianus“. Ugy látszik, a' besenyők keleties kiejtésű neve; Ebus 1138 szn; Ebes 1216 VR 283 § fu.

Eb-fa: Ebfa 1272 „In quo etiam dumo spina, quae Ebfa dicitur“ hrfa Nitrában.

Écs: Echu, 1221, Ech 1252, 1266, Echi 1284 fu Győrmben.

Ecse: Eche 1279 fu.

Ecsedi-küllő: Echedykily 1264 hn Szatmárban.

Ecseg: Echeg 1235 VR 206 § fu, most pusztá Hevesben

Ecser: Echer 1055, 1211 szn; 1082 fu.

Ecska: Echka 1237 szn.

Ecskőd: Echkud 1229 szn.

Ed: Ed Bknj 8, 10, 17, 32, KS I, 4, Tur. I, 23, 24 szn.

Eddi: Eddi 1138 szn.

Edéd: Eded 1217 VR 33 § fu.

Edelény: Edelm, Hedelen 1138 fu; Edelen 1219 VR 17 § fu Borsodban; Edelyn 1277 fu; Edelen 1268 szn.

Edencs: Edench, Endech 1300 szn.

Edő: Edeu 1229 szn; Edeo 1288 fu Rába fő körül.

Edőmény: Edumen Bknj 8, 10, 17, 22, Edemen KS I, 4, Tur. I, 23, 24 szn.

Édős v. Édes: Edus 1138, Edes 1294 szn.

Eendöl: Emdul 1 Hb. cs.

Édva: Aydua Tur. II, 79, Edua Chr. Bud. (Cydua kézír. hibás), Aydua Chron. Pos. II, 2. kún nőnév.

Egebendi: Egebendi 1138 személynév.

Egeg: Egvegh 1279, Egegh 1300 fu Hontban.

Eger: Egur Bknj 32 fő Hevesben; Egur 1262 tó Ugocsában; Egyr 1272 erdő Pestmben; Eger 1293 „Ad duas arbores Eger“ hrfa Horvátországban.

Eger-fa: Egerfa 1256 „Sub arboribus Egerfa vocatis“ hrfa Abaujban; 1275 hrfa; Egorfa 123 ua; Egurfa 1294 ua Gömörben.

Eger-fő: Egurfev 1250 viz Zólyomban.

Eger-patak: Egwerpotac 1223 tó Erdélyben.

Eger-pataka: Egerpataka 1254 hn.

Eger-szeg: Egerzug 1266, Egerzegh 1302 fu Szalában.

Égető?: Egguthu 1239 szn; Igethi 1291 hn Aranyosszék. Erdélyben, most nem létezik.

Égös: Egus 1138, Eguch 1217 VR 70 § szn.

Egregy: Egrugh 1019 fu; Egregy 1214 fu Aradban; Egreg 1217 VR 42§ fu; 1284 viz Sopron vidékén. Vö Egres.

Egres: Egres 1075 tó; Egres 1193 hr; Egrus 1208 fu; Egris 1213, 1225 apátság a' Marosnál; Egrug hn; Egres 1229 fu Somogyban; Egreh 1235 fő Baranyában; Egruch 1246 hn Nógrádban; Egrys 1269 fő Erdélyben.

Egres-pataka: Egrusputoka 1267 fő Abaujban.

Egres-tó: Egriesthu 1252 htó a' Dunánál Győr vidékén.

Egy: Ig, Igg 1 Hb mn.

Egyed-kelése: Egedkelese 1145 hn.

Egyen-fa: Egenpha 1266 hn a Tiszánál Csongrád vidékén.

Egyházas - Csalamia: Ighazaschalamia 1244 hn Hontb.

Egyházas - Ida: Eghazas Ida 1280 fu.

Ekéd: Eked 1274 hn Dunántúl.

Ekédi: Ekedi 1138 szn.

Ekölcs: Eculsu Bknj 21 szn.

Él: Eel 1219 VR 20 § falu és személynév.

Éld: Eld 1211 szn.

Elefánt: Elephant 1112, Elefant 1218, 1249 Elephan 1252 fu Nitrában.

Elekd: Elect 1138 szn.

Elekös: Elecus 1294 szn.

Elep: Elep 1217 VR 73 § fu, most puszta Biharban.

JERNEY, M. NYELVKINCSEK.

Éles: Eles, Elus 1138, 1211 személynév.

Élesd: Elust 1217 VR 88 § fu Biharban.

Éles-kő: Eleskw 1283 „Ad vnum lapidem Eleskw vocatum“ hr Zólyomban; Eluskew 1299 vár Posonmben.

Éleszsze: Ilezie 2 Hb cs.

Eleve: Eeleve 1 Hb ih (Élőt is jelenthet, némelyek Élő Istenre magyarázzák).

Elias - falva: Eliasfolua 1290 fu Nógrádban.

Élő: Eleo 1055 szn.

Élnie: Elnie 1 Hb cs.

Elő-ág: Eleuag 1274 viz Györmben.

Elő-csapat: Bulatzospon, Tzopon Const. Porphy. de adm. Inp. c. 37, a' besenyők hadának 8-dik osztálya.

Előd: Lebedias, a' magyarok első vezére; Előd vagy Elvedből metathetice lett görögös írással Lebed. Const. Porphy. de admin. Imp. c 38; Eleud Bknj 6, 20, 50, 56, Elad KS. II, 1. Eleud Tur. II, 1 ua szn.

Elő-ér: Elewer 1248, Eleer 1299 hr vonal Zemplénben.

Elő-homok: Eleuvi Hamuk 1055 hn.

Elő-homokok: Eleuhomokok 1222 „Ad colles Eleuhomokok“ hn Györmben.

Elő-mál: Eleumal 1269, vil: 1402 „Quamdam vineam nostram inter metas ciuitatis nostre Albensis in monte Elevmal ex par-

te meridiei — adiacentem“ szőlőhegy Erdélyben.

Elő-sár: Eleusar 1277 „Ad alium lacum vulgariter Eleusar appellatum“ tó Csepelszigeten.

Előtt: Eleut 1Hb nh.

Elő-ut: Eluut 1286 hn.

Embel: Embel 1138, 1171 személynév.

Embeldi: Embeldi 1139 szn.

Ember: Ember 1 és 2 Hb fn.

Embes: 1138 szn.

Emed: Emed 1138 szn.

Emelő: Emelev 1198 nőn.

Emes: Emesu Bknj 3 Almos vezér anyja, nőnév.

Emőd: Emeud Bknj 31 falu Borsodban.

Emődi: Emudi, Hemudi 1138 személynév.

Emőke: Emeca 1112, Emeyke, Emeyka 1258 fu Nitrában.

Emőkei: Hemequei 1217 VR 31 § szn.

Empsa: Empsa 1239 szn.

Emze: Emze 1211 szn.

Enádi: Enadi 1138 szn.

Endéd: Endédi 1138 fu.

Endréd: Endredi 1138 fu.

Endrei: Endrei 1138 szn.

Endröd: Endred, Endered 1082, Endred 1225, 1229, Endreod 1295 fu Somogyban.

Engede: Engede 1 Hb cs.

Ennék: Enneyc 1 Hb cs.

Enöd: Enud 1237 fu Sopronmben.

Epel: Epel 1279 hn.

Eperjes: Eperies 1219 hn Erdélyben; Epuryes 1233, Epuries 1247 vs Sárosban.

Epres-tó: Epyeresthu, Epyeristhu 1252 tóGyőr vidékén.

Ér: Her 1216 VR 313 §, Er 1217 uo 45 § hn Biharban; 1225, „Ad venam Er“ Veszprémben; 1229 uo 358 § „Per vallem nomine Er“ völgy Kolosmben; Eer 1249 „Ad rivum qui dicitur Eer“ fő Baranyában; 1265; „Eer 1265 fő Szatmárban; 1268 viz Komáromban; 1269 „A quadam vena, quae Er vocatur“ Csallóközben; 1270 „In quodam fluviolo, qui vulgariter Er vocatur“ fő Gömörben Sajó körül; 1272 „In trat quamdam vallem, quae Her vocatur“ völgy Nitrában; 1274 fő; 1283 „Vadit per fluvium qui vocatur Er“ fő Borsodban.

Ér-bel-völgye: Erbelvolgye 1211 hn Somogyban.

Ercsény: Ercsen 1211 szn; Erchen 1268 hrviz Komáromb.

Ercsi: Erchy 1269 monostorhely Fejérben.

Érd: Erd KS I, 2, nemzn.

Erdei: Erdei 1217 VR 225 § falu.

Erdéli-Zoltán: Erdeli Zoltan Tur. II, 30 „Qui (Zoltan) postea haereditavit illas partes transilvanas, et ideo vulgariter dici solet Erdeli Zoltan“. Erdee-li Zoltan, Chr. Bud.

Erdő: Erdew 1093, Erdeu 1217 VR 62 §, Erde 1219 uo 123 §, Erdeu 1229 uo 358, § 1290, Erdew 1300 szn; Erdeu 1235 VR 174 § fu Heves vidék.

Erdő-csokona: Erdeuchucana 1269, Eredew Chucu-

na 1270, Erdeuchukuna 1272, Erdeuchucuna 1275 fu Somogyb.

Erdő d: Erded 1217 VR 226 § szn; Herdeud 1216 uo 273 §, Erdei 1217 uo 221 §, Erded uo 222 § fu; Erdeud, Herdeud 1264 erdő és Beregmegye régi neve; Erdeud 1273 fa Szatmárban.

Erdő-elő: Erdeuelu Bknj 11, Erteuelu KS II, 1, Erdewelwe Tur I, 24, Erdeel ua II, 29, Erdelen ua II, 5; kézír: Erdeelew; Erdewel Chr. Pos. II, 2. Erdélyország neve.

Erdő-falva: Erdeufalua 1279, Erdewfalua 1294 fu Szepesben.

Erdöl: Erdeul 1237 fu.

Erdő-mező: Erdeomezeo 1248, 1299 hrhely Zémplénben.

Erdős: Erdos 1211 szn; Erdes 1243 fu.

Erdő-Somlyó: Erdesumula 1227 hn.

Ere cs: Erech 1252 tó, 1268 viz a' Dunánál Komárom vidékén.

Eres: Eres 1138 sz- és hn.

Eresztő: Errestou 1237 határvölgy.

Eresztő-hely?: Vrusthuhy 1276 „Cum iure tributi liberi super fluvio Merene Vrusthuhy appellato“ hn Merenyénél Somogyban.

Eresztvény: Erresteun 1231 „Saltusqui vulgo Erresteun dicitur“ erdő Nitrában; Ereszteven 1244 „Ad vnam paruam siluam, quae valgo vocabulo Ereszteven dicitur“, erdő Hontban; Erezteun 1257 „Iuxta magnam siluam,

quae dicitur Erezteun“ erdő; Erczteveny 1282 „Iuxta quamdam paruam syluam, que vulgo Erezteveny dicitur“ erdő Erdélyb.

Eresztvény-viz: Erezteveny 1265 viz Hevesszélb.

Érette: Erette 1 Hb rh.

Ér-hát: Erhat 1029: 1109 „Ad metam terream que vulgariter Erhat uocatur“, Erhath 1296 hrhely.

Erked: Erkhed 1248 falu Erdélyben.

Erkölcös: Vrcultus 1219 VR 1 § szn.

Ernyő: Ernei 1138, 1220, Erneu 1216, 1235 VR 164, 328 § stb. szn. (Ez világosan az Irenaeus magyartása).

Erős: Herus, Ereosz 1211, Erus 1217; Ereus 1217 VR 81 §, 1219 uo 112 §, 1229 uo 350 §, 1235 uo 161 § szn.

Erősd: Hereust 1216 VR 304 § szn.

Érsek: Ersek 1211 szn; Ersok 1235 fu Baranyában.

Értőve: Ertuh 1075, Ertue 1124, világ: Ertheve 1369 htó a' Tizsánál Csongrádban.

És: Es, Is 1 és 2 Hb ks.

Esdő: Esdeh 1229 szn.

Esk-üllő: Esculeu Bknj 27 „In loco illo, qui dicitur Esculeu, fidem cum juramento firmanverunt, et a die locus ille nuncupatus est Esculeu, eo, quod ibi iuraverunt“ most Esküllő fu Dobokában Erdélyben.

Eső: Eso 1138 Esceu 1252 személynév.

Essős: Huseos 1211 tó.

Eszelős?: Ezelech, Jeles fia, Árpád unokája Const. Porph. de adm. Imp. c. 40.

Esztár, Yzthar 1216 VR 374 § fu Biharban.

Esztergály: Estergur 1243 Strugar 1247 fu Nógrádban.

Ész-törő: Esturuh 1256 „Homini nostro nomine Esturuh“ személynév.

Ete: Ete Bknj 6, 14, 15, 40, 44, 47; 1138 „Iuxta villam Tappai est vivarium, quod dicitur Etei“ htó Csongrádban a' Tiszánál; Etke 1211 szn; Etke 1217 VR 213 § fu Szabolcsban.

Eted: Eted 1138 szn.

Etek: Ityk 1283 keresztény kún szn. (Ütök is lehetett).

Etel: Etyt Bknj 7 fő, most Volga.

Etele: Ethela KS I, 2, Attyla Tur. I, 10 seq. II, 1 „Attyla qui Hungarico idiomate Ethelle dictus est“, Etul 1224; Echilleu 1235 VR 205 §; világ: Ethelleu 1320, Etel 1331, 1332, Ethele 1333 szn; ismét: Ethellew 1367 fu Erdélyben.

Etel-köz: Etel et Cuzu Ital vagy vizköz, a' magyarok egykori lakhelye Const. Porph. de adm. Imp. c. 40. L: Atelköz.

Etenéd: Ethened 1217 VR 48 § szn.

Eter: Eter 1138 sz- és hn.

Étes: Etes, Etis 1138 szn.

Etevelen: Eteuelen 1291 fu Nógrád vagy Hont vidékén.

Evék: Evec 1 Hb cs.

Ez: 1 és 2 Hb nm.

F.

Fa: Fa 1 Hb fn.

Fa-aszó: Fawoozow 1082 hn Veszprém vidékén.

Fád: Food, Foud 1211, világ: 1402 Faad, most Fadd fu Tolnában.

Fáj: Fay 1243, 1275, 1279 fu Abaujban.

Fajának: Foianec 1 Hb fn.

Fajsz: Faisch 1082, Faisz 1243, Fayz 1275 fu Veszprémb.

Fakó: Fuco 1257 hn Baranyában; Feco 1281 „Cujusdam equi Feco coloris“ ló színe.

Falka: Falka 1222 szn.

Faló: Fallo 1015 fu.

Falu-alja: Falualya 1284 szőlőhegy Borosjenőnél Pestben.

Faludi: Foludy 1296 falu Marosszékben Erdélyben.

Fan: Fon 1219 VR 2 § falu Zemplénben.

Fancs Fons 1138 szn.

Fancsal: Phonsol 1082, Fanzal (nádor) 1137, Fonsol 1138, Fonsal 1165 szn; Fonchal 1214 hn; Fansol 1216 VR 310 § fu Erdélyben; Fonchol 1217 uo 100 § fu Biharban, most pusztá; 1272 hn Pestben; 1275

fu Zemplén vidékén; 1299 fu Békésben.

Fancsalta - hátja: Foncholtahatya 1268 hrhely Komárommben.

Fancsika: Fonchuka 1217 VR 229 §, Fanchuka 1219 no 130 § szn.

Farád: Farad 1228 falu Sopronmben.

Fardi: Fardi 1138 szn.

Farkad: Forkod 1296 falu Aranyosszékekben Erdélyben.

Farkas: Forkos 1082, Farkas 1138, Forcos 1162, Forcos 1181, Forcas 1183, Forkas 1208, 1222; Forcas 1211, 1214; Farcas 1299 stb. szn. mely bizonyára a' Wolfgangus magyarítása, ide mutat: 1330 és 1335 „Fabianum dictum Farkaswereu“; Forcos 1112 fu Nitrában; Farcas 1285 fu Sárosban.

Farkasd: Forcost 1217 VR 239 § szn.

Farkasdi: Farkasti 1138 szn.

Farkas-falva: Farkasfalua 1278 fu Szepességen.

Farkas-háló-hely: Farkashalowhely 1214 hrhely a' Tiszánál Zemplénmben.

Farkas-halom: Forkosholm 1269 hrhely Csallóközben Posonmben.

Farkas-kő: Forkosku 1248 hr Borsodban.

Farkas-fertes: Forcosfertes 1202 hrhely Osztrák szélen, Farkasvölgye körül.

Farnád: Farnad 1283 hn Bars és Esztergom szélben.

Farnos: Fornos 1229, 1237 szn; 1261 hn Hevesben.

Farsádi: Farsadi 1138 szn.

Farta - szög: Fartaszug 1291 hn Aranyosszékekben Erd. most nincs.

Fartos: Fortos 1211 szn.

Fás: Fas 1221 VR 361 § to Békésben.

Fás-halom: Faashalom 1283 „Ascendendo quamdam montem Faashalom vocatam“ hegy Kolosmben Erdélyben.

Fazekas: Fazekas 1296 „Iuxta viam Fazekas“ hn Veszprémmben.

Fecskés-csék: Feckescsek 1145 hn (csek, csök, fark).

Fegyveres: Fegyveres 1211 szn.

Fegyvernek: Fedwernek 1158, Fegyuernuch 1214 VR 389 §, Fegyernuc 1216 no 278 §, Fegyernuc 1235 no 206 § fu Hevesben, most pusztá a' Tiszánál.

Fejdi: Feidi 1138 szn.

Fejér: Feher 1216 VR 255 § nőnév; Fejer 1217 no 86 § férfinév.

Fejér-egyház: Fegeregyház 1229 fu Somogyban; Feyer-egház 1292 fu Körös fő mellett.

Fejér-egyháza: Feyer-eghaza 1193 fu.

Fejér-kő: Fejerku 1037 hegy Bakony-Bélnél; Fejerkeo 1248, 1299 hr és rév Zempl.

Fejér-Körös: Feyerkeres 1299 fő Békésben.

Fejér-mart-tava?: Ve-

ymarthouna 1211: 1399 tó a' Dunánál. (Mondhatni Vér-martavának is).

Fejér-örvény: Feher Euren 1261 fu.

Fejér-patak: Feyrpatak, Feyerpotok 1291 fő Gömörben.

Fejér-pej: Feyerpej 1291 „Vnum palefridum feyerpej coloris“ lószine, mely a' világospej szőrűnek felel meg. (Tehát nem mi kölcsönöztük az angoloktól, hanem ők vevék tőlünk a' pej szót. A' palefridus az olasz palestriconak elrontása, mely harcchoz tartozót jelent, és így harczra tanított lovat értelmez).

Fejér-szent-margita: Feherzentmargita 1261 hn.

Fejér-tó: Fejertou 1075, Feyertho 1145, Ferteu 1211: 1399 és 1417 átirat: Fertho; Feyrtou 1224 htó a' Tiszánál, Fehertou 1235 VR 204 § fu.

Fejér-vár: Fejervar 953 „Brevi post Zdiarenses argenti fodinas hostes (Ungari) occupavetre, dein ad Czaslaviam castello quodam exstructo, omnia per eam viciniam metallorum loca habuerint in potestate, progressi tandem ad Pragam longius, caeso Bohemorum exercitu, Fejervár, quasi urbem albam dicas, aedificarunt, rursus Zvikostio Boleslai Duce, in acie caeso, exercituque dissipato, Belvár, seu Welvár civitatem ad Slanam condidere. Post haec inclinari Hunnorum in Bohemia fortuna cae-

pit, victus acie ab ipso Boleslao Gicham Hunnorum Ductor. Welvarum occupatum est“ Balbini Bohusl. Epitomae rr. Boh. L. 3, pag. 163. A' magyaroktól Csehországban a' X. században épített vár.

Fejer-vári-réve: Fehearuarurea 1055 hn.

Fej es: Fees 1203 szn.

Fejő: Fehen 1211 szn; Fejew 1300 „Terram suam Fejew vocatam“ hn.

Fekély?: Fecel 1216 VR 291 § sziget Bajomnál Biharban.

Fekete: Fekety 1082 fu; Fekete 1138 fu és szn; Fequet 1197 hrviz Erdélyben; Fekete 1211 szn; Fequete 1217 VR 212 §, Fekethe 1229 uo 357 § fu Biharban, most Feketefalva; Fekete 1232 hn Veszprémbe; 1235 VR 207 § szn.

Fekete - Ardo: Fekethe Ordou 1300 fu Ugocsában.

Fekete-erdő: Fekete Erdeo 1255 „Ad nigram sylvam Fekete Erdeo vocatam“ — „Nigra sylva“, nagy erdő Abaujban; Feketeu Herdeu, Feketeuerdeu 1283 fu Nógrád vidékén; Feketeu Erdeo 1286 erdő Szepes vid.

Fekete-fő: Fequetfee 1197 hn Erdélyben.

Fekete-halom: Feketewolum 1265, Feketeholm 1267, 1268, 1270, Feketeuholum, Feketuholm 1269, Feketeholm 1272 Feketyholm 1273 vár Erdélyb.

Fekete-hegy: Fekete-

wygh 1267 Feketehegy 1272
ugyanazon előbbi vár Erdélyb.

Fekete - homok: Fekete
Kumuc 1055 hn Balatonnál.

Fekete Jóna: Fecate Juno
1211 „Per Pristoldum nostrum
Fecate Juno nomine pessimus
introducui“ szn Erdélyben.

Fekete-koponya: Feket-
kopna 1197 hrhely Erdélyben.

Fekete-nép: Feketewaep
1272 fu Szerómmben.

Fekete-rög?: Feketheregh
1211 tó a' Tiszánál régi Csa-
nádme gyében.

Fekete-tó: Feketetow, Fe-
quetetow 1255 htó Zemplénben;
Feketethou 1261 hn a' Tiszánál
Hevesben.

Fekődi: Fekudi 1138 szn.

Fel-Barcza: Felbarcha 1287
fu Borsodban.

Feldekés?: Feldegues 1252
hrhely a' Dudvágnaál.

Fele: Fele 1138, 1217 szn.

Feled: Feled 1158 hrhely;
1211 szn; 1274, 1283 fu Gömörb.

Feledé: Feledeve 1 Hb cs.

Feledi: Feledi 1138, Fele-
dy 1214 szn.

Fél-egyház?: Feligaz 1289
1291 hn Aranyosszékbén Er-
délyben, most nincs.

Feleim: Feleym 1 Hb fn.

Felen-szeg: Felenzeg 1193
hn, most Veleg fu Fejérmben.

Feles: Feles 1211 szn.

Fel-német: Felnemeth 1161
fu Hevesben.

Fel-tárkány: Feltarkan
1261 fu Borsodban.

Féltő: Feltheu 1252 szn.

Fel-vár: Belvar, Welvar
953-ban magyarok vára Cseh-
országban L: Fejérvár.

Fel-vincz: Feluinch 1291
hn Aranyosszékbén Erdélyben.

Fencse: Fencse 1211 szn.

Fenek: Fenek 1269 hrhely
Csallóközben; Peneqae 1300
körül fu.

Fenek-sár?: Fynisar 1222
„Inter duo stagna vulgariter Fy-
nisar nuncupata“ tó Posonmben.

Fenek-uta: Fenekuta 1291
„Dekendit ad vallem quae Fene-
kuta nuncupatur“ völgy Komá-
rom vidékén.

Fenő: Feney 1263 szn.

Fenyér: Funer 1198, Fe-
ner 1217 VR 35 § szn. Fenyér
1291 hn.

Fény: Fuen 1289 fu Temes-
fónál Torontálban, hol ekkor or-
szággyűlés vala. Lásd Fővény.
(Minthogy Béla kir. névt. jegy-
zője 44. fej.e helyet Fővényes ke-
lőnek „Vadum arenosum“ neve-
zi, a' fővénytől származása bi-
zonyos).

Fenyéres: Feneres 1211,
Fenerus 1222, 1228 szn.

Fényes: Vynys, Vynes 1214,
Fenies 1222, 1253 szn.

Fényes-homok: Fuegnes-
humuk 1055 hn Balaton körül.
(Ez févényest is jelenthet).

Fény-halom: Fenhalm
1193 határ.

Fenyő: Fenyo 1300 „In
arborebus querei et Fenyo“ fa
Zólyomban.

Fenyő-fa: Feneufa 1300, 1304 hrfa Abaujban.

Fenyő-fő: Feneufeu 1223, Fenyeufo 1235 hrhely Baranyában; Feonyofeu 1258 hn Veszprém vidékén.

Fény-szarv: Fynzer 1272 vár.

Ferdő: Ferdeu 1213 szn; Derdev 1292 „Per antiquum fossatum, quod Derdeu appellatur“ árok a' Dunánál Esztergomban. (D hibás olvasás lehet F helyett).

Ferked: Ferqued 1217 VR 212 § szn.

Fertő: Ferteu 1137, 1193 hn; Bknj 50 tó, Fertew 1199 tó; Fertho 1211 hn; Ferteo 1237 hn; Ferteu 1261, 1265 fu.

Fertőd: Ferteud 1240 hn Sopronmben.

Fertő-fő: Ferteufeu 1270 hu Sopronmben.

Fertő-patak: Fertepatak 1290 fő Gömörben.

Fertős: Fertyz 1269 hn Erdélyben; Fertews 1296 „Cadi in vnum Fertews quod vulgo dicitur“ tó.

Fertő-tó: Ferteutou 1240 tó Mosonmben.

Fesze: Feze 1 Hb fn (Valódi értelme meghatározva még nincs, némelyek fészke-re, mások vészére viszik vissza).

Feszed: Fezed 1055 szn.

Feszítő: Fecieteu 1219 VR 7 § szn.

Fetet-kő?: Fetetkeo 1291 hn Fejérben.

Fiad: Fiod 1219 VR 1 § szn.

Fiadi: Fiadi 1138 szn.

Fia-fa: Fiafa 1138 szn.

Fintai: Fintoi 1138 szn.

Finta-mocsár: FintaMochaya 1291 fu, most Mócsa Komáromban. L: Mócsa.

Figymasz: Figmaoz, Fygmaz 1235 VR 162 § szn.

Fintor: Fintur, Fintur 1217 VR 218 §, Fintkor, Phintor; Phintur 1247 szn.

Fita: Fita 1138 szn.

Fiúd: Fiud 1211, Fyod 1214 VR 384 § szn.

Fodor: Fodor 1287, Fudur 1291 szn.

Fogad: Fugod 1219 VR 3 § személynév.

Fogaras: Fogros 1291 fu Erdélyben.

Fogas: Fokás, Focos 1211 Fogos 1301 „Detricus dictus Fogos“ szn.

Fojasztó: Foyestov 1214 személynév.

Fojarat-foka: Fojaratfoka 1261 hn a' Tiszánál Hevesb.

Fojtós: Foitos 1138 szn.

Fojtós d: Fojtost 1138 szn.

Fok: Fnk 1055 „Tertiam et decimam partem tributi de Fuk“ hn a' Balatonnál; Fok 1211 uo; Fuk 1257 viz Baranyában; Fok 1270 hrhely Valkóban; Foch 1290 hn Csallóközben Posonmb.

Fok-köz: Fukkez 1272 hn Nitrában.

Fokod: Fugod, Fokud 1211 fu a' Balatonnál.

Fok-tő: Fokeheuu 1221 VR 362 § fu.

Folkus-telke: Folcsteluke 1214 hn Zemplénben.

Folt: Folth 1217VR74 § fu.

Foltos: Fotas 1211 szn.

Fondor: Fundur 1222 szn.

Fonó: Funov 1282 helynév Tolnában.

Fony: Fon 1219 VR 2 § hn Abaujban.

Forrás: Forras 1112 „De villa Crali est terminus quidam fons, qui vocatur Forras“ viz Nitrában; 1294 „Quidam fons, qui vocatur Forrás“ ua.

Forró: Furro 1199, 1271, Forrou 1273 fu Abaujban.

Fosztos: Fostos 1211 szn.

Födemes: Fidemsi 1055 rév; Fudemus 1221 fu; Feudemes 1260 hn; Fidemes 1261 fu Borsodban; Fedemus 1284 fu Nitrában; 1295 fő Hevesben.

Födő: Fudy 1237 fu Biharb.

Föld: Feud 1211 szn; 1284 hn Komárommben.

Földes: Feldes 1198 sz-és helynév.

Földes-vár: Feldeswar 1193 hrhely.

Föld-hid: Feldhid 1274 hrhely.

Föld-köz: Feldkuz 1272 „Iuxta terram Feldkuz, quae nunquam aratur“: Feuldkuz 1297 hrhely Nitrában.

Föld-dobos: Fuldubus 1269 Fuldobus 1272, 1275 fu Fejérmegyében.

Föld-dombó: Fel Dombo 1277 hn.

Föld-vár: Felduar 1199

apátság; 1211, 1225 ua Tolnában; 1223 hn Győrvidéken; Fewldwar 1289, Feulldvar 1291 hn Aranyosszékbén Erdélyben.

Föld-vári: Feldwary 1211 hn Tolnában.

Föl-Fancsika: Fel Fanchika 1274 hn Biharban.

Föl-herd: Folherd 1158, Felheres 1228 hrhely.

Föl-kapos: Felkapusi 1217 VR 69 § fu Erdélyben.

Föl-német: Felnemét 1217 VR 48 § „Teotonici de Felnemét“ és 1219 uo 116 § fu most Torniosnémet Abaujban.

Föl-németi: Felnemethi 1275 fu Hevesben.

Föl-pereszteg: Fulperezteg 1268 fu Posonm vidékén.

Fölső-bénye: Felzebenye 1256 fu Abaujban.

Fölső-pocsaj: Felseo Pochey 1256 fu Abaujban.

Fölső-ut: Felsout 1222 „Ad viam Felsout“ hrut Györmb.

Föl-szász: Felzaz 1272 fu Ugocsában.

Föl-szilva: Felscilua 1270 fu Sárosban.

Föl-veres-tó: Felperesto 1233 fu Veszprémben.

Fővény: Fuvén 1135 „Cum villa nis comunem habere Fuvén“ Hontban; — „In communi Fuvén cum villanis — in villa Chemer“ Pestmben; Fuen 1289 fu, most Fény, Temes főnál Torontálban; Fuen 1291 sziget a' Dunán Dömsödnél, akkor Fejérmben.

Fővény - ér: Feovenyer 1268 hrhely Nitrában.

Fővényes: Fovenyes 1211 hrhely Somogyban.

Fővényes - erdeje: Feuenyeserdeje 1261 htó (?) Hevesmben.

Fővényes - pataka: Fovenyes potaka, Fovenyes 1255 hrvonál.

Fővény - sziget: Fuenzyghuet 1293 „Cum insula, quae vulgariter Fuenzyghuet nuncupatur“ helyiség a Csepel szigeten.

Futag: Futog 1250 hn, most Futak, Bácsban.

Futó: Futu 1138 szn.

Füged: Eigad 1199, Ficed 1216 VR 323 §, Fugod 1219 uo 3 § szn,

Füleg: Filegh 1211 szn.

Füleg d: Fylegd 1300, 1301 fu Erdélyben.

Fülek: Filek 1246 „Fylek 1262, 1282 vár Nógrádban. (Bizonyára azonos értelmű a fölleg vagy magos várral).

Füles: Feles 1138 szn; Fyles 1296 erdő Erdélyben.

Für: Firu 1217 VR 237 §fu.

Füred: Fured 1211 fu, Fiured 1298 fu a Balatonnál.

Füredi: Furedy 1214 szn.

Füreg: Fyreg 1266 fő Veszprémmben.

Füresz - telep - róna ?: Firestelebraura 1260 hn Baráthi határában Petlendnél.

Füresz - völgy: Furisvolgy 1211 és 1399-i átirat, Turisz

wolgye 1417 hn Besenyőnél Csanádban, mely rész most Torontálban esik.

Füs: Fius 1124, Fys 1227, 1237 fu Barsban; Fyus, Fyuz 1268 fu Komáromban.

Füves: Fues 1219 VR 127 § falu.

Füves - ut: Fuvehut 1211 hr; Fyvesuth 1268 hrut Komárommegyéber.

Füz: Fyz 1228 hrfa.

Füz - berek: Fuzberuch 1287 „Per vnam vallem, quae vocatur Fuzberuch“ Veszprémb.

Füzed - hete: Fizedhete, Fized 1268 hn Nitrában.

Füzeg: Fyzegh 1019, hn; Fizek 1055, Fizeg 1101, Fizegy 1055, 1193 viz; Fizegh 1124 fu; Fiuzeg 1291 hn Aranyos-székben Erdélyben.

Füzeg - monyoru - kerek: Fizegmonoruakereku 1055 helynév.

Fuzeg - tő: Fizigteu 1255 hn, Fuzegtu 1267, Fuzegh Thu 1269, 1272 fu.

Füz - ér - kő: Fuzerku 1248 hn Borsodban.

Füzes: Fuzes 1268 htó Komáromban; Fyzes 1296 fu Hevesb.

Füzes - aszó: Fizegazaa 1055 hn.

Füzes - patak: Fuzespatak 1293 fő Szepesben.

Füzes - teleke: 1238 fu, most Füzes, Dobokamban Erdélyb.

Füz - fark: Fyzforku 1224 erdő a Tiszánál.

G.

Gabádi: Gabadi 1138 szn.
 Gagy: Gayg, Gagy 1279 fu.
 Galád: Galadu 1216 VR 324
 § személynév.

Galagy: Gologh 1251 htó
 Györmegyében.

Galamb: Golomb 1208 szr.
 Galambok: Kolumbok 1019
 fu Szalában.

Gámbok-bércze: Galambuk
 birra 1275 átír: Berchy, hn
 Hevesben.

Gáli: Gali 1138 szn.

Galgócz: Colgouc 1209,
 Colgoucy Bknj 37 vár Nitrában.

Gallya: Galya 1221 VR
 373 § fu.

Gálya: Galia 1242 „Cum
 duabus navibus, quae vulgariter
 Galia et Seycia vocantur“ Galea
 1251, hajó.

Galyán: Galhan 1138 fu.

Gamás: Gamas, Gamaz 1055,
 1093, Gamus 1229 fu Somogyb.

Garabász-halom: Garabazhalm
 1256 „Ad monticulum
 Garabazhalm dictum“ halom Aba-
 ujjban.

Garándi: Garandi 1138 szn.

Garázd: Garasd 1272 fu
 Szalában.

Gát: Gath 1252 hr Komáromb.

Gáta: Gatha 1172 szn.

Gatádi: Gatadi 1138 szn.

Gát-alj: Gathal 1225 hn
 Répcze körül Sopronmben.

Gazd: Goz Bknj 45, Gozd
 SK II, 4, erdő, L: Péter gazdja.

Gebe: Gebe 1290 szn.

Geda: Geta 1198 nőnév.

Gede: Gede 1246 fu Gö-
 mörben; 1283 vár uo, most Vár-
 Gede falu.

Gedéd: Geded, Gedad 1271
 hn Pestmegye vidékén.

Gedi: Gedi 1138 szn.

Gedás: Gedas 1138 fu.

Gedény: Gedyen 1213 sz-
 és hn Máramarosban.

Gég: Gegh 1208 szn.

Gége: Gyge 1252, Guge
 1268 szn.

Gegény: Geken 1217 VR
 28 § fu Bihar vidékén.

Gegő: Gegu 1138, Kegu,
 Kegve 1211 szn.

Gegős: Gegus 1229 VR
 351 § szn.

Gercse: Gerche 1019 fu
 és szn; Gereche 1211 szn.

Geregőr-földe: Gereg-
 erfelde 1278, Geregurfelde 1285
 hn Sárosban.

Gerencse: Gerenche 1295
 fő Hont vidékén.

Gerencsér: Grintzari sz.
 Istv. 1025 gör. okl., Girinchar
 1109 hn, most pusta Veszprém-
 megyében.

Gerend: Gerend 1289 fu
 Tordamben Erdélyben.

Gerényes: Gerennas 1264
 fu Tolnában.

Gerincz: Girinch 1267. hn
Geszt: Gest 1216 VR 265
 § fu Bihar vidékén.

Geszte: Geiste 1138 fu.

Gesztenye-pataka: Geztinepotoka, Geztenepotoka 1291 fő Gömörben.

Gesztes: Gesthus 1138 szn;
Questes 1219 VR 117 § fu.

Gesztesd: Qestest 1219 VR 117 § fu.

Gimej: Gymey 1219 VR 120 § falu.

Gimes: Gymes 1112, Gumes 1226, Gymes 1249, 1253, Gymus 1256, 1265, 1295 fu és vár Nitrában.

Gimes-kő: Gymesku 1274 ua vár Nitrában.

Gimesd: Gyumusd 1289 hn Erdélyben.

Gollvág-fő: Gollwagfew 1291 viz Hontban.

Gomba: Gamba 1138, Gombo 1211 szn.

Gombás: Gumbas 1231, 1280 fu, Gombas 1299, 1300hn.

Gombos: Gombos 1211szn.

Gondi: Gundi 1138 szn.

Gonoszd: Gunuzt 1211, Chunosz 1221 VR 263 §, Gunuzt 1235 uo 197 § szn.

Gorba-pataka: Gorbapotoka, Gorbopotoka 1297 fő Kolosmben Erdélyben.

Gosztola: Gostule 1239 fu Szalában.

Göcze: Gueche 1237 szn.

Göde: Gude 1138 szn.

Gödény: Guden 1138 szn.

Gödény-parlag: Guen-

dynporlaga 1265, 1275 hrhely Heves és Nógrád szélben.

Gödő: Geudu 1138, Geudeu 1198 szn.

Gögös: Gugus 1219 VR 8 § személynév.

Gölnicz-bánya: Golniczbana 1276, Gwylniczbana 1284, Gylnichbana 1285 hn.

Gölnicz-vize: Gulnichwyze 1291 fő Gömörben.

Gömör: Gomur, Gumur 1198 vár, melyről a' megye, számtalanszor.

Gönczi: Guunsi 1138 szn.

Gönyö: Geney 1223, Gunu 1268 fu Györmben.

Görbe: Gurba 1216 VR 270 §, Gurbey uo 323 § Curbei 1217 uo 101 § fu, most Görbed Biharb.

Görbő: Gurbeu 1292 hn, most Görbö puszta Tolnában.

Görböcz: Gurbuc 1229 VR 357 § fu.

Görcsi-kend-hely: Guerchi Kendhely 1253 hn.

Görde: Guerde 1242 VR 242 § fu.

Görény: Gurene 1261 hn Hevesben; Guren 1268 htó Komárommben.

Görényes: Gurenes 1296 fu.

Göres: Gures 1214 erdő, most Géres fu Zemplénben.

Görgény: Guergen 1211 fő a' Dunánál Tolnában; Geergen az 1399-i átíratbau.

Görgő: Gurgeu 1263, Gorgou 1278 fu Torna vidékén.

Görgöd: Gurgud 1289 fu most Gerend Tordában Erdélyb.

Görgöleg: Gurguleg 1193 fu Dunántúl.

Göröncs: Gerench, Gerenche 1279 fő Somogyban.

Göröncsér: L: Gerencsér; Grinchar 1112 fu Nitrában, Gerenchier 1269 hn.

Göz?: Geus 1235 VR 180 § személynév.

Gregor-falva: Gregorfalua 1248 fu Sárosban.

Guba: Guba 1214 szn.

Gubások?: Gubasel 1208 „Pie recordationis frater noster Rex Emericus (1196—1204) pro suo fideli seruitio contulit, quod in praelio Gubasel quondam habito eidem fratri nostro fideliter et screnue usque ad effusionem sanguinis sui dimicando exhibuit“. Gubati 1213 „D. Andreas Rex Hungarorum — impeditus demum necessariis regni sui causis, puta, profectus valida manu in exercitum contra Gubatos“. Cubati 1224 „D. rex Hemericus pie recordationis sibi tunc pro seruitio suo contulisset, dum in Hungaria Cubatos expugnasset“; Cabati 1243 „Homines Castri Trenchen, de villa We-cislou nomine, qui nobis in Cabatis scuare consuenerunt“. (Perzsa nyelvben a „kubé“ panczélt jelent, ezekből kivehetőleg nálunk is azt értelmezhetett a guba, tulajdonképp nemcsak vashól de szőrből is készítetvén a panczél).

Gulyádi: Guladi 1138 szn.

Gura-fő: Gurafey 1212 határhely.

Guta: Cuta 1217 VR 218 §, Guda 1235 uo 177 § szn; Guta 1268 fu Komáromban; Guttha 1273 fu Abaujban.

Güzü: Goze, Guze 1055, Guzu 1198, Gusii 1216 VR 335 §, Guzu 1224 szn. (Olvashatni Győzőnek is).

Gyád: Gvad 1217 VR 226 § falu.

Gyagya: Gyagya 1216 VR 288 § fu Orobagy (Hortobágy) mellett Szabolcsban.

Gyák: Gyok 1217 VR 97 § személynév.

Gyaka: Gyoko 1015 fu.

Gyalog: Giharlog 1096 a' gyalog székelység neve.

Gyalu: Galov 1245 fu Erdélyben.

Gyan: Gyan 1216, VR 27, 272, 323 §§, Ghony, Gyon, Gyan uo 191, 232, 241 §§, 1235 uo 195 § fu Biharban; Gan, Gon 1253 fu Komárom vidékén; Gaan 1269 fu Somogyban.

Gyanta: Genta 1216 VR 256 §, Gyonta uo 263 §, Giontoy 1217 uo 105 §, Gontoy 1221 uo 368 §, fu Biharban; Gienda 1235 uo 201 § fu, most pusztá Hevesben.

Gyapad: Gyopod 1211 szn.

Gyapár-tető: Gyaparteteo 1222 „Ad mentem Gyaparteteo“ hegy Győrmben.

Gyapjus?: Gapus 1272 hn Pestmben.

Gyaracz: Gyorocz 1235 VR 165 § fu.

Gyarmat: Garmoth 1135 hn Hont vidékén; Gormot 1219 VR 112 § fu; Gormot 1244; Gormoth 1248 hn Nógrádban; Gyarmath, Gyormoth 1290 ua.

Gyász: Gyoż Tur. II, 9: „Qui quidem septem (hungari) ob offensam hujusmodi Magyarkak et Gyoż, sive Lazari sont vocati“. Chren. Bud: „Het Magiar et Gyak sunt vocati“; itt a' gyak vav a' kák ragot vagy a' gyász szót képviseli hibásan. A' posonyi krónikában „mogoriok“ hibás irat „mogorcak“ helyett.

Gyé kény: Geken 1217 VR 82 § fu.

Gyé kényes - tó: Gekenus - thu 1252 tó a' Duna körül Győr és Poson szélben.

Gye kő: Geku 1228 fu, most Gyeke Dobokában Erdélyben; Gyekeu 1285 fő Sárosban.

Gye mő di: Gemedi 1138 szn.

Gyepü: Gepu 1225 „Ad incidendas indagine, vulgo Gepu“, világ: 1315 „Et pervenit (meta) ad indaginem, vulgariter Gepu, in sylva Nagy Eger vocata“ Szatmármben.

Gyepüs: Iepus 1214 „Exit de torrente, qui Iepus appellatur“ folyó.

Gyepüs - patak: Gepus potok 1272 fő Sárosban.

Gyerő - monstra: Gewru Munustra 1275 monostor Kolosmben Erdélyben.

Gyertyán: Gyrtian 1242

hrfa; Gyerthian 1251 „Sylva, quae vocatur Gyerthian“ erdő Somogyban; Gerteán, Gertheán 1255, hrfa; Gyurtyán 1300 „Super duo ligna, quae dicuntur Gyurtyán“ hrfa Zólyomban.

Gyertyán - fa: Gurtyanfa, Gurthanfa 1242 „Ad dumos Gurtyanfa“; Gyertyanfa 1235, Gerteanfa 1255, Gertanfa 1259, Gurtanfa 1263, Gyrtanfa 1279, Giartianfa 1280 körül, hrfa; világ: 1322 „Sub quadam arbore aesculi, vulgariter Gyertanfa vocata“ hrfa Zemplénben.

Gyé z: Gecha, Giecha Gey - sa, Iessa stb gyakori személynév. Lásd Győző.

Gyimót: Gymolt 1255 hn Tolna vidékén.

Gyógy: Gyogy 1274 hn.

Gyolcs: Gyolcs 1253 „Ad stagnum Barcs, cuius aquae puritas, quae Gyolcs dicitur in vulgari“, vizes hely Csallóközben, Posonmben, most már szántóföld a' víz helyén és sötét gyolcs nevet visel; Golcs 1270 „Quaedam piscina Golch vocata“ hto a' Tiszánál Hevesben.

Gyoma: Gyuma 1216 VR 242 §, Gyoma uo 284 §, 1219 uo 123 § szn; Gumme 1269 fu Fejérben.

Gyomosd: Gyumasd 1289 hn Fejérben Erdélyben.

Gyon: Gyoun? 1216 VR 253, 285 §, Gyon 1217 uo 232 § fu.

Gyónó: Gyounou 1235 VR 150 § szn.

Gyopol: Gyopol 1214 VR 389 §, 1229 uo 345 § szn.

Gyorok: Gyoroc 1216 VR 372 §, Gyrok 1217 uo 72 § fu Biharban, most puszták; Gyrok 1217 hn Nitra fónál; Gyrok 1287 fu uazon megyében.

Győ: Geo 1138 h- és szn; Gew hn Zemplénben.

Gyökdi: Gugti 1138 szn.

Gyökő: Guku 1138 szn.

Gyökös: Gukus 1138 szn.

Gyöngyös: Gyndus 1214 VR 376 § szn; Gundes 1225 fő Sopronmben; Gungus 1297 fő Vasban; Gyungus 1301 fő és fu, most mvs Hevesben.

Gyöngyös-Püspöki: Gingespisky 1261 fu Hevesben.

Gyönyörű: Genuruch 1216 VR 257 § „Mathel impetiit Dominam Genuruch de veneficio“, nőnév.

Győr: Geur 1198 hn, Gewr 1221 szn; Geur, Gewr, Jeur számtalanszor hely, személy és nemzetségnév.

György-sika: Gyorksuka 1253 hn Csallóköözben Posonmben, lehetett Zuga is; most Deresikának hivatik.

Győrös: Gewreus 1211 szn.

Győr-vég-halmadjaréve: Giuruvege Holmadiarea 1055 határhely.

Győző: Geyza Bknj 57, Geicha KS II, 1, 3, 4. vő Gyéza személynév.

Gyugy: Gyogw 1229 fu Somogyban.

Gyula: Geula Bknj 6, 20,

24, 26, 27, Iula KS II, 1, 2; Gyula Tur. II, 5, Gyula Giula Gywla, Iula számtalan szn.

Gula-kuta: Iulakuta 1259 hrkut Baranyában.

Gyuró: Gourou 1235 VR 167 falu

Gyúrós: Gyuros 1169 körül, falu.

Gyülés: Gylas Const. Porphr. de adm. imp. c. 40 „Gylas et Carchan iudicum vicem obtinent“ — „Suntque Gylas et Carchan non nomina propria sed dignitates.“ Árpádkori tanácsgyűlés.

Gyulóciska?: Guolozka 1219 VR 113 fu.

Gyümölcsben: Gimulsben 1 Hb fn.

Gyümölcs-bukor: Gymulchebuchur 1270 „Erexerunt novam aliam metam, in qua est quoddam Gymulchebuchur“ a' Tizsánál Hevesben.

Gyümölcsény: Gemelsen Bknj 40 erdő a' Tizsánál Csongrád körül; Gemelchen 1227 fő Krassó vidékén.

Gyümölcsétől: Gimulcetul 1 Hb fn.

Gyümölcs-fa: Gemelchfa 1235, Gyemelechfa 1279 hrfa.

Gyümölcsnek: Gimilsnec 1 Hb fn.

Gyümölcsöktől: Gimilcictul 1 Hb fn.

Gyümölcsös: Gumulcheus 1289 „Iuxta pomerium, quod vulgo meta Gumulcheus vocatur“ hrhely Gömörben.

Gyümölcsös-bokor: Gy-micsosbokor 1222 hrhely Gömörb.

Gyümölcsös-fa: Gemel-chesfa 1235 hrfa.

Gyümölcstöl: Gimilstwl 1 Hb fn.

Gyürke: Gyurge 1235 VR 189 § fu.

Gyürki: Gyerky 1274, Gyerky 1277 fu.

Gyürö: Gyrew 1268 hn Komáromben.

Gyürü-bokor: Gyereubukur 1268 „Dumus, qui vulgo dicitur Gyereubukur“, gyürü fáhely.

Gyürüd: Gurud 1138 szn.

Gyürüs: Guerus 1217 VR 100 § szn.

Gyürüsd: Guerusd 1270 fu.

Gyürüs-fő: Gurusfeo, Gyurusfey 1214 hn.

Gyütő: Guteu 1138 fu.

H.

Hada: Hada 1217 szn.

Hadadi: Hadagi, Hadadi 1138 szn.

Hadi: Hadi 1138 szn.

Hadas-patak: Hadas patak 1282 fő Erdélyben.

Had-halom: Hodholom 1258 holmos hely Pátka határában Fejérmben, mely most Hathalomnak mondatik.

Had-ház: Hathaz 1158, 1228, vár túl a' Tiszán, tehát nem a' 6 háztól ered.

Hadi: Hadi 1138 szn.

Hadi-érdem, Erdem: Iabdiertim, Erdem Const. Porphy. de adm. imp. c. 37 a' besenyők hadának egyik osztálya.

Hadnagy: Hodnogy 1214 VR 378 §, Hadnogy, Hodunogio, Hudunogio 1216 uo 254, 304 § Hodnog, Hodnogio 1217 uo 79 208, 211, Hodunogio, Hodnogio 1219 uo 24, 128 §, Hodnog, Hodnogio 1235 uo 157, 158,

183 §§; Hodnok 1227, a' vár-hadának vezére. Ez utóbbiban „Andrea filio Hodnók Nicolai Neogradiensis“ úgy látszik névként, nem pedig mint hivatal fordul elő.

Had-ut: Haduth 1055 „Ad viam, quae dicitur Haduth, inde per eandem viam ad illam villam Gamas“ Somogyban; Hoduth 1093 „Venit ad viam, et iuxta quamdam Ecclesiam ad praedium Regis et ad viam Hoduth“ Somogyban; Hoduth, Hodut 1211 „Inde per eundem montem tendit versus occidentalem plagam ad viam quae dicitur Hoduth“, — „Post haec venit ad magnam viam quae dicitur Hodut“ szinte Somogyban; 1221 „Inde per metas ad Hodut, hinc in montem ad arborem, de qua per viam vadit ad Tulfa, inde in Crawavelg, hinc in Hodic (Hodut), vbi conterminatur priori terrae eiusdem

Ecclesiae (Zagrabiensis)“ Za-
grábmén; 1251 „Vsque ad lo-
cum, qui vocatur Hodut, inde per
eandem viam procedit vsque ad
siluam Andreae de Vigman“
Veszprémmén; továbbá világo-
sitja 1316 „Deinde intrat ad vi-
am Hathuth dictam, vbi relinquit
terram possessionis Alsokere-
chyn, et conuicinatur terre pos-
sessionis Felseukerechyn voca-
te“ Szalában; 1402 „Particulam
terrae in territorio dictae pos-
sessionis Keowagoeurs, penes
quamdam viam Haduth vocatam,
tam a partibus scilicet occiden-
tali et orientali adiacentem“ ut,
szinte Szalában. Értelmét eléggé
kifejezi 1245 „De via exercitus
ibidem transit, et ibit in eadem
via exercitus versus Orientem,
vbi conterminatur terre Subul-
corum Regis,“ ez Slavóniában.
(A' hadut helyébe bizonyára a'
most divatos országut név lépett).

Had-ut-réve: Hodutvurea
1055 hrut Balaton körül.

Hagyár-uta-köz: Ha-
gyarutokez 1294 hn Szalában.

Hagymás: Hagimas' 1211
tó Besenyőnél; Hadmas, Hagmas
1214 hn Biharban, juxta Bihor“;
Hagmas 1272 fu Valkóban; Ha-
gamas 1273 ua; Hagmas 1301
fu Erdélyben.

Hagymás-fő: Hagmasfw
1300 hn Erdélyben.

Hagymás-kert: Hag-
maschkert 1015, Hagymáskert
1228-i átirat, hn.

JERNEY, M. NYELVKINCSEK.

Hagymás-rét: Gadimas-
reth 1223 hn.

Hagymás-tő: Hagymastoh
1211 „Ad colliculum, qui dicitur
Hagymastoh, az 1399-i áti-
rat: Hagymastah.

Háj: Hoy 1226 hn Bácsban
a' Dunánál.

Hajdu: Hajdu 1238 szn.

Hajó-halma: Heyouholmu
1211, az 1399-i átirat: Hayohol-
mu, hn Tisza körül Csanádban.

Hajó-uta: Hayouta 1261
hn Hevesmben.

Halad: Halad 1211, 1235
VR 140 § szn.

Haladi: Haladi 1138 szn.

Haladó: Haladou 1138, Ha-
ladoy 1214 szn.

Halagd: Hologd 1217 VR
212 §, 1235 uo 204 § fu.

Halálával: Halalál1Hb fn.

Haláldi: Halaldi 1138 szn.

Halálnak: Halalnec 1Hb fn.

Halálod: Halalud 1211 szn.

Halálos: Halalus 1216 VR
272 § szn.

Halált: Halálut 1 Hb fn
(mond: halálot).

Halap: Halap 1235 VR 185
§ fu, most puszta Biharban.

Haláp: Hlap 1216 VR 269
fu Szabolcsban.

Halas-tő: Halastou 1075,
Holostou 1268 „Piscina, quae
vocatur Holostou“ htó.

Halász: Halaz 1193 fu; Ha-
laz 1238 VR 207 § fu; 1238
„Villas enim Halaz a castro Bud-
rugensi exemptas cum piscina et
Piscatoribus“; Halasz 1254, „Ter-

ram villae Halasz, prope Zolon, in qua nostri piscatores habitabant“ Zólyomban; 1261 fu Hevesben; Csongrádban; Ealaas 1270 fu Sárosban; Haloz 1280, 2283 fu Szabolcsban.

Halászdí: Halascti 1291 hn régen Fejérben, most Halasztelek Pestmben.

Halász-tava: Halasztoua 1261 htó Csongrádban.

Halász-telek: Halaszteluk, Halaztelek 1293 hn Csepel-szigeten, Pestmben.

Halimba: Helemba 1138 fu Veszprémben.

Halimba-szigete: Helunbazigethe 1234, Dunai sziget.

Halla: Halla 1275 „Quandam terram Falconariorum nostrorum Halla vocatam“ hn Nitramegyében.

Hallá: Hadlana 1 Hb cs.

Hállós: Hollus 1217 VR 105 § szn.

Halmagy: Almage 1211, Almagie 1222 vár Erdélyben.

Halmi: Holmy 1217 VR 31 §, 1274 fu Ugocsában.

Halmos: Holmus 1220, 1251 hn Valkómben.

Halmos-sziget: Holmosciget 1275 sziget Dunántúli részekén.

Hálogy: Hologh, Hulug 1274 fu Vasban.

Halom: Chabmu 1158, Cholim 1228, Holm 1234 „Per monticulum Holm dictum“; 1244 „Nemus quod vulgo Holm dicitur“ erdő Hontban; Halom 1254;

1272 „Quidam monticulus Holm dictus“ Nitrában; 1283 „Ascendendo quemdam monticulum Halom nuncupatum“; 1297 „Ad quemdam moticulum Holm vocatum“ halmos hely.

Halsz: Holz 1 Hb cs.

Hamar: Homar 1217 VR 87 § szn.

Hamis: Homus 2 Hb mn; 1239 hn Csallóközb. Posenmben.

Hamis-ér: Humusouer Bknj 22, 28, Umsver Tur II, 57, fő Biharban, most Ér. (Hamis ó érnek is olvasható).

Hamis-patak: Homuspotihak, Hamicspotohok 1262 fő Ugocsában.

Hamis-tó: Homustohu 1225 hn és htó.

Hámodi: Hamudi 1138 szn (v. Hanudi).

Hámos: Hamas 1055, Homos, Hamius 1211 szn; Chomos, Homos 1251 határtó Rába körül Győrmben, (Ezt, vagy himist jelentsenek e' nevek, meghatározni alig lehet).

Hamu: Homu 1138 szn; Chomuv 1 Hb fn.

Hamu-hajlék: Homuhojlyuk 1269 hrhely Csallóközb. Posenmben.

Hamu-halom: Hamuholm 1211 határhalom.

Hamva: Homva 1266 falu Gömörben; Honowa 1274 nemzn.

Hándur-tó: Handurtou 124 htó a' Tiszánál, vö: Nándortó.

Hangács: Hangos 1286 fő Borsodban.

Hangony: Hongu Bknj 30 fő Borsodban, mely most Hangács; Hangun 1219 VR 124 § fu; Hongun, 1296 fu Gömör vidékén.

Hánta: Hanta 1239, Hantha 1253, 1275, 1277, 1282 stb. monostor, most falu és puszta Veszprémben.

Hantoló-kő? Hontolokeu 1258 hr Nitramben.

Haragos: Horogus 1216 VR 297 § szn.

Haraguvék: Horoguvéc 1 Hb cs.

Haram: Horom Bknj 43, Haram Tur. II, 63, vár és megyé az Al-Dunánál.

Harang: Horong 1265, 1282 hn Szabolcsban.

Harang-láb: Haranglab 1301 hn Erdélyben.

Harang-láb-pataka-tő: Haronglabpotokatw 1301 hn Erdélyben.

Harang-mező: Horungue-mezew 1214, „Pratum — quod dicitur Horungue-mezew“ hu Zemplénben.

Harangozó: Harangozo 1145 fu.

Harangva-foka: Harangua foki 1211 tó a Tiszánál, Csanádban mely most Torontál felső részét alkotja; világ: 1369 „Juxta Harangoch in Comitatu Chanadiensis“ Harangva viz most Arankának és Harangkának hívatik.

Harank-ülése: Harankylysy 1298 fu Szalában.

Haraszt: Horosth 1214 erdő, Horost 1227 „Syluarum, quae vulgo Horost dicitur“ Nitrában; 1255 „Meta in arbore Horost“; 1257 „Per syluam quae dicitur Horost“ Baranyában; 1265 „Quarta pars fruticeti, quod vulgo Harost dicitur“; Horozth 1267; Horoszth 1268 fu Komáromban; Horoszt 1270 „Prope syluam Horoszt vocatam“ erdő Pestmben; Haraszt 1305 fu uo.

Haraszt-fa: Harostfa 1263 határfa.

Haraszi: Harazty 1229 hn; Haraszi 1286 hn; Harosthy 1290 fu Nógrádban.

Haraszt-sor: Horoszt-zoru 1268 viz Komárommben.

Haraszt-tő: Harasztov 1252 tő Duna körül Györmében.

Harcsa: Harcha 1238 hn, melyet Harkának is mondhatni.

Harcz: Horz 1216 VR 4 §, 1235 uo 174 § fu Heves (ujvár) megyében.

Harczdi: Hurcdy 1266 szn.

Harczi-sor: Cuartzitzur Const. Porph. de adm. imp. c 37 a' benyök hadának egyik osztálya.

Harka: Harca 1216 VR 248 § fu; Harga 1229 szn.

Harkács: Harkach 1289, 1294 fu Gömörben.

Harkány: Harkyan 1217 VR 87 § szn.

Hármas: Harmas 1211 szn.

Hármul: Charmul 1 Hb ih. (most háromszor).

Három-fertő: Hormu Fer-teu 1055 hn.

Három-hegy: Haromheg 1291 „Ascendit ad tres montes Haromheg vocatos“ hrhegy Gö-mörmben.

Három-körtvély: Harum kurthwel 1015, Haromkortwely 128-i átirat, hrfa.

Három-tölgy-fa: Harum Thulfa 1015, Haromtogyfa 1228-i átirat, hrfa.

Haros: Harus 1295 fu.

Hárs: Hars 1293 „Cadit in aquam Berzencze, obi est arbor Hars“; — „A quadam arbore Has cruce signata“ Horvátor-országban; Harus 1297 „Ad arborem Harus“, hrfa.

Hársany: Harsan 1217 VR 105 § fu; Horzan 1235 fu Baranyában; Harsan 1244 hn Valkó-ban; 1249 Baranyában; 1261 fu Borsodban; Harsany 1262 fő Nitrában; 1268 és 1274 „Quamdam terram retiferorum Harsan appellatam in Nitriensi constitutam iuxta flurium Sytua“; 1288 fu Baranyában.

Hárs-fa: Harsfa 1294 „Ad arborem Tiliae, Harsfa vulgari-ter dictam“ Gömörben; 1300 „Vadit ad vnum quercum Harsfa“ Zólyomban; Haesfa 1309 Somogyban, hrfa.

Hasadat: Hasadat 1278, 1304 hn Erdélyben.

Hasznos: Hozmus 1211 szn; Hoznus 1265 fu és fő He-vesmegyében.

Hat: Hot 1214 VR 186 §,

Hoth 1216 no 342 §, Hot 1235 no 170 § fu Biharban.

Hatalom: Hotolm 1 Hb fn.

Határ: Chatar 1158, Hatar 1217 „Metas terreas Hotar vocatas“. (A' „Tatar“ 1228 hibás olvasás némi Tiszántúli határ helyett).

Határ-fűz: Hatarfuz 1274 „Ad salicem metam antiquam Hatarfuz vocatam“ Győr vidékén.

Határ-halmi: Hatarholmy 1214 hr Biharban.

Határ-völgy: Hatarweolgy 1297 hr Kolosmben Erdélyben.

Hatos: Hothus 1211 szn.

Hat-sing: Hothsyng 1258 személynév.

Hát-szeg: Hatzek 1276 hn Erdélyben.

Hatvan: Hotuan 1235 VR 153 § fu; Hatwan 1238 fu Tömösben Kevevármegyei Vég hely-ség szomszédságáb; Hatuan 1246 fu Filek vár mellett Nógrádban; Hatwon 1250, Hotuon 1251 és 1274 fu uo; Hotuon 1280, Hat-van 1284 prépostság Hevesben.

Hatvan-pataka: Hotwon-poteka 1250 fő Nógrádban.

Hava: Hawa 1238 nőnév.

Havacsa: Havacha 1238 nőnév.

Havas: Houos Bknj 9, 11, 12 erdős hegység a' Kárpátok részein; 1235 VR 150 § szn.

Havasi Gyula: Chabuxin-gyla Const. Porphy. de adm. imp. c. 37 a' besenyők hadának egyik osztálya.

Házavá: Hazóá 1 Hb fn.

Haza-vár: Hazevar 1252
hn a' Dunánál Posonmben.

Hazug: Hasug 1138, 1158,
Hozug 1211 szn.

Hazugd: Hazugd 1268 „Sagittarii de Hazugd“ fu.

Hazugdi: Hozugdi 1057 szn.

Hazugka: Hazuga 1055,
1211, Hozoga 1211, Hozuga
1252 szn (Lehetett Hosszuka is).

Heán: Heon 1 Hb (hiával,
egyedül, csupán).

Hebicz: Hebicz 1283 hr-
völgy Posonmben.

Hecse: Hecze 1172, 1222,
Hecche 1298 fu Györmben.

Hecse-Somlója: Heche-
sumloa 1270 fu Győr vidékén.

Hegy: Hegy 1217 VR 101
§ fu Békés táján.

Hegyentő: Hegentu 1292
fu Borsodban.

Hegyes: Hegyes 1212 hegy
Buda körül; Hydes 1214 zuhany;
Hegus 1248 hrhegy Borsodban;
Hygyssa 1283 vár.

Hegyesd: Hégisd, Higisd
1238 szőlőhegy Veszprém vi-
dékén.

Hegyes-halom: Hyges-
holm 1193, Hegesholm 1197,
Hegeshalm 1217 hr Erdélyben.

Hegyes-hegy: Hygysheg
1255 hrhegy Abaujban, Hygys-
hyg 1284 „Ascendit ad montem
Hygyshyg, hrhegy Sárosban.

Hegyes-kő: Hegyes Kuw
1036 hegy Bakonybélnél; Aigis-
kew 1193 hrhegy.

Hegyes-patak: Hegespa-
tak 1271 fő.

Hegy-fok; Hegyfuch 1265
„Ad caeumen montis Hegyfuch“
hrhegycsúcsa.

Hegy-magos: Hygmugos
1082, Hegmogos 1221, Higmo-
gos 1235, 1236 fu Szalában.

Hegy-megül-falva:
Hegmegwyfalua 1270 fu Sáros-
ban. (Talán annyi mint megetti).

Hegy-orru: Hugorou 1211
falua.

Hegy-réve: Hegyrive 1214
hrhely Zemplénben.

Hegy-vég: Eghuegh 1293
fu Hontban.

Hegy-tő: Hegtü 1271 hrhely.

Hejka: Heyka 1235 VR 203
§ helynév.

Hejő: Heuyon Bknj 31 fő
Borsodban.

Hejő-tő: Hewyothu 1261
fő Borsodban.

Heldös?: Heldus 1216 VR
291 § fu Biharban.

Helyhezze: Helhezie 1 Hbcs.

Hém: Hem 1235 VR 14 §
szn L: Him.

Hencz-malma: Henchmal-
ma 1289 malom Jászónál Aba-
ujban.

Henning-falva: Henning-
falua 1270, 1271 fu Sárosban.

Henye: Hene 1219 VR 1 §
hn Szabolesban; Heney 1292 hn
Szalában.

Herczeg: Herczeg Herceg
1216 VR 340 §, Herczeg 1235
uo 142 §, Cherceg ou 180 §,
Hertueg uo 200 § h- és sznév;
Herchek 1295 szn. (Nem lehet-

len, mikép Hörcsög is-lappang e' névben).

Here: Hereh 1211 szn.

Heréd: Hered 1138 fu.

Hereg?: Heregh 1211 hr a' Tiszánál régi Csanádmiben. (Talán Ér-hegy).

Herendi: Herendi 1211 szn.

Herény: Heren 1271, 1273 nemzetségnév.

Hermely: Hermely 1214 fu.

Hernád: Chornad 1345 fő.

Hesedi: 1138 szn.

Hét: Heeth 1299 fu Poson-megyében.

Hetény: Heten Bknj 46 szn; Hetheu 1015 hn; Hetten 1138 fu; Hethey 1158; Heten 1223 fu Komárommben; Hethen 1228 fu Baranyában; Heten 1235 VR 206 § fu; 1268 fu Komáromban; Hethen 1296 fu Ugocsában.

Hetes: Hetes 1268 fu Somogyban.

Hetes-ér: Hetezer 1233, Hetteser 1279 fu Moson vidékén.

Hét-magyar: Hetumoger Bknj prolog, és 1, 5, 7, 11, 12, 16, 46 „Septem principales personae, qui Hetumoger vocantur“.

Hét-mét: Hethmeth 1252 fu.

Hét-szilja: Het Sylja 1015 helynév.

Heves: Heves 1212 vár és megye; Heues 1217 VR 78 § megye, Hewes 1270 hn uo; Heves 1271 fu Gömörben.

Hevesd: Heugd 1217 VR 50 § „Provincia Heugd“ azaz Heusd vagy Hevesd a' mai He-

ves vármegye, mert ott léteztek Cürrü és Ladán e' §-ban nevezett helyek.

Heves-uj-vár: Heuensuy-uar 1248, Heves Vjvar 1261, Heues Vjvar 1271 vár és megye, most Heves.

• Hév-víz: Heuiuz 1216 VR 321 § apátság.

Hiba-könnnyitő: Hubugunithu 1219 VR 24 „Quidam nomine Hubugunithu, vt ipse dixit se vocari, Pristaldus, Nicolai Palatini Comititis, vt ipse perhibuit de se“ (A' Pristaldus egyik magyar neve L. a: Perküzdő).

Hidas: Hidus 1138 fu; Hydás 1235 fő Baranyában; Hidus 1295 fu Békésben.

Hidas-kocsony: Hyduskuchun 1200 végén hn.

Hidas-telek: Hidusteluk 1291 fu Aranyosszékbén Erdélyb.

Hideg-hegy: Hideghegy 1255 hr hegy Abaujban.

Hideg-kut: Hidegkut 1138 fu; 1212 hn Sárosban; Hydegkwth 1289 fu; Hidegkwth 1301 „In superiori parte cujusdam fontis qui dicitur Hidegkwth“ hr-kút Erdélyben.

Hidegség: Hydegsged 1261, Hidegsegh 1281 fu Sopron vidékén.

Hid-elő: Hydheleu 1272 fu Nitrában.

Hid-hete: Hidhete 1264 hn Nitraben.

Hid-körös: Hydkeurus 1272 hn Pestmben.

Hid-vég: Hidwegh 1019

hn; Hydveg 1290, Hydueygh 1293 fu Hontban.

Hid-vége: Hidvege 1261 fu.

Him: Heimu 1138, Heym 1216 ER, 271 §, Heim uo 326 §, Heym 1219 ua 130 §, Hem 1261, Heym 1289 szn.

Himcsa: Himcha 1208 szn.

Himes: Heymus 1222, 1252, Hemes 1265 szn.

Himes-udvar: Hymus-udvar Bknj 17 földvár, most Tokaj Zemplénben.

Him-földe: Hymfewldew 1300 körül hn, most Himfa pusztaság Vasban.

Himöd: Hymud 1250 körül „Hymud, quae alio nomine Neka dicitur“ fu.

Hind: Hynd 1368 hn Nitráb.

Hiscen: Hisce 1216 VR 107, 254, 275 §, Hyscen 1217 uo 87 § szn.

Hiskedi: Hishedi 1138 szn.

Hitványd: Hitvand 1171 nőnév.

Hiú: Hyu 1193 erdő.

Hivatal: Hiuotal 1208 szn.

Hived: Hyuet, Hyued 1217 VR 69, 239 § szn.

Hó: Huou 1193 hegy Szala vidékén.

Hód: Hud 1198, Huod 1214 VR 386 § szn; Houd 1237 hn; Hoot 1282, Hod 1284, Houd 1285, Howd 1287, Hood Tur. II, 78, Hoold, pozsonyi krón. tó Dobokában (?) Erdélyben, a' kúnokkali ütközet helye 1282-ben.

Hódas: Hodos 1055 szn.

Hodász?: Hodosz 1211 szn; Hodoz 1298 hn Szatmárban.

Hodocsa: Hodoca 1138 szn.

Hodog: Hodog 1193 hn Dunántúl.

Hódos: Hodys, Hodos 1138 h- és szn; Hodos 1169 hn; Holdos, Hodosz, Hotus 1211, Hudus 1216 VR 244 § szn; 1235 uo 158 § nemzn; Hodus 1245 hn Csallóközben Posonmben; Hodos 1264 hn Szatmárban; Hudus 1279, 1287 fu Posonmben; Hodus 1300 htó a' Tiszánál.

Hódosd: Hodosd 1216 VR 295 § fu Szatmárban.

Hódos-ér: Hudusher 1272 árok Nitramben.

Hódosi: Hodosi 1217 VR 86 § fu Szatmármben.

Hogy: Hug 1 és 2 Hb ksz.

Hóka: Heuka 1217 VR 34 § szn.

Hold-világ: Holdvalach 1300 körül és 1309 fu Sebes-székben Erdélyben.

Hollódi: Huluooodi, Hulvoodi k055 hn Balaton körül; Holudi 1138 szn.

Hollók Hollug 1220 hn.

Hollós: Hollus 1217 VR 105 § szn.

Holló-szeg: Hollozegh 1254 hn.

Holtát: Choltát 1 Hb fn.

Holt-Vág: Holutvag, Holotvag 1138, Holthwag 1252, Holuthwag 1268 fő.

Homok: Houmik 1217 VR 30 § „Cholnuk Jabagio castri Houmik de villa Man“ vár és pe-

dig megyés; (talán Hunyad hibás leiratása); Chomuch 1225 fu; Humuk 1272 hrhely Nitrában.

Homoki: Honky 1261 fu Sopronmben; Humky 1281 hn.

Homok-tereny: Homok-terene 1296 fu Nógrádban.

Homor: Humur 1138 fu.

Homord: Homord 1269 fő.

Homoród: Chomoroud 1208 völgy, Mosonmben; Humoruyd 1256 fu Abaujban; Homorod 1264 hn Szatmárban.

Homorók: Humuroc 1216 VR 318 § fu; Humurk 1273 hn.

Homoru: Humerou 2193 hr; Homorou 1275 völgy Esztergommben; Homorow, Homorou 1283 fő.

Homoru-aszó: Humerovazov, Homorowazow 1214 határhely.

Homoru-patak: Homorou-potok 1210 „Ad paludem, quae vulgo dicitur Homoroupotok“ tó Mosonmben.

Homoru-tető: Humorou-teteu 1275 hegy Esztergommben.

Homoru-völgy: Homorou-velg 1247 „In valle, quae vocatur Homorouvelg“ hrvölgy Esztergommben.

Hondi: Hundy 1214 szn.

Honti: Hunthy 1245, 1276 fu a' Zagyvánál Nógrád szélben, mely Hontvárhoz tartozott.

Hord: Hord 1280 hn.

Horgács: Hurgach 1291 fu.

Horgas: Horgas 1075 htó.

Horhagy-bércz: Horhagy-

berch 1281 hrhegy Zólyom-megyében.

Horka: Horka Bknj 6, 20, 22, 24, 27 szn; Horcha 1193 fu.

Horkos-foka?: Horkosfoka, Zorcosfoka 1278 hr a' Tiszánál Hevesben.

Horog?: Horhag 1270 „In quodam monticulo Heykholm vocato, juxta quoddam Horhag iuxta antiquam metam erexissent novam metam“ a' Tiszánál Hevesben.

Horpács: Hurpach 1270, Horpahc 1277 prépostság.

Hortobágy-vize: Hortubagyvize 1261 viz Szabolcsban. Vö: Ortobágy.

Horvát: Horvat, Hurvat 1138 és többször, szn; Huruat 1216 VR 260 fu Krasznában.

Hoszte-réte?: Hosteryte, Hostherethe, Hozterete 1296 hn.

Hosszu: Huhzou 1211 szn.

Hoszu-aszó: Huzzeuozo hn Biharban; Huziozov 1265 hn Heves szélben.

Hosszu-cső: Huzziwcho 1299 hrhely Zemplénben.

Hosszud: Hozudu 1220 szőlőhegy.

Hosszudi: Hosudi 1138 szn.

Hosszu-fa: Hoszufa 1015 helynév.

Hosszu-falu: Husinfalu 1296 fu Posonmben.

Hosszuka?: Hozuga 1248 hn Komárommben.

Hosszu-kut: Huzywcowth 1296 fu.

Hosszu-megye: Hozu-

megye 1235 határhely Baranya-megyében.

Hosszu-mező: Hozzoumezew 1217 „Descendit in campum, qui dicitur Hozzoumezew“ hrhely Nitramben; Hozzumezeo 1248 hn; Hozumezew 1256 „Descendit per vallem in campum, qui dicitur Hozumezew“ hrhely ismét Nitrában; Hoziwmezeo 1299 hn Zemplénben.

Hosszu-parlag: Hozzuparlag 1258 „Ad aliam terram arabilem, quae Hozzuparlag vocatur“ hn Nitramben.

Hosszu-patak: Oszscyupotok 1264 hn Hontban.

Hosszu-tó: Hozzutho 1248 hrhely Zemplénben.

Hosszu-völgyes: Hoszi Vogues 1274. kis fő Gömörben.

Hovánd: Huvand 1211 szn.

Höcze: Hecze 1261 hn.

Höcze-vize: Heuzeviche 1261 fő, most Hejő Borsodban.

Hödes-ásványa: Heudes hasvanya 1145 „Super fossato quodam Heudes hasvanya vocato“ hrhely L: Hegyes.

Hölgy-kő: Helgkw 1300 körül, 1332 „Magistro Ladislao quondam Castellano de Helgkw, et de Chesnuk, ac Comiti de

Bokonio“, vár Veszprém vidékén.

Hölgyes: Holges 1277 hn.

Hős: Heus, Hus 1214 szn, Hus 1235 VR 141 § ua.

Hualen-kuta?: Hualenkut-ha 1228 hrhely.

Huga: Huga 1129 VR 353 § nőnév.

Huju!: Hui 934 „Luitprand 946-ban élt német krónikás II, 9: „Bellum incipitur, atque ex Christianorum parte, sancta mirabilisque vox Kyrie, ex eorum (Hungarorum), turpis et diabolica, Hui Hui, frequenter auditur“; a' magyarok harcban rohanáskori hujongató vidor fölkiáltozása.

Hunyad: Hunod 1267 vár; Hunad 1276 megye Erdélyben.

Hunny-falu: Hunyfalv 1230 hn Csanádban.

Hunyós: Hunyos 1211 szn.

Huros-mál: Hurosmal 1264 hrhely Szatmárménben.

Hursina-falva: Hursynafolva 1291 fu Valkóban Boza főnél.

Husvét: Chusveth 1211 „Karazun, cum filio suo Chusveth“, Husvet 1222, 1291, Huswet 1298, Husveit 1300 szn számtalanszor használva.

Hüleg: Hulec Bknj 7, 30, 34 szn.

I.

Iborka: Ibrca 1265 nőnév. (Iborka, tájék szerint Uborka).

Idegi: Idegi 1138 szn.

Igad: Igad 1138 fa.

Igal: Igal 1211, 1270, 1272, 1276, Igal 1273, Ygol 1295 fu, most Igall Somogyban.

Igal-háza: Igluhaza 1297 helynév.

Igar: Igar, Igor 1193 fu Fejérmben.

Igéd: Iged 1290 hn.

Ig-fan: Igfon Bknj 11, 51, Ingwam Tur. II, 52, Igfan kézirat, Ygfan Budai krón. erdő. (Ig: nagyot, Fan, ágas-bogast, bozótost jelent; tehát nagy erdő, mely Biharban Erdély szélben létezett).

Iglicze: Iglyche 1284 hn Sárosban.

Igricz: Igruz, Igrych 1019 falu.

Ihad: Ihad 1217 VR 221 § személynév.

Ihar: Ihor 1240, 1255, 1269 hrfa, 1266 „Ad arborem, quae vocatur Ihor“ hrfa Horvátorszb.

Ihar-fa: Yhorfa 1231 hrfa.

Iharos: Yharus 1265, 1275, Iharus 1277 szn.

Ihar-szád: Yar zad 1236 hrhely Biharban. (Szád: szája, hajlata).

Iház: Maaz 1292 fu Szabolcsban.

Ikancsi: Ikancby 1211 szn.

Iker-viz: Ikkerweyz 1284 htó Gyórmben.

Ike-teleke-mohara: Iketelequemachara 1264 hrhely Szatmármben.

Ilemér: Ilemyr 1239 szn.

Ilka: Ilka 1255 fu, most Jóka Posonmben.

Illegő: Ilegu 1229 VR 359 § nőnév.

Illöd: Illod 1211 fu.

Ilsa-szeg: Ilszaszeg 1266, Ilsuaszeg, Ilsuazeg 1267, Ilsuasag 1268, Ilsuazeg 1270, Ilsuazegh 1271, Ilsuascegd, Ilsuazegh 1272, Ilsuazyg 1275 hn, most Isaszeg fu Pestmben.

Imádjának: Uimaggonoc 1 Hb cs.

Imádságuk: Uimadsaguc 1 Hb fn.

Imarád: Ymarad 1217 VR 74 § szn.

Imes: Imes 1138 szn.

Inad: Inod 1211 szn.

Inárcs: Inarch 1263 „Thomas, Paulus, Feney et Omb de villa Inarch, filii videlicet Jobbagyonum Castri Albensis, qui descensum Conuti suo darra consueuerant“, Hynarch 1272 fu Fejérmben, most Pestmben puszta. (Talán a' hináros helytől).

Inczédi: Inceti 1138 szn.

Ind: Ind 1221 VR 360 § személynév.

Indi: Indi 1138 szn.

Ing: Ingu 1138 fu a' Kurcza Curiza) htónál Csongrádban. (Ingónak is olvashatni).

Ingy: Uhng 1135 „Item Comes Laurentius homines quosdam nomine Bodyn, Stephan, Gyurka, Laurentium, Gellan, quos Hungari Uhng vocant, pro anima filii sui Beyn, eodem tenore seruire, currustrahare constituit Ecclesiae (de Bozouk)“. Ingy azaz ajandok, ingyenado-

mány, ingyek; ár nélkül adottak. Ingyen, mondatik üngyennek is, valamint az ing, üng és ümögnek, mely kezdetben keresztségi ajándok vala.

Inke: Inka 1229 fu Somogyb.

Inota: Inota, Ianata 1193 fu és viz Fejérben; Inata 1219 VR 15 § fu.

Intetvének: Intetvinee 1 Hb fn. (Most intésének mondatik).

Intos: Intos 1240 hn. (Talán Iutas) Veszprémmben.

Ipu: Ypu 1216 VR 330 §, Ipu 1235 uo 156 § fu.

Ipócs: Ypoch 1202 sznév. (Nem látszik a' Hypolitusból alakultnak).

Iráz: Iratz 1217 VR 105 §, Iraz, uo 239 §, és 1235 uo 170 § fu Biharban.

Ireg: Ireg 1171 hn Veszprémmben

Irgalmazzon: Iorgossun 1 Hb cs. (mond: irgasson).

Irgalom: Yrgolin 1219 VR 2 § szn.

Irigy: Irig 1211 szn.

Irinny: Iriny 1779 fu Szatmármben.

Irond: Irund 1219 VR 120 § fu Biharban.

Irtmány: Rittman 1275 erdő Eger mellett.

Irtvány v. Ortvány: Vrtuan 1298 hrhely Abaujban. L: Ortvány.

Isa: Ysa, Isa 1 Hb, (bizonyító szócska).

Iseng-tó: Isengtho 1261 htó Abaujban.

Ispán-leső: Yspanleseý 1269 „Ascendit per Orh (hegy orma) ad locum, qui vulgo appellatur Yspanleseý“ (Ispán lesője) helynév.

Isten: Isten 1 Hb fn.

Istentől: Istentul 1 Hb fn.

Iszádi: 1138 szn.

Iszdegej: Izdegej 1273 fu.

Iszedi: Isedi 1138 szn.

Iszka: Izka 1193 fu Fejérb.

Iszkász: Izkaz 1272 fu Veszprémmben.

Ite: Ite 1274 szn.

Iteg: Iteg 1296 szn. vö: Üteg.

Itöbő: Itubuy 1239 prépostság, (Talán a' mostani Itebe Torontálban, mely még 1411-ben Ithebownek iratott).

Iva: Iva, Iwa 1245, 1276 fu a' Zagyvánál, most Ivad.

Ivándi: Ivandi 1138 szn.

Ivanka-teleke: Iwanka-teleke 1285, 1286, 1291 hn Marosszékbén Erdélyben.

Ivánus-teleke: Iwanus-teleke 1214 hn Zemplénmben, Iuanusteluke 1216 hn Posonmegyében.

Iván-ülése: Iwanylysy 1298 fu Szalában.

Ivedi: Ivedi, Hivedi 1138 személynév.

Íze: Ize 1 Hb. fn (mond vize).

J.

Jablan-pataka: Iablanpataka 1216 fő Posonmben.

Jác: Iach 1252 hrvölgy Nitra megyében.

Jád: Ioad 1229 fő Somogy megyében.

Jákó-vára: Iakowara 1278 vár Erdélyben, Kaplon nembeli Jákófi Andrásé.

Jákodi: Iakudi 1128 szn.

Jámbor: Iambur 1299 szn.

Jánosd: Ianust 1216 VR 252 §, 1235 uo. 164 § fő Biharban.

Jánosdi: Ianusti 1138 szn.

Jár: Iaar 1287 fő, most pusztá Veszprémben.

Járdár: Iardar 1266 kún személynév.

Járó: Iarov 1 Hb cs.

Járod: Iarudi 1138 szn.

Járum: Iarum 1216 VR 247 §, Iarum 1217 uo. 33 § fő, most Jármi Szatmárban.

Jász kádi: Iaskadi 1138 szn.

Jász-csapat: Giazichopon Const. Porphy. de adm. imp. c. 37. A' benyők hadának egyik csapata.

Jászó: Iazou, Iasou, Iasow, Ysou 1233, 1241, 1255 és számtalanszor; préporstás. (A' jászoktól, nem pedig jászolytól).

Játék: Ioatec 1198 nőnév.

Jávör: Iawor 1284' „Arborem Iawor cruce signatam“ hrfa

Liptóban; 1265 „Signum in arbore Iawor vocata“ vö: Ihar.

Jávör-hegy: Iaworheg, Iavorheg 1291 hrhegy Gömörb.

Jávör-berk: Iauorberk 1282 hrhely Zólyomban.

Jegenye: Iaanya 1272 Sárosban; Iegenye 1296 „Ex adverso est arbor Iegenye vna alta“ hrfa Zólyomban.

Jegy-határ: Iegyhatar 1300 hr Zólyomban.

Jéke: Ieyke, Ieke 1291 fő Szabolcsban.

Jeles: Ielech Const. Porph. de adm. imp. c. 40 Árpád 2-dik fia. Ieles 1268 „Ad nemus, quod vulgo dicitur Ieles“ erdő Nitráb.

Jelző-pataka: Ielso pataka 1283 fő Zólyomban. (Ez lehet hibás olvasás Felső patak-helyett).

Jenő: Ieneu 1138 „Inde vadit per paludes ad metam, quae est communis cum tertia villa Ciivilium Posoniensium, quae vocatur Ieneu“ falu Posonmben; 1216 VR 322 § fő Biharban stb. (Most Eugenius keresztnévnek vétélik a' Jenő).

Jenőnek: Ieneunec 1236 „Et Zeguenozo pertinet Ieneunec“ azaz Jennő falunak Biharb.

Jobbágy: Iobagy, Iobagi 1082, Iobbagy 1163, Iobbag 1215, Jobbagi 1217, 1222, Iou-

bagi 1230 és számtal. néposztály. Ioubag 1215 VR 315 § fu, Ioubogi 1229 uo 345 § ua; Ioubad 1235 uo 158 § „Ioubadi-ones Orodien-sis castr-i“ stb.

Jóbbágy-fiu: Iobbagy fiu 1258 (?) „De eadem terra serviret, sicut alii de Thurocz, qui Iobbagy fiu dicuntur“ szabadosok osztálya Turóczban.

Jóbb-csecsü: Iobacecu 1216VR 283§ „Pedisequam nomine Iobacecu“ nőnév.

Jóban: Iovben 1 Hb fn.

Jóbos-teleke: Iobosteleke 1169 hn Erdélyben.

Jó-felöl: Iov felevl 2 Hb (jobbfelel).

Jogtatnia: Iochtotnia 2 Hb cs. (iktatnia mostani szolás szerint).

Jóka: Inka, Iku 1235 VR § 162, 174 fu.

Jó-kérdők: Iokergech, Ioccerdech, Ioccerdegh 1092 S. Ladisl. Deoc. L. III, c. 13 „Rerum fugitivarum collector, quem vulgariter Jokergēch dicunt“ Javakat nyomozó birói személy.

Jóki: Ioky 1291 hn.

Jó-kut: Iochud 1268 hrhely Komárommben.

Jó-legény: Teleguen 1216 VR 221 §, Yeulegyn uo 325 §, Yeleguen, Joleguen 1217 uo 91, 97 §, Teleguen 1219 uo 11 § Ileguen 1235 uo 153 §, szn mely a' Bonifacius magyarítása. (A' T két izben hiba Y helyett). Végre 1269-i okl. világosan: Iolegen, szinte szn.

Jó-uszás: Iouxas Bknj 51, fő, hol most Jószás és Jószás hely faluk a' Fekete Körösnél Aradmegye szélén.

Jő: Ieu 1216 VR 238 § fu.

Judag: Ioudag 1229 szn.

Juharos: Iuharus 1268 személynév.

Juh-ól: Yuhol 1208 helynév Veszprém körül.

Juh-ól-liget-orra: Yh_oulligotora 1236 hrhely Biharban, a' Kis-Körösnél. (Nem lehetlen, mikép Iharliget orraval)

Jutalom: Guthalum 1248: személynév.

Jutas: Intos 1243, Iuthas 1296 fu Veszprémmben.

Jutom-fara: Intum fara 1266 hn, most Jutom, puszta Somogyban.

Jutva: Ivtva 2 Hb cs.

K.

Káb: Kab 1233 fu Veszprémmben.

Kaba: Kaba 1214 VR 355 §, 1215 uo 101 §, Kaboi 1219 uo 2 § fu Biharban.

Kabádi: Kabadi 1138 szn.

Kabala-pataka: Kabalapoteka 1251 fő Sárosban.

Kabala-sár: Kabalasar 1295 hrhely Gömörben.

K a b a s: Kabas 1235 VR 176 § fu Biharban.

K a b á t: Cabat 1243 „Hominēs Castri Trencsen qui nobis in Cabatis servire consueverant“ L: Guba.

K a b ó: Cobu 1138 szn.

K a b o s d: Kabusth 1295 fu.

K á c s: Casu Bknj 32, Kach 1248 fu Borsodban.

K a c s á d: Kachad 1284 fu Borsod körül.

K a c s á t a - r é v: Kachatarew 1214 rév a' Latorczán Zemplénmben.

K a c s a - v i z e: Kochowyzi, Kochowyzy 1295 „Ad quandam aquam Kochowyzi vocatam“ — „Vbi predictus fluvius Kochowyzy cadit in fluvium Ilsua“ folyó Gömörben.

K a c s o r d - h i d a: Kuchurdyha 1277 fu.

K á d: Kad 1216 VR 338 § fu; Kaad 1270 hn Takson körül Pestmben.

K a d a: Koda 1266 szn.

K á d á r: Cador 1212 nemz; Kadar KS I, 2; Tur. I, 10 továbbá: 1211, 1214, Cádár 1255 szn; Katar, Catar 1216 VR 262, 275 § fu Szatmárban.

K á d á r - k a l ó z: Kadar kaluz 1248 1270 nemzn.

K á d a s: Cadusa Bknj 7, 33, 34, stb; Cadas 1057, 1142 szn; Cudos 1252 hrhely Komárom vidékén.

K á d a s - p a t a k: Katuspatak 1243 viz Gömörben.

K a d a s - t ó: Catasto 1200 hn

Gömörben; 1260 „Ad locum (t. lacum) qui vulgo Catasto vocatur“ Petlendlél.

K a d i k a: Caducha KS I, 2, 4; Kadicha Tur. I, 10 szn. (Hakadicsának mondandó, ugy azonos a' főnebbi Cadusával).

K a j a d i: Kajadi 1138 szn.

K a j á n: Cayun 1197 erdő Erdélyben; Kayan 1281 szn; Koyon 1292 hn Hontban.

K a j a n t ó: Kayantho, Kaiantho 1283 fu KolosmbenErdélyb.

K a j á t a: Kajutha 1295 fu Sárosban.

K a j o d: Kajud 1138 szn.

K a k a s: Kokos 1294, 1300 személynév, sokszor.

K a k a s d i: Kakasti 1138 személynév.

K a k a s - o r m a ?: Kokuzarma 1055 hn a' Balatonnál.

K a k a t: Kochot 1075 hnEsztergomban; Cocot 1217 VR 66 §, Cokot 1219 uo 122 §, Cocot 1224 fu a' Tiszánál, most Kakat puszta Hévesben.

K a k u k - r é t e ?: Kukukere-tu 1015 hn.

K á l: Cale Const. Porph. de adm. imp. c. 40 a' magyarok kárkárja, szn; Kal 1219 VR 22 § fu Hévesben.

K a l a c s o l g - v ö l g y: Kalachulgvclg 1298 fu Szalában.

K a l a d: Kalad 1216 VR 265 § személynév.

K a l á n: CalanBknj6, és 1135, 1248, 1256 stb nemzn; 1199 pécsi püspök; Kalan 1203 szn.

Kaland: Kolond 1217 VR 105 §, 1221 uo 368 § fu; Colond 1219 uo 119 § szn.

Kalandos: Colondus 1138, Kolondus 1214, Colondus 1217 VR 105 § szn.

Kalán-gyűrűsi: Kalangurussy 1265 erdő a' Tiszánál Csongrád vidékén.

Kalános: Galanas 1193 viz.

Kalapács: Kalapach, Kalapath 1300 fu Nógrádban.

Kalászi: Kalaszi 1211 szn.

Kalaszta: Kalaszta 1265 völgyénv.

Kalata: Kalatha 1214 VR 388 § fu; 1219 uo 124 § nemzn; Kalotha 1297 fu Kolosmben Erdélyben.

Kalauz-pataka: Chalauspathaka 1214 folyó Ungban és Zemplénben.

Kalenda: Kalenda 1199 Veszprémi püspök L: Kalan.

Kalenda-vize: Kalenda-vize 1214 fő Biharban.

Kálész: Chalis 1074—1077 „Hungaricis equitibus, et pui apud illos diversae sunt religionis Chalisiis. Hungaris quippe Christianam amplexis, isti Moisaicis legibus, iisque non omnino genuinis etiamnum vivunt“ Cinnami Hist. Lib III. et IV. „A' Bulyár földről, Volga mellől Zoltán fejedelem alatt beköltözött mohamed vallásu magyar népefelekezet neve, kik törvényeinkben izmaelitáknak hivattak; Caliz 1111 „Institares autem Re-

gii Fisci, quos Hungarice Caliz vocant“; Kalez 1135 „In Me-ger iuxta Danubium infra generationem Kalez sunt decem vineae et locus in villa emptus“ nemzn, mely él a' Kalaz nevű faluban Budán fölül; Kalis 1211 szn.

Káli: Kuali 1138 szn.

Kálló: Kollou 1270 halastó Szabolcsban.

Kálmán-király-csehi: Kalman Kiralychey, Chey 1286 „Possessionem Regiam et nostram Kalman kiralychey vocatam“ ez később Kalmancs, most Kamonicz Szerénben; Alkalmasint III. András kir. fia Kálmán hg halicsi király által behozott magyar-oroszokról, Istvánfy állításából kivehetőleg.

Kalmár: Komár 1019 hn, Kamar 1245 fu.

Kalás-pataka: Kalnas pataka 1272 fő Sároshan.

Kálnok: Calnuk 1271 „Chyel Comes, filius Erwyn de Calnuk“ hn.

Káló: Kalu, Kalo 1199 hn, L. Kálló.

Kalosdy: Kalusdy 1082, 1182 hn.

Kálóz: Kaluz 1214 VR 385 §, Choloz 1217 uo 209 § szn.

Kálózd: Kaluzd 1171 hn.

Kálóz-ér: Kaluzer 1252 „In vallem, que Kaluzer nuncupatur“ hrvölgy Zemplénmben.

Kaloz-foka: Kalozfoka 1211 hrhely a' Dunánál.

Kalpas: Kalpas 1138 szn.

Kamarás: Kamaras 1236 VR 161 § fu, most pusztá Békésben.

Kamasz: Kamos 1211 szn.

Kán: Kan 1138 szn; 1191 nemzn; Kaan 1214 hn.

Kancsa: 1264 „Koncha Cumanus“ szn.

Kancsika: Concheka 1214 zuhatagfó (torrens) Zemplénben.

Kanda: Canda 1138 szn.

Kandalós: Kondolus 1291 helynév.

Kán-kar: Cancar Const. Porph. c. 38 „Patzinacitae vero, qui Cancar olim nominabantur, (nam hoc nomen Cancar apud ipsos nobilitatem ac fortitudinem significat)“. Ismét előbb 37 „Cancar quòque appellantur Patzinacitae, non omnes quidem, sed trium tantum thematum incolae, thonatis Iabdierti, Cuartzitzur et Chabuxingyla, tanquam qui ceteris fortiores nobilioresque sunt: nam hoc vox ipsa Cancar significat“. Tehát a' besenyők Hadiérdem, Harczisor és Havasi Gyula nevű három hadosztálya hivatott kán-karnak.

Kanó: Kanow 1295 fu Gömörben.

Kanócz: Canouczh 1262 „Tendit adviam, quae Canouczh nuncupatur“ hrut Ugocsában.

Kanopta: Kanapota 1298 fő Abaujban, most Kanyopta.

Kanos: Kanos k015 hn.

Kantos: Cantus 1217 VR 66 § szn.

Kánya: Kana 1015, 1057, 1075 hn, Cana, Kana 1138 fu, Chana, Kana 1228, Kanya 1309 fu Somogy vidékén; Kana 1216 VR 287 § szn.

Kányár: Kanar 1214 hn a' Tiszánál.

Káp: Kup 1229 fu Somogyban most t. Kápoly.

Kapatán: Capatan 1219 VR 20 § nemzn. az oklevelekben Catapan- és Katapannak iratik.

Kapi: Kapi 1261 fu Győr-megyében.

Kaplan: Koplen, Koplon 1234, 1278 és 1291 fu és nemn Szatmárban, most Kaplony; (Jelenthetett hajdan tigris, mint most a' török nyelvben).

Kapolcs: Kapoch 1274 „Kapolch de genere Honowa“ személynév.

Kapoly: Copul 1229, Kopol 1295 fu Somogyban.

Kaporna: Copurna 1158 hrhely.

Kapornak: Copurnuk 1212, Kupurnuk 1279, Kopurnuk 1286 fu Szalában.

Kapos: Kopus 1009, Kopas 1075 fő Somogyban; Cophus 1171 hn Veszprémbe; Kopus 1214 hn Ungban; Kapus, Copus 1252, 1279 fő Somogyban; Copus Bknj 27 fő Erdélyben.

Kapos-fő: Copusfeu 1224 hn a' Tiszánál.

Kapu: Kapu 1138 szn; Copuu 1162 hn(Kapuvár) Szalában.

Kara: Kara 1138, 1229, 1266 fu Somogy vidékén.

Karacs: Karacha 1214 fő Zemplénben; Caracha 1282 hn.

Karácson: Karachyn 1055, Curacun 1198, Karachon, Kurazun 1211, Crachin 1214 VR 373, 379 §, Karasun 1217 uo 41 §, Karachun 1219 uo 12 §, Crachun 1221 uo 365 §, Karacson 1239, Karachun 1287 szn, mely a Gratianus keresztnévből alakult.

Karácson-földe: Karachon felgye 1236 hn.

Karádi: Karadi 1138, Karad 1229 fu Somogyban.

Karan-sebes: Karansebes 1290 helység, most a' tömösi bánságban.

Kárász: Caraz 1199 szn.

Karaszahely: Karazahel 1214 hrhely a' Tiszánál.

Karos: Karch, Kurch 1237 nemzn.

Karcsa: Karasha 1243, Karchan, Korchan 1253, Karcha 1255 hn Csallóközben Posonmben, most több fu neve.

Karcsu: Karcho 1214 szn.

Kard: Kord 2278 „Gladium vel cultellum quod vulgariter dicitur Hord“ mely a' kord' hibás leírása.

Kardu-berke: Karduberka 1239 hn Csallóközben Posonmb.

Karja: Care Coust. Porph. de adm. imp. c. 40, a' magyar had hetedik csapatának neve, az embertest résziről véve, tulajdonkép Kar.

JERNEY, M. NYELVKINCSEK.

Karka: Karka 1238 hn.

Kár-kán: Carchan Const. Porph. c. 40 „Gylas et Carchan iudicum vicem obtinent“— „Sunt que Gylas et Carchan non nomina propria sed dignitates“ tehát birói czim Árpád korában; Sárchás 1092 S. Ladisl. Decr. III. c. 2 „A descriptione iudicis Sárchás nomine“ ugyanerre látszik vonatkozni hibás írással, mely hivatal tulajdonkép kár-bíróként jelent.

Karó-cseber: Karocheber 1270 „A solutione tributi de vincis suis propriis, quod Korocheber nuncupatu“ szőlőadó vagyis dézsma.

Karol-leső: Karulesy 1243 hegy Gömörben.

Karolos-pataka: Corulus pataka 1265 fő Hevesszéléb.

Karol-pataka: Karolpataka 1283 fő.

Káron: Karun 1280, 1282 nemzn.

Karós: Karus 1019 fu Szalamben.

Kár-óvó: Charoboe Const. Porph. c. 37 a' besenyők hadának egyik osztálya.

Kár-pata: Karpota 1135 személynév.

Karsal: Karsal 1138 fu.

Kartal: Cortol, Cortold 1247, 1279 nemzn.

Karva: Kerwa 1273, Karva 1283, Kerowa 1288, 1290, 1293, Korva 1298 fu Esztergommben.

Kas: Kasu 1138 személy-

név; Kass 1294 fu, most Kassa Baranyában.

Kás: Kaas 1229 fu Somogy-megyében.

Kása: Kasa 1138 szn.

Kásád: Kassad, Chazad, 1211 szn (Kaszádnak is mondhatni).

Kásádi: Kasadi 1138 szn.

Kasztá-teleke: Cástateleke 1197 hn Erdélyben.

Káta: Katha 1217 VR 107 §, 1231, 1234, 1239, 1271, 1279, 1285 nemzn; Kata 1217 VR 227 §, 1235 uo 203 § hn; Cata 1235 uo 171 § szn.

Katapán: Katapan 1198, Cathapan 1299, Catapan 1200 egri püspök; Kathapan vagy Kaphan nemzn. L: Kapatán.

Katur-malma: Katurmalma 1249 „Ad molendinum Katurmalma“ hrhely Baranyában.

Katus-patak: Katuspatak 1243 fő Gömörben (talán Kádaspatak).

Káva: Kawa 1015, 1228-i átírat: Kava, hn.

Kaza: Kaza 1283 fu Borsod-megyében.

Kazar: Cozar Bknj 11 „Teram vero, quae est inter Tisciam et silvam Igfon, quae jacet ad Erdeueleu a fluvio Morus usque ad fluxium Zomus, praeocupavisset, sibi dux Morout, cujus nepos dictus est ab Hungaris Menu-morout, quod plures habebat amicus, terram illam habitarent gentes qui dicuntur Cozar“. Kún felekezeti népség neve. Erre vo-

natkozik Kozárvár 1315 „Terra Lapus vocata in Comitatu Zonuk existens cum aurifodina et omnibus ad eam pertinentibus, videlicet terra Munusturszeg, Kozarivár item Wrbu, item Bogath et Mana“; mely most fu és várom Dézs mellett Belső Szolnokban Erdélyben. (oláhul Kuzruvár).

Kazmér-holdja: Kazmergholtja 1268 hrhely Komárom-megyében.

Kebek: Kebek 1217 VR 220 § szn.

Kebelében: Kebeleben 2 Hb fn.

Kecs: Kecs 1235 VR 176 § fu; Kech 1243, 1271 fu Abaujban; 1248 „Ad quoddam pratium, quod Kech dicitur“ mező Csallóközben Posonmben; 1253 viz uo; Kech 1265 nőnév.

Kecsa: Kecha 1229 fu Somogyban, most t. Kőcse.

Kecséd: Keched 1211 szn; 1266, 1294 hn Baranya vidékén.

Kecsege: Kezuga 1235 VR 82 § fu (Keszeg is lehetett).

Kecseny: Kechen 1229 VR 347 § fu Békésben.

Kecs-fő: Kechfew 1271 fu Abaujban.

Kecskéd: Kechketh 1245 hn Erdélyben.

Kecske-hát: Keskehat 1256 hn Slavóniában.

Kecskés: Kechkes 1248 hn a' Tizánál; 1275 vár Erdélyben.

Kecske-sziget: Kechke-

zigeth 1283 sziget. a' Danán Sz. Endre körül.

Kecz el: Ketel Bknj 8, 10, 14, 15 kún vezérnév; Kechul 1276 fu Vasban.

Kecz el- p a t a k a: Ketelpotoca Bknj 15 „Fluvium Budrug transiverunt in illo loco, ubi parvus fluvius manans a Saturholmum descendit in Budrug. Et sic transeuntes fluvium Budrug, cum praedictum fluvium transirent quasi laeti, tunc per inundationem aquarum, Ketel, equo offedente, in aquam submersus et sociis suis adjuvantibus, vix a leto liberatus est. Tum fluvius ille per socios Ketel vocatus est per risum Ketelpotoca“; Kechelpotok 1252 „Intrat in locum, qui Kechelpotok vocatur, et ibi intrat iterum in Budrug“; Keczelpotok 1257“ fő, most Ronyvapatak. (A' Ketel kún vezér Kecz el általi kimondását ez és számtalan ily nevű helyek bizonyítják, mely a' kesely vagy kecs szóban él. A' Retel olvasás Schwandner kiadásában, mit Toldy Ferencz is megtarta, tévesztett).

Ked-hely: Kethel 1206, Kedhel 1245, 1268, 1275, 1290 apátság Sopronmben.

Kedvelő: Queduelen 1219 VR 11 § szn. (Az n végbetű nyomdai hibának látszik u helyett)

Kegy?: Gegy 1217 VR 223 § fu, Hevesben volt Debrő mellett.

Kegyedjen: Kegiggen 1 Hb cs.

Kegyelmevel: Kegelmehel 2 Hb fn.

Kegyelmet: Kegelmet 1 Hb fn.

Keje-fő: Keyefew 1229 fu, most talán Kegye pusztá Somogymben.

Kék: Kyk 1082 hr; Keh 1271, Kek 1279 fu.

Kékes: Kukes 1211, Keiguez 1217 VR 67 § szn; Kerkus 1261, 1301 hn a' Tizánál.

Kék-halom: Keykhalm 1270 hrhely a' Tizánál Hevesben.

Kéke: Keque 1211 szn.

Kék-kő: Keykeo, Keykeu, Kejkeu 1290 vár Nógrádban.

Kék-tó: Kektou 1075 htó.

Kélal: Kélal 1295 szn.

Kelcs-jobbágy-fiu: Kelchiobbagfiu 1263 „Iobbagiones Castri, filii iobbagionum, qui Kelchiobbagfiu dicuntur“. Várjobbagyak osztálya, melyről közelebbi ismeretünk hiányzik. Ezek léteztek Sopronmben.

Kele: Kele 1138 szn.

Keleb: Keleb 1137 szn.

Keled: Queled 1103, 1113, Keled 1211, 1266, 1268, 1290, Tur. II, 1 személynév.

Keleköny: Kelekun 1075 kis tó a' Tizánál. Vő: Kereköny.

Kelemen-falva: Kelemenfalua 1264, 1278 hn.

Kelemen-halma: Kelemenhalma 1297 „Ad monticulum Kelemenhalma vocatum“ hrhalom Nitramben.

Kelen-föld: Kelenfewld

Turócz. I, 11 „Transnatato itaque infra Sicambriam (Budam) Danubio, in ea parte, ubi nunc villa Kelen fewld locata est, (propter quod et eadem hoc vocabulo denominata dicitur) irruerunt tandem hostilem super exercitum“, Kelenfeld ua II, 40. A' húnok korára vonatkozó átkelésről beszél itt Turóczi; annyi bizonyos a XIII-dik századi oklevelek nyomán, mikép a' mai sz. Gellérddhegy déli alján létezett Kelenföld falu, mely gyakorta ámbár hibásan Krenfeldnek is iraték; így: Creynfeld 1236, Kreynfeld 1269, Kelenfeuld 1277 Kerenfelde 1291 Kelenfeuld 1295, Kerenfelde, Kerenfeuld 1297, Keremfeuld, Kerenfeld 1302, végre Kelenfeud 1410.

Kelenő: Kelenev 1259 fu.

Kelepcz: Kelepc 1235 VR 168 § szn.

Keleti: Kelety 1082 hnév (Ha azonos a' Kilitivel, úgy a' Cletus keresztnévtől származik, mely ma hnévbeu is él).

Kellemes-kuta: Kellemeskuta 1270 „Ad quemdam puteum Kellemeskuta nominatum“ hrkut Sárosban.

Keme: Keme 1138 szn.

Kemej: Quemei 1217 VR 96 § „Provincia Quemei“ vidék Tizsántúl Hevesben, mely a' krónikákban is előfordul.

Kemecse: Kemeche 1293 hn Veszprémmben.

Kemeld: Kemeld 1145 hn a' Dunánál Baranyában.

Kemencze: Kemeńcee 1156 Kemencze 1273, Kemeńche 1283, Kemeńce 1293 fu Hont vidékén; Kemeńche, Budai krónika szn.

Kemencze-pataka: Kemenczepotoka 1273, Kemeńche-potoka 1283 fő.

Kemény: Kemen 1244, 1267, 1274, 1277, Kemyn 1288 személynév.

Keményd: Camend 1183 fu Baranyában, Kémend 1211 szn; 1237, 1273 fu Hontban; 1273, 1292, 1297 fu Esztergommegyében.

Kemény-völgy: Kemenvelg 1252 fu Somogyban.

Kémes: Kemus 1191 falu Baranyában.

Kémlők: Keymuk 1221, Kemluk 1245, 1270 vár. Lásd: Nagy-Kémlők.

Kende-fő: Kendefeo 1251 hn Somogyban.

Kender: Kundura 1075 fő a' Tizsánál Heves vidékén.

Kender-avató-tó: Kenderavatoata 1261 hu a' Tizsánál Hevesmben.

Kender-áztató: Kenduraztou 1262 viz Ugocsában; Kenderaztou 1292 „Cum paludibus — et piscinis Kenderaztou vocatis“ tavak Csepelszigeten, mely most Pestmben.

Kenderes: Kenderch 1251 tó Tóközben Győrmben.

Kender-tó-feje: Kender-tofeye 1261 tó a' Tizsánál Hevesmben.

Kend - telek: Kendteluk 1249 fu Dobokában Erdélyben.

Kene: Kene 1138 szn.

Kenész: Quenes 1219 VR 117 §, Kenez 1271 szn.

Kenge: Kenge 1290 nőnév, mely úgy látszik Gyengét jelent.

Kengercze: Kengerce 1171 személynév.

Kengyel: Kengel 1075, Kengelu 1124 viz és révhely, világosit: 1436 „Possessionem Monasterii Sancti Benedicti Pelő alio nomine Kengel szalas vocatam in Comitatu de Szolnok exteriori supra portum aquae Kengelő in vicinitate possessionis Vassan“ most Kengyel pusztá Vársány mellett Hevesben.

Kengyel - fő: Kengelfeu 1268 viz Komárommben.

Kengyelőcz: Kengelucz 1246 tó Baranyában.

Kenő: Keneu 1237 szn.

Kepes vagy Képes: Cepis 1138, Cupes 1216 VR 332 § szn; Chipes 1265, az 1275-i átír: Chipeg hn Nográd szélben.

Kér: Ker 1112 fu Nitrában, Kér, Quer 1216 VR 246, 311 § hn; Quer 1229 fu Somogyban; Keer, Ker 1265, 1277, 1278, 1283 fu Sopronmben; Keer 1282 fu Szatmárnmben.

Kerbő: Kerbui 1138 fu.

Kercsed: Kercheth 1291 hn Aranyosszékbén Erdélyben.

Kercső: Kerchu 1138 szn.

Kerebő: Keriby 1075, Kerby 1124, átír: Kerebeo, htó a' Tiszánál Csongrádban.

Kerecsen: Kerechen 1255, 1275 fu.

Kerecsend: Kerecsend 1261 fu Hevesben.

Kerecset: Kerechet KS I, 1 „Avesque Iegerfalc, quae Hungarice Kerechet appellantur“ Kerecheth Tur. I, 5: „Aves Legisfalc, quae vulgo Kerecheth vocantur“. Itt hiba az L, I vagy J helyett. A' kerecset sólyomfaj; kitetszik Gyöngyösi Kemény Jánosából: „Süvegének nyusztját őrzí egy Kerecsen“ — „Süvegeken Rárók, Kerecsenek, Sasok“, azaz tollak.

Kerek: Kerek 1284 fu.

Kerek-berek: Kerekberuk, Kerecheruk 1203 hrhely Somogyban.

Kerek-egyház: Kerechyghaz 1228, 1289, Kerekyghaz 1291 hn Aranyosszékbén Erdélyben, most nem létezik.

Kerekes: Kereges 1211 személynév.

Kereki: Kereky 1216 VR 340 §, Kerequi 1217 uo 106 §, Kereku 1235 uo 172 § fu Biharban; Kereky 1222, Kerequi 1229 fu Somogyban; Kereki, Kerequi 1231, 1237, 1295 hn Somogyban.

Kerek-láp: Kereklap 1262 „Ad paludem Kereklap“ tó Ugo csában.

Kerek-láz: Kereklaz 1259, Kerecklaz 1280 hrhely Marmarosban.

Kerek-máli: Kerekmalí

1249 „Ad vnum monticulum, qui vocatur Kerekmoli“ hegy Esztergombben.

Kereköny: Kelekun 1075, Kerekun 1124 „Vbi fluvius Huger de aqua Tiza egreditur, qui circuit totam partem aquae Kerekun iuxta Aruch“ viz a' TizánálHevesben. L: Keleköny.

Kerek-rét: Kerekryth 1304 „Quoddam pratum eorum Kerekryth vocatum“ hn Abaujban.

Kerekseg: Kerekseg 1211 hn a' Tisza körül Csanád régi határában; az 1399-i átirat: Kereczeg.

Kerek-zwyna?: Kereh-zwyna 1296 fu.

Kerek-tó: Kerektou 1075, Ceraka 1193, Cerecto 1225 htó; Kerektho 1251 tó Györmben; Kerektou 1261 htó Hevesben.

Kerek-ucsen?: Kerekuchen 1250 hn Nógrádban.

Kerek-ut: Kerekut 1269 szőlőhegy.

Kerényék: Kerényk 1294 személynév.

Kerep: Kerep 1248 „Concedimus etiam, vt de navi, quae Kerep dicitur, vltra Morusiam secatur, soluat fertonem, de navi Olch dimidium“.

Kerepes: Kerepes 1148 „Tributum fori Geyzae, et tributum portus Pest et Kerepes“ rév és hn a' Dunánál Pestmben.

Kereset: Kereset, Kareset 1221 hn Urajnál Vasban.

Kereskény: Kereskiny 1006 fu Nitrában. L: Köröskény.

Kereső: Keresu 1138 szn.

Kérész: Keresz 1211 szn.

Keresztes: Caristis 1112 htó Nitrában; Keresztus 1272, Keruztus 1273 szn; 1289 hnév Baranyában.

Kereszt-földe: Kerezt-felde 1261 fu, most Keresztes Borsodban.

Kereszt-hegy: Krysttyeg 1082 hn.

Kereszt-ur: Keresztur 1075 fu; 1289 fu Tordában Erdélyben; 1299 hn Zemplénben.

Kereszt-ut: Kerethutou, Chrasthauta 1158; Kereszuton, Crostutha 1228; Christut 1238; Kerezetuth 1253 „Quamdum viam in formam crucis factam, quae vulgo Kerezetuth dicitur“, határut.

Keresztyén: Cryztyan 1278 „Villa Cruciferorum Cryztyan vocata“ fu.

Kerka: Kereka 1278, Karaka, Kerka 1287 fő Szalában.

Kerlés: Kyrieleis Tur. II., 49, Kerieleis Budai krón. hegy és fu Dohokában Erdélyben, hol Salamon király 1070-ben a' kúnokat legyőzé.

Kérő: Kereu, Kyru 1211, Keyrev 1214, Kereu 2216 VR 304 §, Quereu 1217 uo 96 §, Kereu 1235 uo 173, 190, 198 §§ szn; Kereu 1214 hn Zemplénmegyében.

Kert: Kert 1252 hn Zólyomban; 1261 fu Borsodban.

Kertesd: Qertest 1219 VR 117 § fu Biharban.

Kertes-kő: Kertes Kuw 1036 hegyn Bakony béli Veszprémmben.

Kert-hely: Kerthel 1055 „Locus Kerthel nomine, ad foenum vtilis“ hn a' Balatonnál.

Késa: Kesa 1082 hn.

Kesecsd: Kesechdi 1138 szn (Keszegdi is lehetett).

Késedi: Kesedi 1138 szn.

Kesejd: Keseid 1211 szn.

Keselyend: Keselend 1135 személynév.

Keselyű: Keselev, Keselew 1237 szn.

Keselyű-berek: Keselwberwk 1256 hrhely Szalában.

Keselyűd: Keseleud 1135 személynév.

Keselyű-halom: Gesheleuhalm 1217 hrhely.

Keselyűsd: Keseleust 1236 hn Biharban.

Kesendi: Kesendi 1138 személynév.

Keserű: Keseruv 1 Hb mn; Keseru 1138, Kezero 1211, Kesereu 1237, Keserew 1294 szn; Kueserev 1237 hn Biharban.

Keskeny-cser: Keskuncher 1233 hrhely Veszprémmben.

Későd: Keysud, Kyseud 1214 személynév.

Kesődi: Quesudi, Keseudi 1138 szn.

Keszeg: Kesegh 1055, Keszegh 1211 szn.

Keszi: Qesci 1158 „Ex parte Qescii Abae Regis“ hn a' Tiszánál Hevesben, hol az Aba nemz. birtokai. Qezy 1219 VR

121 § fu; Qecii 1235 uo 201 §; Kezy 1263 hn Bácsban; Kesci 1296 hn most Budakeszi Pestmben.

Kesző: Keseu, Qeseu 1112 fu Nitrában; Cheseu 1228, Kezu 1255 hn Esztergomban; Keseu 1248 hn Nógrádban; Kesew 1252, Kezu 1268 fu Komáromban; Kezeo 1295 fu Hontban; Kezeu 1252 szn.

Kesző-pataka: Kezupataka 1277, Kezeopataka 1295 fő Hontmben.

Keszt-hely: Kesztel 1019, Castelic 1055, Kestelcz 1075, Kezteley 1244 fu, most mv Szalában.

Keszi: Questhi 1045 hn.

Két-borona-széle: Ketbarana scele 1225 „In longitudine terrarum, que vulgo Ketbarana scele dicitur“, hn Veszprém-megyében.

Két-halom: Ketholon 1158, Ketlenloun 1225 (hibás olvasás) hr Tiszántúl.

Két-hegy: Kitik 1158, Kit-ygh 1228 hr Tiszántúl.

Két-pók-ere: Ketpohkhere 1261 hn Hevesben.

Kettőd-halma: Ketedholma 1252 hn Szerémben.

Kettődi: Ketudi 1138 szn.

Kéva: Kewa 1210 hn a' Dunánál Mosonmben.

Keve: Cuwe KS I, 2, Kewe Tur. I, 10, II, 1; Keve 1138, Keveh 1211, Kewe 1282 szn; Keuce Bknj 44, Keue, Kewe 1201, 1204, 1209, 1212, 1217

1273, 1279 vár és megye, hol ma Kubin, a' bántási határvidéken. II. Andr. kir. 1209-iki okl. áll. „Dum in Keue detineremur in carcere“. Vö: Kő. (Ugy lát-szik e' név gyökét adja a' kevély szónak).

Kevecse: Keveche 1211 személynév.

Keve-egyház: Keveghaz 1261 hn Hevesben, vélhetőkép most Túr-keve Nagykúnságban.

Keve-háza: Cnweazoa KS I, 2, „Cuwemque Capitaneum prope stratam, vbi statua est erecta lapidea more Sciico solempniter terre commendarunt, partesque illius territorii Cuweazoa propter hoc vocaverunt“. Keweoza, Keweháza Turocz. I, 11 „Cadaveraque suorom, et Kewe Capitanei recolligentes, more Scythico juxta stratam communem decenti cum honore, condignae tradiderunt sepulturae, et nihilominus tantae rei perpetua pro memoria, ibidem statuam sive columnam lapideam solennem erexerunt, locumque illum Keweoza vel Keweháza vocaverunt. Nostra quoque aetate, locum eundem, corrupto vel vocabulo, prout id apud Hnngaros fieri solet Keazo appellari, haud absurdum est arbitrari“, Budai krón. Keveháza, Posonyi krónika Kewehaza. Némi 1415-diki oklevélben már Kajazo Zentpeternek iratik a' most Kajaszó szent Peter nevű falu Fejérvárme-

gyében, mely a' húnok e' dicső emlékét maiglan életben tartja.

Keve - háza?: Keveozou 1271 apátság hely, mely nevezetethetett Keve-aszónak is, 's az előbbivel azonosítani adatok hiányában nem lehet.

Kevély: Kevél, Kevél 1296, Kevél 1297 szn.

Keverék: Kevereg, Keverig, Keverug, Keverg 1138, Keverik 1211, Keuerug 1216 VR 304, végre Keverug 1252 szn.

Kevi: Kevy, Keoy 1243 fu Gömörben.

Kéza: Quesa 1217 VR 64 § személynév; Kéza (Simon de Keza) 1280 körül hn, van Bi-harmben.

Kézd: Kecsd 1096 hn Székelyföldön most Kézdiszék, Kezdi 1291 „Universi Siculi de Kezdi super terra Aranyos residentes“ ua.

Kézdi: Kesdi 1138 szn.

Keze: Case Const. Porph. de adm. imp. c. 40, az Arpádkori magyar had' nyolczadik csapata. Keze 1217 VR 67 § fu Bi-harmben.

Ki: Ki 1 Hb nm (mely).

Kiáltsátok: Keasatuc 1Hb cs. (mond. keátsátok).

Kicsike-üsző: Cacika Ozu 1210 „Quatuor Hincas (Thincas quae vocabulo nuncupatur Cacika Ozu“.

Kicsinyd v. Kisid: Cusid KS II, 1; Kusid Tur. II, 36; Kusid 1138, 1156, Kysed 1199, Kusith, Cusid 1211, 1217 VR

236 §, Cusyd 1235 uo 187 §
Kyssid, Kyssyd 1244, Kysud
1270 szn.

Kigyó v. Kijó: Kyew 1214
személynév.

Kigyó-fő: Keyefew 1229
hu Somogyban.

Kigyós: Kigous 1257 tó
Okur főnél Baranyában.

Kigyós-földe: Kyus fe-
uldi 1222, Kyus folde 1301 hn
Posonmben.

Kigyós-Gelse: Kius Gel-
se 1270 fu Szabolcsban.

Kik: Kic 1 Hb nm.

Kila: Kila 1138 szn. .

Kincs: Cinc 1198 szn.

Kincsed: Kunched 1266
szn. (Köncsed is lehetett).

Kincsed-uj-vár: Kunced-
ujvar 1296 hn a' Marosnál Er-
délyben.

Kincses?: Kensas 1268
„Ladislaum dictum Kensas“ szn.

Kinek: Kinec 1 és 2 Hb nm.

Kinis: Kinis 1138 szn; Ky-
nis 1256, 1263, 1264 nemzn.

Kinisd: Kinisti 1138 fu.

Kinos-tó: Quinostow 1193
htó, (inkább lehetett Kjóstó).

Kinzásától: Kinzotviatwl
1 Hb fn, (mond: kinzatjától).

Kiodo-Bő? Kiudobeu 1261
hn most Tisza-Bő Hevesben (t.
Kijódó Bő).

Király: Kiral 1235 VR144
§ fu Biharban, van most Királyi.

Király-erdeje: Kiralerdeje
1291 „Sylvam nostram Kiraler-
deje vocatam“ III. Andr. kir. lev.
erdő és hn Erdélyben.

Király-fia: Kyralfia 1287
„Terra nobilium Kyralfia dicto-
rum“ az 1325-iki átirat: Kyralf-
fia, nemes néposztály Szalában.

Király-háziak: Kyralha-
ziak 1262 „Conjungitur terae
hospitum nostrorum Kyralhaziak
vocatorum“ V. István mint if-
jabb kir. lev. most Királyháza fu
Ugocsában.

Királyi: Kiraly 1291 falu
Gömörben.

Királyilag: Kiraliter, a'
magyar királyokról vont közép-
kori szólásmód a' teljes hatalom
kifejezésére. Du Fresne okadat-
lanul állítja a' görög kyriosz-ból
koholtnak. L: Glossarium med.
et inf. latinitatis sub Kiraliter.

Király-ketteje: Kyral-
kettei 1238 „In Comitatu Sop-
roniensi concissimus illas duas
partes tributi de foris et viis om-
nibus, quae vulgariter appellan-
tur Kyrálkettei“ vámadó rész.

Király-kuta-fő: Kiral-
kutafeu, Királykutafty 1283 hr-
hely Erdélyben.

Király-pataka: Kiralpata-
ka 1293 fő Szepesben.

Király-réve: Kiralrewi
1242 „In portu Suuae, qui Ki-
ralrewi dicitur“; 1266 „In por-
tu Zawe qui Kiralyrewy dicitur“
rév Horvátországban a' Szávánál.

Király-törki: Kyraly tur-
ky 1229 fu Somogyban, t. a'
mostani Törki pusztá.

Király-uta: Kiralutya 1256
„Iuxta stratam Kiralyutya“ ut
Abaujban.

Kis-alj-tót?: Kysaylthoth 1270, 1271 fu Sárosban.

Kis-bércz: Kusberch 1269 hrhely; Kuzberch 1280 „In quodam monticulo vulgariter Kuzberch vocato“; Kuzbyrch 1301 hr Erdélyben. (Köz-bércz is lap-panghat alatta).

Kis-Beretnek: Kysberetnek 1247 fő Sárosban:

Kis-Duna: Kis duna 1239 Dunafolyó ága.

Kis-falu: Kisfalu 1245 fu Erdélyben.

Kis-falud: Custfvlud 1214 fu Biharban; Cysfoloud 1214, Kisfalud, Kisfalwd 1229, Kusfalud 1247 fu; Kisfolud 1269 fu Somogyben; Kysfalud 1295 „Parvam villam Magistri Iowancae Kysfalud vocatam“ hnk.

Kis-Győr: Kisgeur 1261 hn Borsodban.

Kis-Karva: Kyseukorva 1300 fu Esztergomban.

Kis-Kércs: Kyskerch, Kiskerch 1283 hn Borsodban.

Kis-Kereki: Kuskereky 1284 hn.

Kis-Köröskény: Kirkurusken 1295 fu Nitrában.

Kis-Kesző: Kyskezu 1272 fu Komáromban.

Kis-lyuk?: KowzluK 1015 helynév.

Kis-mál: Kismal 1275hegy Esztergommben.

Kis-negyed: Kisnegued 1252 hr völgy.

Kis-Palugya: KisPalugya 1283 fu Zólyomban.

Kis-patak-fő: Kuzpotoc-feu 1295 hrhely.

Kis-piros: Kispirrus 1261 „Ad vnum pratum quod vocatur Kypirrus“ határhely Stomfánál Posenmben.

Kis-Rayazd: Kis Ravasd 1259 hn.

Kis-rét: Kisreth 1256 „In inferiori parte cujusdam prati Kisreth dicti“ hrhely Abaujban.

Kis-Sáros: KisSarus 1248 hn Sárosban.

Kis-sobenkée?: Kisso-benkye 1275 fő, úgy látszik Biharmegye vidékén.

Kis-Szolnok: Kuszolnok 1271 megye.

Kis-Teremes: Kisteremus 1277 hn Nitrában.

Kis-Tisza: Kusticza 1075 halas tó a Tiszánál.

Kis-ut: Kisut 1258 hrt.

Kit: Kit 2 Hb nm.

Klanelnej-diója?: Klanelnej Dioja 1288 „Ad magnam arborem nucum, quae in hungarico Klanelnej Dioja vocatur“ hrfa Esztergommben.

Koád: Koad 1294 fu Szala vidékén.

Kobos: Kubos 1138 szn.

Kócs: Koch 1217 VR 29 §, Kooch 1261 szn.

Kocsárd: Kukhard 1291 hn Aranyos székben, most Kocsord falu.

Kocsi: Cochi 1235 VR 166 § személynév.

Kocsid: Cochid 1216 VR 335 § szn.

Kocsi-vasalt: Cochy vasat 1267 „Super totidem Cochy jugalibus, et bene vasatis“. Világosit: 1359 „Tres currus vasatos diversis rerum generibus honoratos — transire permittatis“. Továbbá: Registr. Cam. 1495 „Curribero de Koch qui ad relationem Korlathkeuzy' transivit pro boletis dedi 6 fl.“ — „Mattheo Kwchy, qui ia negotio Reae Mattis duxerat Tobiam et Georgium Banfy ad Wesprimium ad relationem Bradach dati sunt 6 fl.“ — Ismét: Liber Ration. de a 1526 „— Pro expensis et solutione trium curruum Kochy dati sunt — fl. 72 et medius“. — Pro expensis et solutione Kochy usque ad Wiennam etc.“ Hasonló adatok: Engel, Monumenta Ungar. pag. 210, 214, 215, 217, 223, 230, 231, 232, 233. (A kocsi nevének, mely több nyelvekre átment, Kocsi faluról származása világos).

Kocsmön: Kochmwn 1287 személynév.

Kócz: Guch 1236 fu Somogyban. (Kúcs vagy Gúzs is lehetett).

Koczós: Kocos 1276 „Circuit vnum nemus, quod vulgo Kocos vocatur“ erdő Somogyban (Kakasnak is olvashatni).

Koldus: Kudus 1211 szn.

Kolidi: Kolidi 1138 szn.

Kolos: Colos 1137 hn Dunántul; Kulus 1201 megye Erdélyben, gyakori.

Kolos-monostor: Kolosmonoster 1282, Kulus Monostra 1288, Colosmonostra 1297 monostor Erdélyben.

Kolos-vár: Clusuar 1289, Colosuar 1297 vár Erdélyben.

Koma: Kuma 1055 szn.

Koma-kuta: Komakuta 1293 „Rivulus — de fonte Komakuta exiens“ kutforrás Veszprémben.

Komárom: Comarin 1036, Camarum 1075 stb. rév és vásárhely a' Dunánál, most Komárom város.

Komlód: Kumloud 1289 fu. Aranyosszékbén Erdélyben.

Komlóér: Kumuloer 1214 tó a' Tisza körül.

Komlós: Comlous 1259 fu.

Komlós-órom: Komlouzorm 1208 fu Mosonmbén.

Komlós-patak: Kumluspotok 1212 fő Sárosban.

Komor: Chomur 1015 fu; Komor 1256 hn; Kumur 1267 hn Zagoriában.

Komp-Kesző: Khump Keszue 1270 fu.

Koncsa: Concha 1214, 1264 személynév.

Koncz: Konch 1300 szn.

Kond: Cundu Bknj 6, 46; Cund KS II, 1, Tur. II, 6 szn.

Konda: Kundu 1138 fu.

Kondakur: Kondacur 1273 személynév.

Kondás: Kundis 1138 szn (Gondos is lehetett).

Kondi: Cundi, Kundi 1138 személynév.

Kondor: Kondor 1274 fu Borsodban.

Kondoros: Cundurur 1229 VR 346 § fu, most puszta Békésmben.

Kondra: Condra 1273 szn.

Konkoly: Concol, Concoyl 1193 hn.

Konótos: Kunotus 1138 személynév.

Kont: Kunt 1138 szn.

Konya: Konya 1055 szn.

Konyár: Canar 1217 VR 97 §, Kanar 1235 uo 160 § fu Bihar vidékén.

Kopács: Kopach, Kopolch 1264 hn Baranyában.

Kopán: Kopán, Koppan, Kupan 1138 fu; Coppán 1285 fu Marosnál Erdélyben; Cuppan 1291 hn: Cuppan KS II, 2, Cuppan Tur. II, 6, 28 és 1055 szn.

Kopáncs: Kupanchi 1217 VR 45 § fu, most létezik pusztá Csongrádban; Cupanch 1231 hn Tisza és Maros között.

Kopasz: Copoz 1270, Kopoz 1282, 1292 „Magister Iacobus filius Thome, qui Copoz alio nomine nuncupatur“ szn.

Kopasz-haraszt: Kopasz-haraszt, 1222 hrhely Győrmben.

Kopoly: Kopul 1082 fu.

Kopolycs: Kopolch 1283 hrhely Borsodban.

Koposd: Cupusd 1112 fu Nitramben.

Koppán-telke: Coppanteluke 1286 hn Erdélyben.

Korlát: Korlath 1221 „Benedicto Duci, filio Korlath“ szn.

Kormány: Kormun 1268 hn Komárommben.

Kormó: Kormo 1145 hn Hevesben.

Kórod: Currud 1219 VR 129 § hn.

Korógy: Couroug Bknj 50 fő, mely Szegvárnál a Kurczába foly Csongrádban; Kourougy 1214 VR 387 § fu; Korough 1263 tó Valkómben; Kuorough 1290 vár, most pusztult és falu Verőczében Eszéken alól.

Korompa: Karampha, Karampha 1285 fu Posonmben.

Koromzó: Curumzue 1206 fu, most Koronczó Győrmben; Koromzou, Koromzota 1235 hn Baranyában.

Koronta1: Kurunthal 1019, 1300 fu Veszprémmben.

Koros: Korus 1130 szn; Krus 1244 fu Nitrában; Korus 1172, 1276 fu Somogyban; Korus 1298 nemzn.

Korpád: Kurpad 1258 szn; 1275 fu Somogyban.

Korpádi: Kurpadi 1138 személynév.

Korpás: Curpas 1138, Korpaz 1275 szn.

Kórság: Korsagh 1262 fu Barsban.

Kos: Cosu 1138, Kus 1208 szn; Kus 1270 hn Győrmben.

Kós: Coos 1296 „Quandam terram Cumanorum Itag videlicet et Georgii sine haerede decedentium Coos vocatam et habitatoribus destitutam in Comita-

tu de Zabouch existentum“ hn Szabolcsban, ma nem létezik.

Kósa: Kasa, Kosa 1214 személynév.

Kosádi: Cusadi 1138 szn.

Kosán: Kusán 1138 szn.

Kosár: Kusar 1238 „Quemdam servum nomine Nicolaum qui et Kusár vocatur“ szn. (Lehetett Kucsár, azaz Kulcsár is).

Kosdi: Custi, Kusdi, Kusti 1138 szn.

Kosló: Koslou 1221 szn.

Koszog: Cuzug 1198 szn.

Koszoru-mező: Kuzuru-mezu 1278 hn Sárosban.

Kovács: Cuach 1246 fu Nógrádban Fülek mellett, most Kovácsi; Coas 1269 fu Somogyban; 1296 fu Szabolcsban.

Kovács-falva: Kwachfalua 1145 fu.

Kovácsi: Kouachi 1216 VR 261 § fu; Choacy 1227 hn; Kovachi 1236 fu; Kuachi 1254 fu Buda mellett; Koachi 1254 „Quandam terram Fabrorum nostrorum Koachi vocatam“ hn Kouka (Kóka) mellett Pestben; Kowachy 1290 falu Esztergom körül.

Kovászna; Coaznia 1229 fu Somogyban.

Kovászna-háza: Cuhas-náhazia 1251 hn.

Kozár: Kozar 1280 körül hn Somogyban.

Kozari-vár: Kozarivar 1215-vár Erdélyben. L: Kazar.

Kozma-teleke: Kusmeteluke 1280 hn.

Kő: Keu 1198 hn, Keue 1201 „Comes Keuiensis“ — Keueiensis“, Ko 1270 vár és megye; Kew 1214 Roger Miser. Car. c. 8 monostor a' Tiszánál, Keu 1247, Keo 1263, Kow 1279, Kw 1291 hn és káptalan Szerémben; Keu 1289 fu Baranyában.

Kő-árok: Kwarok 1009, 1093 „Termini aqueductus, qui Kwarok dicitur“. Szerém körül a' Dunánál.

Kőbálvány: Kubaluan 1015, Kubalvany 1158 az 1228-diki átirat: Kuhalum, hrhely.

Kőből-kut: Cubulcut 1233, Cubulcuth 1234, 1245; Kubulkuth 1242 „Ad fontem qui dicitur Kubulkuth“, Kubulkut 1266 hasonloan kutfő Slavóniában; Cubulkuth 1247 hn Esztergomban; Cubulkuth 1289; Kubulkuth 1299 falu uo.

Kőcs: Keuz 1221, Keuch 1229 szn.

Kőcse: Kuche 1138 szn.

Kőcsed: Cusced, Cuzud 1229 fu, most Kőcse Somogyban.

Kőcsöle: Kuchule 1295 fn, talán Keczel.

Köd: Koed 1249 viz Esztergomban.

Ködmén: Kudmen 1255 Baranya vidékén.

Ködmí: Kudmi 1291 hn.

Kő-ér: Kuer 1244 hn most Kőbánya, hegyes rész Pest mellett.

Kő-erek: Kwerehk 1283 hrmező Zólyomban.

Kő-halom: Kuhalom 1228 L: Kőbálvány; Kuhalym 1234

hn; Kewholm 1283 hrhalom Posomben.

Kő-hegy: Kuhyg, Kuhig 1250 „A quodam monticulo, qui Kuhig dicitur“ hrhely Nógrád-megyében.

Kőke: Kuke 1266 helynév Krassóban.

Kökény: Keken 1138 szn.

Kökényd?: Keyquend 1231 „Populorum qui vulgo Keyquend dicuntur“, népség.

Kökénydi: Cucendi 1184 személynév.

Kölcsöd: Kwlchud 1266 fu.

Kölesed: Kulessed 1211szn.

Kölked: Culged, Culqued, Kulqued, Quilqed, Quilged, Qulged 1217 VR 70, 72, 91, 106, 109, 114, 121 §§ szn; Kulked 1229 fu Somogyban.

Költekő: Kultekw 1158 hn a' Duna körül.

Könyök: Genach Const. Porph. de adm. imp. c. 40, az árpádkori hadsereg 6-ik csapatakának neve; Keonyok 1006 fu Nitrában.

Könyörgő?: Genergeu 1211 fő a' Dunánál Tolnában. (Talán Kanyargó lappang alatta).

Könyves-Kálmán: Qunwes enim Kalman est vocatus, cum libros habebat, in quibus, vt Episcopus legebat suas horas“; Könyves Kalman Tur. II, 62, Kunves Calman Budai krón. Kálmán király neve.

Köridi: Kuridi 1138 szn.

Körmös: Chermes 1214 személynév.

Körmösd: Cornust, Guernezt, Curmusd 1235 VR 136, 147, 183, 318 §§ hn, most pusztá Biharban.

Körös: Cris Bknj 11, 22, 28, 32, 50, Kewres Tur. II, 59 fő; Crys 1075, Kewres 1198 „Tributum Castri Bichor de Kewres“, Keurus 1254, Kris 1279 ua fő; Keoros, Kerus 1211 szn; Kiris 1232 hn; Keurus 1263 „De arbore fraxino, quae vulgariter Keurus nuncupatur“ hrfa.

Körös-bokor: Keures bocor 1193 hrhely.

Körös-elő: Kuruseleo 1265, Kouruselu 1290, Kereus elleu 1295 hn Vasban.

Körös-fa: Horescho 1015 határfa.

Körös-fő: Crisfew 1276 hn Biharban; Keresfew 1282 fu Kolosmben Erdélyben.

Körös-hegy: Keuryshig 1082, Keurishyg, Queurusigh 1225, Kewrewshyg, Kewrushig, Kewreusheg 1229, Keurushig 1272, Kerusheg, Keurushegy 1296 hn Somogyban.

Köröskény: Keuresken, Kuruskin 1258 fu Nitrában L: Kereskény.

Körös-patak: Keuryspotok 1272 fő Sárosban.

Körös-szeg: Keresseg 1290, Kereszeg Tur. II, 81, Kyriszug Budai krón., Chyrusug, Posonyi krón., vár, most Keresztszeg fu Biharb., hol kun László megöleték.

Körös-tőe: Keuristue 1055 helynév.

Körös-töve: Keorustuneh
1211 fő a' Balatonnál.

Körtál: Kortal 1271 hn.

Körtvély: Kwrthwel 1145
hn a' Dunánál; Kerthuel 1208
fu Mosonban.

Körtvélyd: Kurtuyld 1294
személynév.

Körtvélyes: Kurtveles
1138 „Iuxta Titiam est vivarium quod dicitur Kurtveles“ Kéttelenül a' Dócznál lévő tó, hol még 1407-ben Körtvélyes falu. **Vö:** Körtvélytó. Kurthueles 1235 fu Baranyában; Curtuelus 1268 hrhely Komárommban; Kortveles 1279 fu Szepesben; Kurtweles 1296 fu Posonmben.

Körtvélyes-patak: Kurtvelespatak 1243 fő Gömör-megyében.

Körtvélyes-völgy: Kortwilesvelgh 1233 hrvölgy Veszprémmben.

Körtvély-fa: Kurdhudfa, Kerthelfa, Kruhulfa 1015, az 1228-iki átirat: Kortvelfa; 1055, Kertvelfa 1158 hrfa.

Körtvély-teleke: Kewrtwelteluke, Kurtwelesteleke 1301 hn Erdélyben.

Körtvély-tó: Curtuelton Bknj 40, tó a' Tiszánál Csongrádban, hol most Körtvélyes puszta létezik.

Kő-szeg: Kuzug 1248, Kyzug 1263, Keuszeg 1270, Kwzeg 1272, Kuzig 1279, Kwzeg 1296 vár Vasmben.

Kő-szirt: Keozirth 1283

„Ad vnum lapidem Eleskw vocatum, de quo descendens inter alpes vulgo Keozirth“ hegy Zólyomban.

Kőt: Keuth 1253 szn.

Köteles: Kutules 1138 szn; Kutules 1193 hn.

Kötény: Kuthen 1240-ben „Kuthen Cumanorum rex“ Roger, Miserab. Carmen cap. 2 et seq. Világositja 1493 „Thomae Bárson Comititis Regii, ac Georgii Dyenes de Kazalhaza, et Barnabae Kethen de Kethen szállása similiter Comitum Juratorum Cumanorum ad Sedem Halas pertinentium“. Most ez Kötöny, puszta és Pestmben esik; — 1315 „Datum in Kuthen prope fluvium Obena“ Károly kir. lev.

Kötnie: Ketnie 1 Hb cs.

Kötöző?: Kewdezew 1135 hn a' bozoki prépost birtoka. (Köd-aszó is lehetett).

Kő-udvar: Quuduor 1193 halynév.

Kő-váriak: Cabari olvasd: Kavari, Const. Porph. de adm. imp. c. 39, A' kazarok Árpád magyaraihoz csatlakozott része, kiket némelyek kóborlóknak akarnak nevezni. Ez nem áll, bizonyítandja egy külön értekezés.

Kővár-szeg: Koarzeg 1244 hn Hontban, most Kővár, falu.

Kővecses: Kovaches 1211 hn Somogyban; Kuegeg 1236 Zuhatag viz Biharban.

Kővecses-ut: Kevetzesut 1294 „Iuxta viam lapidosam

Kevetzesut dictam“ határut Gömörben.

Kövej: Kuwej 1290 hn.

Kövend: Kuend 1289, 1291 hn Aranyosszékbén Erdélyben.

Köves: Choas 1082 rév; Kues 1255 hn, Kuweys 1265 hn Nógrád szélben; Kuues; Kuvest 1274 ut Pest-Pilisben; Köves 1302 fu Szala vidékén.

Köves-árok: Kuesarc 1193 hrárok. (Ruesare, hibás olvasás Fejérnél).

Köves-aszó: Kewesozou 1214 hn Zemplénben.

Kövesd: Cuest 1055, Kwesd 1082, Cvesth 1211 hn; Kuesd 1231 malom; Kuesd 1235 fő Baranyában; Cuest 1252 kis viz Bácsban; Cuesd 1260 hn Vasban; Kouesd 1280 fu Szabolcsban; Kuesd 1283 fu Zemplénben és Biharban; 1287 hn Sopronmben; Kuezd 1297 fu Veszprém vidékén; Kouzd 1261 hn a Tiszánál, ez kétséges név.

Kövesdi: Kowesthy 1015 hn, az 1228-i átír.: Questhi, Kuwasti.

Köves-fő: Keyes feo 1214 hrhely.

Köves-hegy: Cueshyg 1193 hrhely Veszprém vidékén.

Köves-homok: Cueshumuk 1055 hrhely.

Köves-kál: Kueskal 1291 fu Veszprémmben.

Köves-kut: Kueskut 1055 hr; Quiescut, Quescut 1193 hrhely Fejérmben.

Köves-mezeje: Cuesme-zee 1236 hrhely Biharban.

Köves-patak: Chuespotoc 1212 fő Sárosban; Kuespotok 1252 fő Liptóban.

Köves-rekeszi?: Keuez-rekezy 1258 „Praedium-Zerdahely, quod aliter Keuezrekezy vocatur“ Fejérben Pátka körül, most nem létezik. (Lehetett Köves-rákos is).

Köves-szár v: Koesszorum 1269 hn Vasban.

Köves-ut: Kevesut 1294 „Per viam lapidosam Kevesut dictam“ ut Gömörben. Vö: Kövecses ut.

Követség: Kovetsegh 1228 „Iudicium dupli, quod vulgo Kovetsegh dicitur“. (Ez a bírói követelés- v. megkövéstől származott).

Kövi: Kovi 1245 hn Gömörben.

Köz-berek?: Kuzberek 1243 hrhely Gömörben. L: Kisbércz.

Közép-hegy: Kuzephegy 1272 hrhely Sárosban.

Közép-Korompa: Kyzep Korompa 1256 fu Posonmben.

Közép-lak: Cuzeplok 1217 VR 69 § fu Erdélyben.

Közép-Német: Cüzépnémet 1219 VR 116 § fu Abaujban, most nem létezik ily nevű.

Közép-ut: Kozeput 1222 „Ad viam Kozeput dictam“ hrut Győrmben.

Köz-föld: Kozfelgy 1220 „Terram Kozfelgy vocatam, quae nunquam aratur, sed per pecora

— communiter vtuntur“ hn Nitrában (Közlegelő).

Köz - körös? : Kuzkerez 1243 hrhely Gömörben.

Köz-ló-mezeje : Cuzlu-mezee 1236 hrhely Biharban Jenő funál (Közlő mező is lehetett).

Közlő-mocsár : Kuzlema-char 1292 hn Ugocsában (Móharnak is mondathatott).

Közökön : Kuzucun 2 Hb (között).

Kratha-láz : Krathalaz 1214 „Per planitiem, que dicitur Krathalaz“ (Láz, pusztá mezőtlen térföld).

Krava-völgy : Cravavelg 1221 hr völgy Slavóniában.

Kucsu-hete? : Kuchuhete 1268 hrhely Nitrában.

Kuczar : Kuczar, Kutzar 1296 hely, hegy és fő Veszprémben.

Kulcs : Kulch 1211 szn.

Kulcsár : Kulcsar 1138 fu.

Kulcsod : Kulsud 1252 fu, Kwichud 1266, Kulchud 1268 fu Győrben.

Kulcsos : Kulcos 1280 fu Dráva körül.

Kulcsván : Kulchvan 1256 fu Pósonmben.

Kún : Cun KS I, 1, Kun 1138 személynév.

Kún-Beresd : Cumberesd 1296 hn Mátra körül.

Kún-László : Kwnlaczlo Tur. II., 78 IV. László kir. neve.

Kún-Ludas : Kunloutes 1261 fu a' Tiszánál Hevesben.

JERNEY, M. NYELVKINCSEK.

Kunos : Cunos 1138 szénv (Gonosz is lehetett).

Kupa : Cupa 1229 VR 348 § fu.

Kupak? : Kubag 1138 szn.

Kúp-csecs : Cupchech Budai krón., Cupchek Tur. II., 79, kún nőnév 1290 körül.

Kurcza : Curicea 1075, 1124 fő Csongrádban.

Kurmis-tárnok : Kurmis Tarnuc 1268 „Conditionarii nostri, scilicet Tauernici nostri, qui vulgariter Kurmis Tarnuc dicuntur“ V. István kir. lev. (A' kamis, mely itt kurmisnak mondatik, kanczatejből készített szesz ital a' tatároknál, a' magyaroké talán hasonló vala a' kölesből készített „Boza“ nevű kún italhoz, melyről még Oláh Miklós a' XVI-dik század elein emlékezik).

Kurtán : Curtan 1246 hn Nógrádban, most Kurtyán pusztá.

Kusalj : Kusol 1229 VR 358 § „Per vallem Kusol“, Kusal 1299 fu Erdélyben.

Kusza : Kusa 1217 VR 102 §, Guza 1229, Kuza 1237 szn.

Kuszád : Cussat 1211 szn.

Kusza-Kere : Guza Quere 1217 VR 230 § szn.

Kut : Kut 1291 hn, most Kutfalva Alsó Fejérben Erdélyben.

Kutas : Cutus 1225, Kutas 1287 fu Dunántúl.

Kut-ásó : Kutassou, Kutaso 1265, Kutasou 1272, Kwthasow 1282 fu Nógrádban.

Kut-fő : Cutfew 1193 hrhely; Kutfeu 1298 fu Szalában.

Kut-fő-völgy: Kutfew-velgy 1264 hrhely Szatmárban.

Kuthar-halma: Kutharhalma 1214 hrhely.

Kuti: Cutti, Quti 1138 szn.

Kuke: Kuke 1138 szn. L: Köke.

Küköllő: Kuckelluu 1216 VR 225 §, megye Erdélyben, a' hasonnevű fő- és vártól, mely kékellő azaz kékes színéről neveztetetett így.

Kükörd-hida: Kukurdhyda 1277 fu.

Külked: Kulked 1291 hn Erdélyben. Vö: Kölked.

Küllő: Kuleu 1138 fu.

Kürt: Kurth 1075 hn; 1124 fő Hevesben; Kurt 1135 hnév Hontban; Kurtu 1138; Kurth

1156; Curtv 1245 fu Csallóközben Posonmben; Curth 1255 hn Esztergommben; Kurd 1263 hn Somogy vidékén; Kurth 1268, 1299 fu Komárommben.

Kürt-gyomra: Curtugermati Const. Porph. de adm. imp. c. 4., a' magyar had' negyedik csapatának neve Árpád korában.

Kürtös: Curtoz 1112 fu Nitrában; Kurth, Kurtes 1244, Kurthes 1264 fő, most Kürtös, Hontmben.

Kürü: Curu 1175 fő; Curru 1217 VR 50 §, 1219 uo 4 § és Currud 129 §; Kuru 1235 uo 140 § apátság Hevesben a' Tiszánál, most Kürü.

Küző: Kuzeu 1138 szn.

L.

Laba: Laba 1229 fu, most vagy Labód vagy Lapa puszta Somogyban.

Labántó: Labanthu 1252 hn Győr és Poson szélben; Laboan, Labuantho 1168 htó Komárommben.

Labár: Lobor 1259 fu.

Lábatlan: Labatlan 1267, 1283 hn Esztergomban, most fu Komárommben.

Lábd: Labd 1297 hn ugy látszik Szalában.

Lád: Lad 1217 VR 224 § fu, van Sajó és Szendeő Lád Borsodmben.

Ladány: Ladan 1217 VR 45, 50, 51 §§, 1219 uo 4, 18 §§, fu Hevesben; 1283 fu Fejérben.

Lak: Lok 1191, 1257 fu Baranyában; Loc 1216 VR 329 § falu.

Lakonos: Laconos 1221 szn.

Lakos: Locus 1198, Lacus 1208 szn.

Lampert-háza: Lampert-haza 1295 hn.

Lancsár: Lancsar 1263 fu a' Vágfőlyő körül.

Láncz: Lanczi 1229 VR 10 § fu Borsodban; Lanc 1298, Lanch 1303 fu Abaujban.

Lánczos: Lancos 1296 „Ad viam siluae Lancos vocate“ erdő Veszprémben.

Lanzsér: Lanser 1263 „Totum Comitatum de Luchman, cum Castro Lanser“ vár Sopronmben.

Lap: Lop 1135 „Exit in quamdam planitiem Lap nuncupatam“ hrhely Hontban.

Lapa: Lyuba 1229 fu, most puszta Somogyban.

Lapád: Lapad 1197 fu Erdélyben.

Lápas: Lapas 1112, 1249 fu Nitramben.

Lapasd: Lappasd 1277 fu Nógrádmben.

Lapodi: Lapudi 1138 szn.

Lápos: Lapos 1292 fu Szolnokmben Erdélyben.

Lapos-halom: Lapusholm 1284 hrhegy Szatmárban.

Lapos-patak: Lapuspatak 1270 hn Abaujban.

Lapsa: Lapsa 1276 fu Somogyben.

Lapta: Lapta, Lypta 1270 fő és hn Somogyban, most Lápa falu.

Lapu-mező: Lopuhmezew 1249 hrhely Sárosban.

Laskód: Laskud 1283 fu Borsodmben.

Lasponya: Lasponya 1272 „Inter arbores stantes Lasponya vocatas“ hrfa.

Látjátok: Latiatuc 1 Hb cs.

Latk-falva: Latkfolwa 1296 fu Posonmben.

Látó: Lethou, Lethun 1278, Lothou 1299 „Locum quemdam

Lothou nuncupatum — qui vulgariter lapis refugii, seu speculationis“. — „Locum quemdam qui Lethou dicitur ac Lapis refugii seu speculationis, situm in terra Scipsiensi.“ világosít: 1320 „Ecclesie ipsius S. Ioannis Bap. de Lethenken“ Látás, szemlélés hegye Szepesben.

Látó-kő: Lotucou 1055 hrhely.

Látomás: Latomas 1211, Lathemas 1214, Lotomás, Latomas, Lotomas 1217 VR 209, 229, 237 §§ szn.

Lator: Lothur 1233 „Terram Loysth vocatam, ab aqua Lothur vocata, quae fluit in aquam Olth“ fő Erdélyben; Ide tartozik világosítólag Latorvár 1453 „Castra nostra regalia Tolmats et Latorvár, ac turris Vesterorony vocata in Comitatu Albensi partium nostrarum Transilvanicarum sita, in suis aedificiis et structuris rupta essent et penitus desolata — juxta fluvium Olth etc.“.

Latorcza: Loborcey Bknj 13, Latricia 1214, Latorza 1265, Laturcha 1277 fő Zemplénben.

Láz: Laaz 1214 hrhely Zemplénben; 1272, 1296 fu.

Lázd: Lazd 1216 VR 287 §, Lazdu 1217 uo 109 § fu, most Láz Vámosi Biharban.

Lázdi: Lazdi 1235 VR 160 § személynév.

Leány: Lean 1082 hn.

Leányd: Leand 1245, 1265,

1270, 1275 fu Garan fónál Barsmben.

Leány-határ: Leanyhatar 1265 Super metam lapideam Leanyhatar vocatam“ határ Nógrádmben.

Leány - fo ka ? : Leonfoka 1158, az 1228-diki átirat: Hedelenfaka hrhely.

Leány - kő: Leankeo 1242, 1243 hrhely Gömörben.

Leány - siker: Leansiker 1055 hn.

Leány - szem: Leanscwm 1193 hrhely.

Lébény: Liben, Lyben, Libyn, Lybin 1208 monostor-hely és fő név Mosonmben.

Lede: Lede 1252 szn.

Lédör: Lydur 1214 szn.

Lég: Leeg, Leek 1287 fu Csallóközben Posonmben.

Legelő: Legge, Leggelegw 1211 hrhely Tolnában.

Légen: Legen 1296 fu Kosmben Erdélyben.

Legény: Lequine 1211, Legyn 1217 VR 241 §, Legen 1240 szn; Lucen 1251 hn Nógrádmben.

Legény d: Legend 1294 fu Nógrádmben.

Legényes: Leguenus 1224, Legvench 1258 szn.

Legőd: Legud 1211 szn.

Legödi: Legudi 1138 szn.

Legyenek: Legenec 1Hb cs.

Legyentő: Leguentou 1230 „Medietatem terrae Byssenorum quae dicitur Leguentou“ hn Sopron vidékén.

Lék: Legu, Leka 1211, Leg 2214 VR 388 §, Lek 1217 uo 68 §, Leka 1235 uo 149 §, Lekv 1245 szn.

Lél: Lelu Bknj 6, 20, 21, 39, 41 stb. Lel KS II, 1; Leel Tur. II, 1, 7, 25, 1215; Lelu 1075 szn, Leel 1266 hn Erdélyhen; 1284 fu Esztergomban (Lehelőt értelmez).

Léle: Leele 1270 fu.

Lélekért: Lelekert 1Hb fn.

Lelkiért: Lelkiert 2 Hb fn.

Lelesz: Leles, Lelez 1214 prépostság, számtalanszor; Lelez 1235 VR 188 hn.

Lencsés - ha lo m: Lencheskolyn 1208 hegyn.

Lencse-tarló: Lenchetorlom 1300 hrhely Posonmben.

Lengő: Lengeu 1216 VR 253 § szn.

Lengyel: Lengyel 1019 hn; Lengen, Lengyen 1138, Lengen 1214 szn.

Lengyel-Bör: LengyelBewr 1233 fu Veszprémmben.

Lengyeld: Lengeld 1231 fu.

Lépe: Lepe 1216 VR 268 § szn.

Lepe dő: Lebedia Const. Porph de adm. imp. c. 38 „Turcarum gens olim prope Chazariam habitabat, in loco cui nomen Lebedias“. (Lapály (Livadia) tartomány, a' magyarok' egykori honának neve.

Lépes: Lepe 1055 szn; Lepus 1214 „De torrente, qui Lepus appellatur“, vizzuhanó Zemplénmben.

Lés: Lys 1268 fu Komárombmben.

Leső: Leseu 1082 erdőshely; 1217 VR 72 § szn.

Lesőd: Lessud 1211 szn.

Lesődi: Lesudi 1138 szn.

Les-völgy: Leswelg 1293 „Per quemdam vallem Leswelg vocatam“ hrhely Csepel szigeten.

Léta: Letha 1229 VR 345 § falu.

Let-fok: Let Fok 1264 hn Baranyamben.

Leveld: Leueld 1240 fu; 1296 monostor.

Levancs-teleke: Leuanchteluky 1280 hn.

Levente: Liuntica Const. Porph. de adm. imp. c. 40 Árpád fia. Lewenta KS II, 2, 3, Leuente Tur. II, 1, 33, Levente Budai krón. Leventha Posonyi krón. Levendi, Leventi 1138 szn.

Liba: Liba 1193 fu; Libba 1199 nőnév.

Libád: Lybag 1287, Lybad 1289 fu Esztergomban.

Libancz: Libanz 1193 rév-hely Fejérmben.

Labar: Libar 1290 fu Esztergomban.

Libicz: Libec 1216 VR 266 §, Libicy 1217 uo 227 § fu.

Libucz: Libouza 1193 viz.

Liget: Liget 1206 „Pratum quod dicitur Liget“. Lygeth 1211 hrhely Zemplénben; Ligeth 1216 erdő Posonmben; Ligot 1236 hrhely Biharban; Lygeth 1243, Lyget, Lygeth 1244 határhely, 1276 és 1279

„In magna silua, quae vulgariter Ligeth nuncupatur“, erdő Somogymben.

Ligos: Ligus 1217 szn.

Liki-Boda: Liquidhouth 1158, Liginthouth 1228, Liqui Boda 1235 falu, most Boda Baranyamben.

Liliom: Lilium 1298 nőnév.

Lipe: Lipe 1138 szn.

Lindva: Lyndva 1239 fő Szalamben.

Lipó: Lypo 1289 nemzn.

Lipóczó-tava: Lipouchothava 1243 fő Gömörben.

Lipó-pataka: Lipoupataka, Lypoupatak 1243 fő Gömörben.

Liszka-olaszi: Lizkaolazi 1248, 1290, 1299 hn Zemplénmben.

Liuki-telek: Liukyteluk 1291 hn Aranyosszékbén, Erdélyben, most nem létezik.

Ló-akol: Loocol 1193 hrhely.

Locsmánd: Lutsman 1225 fu; Luchman 1263 „Totum Comitatem de Luchman“ megye, melynek vára Lantzér.

Lócz: Loch 1235 VR 202 § fu Heves-ujvármben; Louch 1239 fu Sopronmben; Locz 1245 hn Nitramben.

Ló-fő: Loohfeu 1096, Lophae 1291 „Lophae Siculo filio Pethus“ Székelyrend; ez utóbbi személynévnek is vétethetik.

Ló-köröm: Lwkeurim 1269 hrhely Csallóközbén Posonmben.

Lógodi: Lougudi 1138 szn.

Lók: Louku 1222 fu Sopronmben.

Lomb: Lomb 1214 VR 388 §, 1235 uo 141 § fu.

Lombi: Lombi 1282 hn.

Lombod: Lombud 1208szn.

Lompos: Lompos 1211szn.

Lónya: Lonya 1245 szn; 1272 fu Beregben.

Lóp: Loop 1261 hrhely és erdő Stomfánál Posonmben.

Lopdi: Lopdi 1055 htó.

Loppaucs: Loponsu Bknj 48 „Unde fluuius ille ab Hungaris vocatur Loponsu, eo, quod Romani, propter metum Hungarorum, latenter transnatauerunt“ most Lapincs, Lapinka és Lapincza vize Vasmegyében, a' Rábába foly.

Lorc: Laurcz, Laurz 1250 szn. (Lehet, hogy a' Lauretiusból).

Ló-rév: Lureu 1281 „Quamdam terram nostram Thamasy vocatam, in Comitatu Albensi, prope Lureu existetem, super qua quondam servi nostri pertinentes ad magnam insulam residebant“ Ersébet kirnő lev. Világosit: 1019 „Dedimus — et decimam equorum nostrorum in Insula, quae vocatur Csepel in paledris“. Ismét: Bknj 44: „Et propter Sepel magistrum agazorum inibi morantem vocata est insula illa nomine Sepel, usque in hodiernum diem“. Most Lőre-falu a' Csepelen Pestmben.

Losádi: Lusadi 1138 szn.

Lótó: Loutu 1138 szn.

Lovas: Luas 1138 szn.

Lovas-legény: Louasle-

geny 1265 „Iobbagiones equestres, qui vulgariter Louaslegény nuncupantur“. Lovon szolgáló szabados néposztály.

Lovász: Luas 1138 szn; Luos 1082, 1171 hn Veszprémben; Loaz, Luaz 1272 hn Nitramben.

Lovász-halma: Luazuhalma 1055 hn.

Lovászi: Luasi 1082 fu.

Lovász-telek: Luasteluk 2261 hn a' Tiszánál.

Lovász-tó: Luazto 1268 hn Komáromban.

Löcs: Louch 1135, Leuch 1229 VR 346 § szn.

Löd: Lewd 1251 hn Győrmegyében.

Lök: Luc 1216 VR 294 §.

Lökös: Leukus 1228 szn (Kétes, vajjon e' többször előforduló név a' Leustachiusból alakitott-e).

Löle: Lula 1219 VR 110 § szn; Lela 1229 fu Somogyban.

Lön: Leon 1 Hb.

Lörente: Leurenta 1199, Laurente, Leurenta 1256 nemzn.

Lös: Leus 1289 nemzn.

Lövedék: Lyueduk 1237fu.

Lövér: Luer 1228 fu Erdélyben; 1276, 1277 fu Sopronban (a' Sagittariusokról).

Lövő: Luueu 1217 VR 52 fu; Luueu 1299 „Stephanus dictus Luueu“ szn.

Lucza-szék?: Lavchazek 1322 „Abinde ad Lavchazek, et vadit juxta Czurere“ hrhely a' Tiszánál Szabolcsban.

Ludány: Ludan 1075, 1124, 1252, 1275 fu Nitrában; 1283 nemznév.

Ludas: Ludus 1208 szn; Ludos 1239 hrhely Csallóközben Posonmben.

Ludas-ér: Ludaseer 1300 hrvonál Posonmben.

Ludas-ere: Ludashere 1211 hn a' Tiszánál Csanádban.

Lud-ér: Luder 1220 hrhely Valkóban.

Lugos: Lugus 1268 „Ad salicem Lugus“ hrhely Komárommben.

Lugos-telek: Lucusteluk 1289 hn Erdélyben.

Lukas-kő: Lwkaskwy 1296 „Ascendit versus lapidem Lwkaskwy vocatum“ hrkö.

Lullya: Lulha 1208, Lyulya 1229 fu, most pusztá Somogymben.

Luprecht-háza: Luprecht-haza 1247 vs Beregmben.

Lusta: Lusta Lustah 1211 fu a' Balatonnál; Lusutha 1217 VR 41 § szn.

Lükő: Lukeu 1138, Lukeo 1211, Luku 1287, Lucu, Lucv 1295 „Ioannes dictus Lucu“ szn.

M.

Mácsa: Macha 1237 szn.

Macsarnok: Macharnuk 1295 hn Nitramben.

Macska-rév: Machkarew 1200 körül sziget a' Garamfón.

Macskás: Machkas 1283 fu Erdélyben.

Mád: Mad 1255 fu Zemplénmben.

Madarád: Modorod 1211 szn. (Lehetett Magyarád vagy Mogyoród is).

Madaras: Madaras 1055, Modoros 1211, Maderes 1214 Modurus, Modoros 1219 VR 26, 113 §, Modoros 1221, 1238, 1302 szn. (Egyik vagy másik Madarász is lehetett).

Mádika-pataka: Madica

potoka 1248, Magica pataka 1255 fq Zemplénmben.

Madócsa: Madusa 1036, Madochea 1108, Moducha 1225 monostor és rév a' Dunánál most fu Tolnában.

Mag: Mogu 1138, Mohc 1198 Mog, Mogh 1199, Mog 1229 VR 358 § szn; Mog 1199 nőnév.

Magának: Muganec 1 Hb mn.

Magd: Mogd 1198, 1235 VR 206 § szn.

Magdi: Mogdi 1138 szn.

Magdot: Mogdut 1217 VR 100 § szn (4 eset).

Mag-fő: Mogfeu 1268 „Ad dorsum aquae, quae dicitur Mogfeu“ hrhely.

Magló: Moglov 1138, Moglou 1217 VR 105 § szn.

Maglócza: Moglocha 1222 fu Sopronmben.

Maglód: Moglut Bknj 6, 20 nemzn.

Maglon: Moghlun 1211 szn.

Maglós: Magolos 1193 hártárhely.

Máglya: Magla 1268 hrhely Komárommben.

Magód: Mogud 1199, Mogud, Mogod, Mocod 1217 VR 42, 71, 87 §§ szn; Mogoud 1265 fu Hontban.

Magódi: Maguti 1138 szn.

Magógy: Magog 1138 szn.

Magor: Magur 1211 szn.

Magos: Magos 1037, Magos 1224 hn; Magus 1138, Mogus 1211, 1214, 1216 VR 319 §, 1237 szn.

Magosd: Mogusd 1252hegy Szerémben.

Magos-mart: Mogós Mor-tu 1235 VR 184 fu Biharban, most nem létezik; Magasmarth 1271 hn; Mogosmort 1278 hrhely Hevesmben.

Magozi: Maguzi 1138 szn.

Mag-sár: Magsar 1214 hrhely Biharban.

Magva: Mogua 1138 szn.

Magyal: Mogyol 1233 „Sub arbore, quae vocatur Mogyol“ hrfa Veszprémben; Mogol 1249 „Meta sub arbore Mogol“ hrfa Baranyában.

Magyalos: Mogolos 1193 fás hrhely.

Magyár: Moger Bknj prolog: „Populus de terra Scythica

egressus, per idioma alienigenarum Hungarii et in sua lingua propria Mogerii vocantur“; nép-név; Ua 46 „Transierunt Danubium, et portum, ubi transitum fecerunt, portum Moger nomina-verunt, eo, quod septem principales personae, qui Hetumoger dicti sunt, ibi Danubium transnavigaverunt“, rév a' Dunán Békás és Káposztás Megyer között; Mager 1214 fu Tiszántúl; Magor, Mogor 1239 fu Csallóközben, Posenmben most Kis és Nagy Magyar; Mogor 1254 nép-név; 1261 fu Hevesben; Magar 1300 körül „Magister Paulus dictus Magar Castellanus de Gy-mes“ melléknév. (Szójárási különbséghez képest hajdan a' magyar magát magyarnak és magyernek nevezte).

Magyarád: Magarad, Maggrad 1019 fu.

Magyar-árok: Magararuk 1304 „Inter fossatum Magararuk“ hrhely Győr tájékán.

Magyar-Baráti: Magyar Barathy 1281 fu.

Magyar-falu: Magyor falu 1239, 1285 hn Liptóban; Mogorfalu 1252 fu Somogyban.

Magyar-hét: Mogorheth 1283hnCsallóközben Posenmben.

Magyarkák: Ma(r)gyarkak Tur. II, 9, a' Budai krón: „Het Magiar et Gyak sunt vocati“ a' Posonyi krón: „Mogoriek (Mogorcak). Vö: Gyász.

Magyaród: Magyarod 1261 hn, most puszta Hevesben.

Magyar - rév: Mogorrew
1222 rév a' Marosnál Erdélyb.

Magyar-Szerencs: Magyar Szerench 1300 fu Posonmegyében.

Magyar-sziget: Mogorrciget 1225 Dunai sziget Mosonmben.

Májad: Mayad, Moyad 1219 VR 1 § szn; Mayad 1300 fu.

Májada: Moioda, Moiota 1217 VR 81 § hn.

Majos-gátja: Moyusgatha 1235 „Iuxta quamdam magnam vallem vulgariter Moyusgatha nuncupatam“ hrhely Baranyában.

Makk: Mack 1252 szn.

Maklár: Maklar 1261 fu Hevesmben.

Makó: Mokou 1211, Mocov 1247 szn.

Makód: Mokud 1186 szn.

Makra: Macra 1199 hn Biharban; Makra 1280 heggy.

Makra-farka: Makrafarka 1214 hn.

Mák-telek: Mahteluk 1261 helynév.

Makva: Makva 1293 fu.

Malacz - akol - tó?: Malechwagoltha 1303 hrtó.

Malas: Malus 1294 fu Barsmegyében.

Malaszt: Milost 1211 szn.

Malasztban: Milostben 1 Hb főnév.

Málé: Maly 1234 hn.

Maliska-pataka: Maliskapatoka 1216 viz Posonmben.

Malom-halma: Molmhalmu 1075 hn a' Tiszánál.

Malom - hely: Molunhel 1268 hn Komárommben.

Malom - sok: Malomsok 1271 hn Veszprémmben.

Malom-uta: Molumuta 1277 „Pervenit directe ad viam, que Molumuta vulgariter vocatur“ ut Csepelszigeten.

Máma: Mama sz. Istv. gör. ökle.; 1199, 1276 hn a' Balatonnál.

Mámádi: Mamadi 1138 szn.

Mánd: Mand 1119 fu.

Máneg: Maneg 1158 hn a' Tiszánál.

Mankó: Manku 1138, Moncu 1216 VR 325 §, Mocau, Moncu 1217 uo 237, 238 § szn.

Mankód: Monkath 1211 szn.

Manó: Monu 1211 szn.

Manógy: Manogy 1217 VR 56 § szn.

Maradék: Maradek 1055, Morodyk, Morodek 1082, Maradec 1137, Maradik 1138, Morodyk, Morodik 1211, Maradyech 1214, Morodeku, Morodec 1216 VR 250, 343 § szn. (A' Posthumus (utó-születő) magyarításának látszik lenni).

Marász: Maraz 1267 szn.

Marczal: Morchol 1251 viz Győrmben.

Marczal - fő: Marzalfeo 1009 hn.

Marczal-tő: Marcholthw, Marzalthw 1251 fő és hn Győrmegyében.

Marczel-falva: Marcelfalva 1299 „Ville Neugrad vocate, quam quondam — Marcel-

lus suo nomine Marcellalva nuncupavit“ fu Szabolcsban.

Máriát: Mariat 1 Hb fn.

Maria-telek: Mariatelék, Maria telke 1283 fu Kolosmben Erdélyben.

Maria-telke-fő: Mariatelkefeu 1283 hn.

Markos: Markus 1169 körül falu.

Maros: Marisd 1138, Morus 1259 fu Honthan. (mint folyó gyahran: Morus, Moriz).

Maros-háza: Marozhaza 1262 hn Ugocsában.

Marót: Maraut 1138, Morout 1265 fu.

Martos: Mortis, Mortus 1055, 1297 fu Balaton körül.

Martos-vására-kutató: Mortisuasarakutarea 1055 helynév.

Mászó: Masa 1216 VR 245 §, 1235 uo 130 §, Mozu 1217 uo 87 § szn.

Mavay-pataka: Mavaypataka 1243 fő Gömörben.

Mázsa: Masa 1198 „De curru Masa vocato salsorum piscium minorum Luciorum et Posardorum, vnciam dant. Item de Masa vel centenario cupri duos frisaticos. Item de Masa vel centenario plumbi vnum frisaticum“. 1255 „Mensura cerae non purae, quod vulgo masa dicitur“. — „Mensura seui, quod vulgo masa dicitur“. 1280 „De vno curru, qui masa dicitur, vnum pondus“. 1288 „De curru Masa

vocato“. — „De Mosa vel centenario plumbi“. 1326 „De quolibet curru magno vulgo Rudas seu Maza dicto, quibus cunque oneribus onerato“. Kettős értelmű a „jó ki e“ szónak a) mint mérték, melyben ma is használtatik; b) mint nehéz terhű szekér. L: Szekér.

Mecsér: Mescher, Mecher 1208 fu Mosonmben.

Mecs-kerék: Mechkerek 1239 hrhely Csallóközben Posonmben.

Medekus-pataka: Medekuspataka 1286 fő Liptó vidékén.

Méd-ér: Mydér 1291 hn.

Medve: Medve 1138, Medue 1217 VR 241 §, 1219 uo 23 §, 1253 szn; Medve 1252 fu a Dunánál Posonmben.

Medve-ág: Medvag 1252 fő Győrmben.

Medvéd: Medved 1269 fu Fejérmben.

Medvés: Meduesch, Meduez 1015 az 1228-diki átirat: Medves hn; Medves 1211 szn.

Medve-vár: Medueuar, Medueduar 1273 vár Zágráb mellett.

Mé-fő: Mefe 1172 hn L: Ménfő.

Megszakasztja: Megezo-coztia 1 Hb cs. L: Szakasztja.

Megszeg: Meghzegh 1211 személynév.

Megy: Megh 1265 szn.

Megy-aszó: Meduozu 1217 VR 65 § fu Zemplénben.

Megye: Megye 1015 hn;

Mega 1100, Kálmán kir. Decr. I, 12 „Ducis ministri, qui in Mega Regis sunt; et Regis, qui in Mega sunt Ducis“, cap. 37 „In quacunque Comitibus Mega Rex digrediatur“. **Mege 1268** „Transit aquam Mege“ viz; 1284 hn.

Megye-ág: Megeag 1268, 1274 viz Komárom és Győr vidékén.

Megye-kő: Megeku 1269 határ.

Megye-pataka: Megyepotaka 1248 hn Sárosban.

Megyer: Meger 1193 hn; Megyer 1212 fu Buda mellett; 1219 VR 117 § fu Biharban, most pusztá; Meger 1226 fu Somogyban; Megere 1231 fu; 1256 fu Bácsban; Meger 1248, 1268 Komáromban; 1252, 1266 Győrben; 1272 Nitrában; Megyer 1252 szn. **Vö**: Magyar.

Megyeracs: Megerch 1268 fu Komárommban.

Megyered: Megered 1274 fu Meger mellett Nitramben.

Megyeres: Megyeres, Megerech 1268 fu, Komárommban **L**: Megeracs.

Megyes: Megyas 1219 VR 121 § fu Biharban; Medues 1252 hn Szerémben; Medies 1273 fu Szatmármben; Medyes 1291 hn Aranyos - székben Erdélyben; most már nincs.

Megyesd: Medust 1236 hr hely Biharban a' Kis Körös mentén.

Megyes-máj-eleje: Mediesmajele, Mudies majele 1212

hegyrész Sárosban (Májazaz Mál, a' hegy középtája vagy hasa).

Megyes-mál: Megyesmal 1257 hn Esztergommban.

Megyes-telek: Medjesteluk 1233 hr hely.

Megye-tó: 1253 tó Csallóközben Posonmban.

Méh: Méh 1217 VR 67 § fu.

Méhedi: Mehudi 1138 szn.

Méhes: Mehush 1138 szn; 1214 VR 54 §, 1221 uo 361 § fu Biharban; 1229, 1277 fu Somogyban; Myhes 1297 fu Kolosmban Erdélyben.

Mejj-(mell) **ere**: Megere Const. Porph. de adm. imp. c. 40 a' magyar had harmadik csapatakának neve.

Melin-halma: Melinhalmu 1124 hn.

Mély: Mil 1217 VR 92 § személynév.

Mély-ér: Meler 1075, Miller 1124 viz a' Tiszánál; Miller 1257 viz Baranyában; Myler 1268 htó Komárommban.

Mely-mocsár: Mellymochar 1265 „Ad stagnum Mellymochar“ tó.

Mély-patak: Melpotok 1284 fő Sárosmban.

Mély-völgy: Melweilgh 1208 „Transit vallem quae Melweilgh vocatur“ hr Mosonmban.

Mjenes: Menes 1138 szn.

Ménesi-tó: Menusitou 1261 hn Hevesben.

Mén-fő: Menfeu KS II, 2, Mens(f)eu Tur. II, 37, Manfeu

Budai krón; most Mэфő pusztá Győrmben. Vő: Mэфő.

Mén - Marót: Menumorout Bknj 11, 19, 20 stb „Cujus nepos dictus est ab Hungaris Menumorout, eo, quod plures habebat amicas“ (Meny, Menyecske).

Mennyi: Menyi 1 Hb mn.

Mente: Mente 1300 „Ungarice gentes portant curtas quoque Mentis“ Petri Abb. Chron. Aulæ Reg. P. I, c. 124, Dobneri Monum. Hist. Boem. I. V. p. 316. ruha neme.

Mente: Mente 2 Hb cselek-vő ige a' menteni szótól.

Menyge: Menyge 1272 „Circuit locum lutosum Menyge vocatum“ mocsár Bereg vidékén.

Meny-országba: Munhi-uruzagbele 1 Hb fn.

Menyőd: Menek 1269 fu Fejérmben.

Menyőke: Meneka 1240 hn, most Menyeke pusztá Veszprémben.

Meny-tó: Menitow, Menyto 1261 hn a' Tiszánál.

Mérei: Mirei 1138 szn.

Merénye: Merenga, Merenye 1019, Merena 1082, 1201, 1203, 1229 fu Somogyban.

Merő: Mereu 1203 szn.

Mértődi: Mertudi 1138 szn.

Mesgye: Misd 1216; Mezde 1278 „Meta supra fontem in magna Mezde, in latere montis“ hrvonal Szepesmben; Mesdgye 1294 „Vadit juxta terram arabilem, et perveniet ad vnum Mesd-

gye vulgariter dictum“ Gömör-megyében.

Meszes: Mezesina porta Bknj 12, 20, 21, 26; Porta Meses Tur. II, 49, 52; Mezes Budai krón., Erdélyszéli passus; Meches 1165 hegy Erdély szélén, Mesces 1255 fu Zemplénben; Meches 1240, Mezes 1281 monostor és apátság, Erdélyben.

Meszes-pataka: Mezespathaka 1248, Mesces pataka 1255, Mezes potoka 1299 fő és hr Zemplénben.

Meszlény: Mechlen 1214 helynév.

Mész-verem: Mezwerum 1222 „Ad foveam quæ vocatur Mezverum“ hrhely.

Métely-mező?: Mitulamezu 1251 hn.

Metsző: Mecu 1211 szn.

Mézesd-pataka: Meezu-estpataka 1301 hn Erdélyben.

Mezitelen-hegy: Mezitelenhegy 1263 „Ad quemdam montem planum Mezitelenhegy dictum“ 1274 hasonl. hegy Zólyommben.

Méz-lak: Mezlak 1264 fu Abaujban.

Mező: Mesu 1172 hn. Gömörmben.

Mező - Hantosi: Mezeu Hantasi 1261 hn Borsodmben.

Mező-püspök: Mezeupeuspek 1261 fu Borsodban.

Mező-Rába: Mezew Raba 1287 fő Győrmben.

Mező-Somlyó: Mezosomló 1290 hn.

Mező - szép: Mezeuszep
1261 hn Borsodban.

Mező-telek: Mezeothelek
1303 hrhely.

Mi: Miv 1 Hb sznm.

Mia: Mia 1 Hb nh (miatt).

Miért: Meret 1 Hb ih.

Mihálydi: Mihaldi, Mihudi
Michudi 1138 szn.

Mihály-laka: Mihalloka
1284 hn.

Mik: Mic 1 Hb nm.

Miklós-luka: Miglosluka
1248 hrhely Borsodban.

Mikó-falu: Mykofalu, Mi-
kofalu 1075, 1124 hn.

Mikó-földe: Mikoufeulde
1277 hrhely Csepelszigeten.

Mikó-teleke: Mykoteluke
1296 fu most Mikótelek pusztá
Kolosmben Erdélyben.

Mind: Mend 1 és 2 Hb mn.

Mire-aknája: Mire Acna-
ya 1217 VR 44 § fu.

Misejő: Misejeu, Misejew
1294 szn.

Miskóc: Miscoc 1217 VR
221 §, Mizidaczuo 41 § Miscouz
1234, 1271 Miscouch KS II, 5
nemzn; Miscoutz 1225 „A Do-
minico filio Iacobi Comititis de
Miscoutz“ hnév, most Miskolcz
Borsodmben.

Miszér: Miszer 1283 falu,
most Misérd Csallóközben Poson-
megyében.

Mócs: Mochy 1219 VR 11
§ fu Moch 1282, 1284, 1293 fu
Komáromban, Mooch 1274 fu a'
Dunánál most Esztergommben.

Mocsa: Mocha 1208, Moch

1245, Mochov 1251 szn; 1291
„Mocha — quae dudum appel-
labatur Finta Mochaya“ fu Ko-
máromban; Mochia 1297 szn.

Mocsa-tó: Mochato 1291
„Vadit versus lacum, qui vul-
gariter Mochato vocatur“ tó Ko-
máromban Mocsa fu mellett.

Mocsi: Mochy 1055, 1211
szn; Mochi, Mochy 1217 VR
71, 73§§ fu, most t. Macsa pusztá
Biharmben.

Mocsod: Mocydod 1217 VR
216 § szn.

Mocsola: Muchula 1229 fu,
most Mocsolád Somogyban; Mo-
chalia 1248 fu, most Mocsolya
Közép Szolnokban Erdélyben.

Mocsolán: Mocholan 1251
hn Somogyban.

Mocsonya: Muchunye 1112
fu Nitramben.

Moga-tő: Mogatheo 1261
hn a' Tiszánál.

Mogyoród: Mogyorot 1156
hn; Mogorod, Macharad 1256
hn Posonmben; Mogorod 1265
fu Hontban (Vö: Magyarád).

Mohács: Muhach 1291 hn,
most fu Aranyosszékbén Er-
délyben.

Moh-alj: Mohal 1238 fu,
most Mohaj, Dobokában Erdélyb.

Mohar: Muhor 1244, Mohar
1263 szn; Mochar 1252 „Ve-
nit ad vnum pratum, quod Mo-
char nuncupatur“ hrmező Tu-
róczmben.

Mohar-unokája: Mohar
unokaya 1283 „Super possessi-
one Ypoliti, nepotis Mohar, no-

stro autem vulgari Moharunnuka-
ya vocati“ Kúu László kir. lev.

Mohi: Muhi 1273 fu Aba-
ujmegyében.

Mohin-pataka: Mohinpo-
toka 1297 fő Nitrában.

Mojd: Moyd 2208 szn.

Molcsa-tő: Molchatew
1296 viz.

Mólna: Molna 1294 malom-
hely Szalában. Molna, malmot
jelent, világosítja 1301; Bokda-
samolna, Eburharthmolna, For-
kosmolna, Gahunmolna, Guth-
molna, Iensulmolna, Supruny
Myklous molna, mind malmok Be-
ne falu határában Hevesmben.

Molnári: Molnary 1298 hn
Szalában.

Molnos: Molnos 1006 fu
Nitramben.

Monaj-keddi: Manayked-
di 1256 fu Abaujban.

Moncsa: Muncha 1211 szn.

Moncson: Monchon 1211
személynév.

Monda: Munda 1138 szn.

Mondá, Monda: Munda,
Monda 1 Hb cs.

Mondola: Mandula Tur. II,
79, Budai és Posonyi krón. nőnév.

Monk-falva: Monkfalua
1290 fu Nógrádban.

Monor: Monor 1217 fu a'
Nitrafónál; ismét fu VR 45 §.

Monyas: Munas, Munaz 1138,
Monas 1211, Monos 1229, 1348
személynév.

Monyhád: Monhad 1214 szn.

Monyka: Munka 1055, Mun-
ca 1216 VR 283 § szn.

Monyók: Monoch 1095 év-
ben. Tur. II, 60, Anna Comnena:
Maniak, Nestor: Bonak, Dlugoss:
Boniak, kún vezér neve, kit a'
két utóbbi író palócz vezérnek
mond.

Monyoród: Munorod KS II,
4, Moniorod Tur. II, 52, Mono-
rod kézirat, Monyorod Budai krón.
hegy és hn Pestmben, most Mo-
gyoród; Munerod, Munneros,
Monoros, 1269 hn, most Mogyo-
rus Esztergommben.

Monyoro-kereke: Mo-
noraukereke, Monoraukukurea
1055, Monneraukereke 1193 hn;
Monoroquerech 1226 „Terram
suam, que vulgo Monoroquerech
vocatur, terrae Abbatis de Liben
contiguum“ hn Moson- és Vas-
megyében.

Monyorós: Monorous 1237,
1294 fu; Monyoros 1271 fu Fe-
jérben; Munuros 1291 „Incipit
a colle Munuros nuncupato“ hegy
Hontmben.

Monyorós-hegye: Mon-
neros hegye 1212 hegy Buda kör.

Monyorós-patak: Monu-
rospotok 1275 hrvölgy Hontban.

Monyorós-völgye: Mo-
norusvelge 1287 „Per quamdam
vallem Monorusvelge vocatam“
völgy Szalában.

Monyoro-vége: Monoro-
weghe 1291 „Extenditur super
territorium Monoroweghe voca-
tum“ hrhely Hontban.

Mór: Murin 1001, Mour
1261 fu Fejérben; Mour 1249
hn Baranyában; 1240.-szn. (A'

Mór, Mórocz azonos a' Maurus és Mauritius ker. névvel, de már hajdanta jelentett legyszersmind fekete szőnűt, valamint ma is mondatik a' Neger mórnak).

Moral-hely: Morahel 1212 hegy Buda körül.

Morján: Moryan 1271 szn.

Mórocz: Mourucz 1281 hn.

Mórocz-hida: Mauruchhida 1251, Morochhida 1263, Moruchhida 1287 hn, most Moricz-hida fu Győrmben.

Morotva: Mortua 1248, Mortva 1261 „Cum magna Mortva et sub Mortva vocatis piscinis“ htó a' Tiszánál Hevesben; Martuu 1297, „Lacum Mortuum“ tó.

Mosó: Musou 1216 VR 312 fu.

Mosód: Mocyd 1217 VR 216 §, Mosud 1235 uo 25 § szn.

Moson: Muson Bknj 57 „Lutum Musun“ a' mai Fertő tó; 1209 és 1220 vár és megye; Muson 1216 VR 312 § fu Biharmben.

Mostava: Mostua 1211 hely és tó a' Tiszánál régi Csanádmege részében,

Mug-sár?: Mugsar 1277 „In insula magna iuxta lacum Mugsar vocatum“ tó Csepelsziget.

Múlhatja: Mulchotia 1 Hb cs.

Munkács: Muncas Bknj 12 „Locum, quem primo occupaverunt, Muncas nominaverunt, eo, quod cum magno labore ad terram, quam sibi adoptabant, pervenerunt“ vár Beregben; Munkach 1263 hnév uo; Munkacs 1262 szn.

Munkád: Munkad 1269, 1284, 1294 hn Esztergommben.

Munkás: Muncas 1 Hb mn. Monkach 1055, Monchaci, Monkachy 1211, Munkach 1219 VA 119 § szn. (Lehetett Munkács és Munkácsi is). Vö: Munkács.

Munkás-ásványa: Monchasasuna 1230 fu Mosonmben.

Muren-földe: Murenfelde 1283 hn.

N.

Nádag: Nodag 1239 fu Csanád körül.

Nádaly: Nadal 1216 VR 308 § fu.

Nádaly-fa: Nadajfa 1015 helynév.

Nádaly-tó: Nadalthov 1225 „Iuxta stagnum, quod vulgo dicitur Nadalthov“ tó Répcze körül Sopronmben.

Nadány: Nadan 1216 VR 247 § fu Biharban.

Nádas: Nadus 1228 fu Erdélyben; Natus 1229 VR 346 § szn; Nados 1265 hn; Nadus 1269 fő Erdélyben; Nadas 1297 fu Kolomben Erdélyben.

Nádasd: Nadasth 1235 „Cum terris Brittanurum de Nadasth“ fu Baranyában; Nadast 1235

VR 186 § fu; 1239 hn; Nadosth 1258 hnév Szepesben; Natosd 1265 fali Nógrádban; Nadost 1268 tó Nitramben.

Nádas-ér: Nadasser 1277, 1290 fu Toróczban.

Nádas-láz: Nadostloz 1280 „Locus apertus Nadostloz vocatus“ rét Valkó vidékén.

Nádas-tó: Nadastou, Nadustohow 1214 tó Zemplénben.

Nádfő: Nadfew 1233 viz Veszprémben.

Nád-udvar: Nadudor 1217 VR 105 §, Naduduor 1218 és 1219 uo 114, 157 §§, fu Biharban; Naduduar 1298 fu Pestben.

Nagy: Nagy 1199 szn; Nog 1235 VR 156 § fu.

Nagyadi: Nagadi 1138 szn.

Nagy-alap-Iván: Vogo-luptian, Oluttian 1217 VR 80, 88 § fu, most Nagy Iván, Hevesben.

Nagy-árok: Nagu Aruk 1015 hn.

Nagy-aszó: Nagasu 1138 falu.

Nagy-berek: Nogberk 1269 hrhely.

Nagy-bik: Noge-bik 1223 „Vsque fagos, que dicuntur Noge-bik“ fás hely Erdélyben.

Nagy-böszörmény: Nog-bezermen 1248 fu, Bihar vidékén.

Nagy-écs: Nagyech 1266 fu Györmben. Vő: Öregécs.

Nagy-ér: Nogher 1239 hr-viz Csallóközben Posenmben; Noger 1252 viz, szintazon vidéken.

Nagy-fa-málja: Nogfa-mala 1291 hrhely Komáromban.

Nagy-falu: Nogfalu 1243 hn Dobokában-Erdélyben; 1294 fu Baranyában.

Nagy-falu-Böszörmény: Nogfalu Bezermen 1275 fu, azenosnak látszik a' Nagy Böszörménynyel.

Nagy-falud: Nogfolud 1254 fu.

Nagy-Grabócz: Noggrabovch 1247 fő Sárosban.

Nagy-Győr: Noggeur 1248 hn Borsodban.

Nagy-halom: Nogholom 1221 „Contra Byssenos deNogholom“ hn.

Nagy-halom-sora: Nagyhalomsoro 1222 „Penes collem Nagyhalomsoro eundo“ hrhely Györmben.

Nagy-hosszu-tó: Noghozutho 1261 htó Hevesben.

Nagy-Kémlők: NogKemluk 1270, 1283 „Castrum Hungariae Nog Kemluk“ vár Dráva és Száva között (Kémlőlővár, Castrum Speculatorum). Lásd: Kémlők.

Nagy-köz: Nogkez 1252 hrhely Nitramben.

Nagy-lak: Noyglok 1298, Nagylak 1301 fu Erdélyben.

Nagy-mocsár: NogMachar 1262 hn Ugocsában (Nagy mohar is lehetett).

Nagy-nyár: Nagynyar 1245 hrfa Zemplénben.

Nagyod?: Nogud 1217 VR 21 § szn.

Nagy - olasz: Nogoloz 1247, Nogoloczi 1275 fu Zemp-lén tájékán.

Nagy - őz: Nageuz, Gellérd biogr.hn Torontálban; Nogus 1259 hn Rákospivznél Pestmben.

Nagy - patak: Nagypatak 1243 fő Gömörben; Nagpatak 1296 hn.

Nagy - Rátold: Nog Ratold 1283 fu Veszprémmben.

Nagy - rét: Nogreth 1263, 1282 hn Erdélyben.

Nagy - sár: Noysar 1305 „Ad rippam, quae vulgo nominatur Noysar“ határhely Hont vidékén.

Nagy - Semjén: Nog Sen-nien 1271 hn Szabolcsban.

Nagy - Szász: Nogzaz 1262 „Versus terram hospitum nostrorum Nogzaz vocatorum“ fu Ugocsában.

Nagy - szeg: Nagyzeg 1015, az 1228-diki átirat: Nagszegh hn; Nagy zok 1220 hn Nitrában.

Nagy - szilva: Nogscilua 1270 fu Sárosban.

Nagy - telek: Noghteluk 1261 hn Hevesmben.

Nagy - tó: Nogto 1253 tó Csallóközben Posonmben.

Nagy - u j - k i g y ó s: Nogui-kyos 1309 szőlőhegy Somogyb.

Nagy - ut: Naguth, Nogwthw, Nowgwtw 1015, az 1228-diki átirat: Nagvt, Nwgtwu, Negwtu hrhely vagy ut.

Nagy - ut - alj: Nogwtholy 1015, az 1228-diki átirat: Nogutholicum, hrhely.

JERNEY, M. NYELVKINCSEK.

Nagy - vár ad?: Noguarad 1015 hn.

Nagy - víz e: Nagiwezi 1015 az 1228-diki átirat: Noogepotoky hrhely.

Nagy - v ö l g y: Nagvelg 1291 hn Komárommben.

Nam é n y: Numen 1216 VR 298 § fu.

Nána: Nana 1131 szn.

Nána - Beszter: Nanabez-ter 1270 nemzn.

Nánai: Nanai 1138 szn.

Nánás: Nanas 1217 VR 212, 216, 219 §§ fu, most hajdu város.

Nándor: Nandur 1291 fu Komárommben.

Nándor - fe j é r - v á r: Nandorfeyrwar Tur. II, 50, Nandurfeyruar, Budai krónika. Világ: Károly kir. 1333 és 1334 lev. „Paulo Albensi de Nandor (Episcopo)“ Szervia fő vsa.

Nándor - t ó: Nandur 1037 „De piscina Nandur in Tiza“; 1075 „Ex vtraque parte Tizae sunt piscinae, quarum hae sunt nomina: — Handurtou“; 1124: Handurtow; világositja 1369 „Iuxta Ticiam in Comitatu Csongradiensi — piscina Nándortho“; 1415: Nándortho, Nadortó. (A' Handur tehát hibás írás és olvasás). htó a' Tiszánál Csongrádban.

Nap on: Nopun 1 és 2 Hb fn.

Naszádi: Nascadi 1138 szn.

Nászoly: Noozul 1219 VR 119 § fu Biharban.

Neg y v e n? Neuegen, Nege-

ven 1252, Nageven 1266, Galgócvarhoz tartozott fu.

N e h o l ? : Nehol 1217 VR 63 § szn.

N e k i : Neki 1 Hb nm.

N e m : Num 1 Hb ih.

N é m a : Nema 1135 hn Hontban; Numa, Nuna 1216 VR 335 § szn; Nema 1219 uo 19 § két fu Györmben, most pusztá; 1225 fu; 1268 fu, most Kolos Néma Komárommben; 1283 szn.

N é m a - m a g y a l j a : Nema-mogola 1268 fás hrhely.

N e m c s ö n : Nymchun 1297 fu Somogyban.

N é m e g y : Nimigy 1015 hn.

N e m é n e k : Nemenec 1 Hb fn.

N e m e s : Nemes, Nyemes 1211, Nemhys 1222 szn; Nemus 1259, 1264 hn Rákos viznél Pestmben.

N é m e t : Nemet 1270 szn.

N é m e t - b a r á t i : Nemeth Barathy 1281 fu Sopronmben.

N é m e t i : Nempti 1247 fu; Nemethy 1270 falu; Nempthy 1273 hn; Nempti 1285 hnév Szatmárban; Nempthy 1288 hn Szalamben.

N é m - h i s z ? : Nemhiz 1219 VR 13 § szn.

N e m ö d i : Nemudi 1138 szn.

N e n e : Nene 1300 fu.

N e s z d a : Nezda 1229 falu Somogymben.

N e s z d é n y : Nezdyn 1268 helynév.

N e v é g v. N e v é k : Newegh 1015 fu; Neueg, Neuegy 1214

VR 389 §, Neueg 1216 uo 332 § fu; Neweg 1272 „In valle Niweg“ hrvölgy; Neveg 1300 hn (A' Neveg vagy mostani szőlásunk szerint Növékből alakult a' Nyék, mely általában növesztő, nevelő helyet (Vivarium) jelentett)

N e v é k i : Neueky 1216 VR 292 § szn.

N o a g - f ő ? : Noagfeu 1295 hn Gömörmben.

N ö e t l e n : Nuethlen 1208 hn; ismét 1214 VR 386, 388 §, Nuetlen 1216 VR 259 §, Neuetlen uo 39 §, Nuetlen 1229 uo 300 §, Nuechlen, Nueclem 1235 uo 146, 165 §§ (most Nötelen) személynév.

N ö - f ő t : Nefaut 1217 VR 42 § szn.

N ö m c s ö n y : Numchuny 1216 VR 246 § fu.

N ö - n y ü g e : Nunige 1217 VR 41 § szn.

N ö s : Noos 1055 szn.

N ö s a - e g y h á z a : Neusaeghaza 1261 hn Hevesmben.

N ö v é n y : Nywyn, Nyven 1269, Nywin 1275 fu Somogy-megyében.

N y a k a : Nece Const. Porph. de adm. imp. c. 40. A' magyar had második csapatának neve Árpád korában.

N y a k á d : Nochod 1217 VR 231 § fu.

N y a l k a : Nolka 1299 szn; Nolcha nemzetségnév jő elő 1325-en valamint Nyalka nevü fu létezik ma is Györmben.

Nyár: Nyar1228, Naar1242 határfá.

Nyárad: Narath 1112 fő Nitrában; Narad 1235 fu Baranyában; 1237 fu Szerémben; Narad 1275 szn; szinte ezt fejezi ki: Naragy Bknj 31 fő Borsodban; Naragy 1158 hn.

Nyáras: Naroas 1112 fu Nitrában.

Nyárasd: Narasd 1193 fu.

Nyáras-völgy: Nyarasvelg 1270 erdő Fejérmében, a' Duna balpartján, mely most Pest-megye része.

Nyár-ér: Narher 1214 fő Biharban.

Nyár-fa: Nyarfa 1209, Narfa 1221, 1263, Nuarfa 1295 „Ad arborem populi, quae dicitur Nuarfa“ hrfa; világ: 1333 „Ad duas virgas Narnewen vulgariter dictas“ (Nyár-növény).

Nyár-hid: Narhid 1220, Nyarhid 1258, 1264, Narhid Narhyd 1272, 1291, 1295 fu Nitramben.

Nyár-szád: Narzad 1236 hn Biharmben.

Nyás-hegy: Nyashegy 1288 hrhegy Esztergommben.

Nyás-sziget: Niassciget 1225 Dunai sziget Posonyváros környékén.

Nyé k: Nyec 1217 VR 137 §, Nec 1235 uo 171 § fu, most puszta Biharban. Vö: Nevék.

Nyéki: Neueky 1216 VR 296 § szn.

Nyerged-szeg: Nerged-

sczeg KS in append. fu Esztergommben.

Nyerges-tartó: Nerges-tarto 1269 „Terram Agasonum Ducis, quae dicitur Nergestarto“ (Nyerges lovakra ügyelő királyi lovászok).

Nyesta: Neste 1256 fu Abaujmben.

Nyikos: Nicus 1210 VR 389 §, 1216 uo 254 § szn, mely a' Nicolausból látszik alakulni lenni.

Nyilas: Nylos 1217 VR 224 § fu; Nyilas 1290 hn Sopron vidékén.

Nyir: Nir 1137 hn; Nyr 1217 VR 38 § „Ismaelitae de Nyr“ és 41, 91 §§; 1219 uo 7 § fu; Nyir 1219 hegy Erdélyben; 1235 VR 102 § „Texa, Ismaelita de Nyr“; Nir 1242 erdő Slavoniában; Nyir 1249 hrhely Esztergomban; Nyr 1256 fu Posonban; 1281 fu Pestmben; Nyr 1243 nemznév. Bknj 19, 21, 22, KS II, 1, Tur. II, 6 erdő és vidék Szabolcs környékén.

Nyir-akol: Nyrokol 1256 fu.

Nyires-liget: Nyresligeth 1243 hn Gömörben.

Nyires-völgy: Nyiresvelg 1295 „Quamdam vallem Nyiresvelg vocatam“. hr völgy Gömörmben.

Nyir-fa: Nyerfa 1244, Nyirfa 1247, Horvátországban; Nyrfa 1252 Turóczban; 1280, 1293, 1296; Nirfa 1298 Abaujban hrfa.

Nyir-kő: Nyrkw 1249 hegy Esztergommben.

Nyir - mező: Nyrmezew 1214 hrhely.

Nyirség: Nyrisag, Nayrság 1203 „In loco qui dicitur Nyrisag“ fás hely Somogyban.

Nyir-telek: Nyrtelék 1300 fu Ugocsában.

Nyoszolás: Nuzulas 1216 VR 283 § fu.

Nyugalmába: Nugulmabele 1 Hb (mond: nyugalmábele).

Nyul: Nyul 1240, Nul 1252, Nywl 1266 fu Györmben.

Nyulas: Nulos 1138 szn; 1214 fu Sopron vidékén; Nylos 1217 VR 224 § fu; Nyulas és Nulos 1245 fu Valkóban; Nyulas 1278 hn (Nyilasra is értelmezhető egyik vagy másik. L: Nyilas).

Nyüg: Neug 1217 VR 63 § „Villa Neugii“ mely alatt a birtokos személy is értethetik, valamint több hasonló kifejezésű neveknél.

D.

Obony: Obon 1192 „Unam marcam auri, que dicitur Obon“ aranynehezék.

Ó-Buda: Obuda Tur. I, 17, kézirat: Wbuda, vs.

Obrota-orra: Obrothaura 1291 hn Aranyosszékben Erdélyben, most nincs.

Ócs: Och 1257 szn; 1280 fu most Ócsa Pestmben; 1294 hn Szalában.

Ócsa: Ocha 1199 szn; Ouchá 1268 fu Komárommben.

Ócsád: Ousád Bknj 8, 10, 32 személynév.

Ó-cseke: Ocheke 1220 fu Nitramben.

Ócsmány: Osman 1082 hn.

Ócsmánydi: Osmandi 1138 személynév.

Ócsó: Ociu 1211 szn. (Olcsó).

Ócsús?: Ochus 1294 hegyn Szalamben.

Odvas - kö: Odvas Kuw 1037 hegy Bakony Bélnél Veszprémmben.

Ogódot: Ugudut 1217 VR 67, 89 §§ szn 4. e.

Ohaj: Ohaj 1245 hn Nitramegyében.

Ohut-kuta-réve: Ohutcutarea 1055 hn.

Okány: Vcan 1217 VR 105 § falu.

Okmánd: Ogmand Bknj 25 szn.

Okos: Okus 1138, Ochuz 1216, 1221, Ogus 1295's többször, szn. (Nem látszik egynek lenni az Ákossal).

Oláh-telek: Olahteluk 1283 fu Biharmben.

Olasz: Ulas 1138 szn; Uloz 1181 fu Baranyában; Oloz 1252 fu Zemplénben.

Olaszdi: Ulasti 1138 szn.

Olasz-egyház: Vlozyghaz 1217 VR 217 § fu Biharb.

Olasz-falva: Olozfalua 1258 fu Biharmben.

Olaszi: Olazy 1243 fu Tornában; 1272 Zemplénben és 1285 „Olozi prope Potok“ hn.

Olcs: Olch 1254 fu, most Olsó puszta Posonmben.

Olcsód: Olchod 1211 szn.

Olcsó-mag?: Olsa mag 1261 hn a' Tiszánál Hevesben.

Oldnia: Ovdnia 1 Hb cs. (mond: ódnia).

Oldja: Ovga 1 Hb cs. (mond: ógygya).

Olgya: Olga 1199 nön; 1251 hn Posonmben.

Olodár: Olodar 1235 VR 174 § szn, ugyanaz mi Aladár, L: Aladár.

Ólom-patak: Olompotok 1265 fő Nógrádban.

Oly: Vvl 1 Hb mn.

Ómány: Vmany 1221 VR 367 § fu Borsodmben.

Omboz-orma: Ombuzorma 1251 hn Rába fónál Győrmegyében.

Omboz-telege: Ombuztelege 1230, Ombuzteluk 1238 fu Dobokában Erdélyben, m.Omboz.

Omlás: Omlas 1299 hrhely Zemplénmben.

Ón: Oun 1253 „Cum terra ville Oun hospitum de Posonio“, 1283 fu, most Ony puszta Posonmben.

Ónd: Ound Bknj 6, 14, 15, 16, 40, Onth 1199, 1215, Und 1247, Ond 1273 szn.

Onga: Unga1216VR245§ fu.

Ó-patak: Opatak 1291 fő Gömörmben.

Orádi: Vradi, Vrodi 1138 személynév.

Orba: Vrba 1280 hn.

Orbai: Vrbay 1216 VR 337 fu.

Orbáncz-szent-Mihály: Orbancz Zenth Mihal 1278 hn.

Orbó: Orbou 1096 székely hn, most Orbaiszék Erdélyben.

Orda: Orda 1211 szn.

Ordán: Vrdan 1235 VR 206 § szn.

Orgas-fő: Orgas feu 1235 hrhely Baranyában.

Orm: Orh 1269, L: Ispánleső.

Ormány: Vrman 1217 VR 225 szn; Orman 1245 fu Erdélyben; Vrman 1263 hn Baranya vidékén; Urman 1266 hn Temesmben.

Ormányd: Urmand 1158, Vrmad 1228 fu Baranyában.

Ormánydi: Vrmandy 1015, az 1228-iki átírat: Urmandi, hn.

Ormányság: Urmenesagh 1235 „Ad vallem Urmenesagh“ hrhely Baranyában.

Ormos: Vrmus 1211 szn.

Orogvány: Orohwan 1291 hn most puszta Gömörmben.

Orond: Vrund 1237 fu Fejérmben.

Orosz: Vruz 1217 VR 239 § szn; Oruz uo 216 § hn; Vruz 1219 uo 23 §, most Oros, fu Szabolcsban; 1221 és VR 368 § fu Biharban; 1252 fu Mosonmben; Wruz 1269 fu.

Orosz - falva: Orosfalva 1096—1115 „Ad Oppidum Ruthenorum, quod Orosfalvam vocant est perventum. Illud oppidum ante quadringentos annos Colomanus Rex Pannoniae, deductis e Lodomeria et Gallicia Russorum provincia colonis condiderat, legelata, ut caetera liberi essent, portas duntaxat et januas Regum custodirent; quod nostra aetate observatum esse neminimus „Istvánfy Histor. Lib. XVI. Most Kis Oroszi, Nógrád szélben. (Ezek magyar-oroszok voltak, 's úgy látszik, nem Kálmán magyar kir., hanem Kálmán halicsi kir., III. András kir. fia által telepítettek).

Oroszi: Orochi 1216 VR 287 § szn.

Oroszka: Vruzca 1219 VR 116 § fu most Göncz Ruszka.

Orosz-kő: Vruzko 1297 „Cum cella monachorum quae Vruzko vulgariter nominatur“ hely, hol Oroszeredetüszerezetesek remete lakhelyei valának hajdan, Tihanynál, nem pedig Üreskő.

Oroszlány-hida: Orozlan hida 1290 körül, révhely.

Oroszlányos: Orozlanus hn, sz. Gellérd életírásában, most Orozslámos fu Torontálban.

Orosztony: Vrustun 1019 fu, Wrustin, Uruztin 1203 fő; Vrustin 1225 fu Szalában, mely 1368-diki oklevélben Eresthuen, Eresztven, Ereztven iratással já elő, 's így e' szó valódi értelme is megfejtetik.

Oroszwár: Vruzuar 1258, 1279 vár Mosonmben, világosít: Bknj 57: „Dux verò Zulta post reversionem militum suorum, fixit metas regni Hungariae, — et ex parte Theotonicorum usque ad pontem Guncil, et in eisdem partibus dedit castrum construere Ruthenis, qui cum Almo duce, avo suo, in Pannoniam venerant“. (Ezek nem szláv, hanem magyar oroszok valának); 1138 „Vsque ad viam, quae ducit ad villam Russorum“ fu Posonmben; Oroszvar 1258 falu Mosonmben.

Orr: Orrh, Orh 1269 hegy Erdélyben.

Orsó: Vrchoy 1283 vár, Urschia, Ursuo Bknj 11, 44 most Orsova.

Ország: Urzak 1211, Orsag 1254 szn.

Országba: Uruzagbele 1 Hb fn. L: Menyországba.

Ortó: Orthov 1214 szn. (Irtó).

Ortó-bágy: Orobag 1216 VR 288 § fu Gyagya és Tulka mellett Biharban, Vö: Hortobágy. (Talán a' Bágy nevü viz irtó v. ortó tulajdonától vette nevét).

Ortvány: Vrtvan 1298 hrhely. L: Irtvány.

Oszlár: Uzlárj 1219 VR 120 fu, Oszlar 1244 fu Nógrádban; Vzlar 1259 hn Pestmben; Ozlar 1251 hn; Uzlár 1279 fu Somogyban; Ozlar 1283 fu Pestben. Vö: Aszalár.

Oszlop: Ozlup 1225 h- és szn Sopronmben; Vslup 1229 szn.

Oszol-sir: Ozolser 1252
„In monticulo Ozolser vocato“
hrhely Nitrában (E' halom való-
színükép sirhalomra vonatkozik).

Osztánka: Oztanca 1219
VR 27 § fu.

Ösztó?: Ostra, Vztura 1075,
1124, Östu 1369, htó a' Tiszá-
nál Csongrádban.

Osztopán: Oztupan 1229
fu Somogyban.

Osztrás: Vztras 1219 VR
124 § szn.

Ótó: Vtov 1138 szn (Ütő is
lehet).

Otro-csák: Utruchak, Ot-
rochak, Otrochuk 1294 fu és
nemzn Gömörben, most Otro-
kocs fu.

Ó-vár: Ouwar 1263, Owar
1287 Ovar 1293, Owar 1204
fu Mosonmben.

Ozora: Ozora 1009 hn.

Ozor-luka: Ozorluka 1225
hrhely Veszprémben.

Ö.

Ö: W, VV 1 és 2 Hb nm.

Öbes: Vbes 1138 szn (most
Ebesnek mondanánk).

Öcse: Vche 1211 szn.

Öcsény: Eocsen, Euche
1055 szn.

Öcse-tava: Eczetoua 1075,
Ezetova 1124, Ocsetova 1369
htó a' Tiszánál Csongrádban.

Öcsöd: Euschud 1082 hn;
Vsud 1217 VR42 § szn; Euche-
ti 1217 uo 58 § fu.

Ödelény: Vdelen 1138 szn.

Ödi: Eudi 1138 szn.

Öklédi: Ukledi 1138 szn.

Öklelő: Ukleleu, Vkleleu
1292 „Michaele Ukleleu dicto“
személynév.

Ökörd: Vkurd, Ukurd 1237
„Ipsum locum, vbi monasterium
est constructum, quia antea Vkurd,
sed modo Belae fons appellatur“

hn Szerémben; Ukard, Vkurd 1259,
1264 hn Rákosfónál Pestmben.

Ökör-halom: Ykurholm,
Ykorholm 1280 hn a' Tiszánál
Anyás körül Csongrádban.

Ökör-mező: Vkeurmezew
1291 határhegy Gömörben.

Ökör-sziget: Vkur Zugu-
et 1279 Dunaisziget Mosonmben.

Ölbő: Ielbeu 1225, Eolbw
1288 fu a' sz.-Mártoni apátság-
hoz tartozó, most pusztá Komá-
rommben.

Ölyv: Owlw 1015 hn.

Ölyved: Vlued, Vlueth 1293
Vlued 1295 fu Hontban.

Ölyvény: Vlven 1138 szn.

Ölyves: Ulves 1138, Vlves
1211, 1229 szn; 1229 fu So-
mogyban; Vlues 1235 VR 207
§ személynév.

Ölyves-megyéje: Vluu-
esmegaia 1055 hn.

Önnönei: Unuttei 2 Hb fn
(mond: Önöttei).

Öntös: Vntus 1211 szn;
Eonteos 1211 to Veszprém körül.

Öntvény: Etteven 1210
„Via, quae dicitur parata, quae
vulgo vocatur Etteven“ hrut, hol
most Eöttevény (Hochstrasse)
Györmben; Etteuen 1242 „Ad
magnam viam, quae vulgo Ette-
uen dicitur“; 1266 „Ad magnam
viam — quae vulgo Etteven di-
citur“ öntött, csinált ut Slavoni-
ában. (Önteni, régente mondatott
ötteni, innen ötvös az ezüst öntő).

Öntvény - ut: Vtwengut
1225 „Ad antiquam viam, quae
vulgo dicitur Vtwengut“ ut Györ-
megyében, mely Sopronmbe is
elhatott.

Ör, örök: Ewr, Ewrek 1092
Sz. László Decr. II; 17 „Custo-
des confiniorum, qui vulgo Ewrii
vocantur“, — III, 2 „Illorum,
qui dicuntur Ewrek“, Eur 1221
VR 370 § fu; Eur 1246 „Cu-
stodes exercituum, qui vulgo Eur
dicuntur“, 1272 „Quamdam ter-
ram speculatorum nostrorum Eur
vulgariter dictorum“. Erre vo-
natkozik az 1327 „Capitaneum
ipsorum speculatorum quem scilicet
vulgariter Eor nagysagh di-
cunt“, ismét: 1392 „Certi Spe-
culatores vulgariter Zala eur vo-
cati“, országszéli, hadi- és vár-
örök. Emlitendő végre 1404
„Magnificus Paulus Byssenius de
Eorghede (Ör-Gede) Dalmatiae
et Croatiae ac Slavoniae regno-
rum Banus“.

Ördög: Ertuk 1075 halastó;
Erdeogh 1211 szn: Hurduc 1225
hn Répcze körül Sopronban; Eur-
deug 1239 szn; Urdug 1257
htó; Wrdug 1291 „Comite Pe-
tro et Andrae filys Comitiss Sy-
monis dicti Wrdug“ szn. Vö:
Ördög.

Ördög-sara: Orduksara
1075, 1124 „Ad caput loci, qui
Orduksara vocatur“ hn Barsban.

Ördög: Urdung 1 Hb fn;
Vrdung 1288 „Petro et Endus
filys Comitiss Symonis dicti Vr-
dung — de genere Koplen“,
1300 körül: „Petrus filius Sy-
monis dicti Vrdung“ szn. (Az
ördög és ördög szónak őseink
által Máneshittanából (Manichae-
ismus) öröklését és Perzsia vidé-
keiről hozatalát Keleti utazásom-
ban (II, 169. l.), bármint töre-
kedjék Repiczky János a' par-
thiai származást szanszkrit gyar-
lóságaival az Uj M. Muzeumban
gyengíteni, eléggé kimutattam.
Az Ertenk hajdankori istenség
nevét Rawlinson, az ázsiai ősré-
giségek páratlan buvára napja-
inkban a' perzsiai ékiratu köem-
lékeken is föllelé: miáltal csak
is e' szó körüli állításom újabb
igazolást nyert).

Öreg-Écs: Orekeych, Ore-
keche 1211 fu Györmbon most
Nagy Écs.

Ör-halma: Wrhalma 1293
„Super quodam monticulo Wr-
halma dicto“ halom Csepelsziget.

Öriző: Erizeo, Eurizeu 1211,
szn; Vrisu 1235 VR 167 § fu.

Örk: Vrk 1222 szn.

Örke: Vrkey 1268 hn, most Örkény Komáromban; Heurke 1289 fu Tordában Erdélyben.

Örkény: Urcun, Ircund Bknj 49, 50, 56, 57 szn; Urkeny 1222 hn Győrmben; Urukang 1254 hnév Moson vidékén; Eurkyn 1286 fu.

Örkényd: Vrcund 1216 VR 301, 305 §, Wrkund 1238 személynév.

Örmény: Ermen 1290 fu Esztergom mellett; Eurmen 1291 hn Nitrában, most Ürmény.

Örményes: Eurmenes 1219 fő Erdélyben; Eormines 1222 fu Szalában; Eurmenus 1269 hn; 1289, 1291 fu Aranyosszékből Erdélyben.

Öröd: Eurud 1198 szn.

Örs: Vrs KS II, 1, Urs Tur. II, 9, 1082 hn; Ursu 1131 hn Veszprémben; Urs 1155 nemzn; 1221, 1229 fu; Vrs (Vrsei villa) 1235 VR 143 § fu; Ewrs 1236 hn Buda körül; Vrs 1249 fu Esztergomban; 1256 hn Komáromban; Eors 1264 hn Hevesben; Vrs 1268 fu Komárom vidékén; Yrs 1276 fu Buda körül; Wrz 1280 fu; Vrus 1292 fu Hevesben; Eurs 1296 hnév Buda mellett.

Örs-kál: Vrskal 1297 fu.

Örs-ur: Ursuur Bknj 8, 10, 32 szn; Vrusur 1292 nemzn.

Örs-vár: Ursuur Bknj 32 vár, melynek romjai Kács mellett Nyárad folyóhoz közel Borsod-

ban; Werusur 1248 hn Borsodban. (Ez utóbbinak helyes kimondását csak az előbbi támogatja).

Ör-sziget: Eurziget 1306 fu Csepelszigetben.

Örvény: Eurim 1094 htó; Euren 1211 tó; Euven 1223 „De villa Geney (Gönyő) — cum tertia parte voraginis, quod vulgo Euven dicitur“ vizörvény a' Dunán; Eurem 1248, 1261, 1292 fu a' Tiszánál Hevesben; Euren 1270 htó Szabolcsban; Erwyn 1271 szn.

Örvényes: Eurmenus 1297 fu. (Népünk ma is mondja több tájon örménynek az örvényt).

Ös: Euse 1199 szn; 1216 VR 312 § fu most Öss, Biharban. Lásd: Ösi.

Öseinket: Isemucut 1 Hb fn (mond: Ösemüköt).

Ösi: Eusee Bknj 48, 49, 50 szn; Osi 1009, Euse, Eusi 1082 fu Veszprémben; Euse 1216 VR 312 § fu Biharban; Vsi 1216 uo 340 § szn; Eusi 1229 uo 347 § szn; Evsi 1233 fu Veszprémben; Evsi 1257 ua; Euse 1272 fn.

Ös-kő: Ezceu 1193, Ozkou 1292 fu most Öskü Veszprémmegyében.

Ösvény: Uswen 1222 „Per medium stagnum quod Uswen vocatur“ — „Stagnum Vswen“, Vizárok Maglóczánál Sopronban, mely a' Rabczaig nyul. (Azon értelemben találjuk itt az ösvényt, melyben Tisza vidékén a' vizes ereket szokás nevezni,

nem pedig keskeny gyalogutra alkalmazva).

Öszöd: Usud, Uzun 1055, Euzun 1219 VR 110, 111 §§, 1221 uo 363 § szn. (Lehetett Ösöd vagy Úszód is).

Öt: Wt, Uvt, Vvt 1 és 2 Hb nm.

Ote: Eute 1138 szn.

Ötény: Vten 1138 szn.

Öt-halom: Vtholm 1217 VR 216 § 1235 uo 152 § falu Szabolcsban.

Ötvendi: Utvendi 1138 szn.

Öz: Vs 1198, Vus, Wuz, Wusz 1211, Vz, Vs 1214, 1216, 1217 VR 83, 234, 342, 360, 378 §§, Uz 1252, Us 1278, Vz 1279 Wz 1299, mind szn, melynek némelyike talán Ös-t is értelmezhetett, vagy az Uz magyar néplelekezet nevét állítja elő; Ows 1251 hrerdő Somogyban, mely talán Oas azaz Avasra vihető inkább; Eus viz Bács-megyében.

Özd: Euzd 1273 fu Abaujban.

Özek-berke: Husec Berke 1197 hrhalom Erdélyben.

Özön: Vsuni 1251 hn.

Özönd: Vzund 1138 szn.

Özön-teleke: Uzunteluke hn Komárommban.

Öz-patak: Euzpatak 1255 fu Turóczmben.

Özvegy: Wzbeg 1092 sz. László Decr. III, 2: „Venient et illi omnes qui dicuntur Wzbeg ad Curiam in eadem festivitate, et secundum quod Regale iudicium ordinauerit, postmodum ratum permaneat“. Izbeg 1150 év körül II Geyza kir. lev.: „In praesentia nostrorum Nobilium — Izbeg, Belus Bani, Hejdrici curialis Comitis, Apa Comitis, Gatal Comitis, Zachk sigillare praecepi“. Ismét az 1150 okl. záradékában „Isbeg Geuriensis Episcopus“ tehát itt szn, amott nép-ség neve. Végre némi világosításul szolgál: 1401 „Inter possessionem Archiepiscopalem Izbek vocatam, et praedium Kendy“ ez fu most Üzbégh, Nitra-mben. (Habár mind ezek meg nem fejtik is a ’törvény’ Wzbeg nevét, annyi bizonyos, mikép szökevény szolgálakra mint eddigelő magyaráztatott, alkalmazni nem lehet, sőt inkább szabad, ur nélküli emberekre, honnan talán a férj nélküli nőnek is özvegy, mostani szólás szerint özvegy neve. Az ázsiai Uzbekek valóban szabad népek). L: Uzbek.

P.

Pacső: Pachw 1208 hegy Mosonmben.

Padány: Padan 1265, 1288, 1291, 1299 fu Posonmben.

Padrag: Pdragh 1283 fu Veszprémben.

Pág: Pagh 1207 fu.

Páka: Paka 1300 kör. fu Posonb

Pakos: Pacus 1224 szn.

Pákoz d: Pacoztu Bknj 28 hegy, melynél most olynevű falu is, Fejérmben.

Palánka: Palanka 1295, „Ad quemdam locum Palanka vocatum“ hn Gömörmben.

Palást: Palast 1281, Palasth 1275 fu Hontban.

Palatka: Palathka 1266 fu most Magyar Palatka Kolosmben Erdélyben.

Pallaga-ere: Pallagaere 1255 „Ad quandam venam Pallagaere nuncupatam“ határvonal Zemplénmben.

Palota: Palota 1243, Palatha, Palojtha 1244, 1264, Palachta 1265 fu, most Palojta Hontban; Palata 1252 fu Vágfónál Komárommben.

Palyán: Palyán 1229 falu, most Polyán Somogyban.

Panasz: Ponoz 1214, 1235 VR 173 § fu Biharban; Panas 1274 fu Gömör vidékén.

Panit-garádja: Panithcoradia 1248 hn Borsod vidékén.

Panyola: Panyala 1282, fu Szátmármben.

Pap: Pap, Pop 1082, 1214 szn; Pop 1217 VR 46 § „Villa cruciferorum nomine Pop“ Poph 1261 hn Borsodban.

Papd: Papth 1266 hn Tömösmben; Popd 1270hn; 1272 fu.

Pap-egyház: Popeghaz 1261 hn.

Pap-foka: Popfoca 1211fu, Papfuka 1297 hn.

Papi: Popi 1214 fu Csanád vidékén.

Pap-mál: Popmal 1269 szőlőhegy.

Pap-népe: Popnepe 1290 hn Csallóközben Posonmben.

Pap-te-le-ke: Paptteleke 1230 Paptteleke 1238 falu Dobokában Kis Suyo (Sajó) viznél.

Parabócs: Parabuch 1266 személynév.

Paradicsom: Paradisum 1 Hb fn.

Paradicsomban: Paradisumben 1 Hb fn.

Paradicsomot: Paradisumut 1 Hb fn.

Paraszt: Paraszth 1291 „Vgrinus filius Magistri Paraszth de genere Chak“ szn.

Pardány: Pardan 1294, 1249 szn.

Pardő: Pardeo 1249, 1281, Pardy 1335 fu Pesten fölül; Pordoy 1291 hnév Aranyosszékbén Erdélyben, most egyik sem létezik.

Párkány: Parcan 1295 „Ad anteriorem munitionem castr (Gimus), quae vulgariter Parcan dicitur“ vár külső része, Nitrában.

Parlag?: Parly 1261 „Dictam terram (de Barathy) Ecclesiae Jauriensis in vnam partem certis metis distinctam fuisse, Parly vocatam“ Györmben; Parlag 1270 fu.

Pár-utcza: Parutza 1006 hn Nitramben.

Pásztó: Paztuh Bknj 33; 1135 „Vbi est regalis curia“

(Aba királyé); Pastuh 1138 apát-ság, Paztuh 1217 VR 51, 80, 88 §§, 1219 uo 133 §, Pastuh 1265 Hevesmben; Ismét 1135 és 1293 fu Hontban.

Pasztóc: Paztuch 1217 VR 36 fu Abauiban.

Pásztord: Pazturd 1235 VR 159 § fu.

Pata: Pota Bknj 32, 33 szn és várHevesben; Pata 1211 szn; Patha 1019 fu; Peta 1236 VR 201, 202 § fu Hevesben; Patha 1252 fu Komárom vidékén; 1283 fu Somogyban; Pata 1299 fu Békésmegyében.

Patak: Potok 1135, 1201 hn, Potoc 1221 VR 371 § fu és megye; Potok; 1248, 1252, 1259 fu, most Sárospatak Zem-plénmben.

Pátka: Potka 1258 Fejérben.

Patkány: Potkan 1138 szn.

Patona: Patona 1253 fu.

Pátyi-uj-falu: Patu Vjfa-lu 1234 fu Baranyában.

Pazai: Pazay 1138 szn.

Pazari: Pazari 1138 szn.

Pázsit: Pawsita 1015 hn (gyepes mező).

Pécsi-ut: Pechyut 1235 „Ad viam vulgariter Pechyut vocatam“ ut Baranyában.

Pécs-várad: Pech Varad 1264, 1274, 1295 hn és apát-ság Baranyamben.

Pécz: Peech 1283 nemz-és hn, most Pécz, két falu Győr-megyében.

Pej: Pey 1291 lószine Lásd: Fejérpej.

Pelenka: Peleka, Pelenka 1217 VR 97 § fu.

Pelő: Pelu 1075 hn Tiszán-túl Kengyelviznél Hevesben.

Péntek: Pentek 1055, Pen-tuk 1082, Pentugh, Pentuch 1211, Penthyc, Pintich, Pinthic 1214, Péntek, Penthek, Pentek 1217 VR 65, 75, 239 §§, szn; Penteca, Penteka 1229 uo 346 § nőn; végre 1302, Pentek szn.

Péntek-falva: Pentekfa-lua 1289 fu.

Péntek-hely: Pentekhel 1275 fu Somogyban.

Pered?: Purad 1252 fu.

Pereg: Perg 1241 körül Rogerii Carm. Miser. c. 37 „Nova villa, nomen cuius Perg fue-rat, in qua homines septuaginta villarum fuerant congregati“ fu, most Kasza: Pereg pusztá Csa-nádmben.

Pere-marton: Peremarton 1082, Permorton 1266 fu Vesz-prémmben.

Perény: Perwen 1217 VR 88 § szn; Purven 1219 uo 116 § fu Abauiban.

Pereszlény: Perezlen 1265 fu Hontmben.

Peresznek: Pereznek 1235 VR 182 § fu.

Peresznye: Peresznye 1195 fu Moson vidékén.

Peresztég: Perezteg 1268 helynév.

Per-küzdő: Percustu 1235 VR 164 § „Per Pristaldos scili-cet: Titan et Percustu“. (Ez hi-

vatalnévnek és pedig a' Pristal-
dus magyarításának látszik, mint
főnebb, a Hibakönyvitő).

Perlő: Perlu 1235 VR 196
§ falu.

Perlőke: Perluke 1138 szn.

Pernalt-rév: Pernaltrew

Pernalt-rev: Pernaltrew
1293 rév Posonnál.

Pesznye: Pezne 1208 fő
Mosonmben.

Peta-völgye: Petawelge
1287' „Ad quemdam vallem Pe-
tawelge vocatam“ hrvölgy Sza-
lamegyében.

Petács: Petych 1214 szn.

Petend: Petend 1221 szn;
1228, 1267, 1274 hn.

Petenyed: Pethenyed 1238,
1265 szn.

Péter-alja: Peteraia 1224
„Quoddam praecipitnm, quod
Peteraia dicitur“ hnév a' Tiszánál.
(A' Tisza martjának alja lehetett).

Peter-gátja: Peturgatue
1274 viz Györmben.

Peter-gazza: Peturgoz
Bknj 45 „Silvam, quae dicitur
Peturgoz“; Keza S. II, 4. „Iste
quoque (Colomanus Rex) in Re-
gnum Dalmatiae exercitu occidi-
fecit Regem Petrum, qui Hunga-
ris in montibus, qui Gozd dici-
tur, occurrens, est devictus in
montibus memoratis, et occisus.
Vnde iidem montes usque hodie
in Hungarico Patur Gozdia no-
minantur“; Potergozdia Tur. II,
62, Petergazia Budai krón. Most
Petrovagora, Varasdmben.

Péter-mező: Peturmezeu
1278 hn Sárosban.

Péter-monostor: Petur-
monostora 1258 monostor.

Péter-németi: Peturny-
miti 1300, 1302 fu.

Péter-teleke: Pethurtelu-
ke 1296 fu Erdélyben.

Péter-várad: Peterwarad
1236, Peturvarad 1237 hn a'
Dunánál.

Péter-váradja: Peterva-
radgya 1267 vár.

Pet-réte: Pettrethe 1269
hn Zarándban.

Petlend: Pethlend 1200,
1231, Petlend 1237, Pethlend
1260 fu Győr vidékén.

Petreze-nyája-hely-
réve?: Petrezenaiahelrea 1055
helynév.

Picsor: Picur 1198 nőnév.
(Talán Siró, mint vidor, vigyor:
nevető).

Pikkely: Pichel 1217 szn.

Pik-kerek: Pikkerek 1193
„In Bokin prima meta incipit de
Vgesa, inde ad Monnerau kerek,
inde ad Pikkerek“ hrhely (Pik-
kely, gombkerekségü).

Pikkösdi: Pikusti 1138 szn.

Pilis: Ples 1150 év körül:
„Sylua — que vulgo Ples nun-
cupatur“ erdő; Peles 1217 VR
51 §, 1219 uo 4 § fu; Pilis 1245
apátság; Pelys 1246 fu Nógrád-
ban; Pilis 1249, Pilis 1249,
Plys 1254 apátság; Pilis 1255,
Pylys 1274, Plys 1281, Phyles
1292 megye. (A' pilis, kivált he-

gyeknél kopaszat jelent; a' papok tonsuraja is így mondatik).

Pilis-hegy: Pilishegy 1212 hegy Budán fölül.

Pilis-ke: Plyske 1024 htó; Pilisca 1279 „Inde ascendit ad Bercz Pilisca vocatum“ hrhegy Nitrában; Piliske 1295 „Quidam mons Piliske nominatus“ hrhegy ua Gimesnél azon megyéb.

Pilis-kő: Plysku 1253 hrhegy Nitrában.

Pirkáros-tó: Pircarustow 1225 htó Zemplénben.

Piróta: Pyrohta 1271 „Ancillam Pyrohta vocatam“ nőnév.

Pirság-tó: Pyrsagthu 1252 hrtó Komárom vidékén.

Pobor: Pobor 1247 szn; 1248 hn.

Pocsaj: Pochey 1256 fő és hn Abaujban.

Pócs-laka: Puchlako 1248 hn a' Tiszánál.

Pogány: Pagan 1181 fu Baryában; 1211 szn; Pogan 1270 fu Gömörben; Pagan 1279 fu Moson vidékén.

Pogány-sir: Paganser 1244 hrhely Hontban, 1264 „Ad locum qui dicitur Pananser“; Paganser 1265 hrhely uo. Világos: 1138 „Tendit inter duas villas, Ecclesiae scilicet S. Martini, et Ciuilium Posoniensium, cui nomen Vdvary ad arbores viminas, et ibi habet metam. Inde vadit ad sepulchra paganorum, inter quae est meta. Et inde extra lacum, cuius mentio est in privilegio Ladislai regis, ten-

dit ad alia sepulchra paganorum“ ez Posonmben a' Holtvág körül. Ismét 1281 „Cursus autem metarum dictae terrae Vybech prout ex litteris dicti Capituli Budensis contineri vidimus, hoc ordine distinguuntur: prima meta incipit juxta Danubium super magno fossato, quod circuit villam Pesthiensem, a parte villae Ieneu, super Palatium Comitum Vernerii, in cuius capite sunt duae metae, et vadit supra ipsum fossatum vsque viam, quae ducit in Vaciam, et transit ipsam viam, iuxta quam sunt duae metae magnae, inde currit versus orientem ad monticulum, prope quem monticulum similiter sunt duae metae, vbi etiam antiquitus fuerunt sepulchra paganorum“ (Ezutóbbi pogánysirt jelölő halom Pest fölött. Palota környékén (Palatium Vernerii Comitum) keresendő).

Pogony: Peggen 1268 fu Nógrádban.

Pográny: Pagran 1232 fu Nitramhen.

Pó-hamara: Pohamara 1261 hn Hevesben, most puszta Nagykúnságban.

Pohári: Buchary 1247 „Pincernarum qui Buchary appellantur“; Bocharii 1249; Buchari 1250 „Portionem Palatino et Comiti Buchariorum ex parte dictorum Vinitorum in vino proveniente antulimus Fratribus praedictis (a' turóczi praemonstrati rendbelieknek) ad hoc vt iidem

Fratres inter praedictos vinitores cellarium habere debeant et tenere, eximentes eosdem vinitores (a' Győr melleti Sokoruiakat érte) ex certa scientia, et ex regalis autoritatis plenitudine ab omni obsequio, servitio et praestatione, in quibus Palatino et Comiti pincernarum pro tempore constitutis tenebantur, ac ordinantes statuimus, ne Palatini vel Comites pincernarum aliquid ab eis exigant, vel iurisdictionem aliquam exerceant in eosdem, solummodo dictis fratribus universa servitia, quae nobis, Palatino et Comiti pincernarum impendere teneantur. (Világosan foly ezekből, mikép a' buchariusok a' pohártól és pohárnokságtól vették nevüket, nem pedig, — mint némelyek akarják, a' Du Fresne által említett középkorban Lignariust jelentő Bucharius szótól, mely utóbbi bizonyosan a' francziáktól kölcsönözött).

P o g r á n y: Pogran 1287 fu Nitramben.

P ó k: Puk 1229 VR 350 § szn; Pook 1261 fu a' Tiszánál Hevesben; Pok, Puk 1269, 1270 nemzn; 1270, 1271 fu Győrmegyében.

P ó k a: Pouca 1219 VR 122 §, Pauca, Poka 1211, Pouka 1222, 1223, 1279, 1291, Poka 1285, 1294 szn; Powka 1256 hrhid Szalában.

P o k l a n c z á s: Poklancas hegy Komárommben.

P o k l o s - t e l e k: Pukluste-

luc 1235 VR 149 § fu Biharban; Puklusteluk 1301 hn Hevesben.

P o k - m e g y e: Pokumegye 1272 hn Pestmben.

P o k o l: Pucul 1 Hb fn. (Csatlakoznak, kik e' szót a' szlávoktól kereszténységünk korában kölcsönzöttnek hiszik; ellenkezőt bizonyít a' hinduk patalja, és a' báltitenger-mellékiek tengeri örvényvihart jelentő pokolja, mely utóbbiról írja Wagener: „Pokol (Poklum), der unter der Ostsee wohnende Höllengott. Die Küstenbewohner nennen ihn jetzt den Seelöwen und Seebär, der sich von Zeit zu Zeit auf und unter der Ostsee äussert“. Handbuch der Alterthümer aus heidn. Zeit. Weimar 1842, S. 512).

P o k o l n a k: Puculnec 1 Hb főnév.

P o k o n y: Pukhun, Phothon 1272 hn Pestmben.

P o k o r: Pukur 1228 hn.

P o k o r d - h a s a d a t a: Pocurdhasadata 1294 fu Ugocsa vidékén.

P o k r ó c z: Pucruch 1239hn.

P o l á n - t e l e k: Polanteluk 1291 hnAranyosszékbénErdélyben, most Pollyán fu.

P o l g á r: Pulgar 1229 VR 355 § fu, most hajdu vs; 1277 „Populi de Pulgar“ fu Pestmben.

P ó l y á s: Pojoas 1211 szn.

P ó l y á s - p a t a k: Poyas potok 1219 VR 110 § hn.

P o r: Par 1 Hb.fn.

P ó r á z: Poroz 1234 „Neque

equos, neque currus, qui poroz vocantur, nec legationem deferre teneantur“(Fékező kötelék neve).

Pordány: Pordan 1263 hn Nitramben.

Porló: Porlou 1295 fu.

Porod: Purud 1252 fu.

Poroszká: Porozka 1217 VR 36 § fu.

Poroszló: PurozlouBknj32 vár a' Tiszánál Hevesben; Porozlou 1217 VR 74 §, Porozlo 1219 uo 9 § hn és apátság uo; Porozlou, Puruzlow 1248, 1272, 1278 fu ugyancsak Hevesben.

Poson-tava: Posontova 1211 hn.

Poszlogó: Pozlogo1248hn.

Pót-telek: Potteluke1268 hr Komárommben.

Pör-vész: Purewys 1265, Purwis 1275-i átírat, mn.

Prépost-pataka: Prepost-pataka 1294 fő Gömörmben.

Pulya: Pule 1225 fu Sopronmben.

Purbissa-falva: Purbysa folua 1291 fu Valkóban, Boza fón túl.

Pünköst: Penquez 1217 VR 92 §, Pinkusd, Pynkusd1252 személynév.

Püspöki: Puspukii 1217 VR 77 §, Pesuqui 1235 uo 165 § fu; Pispoky 1261 fu Hevesben; Pizpoky 1270 fu Gömörben; Pyspeky 1273 fu.

Püspök-mál: Pyspukmal 1269 szőlőhegy.

R.

Rábai: Rabay 1216 VR 291 § fu.

Rába-köz: Rabakuz 1226, 1251, 1255 vidék, a' Rába folyó között.

Rábcsa: Rabcha 1298 erdő.

Rád: Rad 1229 fu Somogymben; Rad, Raad 1250, 1257 nemznév.

Ráda: Rada 1211 szn.

Rádi: Radi 1138 szn.

Radon: Radun 1282 szn.

Radvány-haraszti: Raduanharasta 1291 „In virgulto Raduanharasta vocato“ hrhely.

Ragály: Ragal 1295 hnév Gömörmben.

Ragályd: Ragald 1265, 1282 fu Szatmármben.

Ragydi: Ragydi 1135 szn. **Rajk:** Royk 1289 monostor és helynév.

Rák: Raak 1260 szn.

Rakolyán: Rakolyan 1019 fu most Rokolány pusztá Szalamegyében.

Rakoncza: Rukonze 1261 • hn Hevesben.

Rákos: Racus Bknj 46, KS I, 4 fő Pestmben; 1199 fu Sopronmben; Rakus 1259, 1264 hn

Pestmben; Rakus, Rogus 1271 hegy Slavóniában; Rakus 1286 „In generali congregatione Regni — in Rakus celebrata“ Pestben; Rogaz 1300 fu Ugocsában.

Rákosi: Rakosy 1270, Rakusi 1272, Rakossy 1279, Rakuss 1290 fu, most Raksi Somogyben.

Rákospatak: Rakuspatak 1243 hnév Gömörben; 1272 fő Sárosmben.

Rakottya: Racatia 1217 „Frutex, qui vulgo Racatia dicitur“ hrhely; Rokathia 1225; Rakatya 1276 „In dumo, qui vulgariter Rakatya dicitur“ hrhely Somogyban. L: Rekettye alatt is.

Rakottya-bukor: Rakatyahbukur 1294 „Dumus, quae Rakatyahbukur dicitur“ hrhely Gömörmben.

Rakottya-fa: Rakatyafa 1249 „Dumus de Rakatyafa nuncupatus“ hrhely Esztergomban.

Rakottya-kert: Raquati- pueret 1193 hrhely Új udvarnál Szalamben.

Rakottya-mohar: Rakatya Mochar 1297 hrhely Nitramegyében.

Rakottyas: Rakattyas 1238 határhely.

Rakottyas-tó: Rakatyas- tho 1294 tó Gömörmben.

Ráró: Rarou 1282 szn. (Fekete tollu gémfaj neve most).

Rás: Raz 1294 fu, most Rás, Gömörmben.

Rás-földe: Raasfewlde 1270 hn most Rás, fu Abaujban.

Rasodi: Rasudi 1138 szn.

Ravaszdí: Rovosti 1138 szn; Rasdi Tur. II 39 és Bud. krón. nőnév.

Ravaszdí-kő: Ruuozdica 1055 hn.

Ravasz-lyuk: Ravazlik 1261 hrhely Hevesben.

Ravazó: Ravason 1211 szn. (Talán ravatalt készítő értelmű).

Rázon: Rasum, Rasun 1217 VR 48 § szn.

Récse: Reche 1019 fu.

Rednek: Rednek 1268 fu, most Rendek Dunántúl.

Reged: Reget 1298 fu Veszprémmben.

Régény: Regan, Regam 1158, Regen 1228 hn.

Regvény: Reguen 1208 hn Mosonmben.

Rejtek-őr: Ruhtukeuri 1223 „Cujus terre meta — ascendit ad Marchiam Teutonicorum“, Rethugeur 1228, Rehtukeur 1299 hn Sopronmben, most Röjtök, azaz Rejtek. (Örhely volt).

Ré-kas: Rekas 1289 fu.

Rékasi-völgy?: Reguasuveld 1251 hn.

Rekeszd: Request 1268 tó Komárommben.

Rekettye: Requitye 1228 „Ad dumum viminum Requitye dictorum“, Requethia 1252 hrhely Turóczban; Reketya 1279 „In dumo, quae vulgariter Reketya nuncupatur“ hrhely; L: f. Rakottya.

Rekettye-bukor: Reketia bukur 1247 „Ad dumum, qui dicitur Reketia bukur“ Sárosban.

Rekettye-fa: Reketiyafa 1125, Reketiafa 1263 hrfa.

Kekettye-kerő: Reketekerew 1265 hn Nógrában.

Rekettyés: Reketias 1272 erdő Nitramben.

Remek: Remek 1138 szn.

Rend-pohár: Rendbuchar 1290 „Conditionarii nostri, qui vulgariter Rendbuchar dicuntur“, (Pohárnokok rende, Ordo Buchariorum).

Rend-vég: Rendveg 1248 hn Nógrádmben.

Renga: Renga 1247 szn.

Répás: Repas 1244, 1258 fu.

Rébcze: Rebce 1225, most Répcze fő.

Részt: Rezet 1 Hb fn (m: részet).

Réti: Rethy 1251 fu Győrmben; Rety 1266 hnév Tömösmegyében.

Retteg: Rechteg 1245 hn Erdélyben.

Rév: Reue 1248 „Super vadum fluvii Toltisholtew nuncupati, quod Reue dicitur“ Zemplénmben; Rev 1294 „Vsque vadum — quod Rev dicitur vulgariter“ Gömörben; Rêw 1299 „Super vadum fluvii Tholchotho

(Tolcsva) nuncupati, quod vulgariter Rew dicitur“ Zemplénben.

Rév-falu: Revfalu 1292 fu a' Drávánál, Eszék mellett.

Rezege: Rezege 1284 fu Szatmármben, most Reszege.

Rezes: Rezes 1211 szn.

Rezi: Rezy 1256 hn Szalamegyében.

Rigancz: Riganz 1193 viz Fejérmben.

Rigó: Rigou 1211 szn.

Rima: Rima 1200 körül fő Gömörmben, 1280 hn.

Roger-kuta: Rukerkuta 1236 hrkut Biharban.

Róka: Ruka 1211 szn.

Rokolyán: Rocolian 1137 hn Dunántúl.

Rosd: Rusd 1221 VR 366 §, Rosd 1286 nemzn.

Rozsnyó-bánya: Rosnobana, Rosnobanya 1291 hn Gömörmben.

Rozvád: Rozwad 1238 hn most Roszvágy két fu Zemplénmegyében.

Röcség: Reucheg 1237 szn.

Röksédi: Ruksedi 1138 szn.

Röges: Ruges 1211 szn. (Rügyes is lehetett).

Rugás: Rugaas 1245 szn.

Rügyeg: Rueggeg 1236 „Ad torrentem Rueggeg“ vizzuhatag Biharmben.

Ság: Sag 1221 VR 364 § fu; Sagu 1231 fu Tisza és Maros között; 1235 VR 207 § fu Nógrádban; Saag 1265, 1277, 1299 prépostság Hontban.

Ság-sídó: Saagy sidow, Saaghysidow, Saagy Sydow 1258 hn Nitramben.

Sajka: Seycia 1242 „Cum duabus navibus, quae vulgariter Galia et Seycia vocantur“, Saycia 1251, hajó néme.

Sajkás: Sajkas 1291nemzn.

Sajó: Souyou Bknj 14, 16, 18, 22, 31, 33 fej.; Soio KS II, 1, Seyo Tur. II, 9, Sajov 1236, Sojou 1246, Sayow 1248, Sayo 1249, Seyo 1253, Sayw 1256 fő Borsodban; Syeu 1281 fu és fő Erdélyben.

Sajtó-foka: Saythofoka, Saythofoca, Saytaz foka 1143 „Per quemdam rivulum Saythofoka, alio nomine Saytaz foka appellatum“ fő a' Duna körül Tolnamben.

Salamon-földe: Salamonfelde 1283, Salamonfulgye 1284 hn Liptómben.

Sámod: Samud 1257 fu Baranyamben.

Sámodi: Samudi 1138 szn.

Sánta: Santo 1216 VR 294 §, Scantha 1228 szn.

Sáp: Sapi 1075, 1124 hn a' Tiszánál; Saph 1216 VR 252 §

szn; Sap 1217, 1219 uo 8, 48 § fu; Saap 1252, 1264, 1283 fu Pestmben.

Sár: Saru Bknj 47 fő Fejér-, Tolna- és Baranyamkben; Sar 1193, 1208 hnév; Saar 1230, 1240, 1260, viz; Sara 1257 vár Baranyamben; Saar 1277 „Cum paludibus, quod vulgariter Saar vocatur“ Ferjérben; 1282 „Descendit in vnum magnum lutum, vulgariter Saar dictum“ hrhely Zólyomban; Saar 1285 vár és monostor; 1295 „Ad quemdam locum Saar vocatum“ hrhely Gömörmben.

Sárad: Sarad 1211 szn.

Sár-Berény: Sagarbren, Sagarbrien 1025 sz. István gör. oklev. Zaarberin 1108, Saarberiny 1296 hn. L: Szár-Berény.

Sárd: Saard 1169 htó; Sard 1289 fő Erdélyben.

Sári: Sari 1075, Sarj 1124 hn; Sari 1217 VR 239 § fu; 1274 hn.

Sár-falu: Sarofalu 1075hn;

Sark: Suark 1288 „A fine insulae Suark intra Danubium“ sziget Moson vidékén.

Sarkad: Sorcod 1193 hn; Surcud 1216 VR 344 fu Biharban; Sarkad 1294 hn Szalában.

Sárkány: Sargan 1024hn; Sarcán 1193 hn; Sarkan 1222 fu, most Bő-Sárkány Sopronban; 1247 fu Esztergommben; 1251

fu Győrvidéken; 1269 fu; Sarkany 1256 hegy Posonmben.

Sá r k á n y - v e c s e : Sarcyanveche, Sarcyhivanveche 1244 nemznév.

S a r k - f ü z : Sarkfiz 1252 „Et ibi est salix, que vocatur Sark fiz“ hrfa Komárom vidékén.

S á r - k ó c z : Saarkouc 1277 hn Turóczban.

S a r k o s : Sarkos 1270 fu.

S á r - k ö r t é l y : Saarkortiel 1258hrfaNitraben.(Sárga körtve).

S á r - k ö z : Sarchuez1024hn; Surchuez1075 ua; Sarkuz1271 erdő; Saarkuz 1309 hn.

S á r - k ö z - u j - v á r o s : Sarkas Vjvaros 1270 fu.

S a r l ó : Sarlo 1112 fu Nitraben; 1249 hn.

S a r l ó d : Sorlout 1214 VR 381 § szn; Sorloud 1235 uo 146 § falu.

S a r l ó d i : Sarlaudi 1138 szn.

S a r l ó s : Zalese sz. István gör. lev. Sorlous 1109: 1025, 1296 fu Baranyában.

S a r l ó s - t ó ? : Curloustho 1253 tó Csallóközben Posonmb.

S á r ó : Sarow 1245, Sarou 1259 1287 fu Barsmben.

S á r o c s k a : Saroczka 1075, 1124 „Rivulus nomine Saroczka decurrit in aquamSitouam“fó.

S á r o d : Saarod 1150 körül fu Sopronmben.

S á r ó - f a l u : Sarofalu 1075, 1124 hn.

S a r o l d : Soruld 1198 szn; 1270 hn a' Tiszánál Hevesben.

S á r o s : Sarus 1209, 1248

és számtalanszor, megye; Sárus 1217 VR 210 § fu.

S á r o s - a l j a : Sarosalya1275fu.

S á r o s d : Sarusd 1279 falu Szalamben.

S á r o s - B o r : SarusBur1262fó.

S á r o s - p a t a k : Saruspotok 1277 fő Zemplénmben.

S á r o s - t ó : Sarustou 1075, 1124, Sarostho 1369 htó a' Tiszánál Csongrádban.

S á r - S o m l y ó : Saarsumló 1249 hegy Baranyában; Saar Zumula1275monostor; Saar Sumlow 1289, 1291 várBaranyában.

S a r u : Sorou 1216 VR 265 §, 1225 uo 150 § fu Biharban.

S a r u d : Sorud 1211 szn.

S á r - v á r : Saruar Bknj 21 vár Szatmárban, Ecsed mellett, most rom; ismét ugyanannál 37 vár Baranya szélben, hol monostor is létezett.

S á r - v i z e : Sarvizi, Saar, 1272 viz Pestmben.

S a s : Sagi, Saghi, Sagy, Sas 1075, 1124, 1244 fués monostorhely, most Sas fu Hevesben a' Tiszánál.

S á s : Saas 1228 erdő.

S a s a d : Sashad 1216 VR 287 § fu Biharban; Sassad 1236 hn Buda mellett, most Sashegy, hol régente falu is létezett.

S a s - á g : Sasag, Sassag1291, Sasaagh 1298 fu Buda mellett, ua, mi Sasad; Sassag 1295 hn Erdélyben. (Ez Szászság is lehetett).

S a s a n y : Sasan, Sason 1208 fu Mosonmben.

Sas-hegy: Sossed 1197
hrhely Erdélyben.

Sásos-tó: Sasustou 1158,
az 1228-diki átirat: Zazustou
hrhely a' Tiszánál.

Sas-ut: Sasuth 1268 hn Ko-
márommben.

Sas-vár: Sasvár 1217 VR
32 §, Sásvár 1219 uo 124§ vár
Ugocsában; Saxsvar 1233 hn;
Sasvar 1248 hn; Sasvar 1288,
Saswar 1294, 1296 vár Nitra
vidékén.

Sátor-halom: Saturholmu
Bknj 15, hegy hol most Tokaj,
Zemplénmben.

Sátor-hegye: Saturhegye
1265 hegy Nógrádban.

Sátoros: Satorus 1265 hegy
Nógrádban. (Egynek látszik az
előbbivel).

Satuld-egyház: Satuld-
eghaz 1261 hn Borsodban.

Saul-földe: Saulfeulde
1289 hn Gömörben.

Sebedi: Sebedi 1138 szn.

Sebe-falva: Sebefalua 1248
fu Sárosban.

Sebely: Sebely 1075, 1124
fu Tisza vidékén Szolnok körül.

Sebény-réve: Sebeenre-
we 1300 hrhely Posonmben.

Sebes: Sebus 1205 hn Er-
délyben; 1216 VR 298 §, KS
II, 2 szn.

Sebes-ág: Sebusag 1252
fó Dunánál Győr vidékén.

Sebes-gyöldeg-vég?:
Sebes Gueldeghwegh 1211 „Ad
locum — qui vulgo dicitur Se-
bes Gueldeghwegh“ hn Tiszakö-

rül Csanádban. (Vagy talán Köl-
dök-vég).

Sebes-patak: Sebespatak
1272 „Transit vnum riuum
Sebespatak vocatum“ fő Bereg
vidékén.

Sebes-réte: ScebysRethe,
Scebin Rithe 1214 „Ad rigum,
que vocatur Scebys Rethe“ hr-
hely Biharmben.

Sebüdi: Sebudi 1138 szn.

Segéd: Seged 1 Hb fn.

Segesd v. Segösd: Segusd
1241 Roger. Miser. Car. c. 28,
32, Segusd 1269, Segust 1275
fu Somogyban.

Seges-vár: Segeswar, Se-
guswar 1300 hn.

Selly: Seel 1290 fu Nó-
grádban.

Sellye: Sala 1252 fu.

Selyme-köz: Selmekuz
1214 hrhely Biharban.

Selype: Selve 1138 szn.

Semlyékes: Semlekus 1268
htó, most tó és ér Komáromban.

Seperies?: Saperies 1075,
1124, 1369-diki átirat: Heper-
nyes, htó a' Tiszánál Csongrád-
megyében.

Serke: Sirque 1246 falu
Gömörmben.

Serkentő: Serkenteu 1229
VR 360 § szn.

Sigra: Sygra 1245 hn (Szik-
ra is lehetett).

Sikár: Sikar 1211 szn. (Szi-
kár is lehetett); Sykar 1281 hn.

Siklós: Suclous, Suklos
1191, Suolos 1267 fu Baranya-
megyében.

Sikos: Sicus 1208 szn.

Síkos - foka: Sycusfoku 1214 hrhely Biharmben.

Sik-réte: Sikrethe 1145 „Prati Sikrethe vocati“ hrhely Baranyában.

Sima-halom: Simahalom 1248 hrhegy Zemplénben.

Simodi: Schimudi 1001 fu; **Simudi** 1138 szn.

Sin - sziget?: Sinnzigeth 1145 „Insulam (Danubii) Sinnzigeth circumeundo“ Dunaisziget.

Sipos: Sipos 1138 szn.

Siredi: Siredi 1138 szn.

Sir - egyház?: Scirighaz 1251 hn.

Sir-kert?: Seyrker 1193 hrhely.

Sisó: Sison 1172 hn Györmegyében.

Sitke: Sytkee 1273 fu Vasban.

Sitva-tő: Sitouatu 1075, **Situatuv,** **Situatu** 1124 hn, **Vö:** Zsitvatő.

Só: Sou 1272, **So** 1273 „Banus de So et de Vazara“ bántás vagy megye Sala főnél Horvátországban, mely rész most Bosniában létezik.

Sodos: Sudus 1138 szn.

Sodró: Zudurou, Cheydreh 1235 VR 177, 182 § fu.

Sok-ága: Sukaga 1252 tó a' Dunánál Győr és Poson szélben.

Sokord: Sokord 1075, 1124 htó a' Tiszánál.

Sok-orru: Sucuroi 1216 VR 343 § fu; **Socoru** 1221, 1224 hn; **Sokorow** 1251 szőlőhegy

Somogyban; **Sokorou** 1252 „Vini tores nostros de Sokorou juxta Iaurinum“, **Sukuro** 1266 szőlőhegy Györmben. (Mind sok ormu hegységet jelent).

Sok-orrod: Succurod 1266, **Sukorod** 1268, 1270 hn Szalavagy Vasmegeye vidékén.

Só-kut: Soukut 1299 falu Posonmben.

Solo z s m a: Zolusmao 1234 „Victualia Bani, quae Zolusmoa vocantur“, 1269 „Cum mardurinis et descensu Bani, vulgari ter Zolusma vocata“, 1275 „Collectam marturinarum et victualium, que Zolusma nuncupantur“, 1276 „Collectam victualium, quae vulgariter Zulusma dicitur et marturinarum“, Bánhivatali járandóság.

Solt: Zulta Bkuj 50, 53, 55 stb szn.

Soly már: Salmar 1255, **Solomár** 1266, fu, most **Solmár** Pestmben, egykor a' sólyommal vadászók helye.

Soly mos: Solmios 1055 szn; **Sulmos** 1075, 1124 htó a' Tiszánál; **Solumus** 1216, 1217, 1219 VR 72, 113, 255, 335 §§ falu, most pusztá Biharban; 1252 fu Turóczban; **Solmus** 1256 fu Posonban; **Solmich** 1268 tó Nitrában; **Solomos** 1272 „Ad magnam petram Solomos dictam“ hrhely Trencsénmben; **Solumus** 1272 fu Nitrában.

Soly mos - pataka: Solumus pataka 1265 fő Nógrád- és Heves szélben.

Sólyom: Souloma 1083 erdő; Zoulum 1253 most Zolyom megye.

Sólyom-alja?: Solombaia 1224 „Ad viam praecipitem, quae Solombaia dicitur“ töltés a Tiszánál.

Sólyom - kö: Solyomkeo 1243 hrhegy Gömörben; Zolumku 1253 hrhegy; Solomkeu 1272 „Circuit lapidem Solomkeu vocatum“ hrhegy Sárosban; Solyomkew 1295 erdős hegy Sárosmban.

Som: Sum 1193 viz; 1216 VR 297§ fu; 1269 fu Somogyban.

Som-Berény: Sumberven 1193, Sumberen 1229 fu Somogymben.

Somcsöd: Sumchud, Cumchud 1291 hn Fejérben, most Dömsöd Pestben. L: Dömsöd.

Somdi: Sumdi 1138 szn.

Som-fa: Somfa 1235 hrfa Baranyában.

Som-kerek: Sumkerek 1236 hn Biharban; 1256 hn Posonban.

Som-kut: Somkuth 1243 fu Gömörben; Sumkut 1276 „De puteo Sumkut vocato“ hrkut Somogyban; Sunkut 1279 hr uo.

Somlyó: Sumlu 1015 hn, Sumoló az 1228-i átírat: Sumlyo, falu.

Somlyós: Sumlos 1291 Dunai sziget Dömsödnél Fejérben, mely most Pestmegye része.

Somlyós-patak: Sumlos-potok 1212 viz.

Somod: Scumud 1216 VR

242 § szn (Szömöd vagy Szemed is lehet).

Somogy: Schumig 1055, Sumeg 1163 vár és megye, számtalanszor.

Somold: Sumuld 1233 fu Moson körül.

Somolycsényes: Sumulchenus 1257 viz Baranyában.

Somos: Sumus 1280 falu Abaujban; Somos, Sumus 1283, 1284 fu Sárosban.

Somos-ága: Somossaga 1214 hrhely.

Somos-falva: Cumus folua 1191 fu Baranyában.

Somos-patak: Sumuspatok 1243 fő Gömörben.

Som-patak-fő: Sumpotoch Feu 1202 hrhely Ausztria szélben.

Som-rét: Sumreth, Sumret 1284 hn.

Só-patak: Sow pothok 1285, Soupotok 1291 fu Sárosmban.

Sornya-hegy: Sornyaheg 1265, 1275-diki átírat: Horna-hegy hrhely Nógrádban.

Sós: Sós 1235 VR 147 § fu.

Sós-kut: Souskut 1270 hn; Sooskuth 1275 hrvölgy Esztergommban.

Sós-tó: Zoustou 1208 hrhely.

Sós-völgy?: Susolgy 1075 határhely.

Sót: Soth 1225 „In partibus Soth“ hn vagyis vidék.

Só-vár: Soowar 1285, Souuar 1291 fu Sárosban.

Söprő: Sipreu 1138 szn.

Söprődös?: Suprutus 1219

VR 1 § „Villa Shama, in provincia Suprutus“ vidék, úgy látszik Szabolcsban.

Sötét: Sotith 1211 szn.

Sövény: Seun 1082 hn; Scewem KS I, 3 „Postquam vero in praelio Cesummaur Romani corruissent, et fuissent dispersi vsque quaque, Rex Ethela est conuersus in castra gentis suae, et ibi in descensu vltra Tizam paucis diebus habitavit, tandem in Scewem curiam solempnem celebrate procurawit“; más kézirat (ed. Podhradzsky) Sceven, Posonyikrón: Czevem; Budai és Dubiczai krón: Zeuuen, hn, hol Atila nemzetgyűlést tartott, most Sövényháza puszta Algyő és Pusztaszer között a' Tiszánál Csongrádban, mely a' Szeged mellett 1348-ban tartatott nádori gyűlésben kelt levél szerint még Süen ház nevű falunak mondatik.

Subádi: Subadi, Subudi 1138 személynév.

Sulykos: Zulkus 1227 fő.

Sulyok: Suluk 1216 VR 282 § szn.

Suta: Sutha 1216 VR 340 § személynév.

Surány: Suran, Soran 1138 Surany 1220 fu Nitramben.

Suránydi: Surandi 1138 szn.

Süd: Schut 1217 VR 228 § fu Posonmben.

Süd-sara: Suthsara 1274 viz Györmben.

Süket: Sukete 1198 nőnév; Suket 1211 szn, Syketh 1288,

1289 „Symon filius Symonis dicti Syketh“ mn.

Süllő: Sileo 1138, Suleu 1211 szn; Scilu 1124, Silo 1369 htó a' Tiszánál Csongrádban.

Süly: Sull 1259 hn Pestben.

Sümeg-falu: Simegfolv 1082 hn.

Sümeg-fan?: Simegfaan 1082 (Fan, erdőt jelenthet).

Sürü-bik-hida?: Scurubuchhyda 1228 „luxta pontem Scurubuchhyda vocatum“ hid a' Dráva mellett Eszék körül. L: Szorbokhida.

Sütő: Schutou 1273 falu Vasmben.

Süveg-fan?: Suwegfaam 1082 „Ad locum, quem vulgus Suwegfaam“. (Vö: Sümegfan).

Szab: Sab 1217 VR 42 § szn.

Szabadi: Zabady 1249 hn Győr vidékén.

Szabaditsa: Zoboducha 1 Hb cs.

Szabó: Zabau 1295 szn; Zubuh 1296 fu Posonmben.

Szabód: Sabud 1235 VR 198 § szn.

Szabolcs: Zobolsu Bknj 6, 20, 22 stb. Zabolc KS II, 1, Zabolch Tur. II, 4, (a' kézirat Zoboleh és Zoboley hibás, c helyett) szn, és vár, melytől a' megye; Zobolsu 1216 VR 242 § fu.

Szabó-Pál-földe: Zabopalfelde 1266, 1278 hn.

Szacska: Zachka 1135 szn.

Szacsód: Zochud 1228, 1252 szn.

Szád: Saad 1258, 1296 nemzn; Zoad 1265 apátság, és monostorhely.

Szada: Zada 1235 VR 199 § szn; Zoda 1282 fu; Zatha 1287 fu, Zata 1289, Scatha 1290 vár Bács vidékén.

Szadár: Zadar 1138 szn.

Szador: Zodur 1251 hn; Zadur 1277 szn.

Szád-vár: Saduar 1279 „Philippo, genero ipisius Zalauk, Sagittario de Saduar“ vár Nógrád vidékén.

Szadoska-feje: Zaduska-feye 1248 hrvölgy Borsodban.

Szajár: Zajar 1015 fu.

Szajko: Saicu 1216 VR 309 § fu Krasznában.

Szák: Zak 1135 szn.

Szaka: Zaka 1195 fu Moson vidékén.

Szakács: Zakas 1211 szn; Zakacz 1263 hn, páliak' monostorával.

Szakácsi: Zakachy 1300 hn Erdélyben.

Szakadat: Zakadat 1055 hn; Chakadat 1269 hn Erdélyben; Sakadoch 1284, „luxta quoddam nemus aquosum Sakadoch vocatum“ hn Sopronban; Zakadath 1291 fu Tolnában; 1292 hrhely Csepel szigeten; 1305 fu Tolnában.

Szakáll: Sokol 1138 szn; Zakal 1228 hegy Erdélyben; Zokol 1263 monostor.

Szakállas: Szakallus 1158 az 1228-diki átirat: Szakalos fu, most pusztá Fegyvernek mellett

Hevesben; Zakalus 1169; 1252, Zakalos 1265, 1285 fu Komárom vidékén; Zakalus 1291 „Ioannis dicti Zakalus“ szn.

Szakasztja: Zocoztia 1 Hb cs.

Szakata: Sakata 1228 hn.

Szakócs: Zakuch 1294 szn.

Szakod: Zocud 1217 szn.

Szakolcza: Zakolcha 1217 hn, most város Nitrában; 1256hn.

Szakol-hegye: Zakolhege 1248 hrhegy Zemplénben.

Szala-ásványa: Zalaasvanya, Zalaasvanya 1145 „Fosato dicto Zalaasvanya, alio nomine Zalakere“ hn Duna mellett Baranya táján.

Szalád: Szalád 1217 VR 90 § szn.

Szala-kere: Zalakere 1145 L: előbb.

Szaláncz: Zalanch 1269 szn; 1300, 1303 vár Abaujban.

Szaland: Zaland 1294 ut Szalamhen.

Szalan-kemény: Zolunkemen 1280 hn.

Szalárd: Zalard 1135 szn.

Szálás: Zalas 1211, Zallas 1229 szn; Zolos 1216 VR 276 § falu.

Szala-vár: Szalavar 1019 helynév.

Szál-doba: Zalduba 1217 VR 48 § szn.

Szál-dobág: Scaldubag 1216 VR 340 §, Zaldubag 1236 fu Biharban. Világositja értelmét 1463 e' székely hadi szabály:

„X. Siculi, juxta suum modum antiquum, ad exercitum Generalem nuttere obligantur duas Gentis suae Partes, tertia ad omnes eventus domi relictæ. Eorum vero convocatio ad insurgendum fiat, vel gladio sanguine tincto, vel literis Comitum eorumdem Siculorum vel Domini Vajvodæ, si insimul Comes fuerit. Dum tamen necessitas tumultum excitare cogit, Capitanei Sedium cunctarum tympanis et Zaldobonibus, atque accensis struibûs lignorum in sciundis locis Tuzhalom vocatis conclamationem faciant; et qui ad hæc non concurrat, caput amittat“. (A' szádobok póznákról függő deszkák verésével állítottak elő, mint mainap huszárainknál is divatos).

Szalka: Salka 1211; Zalka 1274 fu Hontban.

Szalkád: Zolkad 1255 hn Zemlénmben.

Szállás - adó: Salasadov 1245 „Terram filiorum Iobagionum Castri Pozonien. qui vulgo Salasadov nuncupantur, nomine Neku (Nyék)“. (Fejér Cod. Dipl. IV, v. I. p. 381 hílisan adja Galaseadov írással, a' posonyvárosi levéltárban lévő eredeti ellenére); Zalasodov 1251 „Jobagiones castri Posoniensis — et cum eisdem filii iobagionem qui vulgo Zalasodov dicuntur“, a' főispánnak szálást adni tartozó vár jobbágyak Olgyán, Posonmben. (Ez utóbbi oklevél a' posonyi kaptalantól kiadva

eredetiben a' Nemzeti Múzeum gyűjteményében találtatik). Hasonlóul szállásadó várjobbágyak voltak az inarcsiak. L: Inarcs.

Szalma - hegy?: Zarmuhig 1055 hn.

Szalma - pataka: Zalmapataka 1243 fő Gömörben.

Szálók: Zoloucu Bknj 19, 48, 49 Zoloc 1235 VR 155 §, Zoloch 1252 szn; Zalok, Zalouk, Zolok, Zolouc, Zolouk 1214, 1270, 1279, 1284 nemzn; Zoloch 1222, Zaloch, Zalug, Zaloug 1261, Zoluch 1270 hn a' Tiszánál, Hevesben.

Szálóka: Zaluka 1214 hn Zemlénben; Zalka 1289 hnév Szabolcsmben.

Szálókos - töve: Zalokos - tueh 1211 hn a' Dunánál Baranya vidékén.

Szalonka: Zolonka, 1272 helynév.

Szalonta: Zolounta 1202, Zolonta 1243 hn Posonban; Zoluntha 1272 fu.

Szamár: Zamar 1138, Zamar 1163 szn; 1265 fu; Zamar 1292 hn Esztergommben; Zamar 1298 hn Szalában (E' nevek nem az állatra vonatkozó észmét, hanem a' kémlő, szemlélő, száguldó előharczó és örködő hadi műtételt fejezik ki, melynek gyakorlói középkorban Scamarok, Exploratorok, Haramok, Latrunculusok stb neve alatt jönnek elő).

Szamar d: Scamard 1082,

Zamard 1171, 1229, 1295 fu Somogyban most Szamárdi; **Zomard** 1231 hn; **Zamard** 1237 szőlőhegy; 1292 fu Esztergom-megyében.

Szamárdi: **Zamardy**, **Zamard** 1211 htó Balatonnál.

Számár-vár: **Zamarvar** 1292 „Inter publicam viam de terra Szamard predicta, por quam itur versus Zamarvar“ — „Subtus locum diruti castrum Zamarvar vocati“ vár Esztergomban. Ez is kémlő vár (Castrum Exploratorium) lehetett, 's tulajdonkép a' szem-ártól jő neve. **Vö**: **Szemár-kő**, **Szemár-ut**.

Szamor: **Zamor** 1158, **Zamur** 1228 hrhely Tiszántúl.

Szamos: **Zomus** Bknj 19, 20, 21, 27, 28, **Somys** 1296, **Zomus** 1273, 1285 fő; 1298 személynév.

Szamos-hid: **Zomusygh** 1285 hn Szatmármben.

Szanacs: **Sanacs** 1138 fu.

Szanád: **Zanad** 1237 hnév Dunántúl.

Szánas: **Sanas** 1138 fu, uami **Szanacs**; **Zanus** 1228 hrhegy Erdélyben.

Szanda: **Zunde** 1075 hnév most pusztá Szolnokon túl Hevesmben.

Szánk: **Sanc** 1208 szn.

Szanka: **Sanka** 1138 szn.

Szántó: **Sanaton**, **Santan**, **Samton**, sz. István gör. oklev. **Zamto** Kálmán kir. 1109 lev. fu, most Szantova a' Dunánál Bácsban; **Szanthu** 1015, **Santo**

1075hn; **Scauton**, **Zampho** 1211 fu; **Zumtuo** 1216 VR 253 §, **Zampto** 1217 uo 98 §, **Zamton** 1219 uo 114 § fu Biharban; **Zanthow** 1296 hn.

Szántód: **Sontod** 1297 hn.

Szaplony: **Zoplon** 1208 fő Mosonmben.

Szaporcza: **Zapercha** 1191 fu Baranyában.

Szár: **Sar** 1137 hn; **Zor** 1216 VR 315 § fu Szabolcsban; **Zaar** 1217 uo 101 § fu; **Saar** 1261, 1264 monostor Hevesben; **Zar** KS II, 2 „Zar Ladislaus“, **Zaar** Tur. II, 4. szn.

Szárad: **Saurad** 1138, **Zorod** 1208, **Sarad** 1211 szn.

Száránd: **Zaram** 1236 fu Biharban. L: **Zarand**.

Szár-aszó: **Zarroozow** 1082 hn.

Száraz-aszó: **Zarozozou** 1229, 1255, fu, most Szárszó Somogyban; **Zarazazon** 1265 hn Heves-Nógrád szélben.

Száraz-fővénny: **Zarazfuen**, **Zarazfuen** 1248 „Iuxta stagnum, quod Zaraz fuen dicitur“ tó Posonmben.

Száraz-móhar: **Zarazmachar** 1262 „Tendit ad sylvam Zarazmachar vocatam“ erdő Ugocsamben.

Száraz-Prezek?: **Zaruz** **Prezek** 1287 hn és fő.

Száraz-tő: **Zarazteu**, **Zarastho** 1297 fu Somogyban.

Száraz-völgy: **Zarazvelgh** 1235 „Ad vallem Zarazvelg vocatam“ hrvölgy Bara-

nyában; Zarazvelg 1264 hrvölgy Jászónál Abaujban.

Szár-Berény: Sagarbren, Sagarbrien, sz. Istv. gör. lev. fu a'Balaton mellett. Vö: Sár-Berény.

Szárd: Zuard Bknj 8, Zoard KS I, 4, Zuard ua II, 1 szn; Szaard 1240 hn.

Szár-hegy: Zaarhegh 1055 hegy Veszprémben; Zaharhegi 1211; ua Zarheg 1295 „Cuiusdam montis Zarheg vocati“ hn Gömörmben.

Szár-homok: Zaarhumuk 1269 hegy.

Szárnyas: Zarnyas 1278 „Georgius filius Comitiss Jule, Zarnyas dicti, de Comitatu Zala“ személynév.

Száró: Sorou 1216 VR 265 § falu.

Szár-ung?: Zaharung 1214 hegy.

Szarvad: Zaward, Zaruad, Zarwad 1279 fu K-Szolnokban.

Szarvas: Zorwas 1280 fu Valkóban.

Szarvas-halom: Zorwosholm 1284 hn.

Szász: Zaz 1274, 1287 fu Posonmben. Csallóközben (Vajjon a' száztól vagy száztól ered-e?).

Szász-fenes: Zasfenes, Zazfenes 1297 fu Kolosmben.

Szászka: Shazka 1219 VR 10 § falu.

Szász-telek: Sazteluk 1266 falu.

Szász-város: Zas Varos 1239 hn Csallóközben Posonmben, most Szász.

Szatmár: Sathmar 1239, Szathmar 1268 „Szathmar de genere Bala“ szn.

Szatmár-németi: Zathmar Nemethi 1230 hn most vs.

Szatymaz: Zotmaz 1235 VR 159, 164 § szn.

Szauna-teleke: Zaunateluke 1288 hn Kolosmben Erdélyben.

Száva-berke: Zoaberke 1259, Zawabereke, Zowa Bereke 1280 erdő Posegamben.

Száz-halom: Zazholm KS I, 2, Zazalom Tur I, 11, Zazholm kézirat, halmos hely Érd mellett Bata határában Fejérmben.

Száz-hegy: Soazhyg 1193 hrhely.

Száz-nagy: Zaznog 1300 hn Erdély vidékén.

Szebegény: Zebegen 1280 apátság.

Szeben: Zeben 1199 prépostság.

Szeben-réte: Scebin Rethé 1214 hn Zemplénben.

Szécsény: Szecheny 1243 hn.

Szécsényd: Zechend 1283 fu Vasmben.

Szeccső: Zecheu 1271 hn.

Szeccsöd: Zechod 1205, Zecheud 1236, 1283 fu Vasban.

Szederkény: Zederkyn, Zederkin 1272 fu Baranyában.

Szedő?: Zydeu 1222 szn.

Szeg: Seg 1055 hn; Seeg, Segh 1208 hegy Mosonmben; Zeegh, Szegh hn Nitrában; Zegy 1261 hn a' Tiszánál; Zug 1267

hn; Segh 1272, Zyg, Zig 1274 fu Nitramben.

Szege: Scege 1138 szn.

Szeged: Scequed, Scetqved, Szegved 1193 fu Dunántúl; Seghed 1199 hol esperestség, Scegved 1222, Zeged 1247, Seuged 1272, Zegued 1284 hn most város Csongrádban; Zegued 1279, Scygid 1289 fu Baranyában.

Szegedi: Sugudi 1138 szn.

Szegedi-tanyája-fele?: Zegedstenayafere 1256 „In ipsa magna via Zegedstenaya fere“ hrhely Balatonkörül Szalában.

Szegény: Scegen 2Hb mn; Zegen 1055, Segen 1082, Segun 1138, Scegen, Zegen 1211 Scequen 1227, Scegen 1237 szn; 1277 nőnév.

Szegényd: Sycund 1217 VR 42 § szn (Ez Szécsenyd is lehetett).

Szegés-tó: Segisto 1055 tó (Székes tó is lehetett).

Szeg-fő: Segfeu 1208 fu Mosonmben.

Szeg-halom: Zeguholmu Bknj 28, Zigholm 1216 VR 247 §, Sceguholm 1217 uo 101 § fu Békésmben.

Szegi: Scegi 1216 VR 242 § szn; Zeghi 1255 hn Zemplénben.

Szegő: Seghve 1211, Zekue 1216 VR 245 §, Scegu uo 319 §, Scegeu 1247 uo 82 §, Scegey 1242 szn; Segu 1216 VR 315 § fu; Scegu 1229 falu Somogyben.

Szeg-szárd: Soksard 1212 Suchsard 1237, Saxard 1264

hn és apátság Tolnában. Lásd: Szögyszárd.

Szeg-teleke?: Zeghteghlegu 1211, Zegchelegu 1399 és Zeghteglegu 1417 oklev. hnév Tolnamben.

Szeg-uta: Zegutha 1158 hrhely.

Szegvénny: Sceguen 1193 hrhegy; Szoguen 1217 VR 78 § falu.

Szegvénny-aszó: Zeguen ozo 1236 hn Biharban.

Szégyen?: Scegyun, Segym 1217 VR 232 § szn.

Szek: Zec 1075 hn, Zek 1236 fu Vasm. vidékén; Zech 1h49 hn Esztergomban; Zek 1291 hn Erdélyben.

Szék-aszó: Scekozo, Zekozou 1237 hn.

Szék-cső: Zekuseu Bknj 47 vár; Sechcsou 1231 hn, Suchew 1247, Zekzou 1h80, Zekchu 1296 vár és fu a' Dunánál Baranyában.

Székely: Scecul 1216 fu; Zecul 1219 VR 17 § „Agazones Regis de villa Zecul“ fu talán most székely - telke Biharban; Zekul 1285 hn Tolnában; Zacul KS I, 4 és II, 4. Zekel Tur. I, 24 „Siculos, ipsorum autem vocabulo Zekel se denominasse perhibentur,“ kézirat: Zekul; nép-ségnév.

Székely-száz: Sceculzaz 1217 VR 208 § „Bichorienses de centurionatu Sceculzaz“ századosi kerület vagy járás Bihar-megyében.

Szekercze: Scegekerche, Szekerche 1285 hn „Sár“ nevű megyében, mely a' Sároستól különböző.

Szekeres: Zekeres 1158, Szekeres 1226-diki átirat, hn; Zekeres 1255 „Prima meta terre monasterii nostri de Iazou — est antiqua ville curriflorum nostrorum Zekeres vocata“ fu Abaujban; 1264; 1308 fu Szatmárban. (A' szekeresesről vett helyneveknél megjegyzendő a' szokerek minősége. I. Lajos kir. a' szebeniek részére 1378-ban kelt levelében áll: „De vno curru vulgariter Rudas Zeker vocato, quatuor grossos Bohemicales, de curru paruo Ayanthos Zeker vulgariter vocato duos grossos, similiter Bohemicales perseluant“ (Ayanthos, úgy vélem alantas vágy is alacsony szekér).

Szekér - völgy: Zekervolg 1264 határvölgy Jászónál Abaujban.

Székes: Zekus 1217 VR 41 § szn; Zekes 1290, 1291 fu, most Örmény-székes Erdélyben.

Szekerény-patak: Sykripotok 1222 viz Sopronmben.

Szék-tó: Zottu 1075 htó.

Szék-udvar: Czikador 1196 Sicodor 1199, Secudvor 1212 Ciccador 1264 apátság; Zekudor 1299 fu Békésben.

Szeldő: Selden 1229 VR 358 § fu.

Szele: Sele 1138 szn; Scele 1217 VR 63 § fu.

Szelemen: Zelemen 1211 személynév.

Szelencz: Scelench 1284 vár.

Szelény: Zelen 1300 falu Hontmben.

Szeles: Seles 1082 szn; Zeles 1181 hn Baranyában.

Széles: Seleus 1138 szn; Selyes, Zelye 1251 erdő Somogymben.

Széles - bik: Scelesbyk 1222, Zelusbic 1229 hrhely.

Széles-fok: Scelusfok 1270 hrhely Valkóban.

Szeles-pataka: Zelespataka 1243 fő Gömörmben.

Széles-szigete: Sceles-szigethe 1298 hnév Kanisafónál Szalamben.

Széles-tó: Zelestou 1248 „Vsque stagnum Zelestou“ tó Csallóközben.

Szélke: Scelce 1268 tó Nitra vidékén; Zelke 1295 szn.

Szél-Meskó: Szel Mesco 1244 hn Valkómben. (Határszélre vonatkozik).

Szelő: Zelew, Szelo 1248 Zeleu 1300 hn Nógrádban, most Mátra-Szelle; Scelu 1284 szn.

Szelöncz: Zelynych 1279 hn Posonmben.

Szem: Schem 1199 szn.

Szemárkő: Cemarko 1212 hegy Buda körül. (Őr-hegy lehetett).

Szemár-ut: Symarut 1217 „Vadit per viam exploratorum de Boemia, quae vulgo Symarut dicitur“, Simaruth 1256 „Per viam exploratorum de Boemia,

que vulgo dicitur Simaruth“ ut Nitrában. (Szemár tehát szemlélő, Explorator). Vö Szamár).

Szemcz: Scymcy 1244 fu.

Szemd: Scemd 1229 szn.

Szemdi: Zemdy 1211 szn.

Szeme: Zeme 1256 szőlő Szalamben.

Szemed: Scemed 1217 VR 85 § szn.

Szeme-földe: Zemefelde 1263 hn Komárommben.

Szemel: Semel 1283hnJenő körül, margitszigeti, apáczáké. (Ez is szemlélő vagy őrhely).

Szemelő?: Sehmula 1235 VR 206 § fu.

Személy: Scemel 1216 VR 328 § szn.

Szemer: Scemer 1219 VR 133 § „Scemer filius Scemera“, Zemer uo 12 §, 1235 uo 207 § személynév.

Szemeracs: Zemerch 1270 „Ad vnum truncum, qui Zemerch vocatur“, Szemercz 1284 „Vadit ad arborem Szemercz cruce signatum“ Liptóbari; Zemerce 1294 „Arbor Zemerce vocata“ hrfa.

Szemercese-fa: Zemerche fa 1264; Zemerceghfa 1283 hrfa Zólyomban.

Szemőrcsök: Simurcuc, Samurcuc 1198, Chemerechuk, Semerchuk 1238 szn.

Szemere: Zemera Bkuj 6, 33, Scemera 1219 VR 133 § szn; Scemere 1243, 1261 hn Borsod vidékén; Zemera 1270, Zemere 1298 fu Sopronban; Scemere 1299 fu Szalában.

Szemes: Scemes 1138, Scemus 1216 VR 280 §, szn; Semec 1217 uo 239 § hn; Scemes 1229, Zemes, Semus 1251, Samas 1275 fu Somogyban; Chemes 1284 fu Borsod vidékén.

Szem-hegyi: Scemhegi 1217 VR 67 § szn.

Szemlénny-vár: Zemlenvar 1261 vár, most Zemlén, melyről a' megye.

Szemony: Zemogny 1009 helynév.

Szemő: Scemeu 1237 szn.

Szemőke: Zemeke 1278 szn.

Szemőt: Semuth 1220 „Vestis, quae est ex Semuth, cui pellis armellina“ ruha - kelme. (Talán a' német sanmetből).

Szemrősz: Semruz 1247 személynév.

Szemtekkal: Zumtuchel, 1 Hb fn (mond: Sömtökkal).

Szem-tő: Sumptey, Sumtey 1221 VR 363 §, Semthey 1252 vár, 1275 megyés vár, most Szempcz vagy Szencz (Wartberg) Pósonmben (örök, szemlélők vára).

Széna: Suena 1158, Swena 1228 fu, most Szénás puszta Baranyában; Scena 1229 szn.

Szénád: Scenad 1231 hn, most Szanád a' Tiszánál Torontálmegyében.

Szenarag?: Zenarag 1135 hn. (Aligha nem a' Smaragdus ker. névből alakult, mely Sumurac-nak is iratott).

Szénásd: Zenast 1235 VR 183 § szn.

Szend, Szent: Zend, Zent 1278 hn.

Szén - égető - szármó: Scenegeteu Zormou 1222 hrhely, melyet Szénégető, — vagy Szénégetős ormának értelmezhetni legbiztosban.

Szenei: Sceney 1229 fu, most talán Szenna Somogyban.

Szenező: Scenezeu 1216 VR 321 § szn.

Szenyves: Scenues 1214 VR 378 § fu, most pusztá Szabolcs - és Szatmármben.

Szenő-halma: Seneuhalma 1299 hrhely Zemplénben.

Szent: Szen, Szent 1Hb fn.

Szenta: Scenta 1217 VR 97 § fu.

Szent-Adrian-martyr: Zent Adrian martyr 1024 hn.

Szent-Benedek: Zentbenedek, Zenthbenedek 1297 falu Kolosmben Erdélyben.

Szentei: Scentii 2 Hb fn. (mond: szenti).

Szenteket: Szentucut 1 Hb fn (mond: szentököt).

Szent-Mágócs: Sente macus 1221 VR 369, Szent Magueth 1291, Scentemaguck 1300 nemzn.

Szentes: Sentus, Sentuz, Centhus, Zentus 1211, Sentes 1217 VR 38 §, Santus 1219 uo 21 §, Zentus 1265, Scentus 1273 szn.

Szent-György: Scengurg, Zenthgurg 1283 fu Somogyban.

Szenti: Szenthy 1055 szn.

Szent-István: Scent Ist-

van 1222 „Vrigan, aliter Szent Istvan“ fu Győrmben.

Szent-Iván: Szentivan 1221 hn.

Szent-Iván-Berende: Szentivan Berende 1265, az 1275-iki átírat: Sz. Iván Berche hn Hevesben.

Szent-Iván-szerke: Zeth yuan Zerky 1284 fu Pest vidékén, most már nincs.

Szent-Kereszt: Zeth Kerezth 1267 hn.

Szent-Lázár-szegényei: Zentlazar Zygin Posonyi krón. Lásd: Gyász és Magyarkák.

Szent-lélek: Zenth lelek 1261, Zenth Leluk 1271 vár a' Székelyföldön Erdélyben.

Szent-Mária: Zenthmaria 1287 fu, most Somorja Csallóközben Posonmben.

Szent-Mária-szigete: Zenthmariazigethe 1234 Dunai sziget.

Szent-Márton: Senmartin 1217 VR 32 § fu Ugocsában.

Szent-Mihály: Szent Mihál 1222 fu Győrben; 1248 fu Sárosban; Schentmyhal 1292 fu Szabolcsmben.

Szent-Mihály-telke: Zentmihaltelke 1283 hn Erdélyb.

Szent-Miklós: Sen Niclous 1217 VR 228 § fu; Scenmiclos 1239 fu Szalában; Scentmyclous 1288 fu Erdélyben.

Szentőke: Scentuka 1217 VR 94 § szn.

Szép: Scepta 1217 VR 209 § „Scepta et Vederey lotrices ecclesiae“, 1229 no 349 § nőnév.

Szepenye: Zepene; Sepene 1279 hn Szalában, mely Veszprémvárhoz tartozott; Zepenew 1279 hn Ungban.

Szepes: Seepus 1096 vidék, most Szepsiszék, Székelyföldön; Scypis 1198 „Terra Scypisiensis és Zypsio“ Szepesmegye.

Szép-fa: Scypfa 1272 erdő Sárosmben.

Szép-falu: Sceptalu 1237 falu.

Szép-hegy: Ziphhigh 1262 „Versus montem Ziphhigh vocatum“ hrhegy Ugocsában.

Szép-lak: Ciplok 1143 hn; Zeploc 1217 VR 60, 65 § apátság Biharban; Sceplak 1228 fu Erdélyben; Seeplik 1265 fu Sopronban; Sceplik 1280 monostor; Zeplak 1293 fu Posonmegyében.

Szép-telek: Zopteluk 1300 és 1303 hrhely.

Szép-tölgy: Siptul 1216 VR 331 § fu.

Szer: Scer Bknj 40, „Et locum illum, ubi haec omnia fuerunt ordinata, Hungari secundum suum idioma nominarunt Scerii, eo, quod ibi ordinatum fuit totum negotium regni“. Zeer 1233, 1274 „Excepta parte monasterii sui de Zeer, in qua locus esset suae curiae“ (Comitis Nana, filii Pousae de genere Kalan), mo-

nostor, most Pusztá Szer Csongrádm-ben.

Szerda: L: Szereda.

Szerda-hely: Zerdahel 1254 hn Nógrádban; 1263 hn Nitrában; Zerudahel 1279 hnév Vas megye vidékén; Zerdahely 1283 fu Posonmben.

Szerecsény: Scerecun 1165 az 1349-dik átírat: Zerechun, Serechen 1222, Sceresun 1235 VR 176 §, Serechin 1269 személynév.

Szered: Zered 1208 hrhely a' Dunánál.

Szereda: Scereda 1199, Scyruda, Scereda 1238 szn.

Szerelmes: Serelmes 1137 nőnév; Zerelmes Bknj 17 „Et nominaverunt locum illum amabilem quod interpretatur in lingua eorum Zerelmes, eo, quod multum dilexerint illum locum“, Scerelmes 2 Hb mn.

Szerem: Zerem 1171 szn. (Talán Szerény, a' Modestus keresztnév magyarítása).

Szerencs: Szerench 1247, Szeremch 1271 monostor és hn Zemplénmben.

Szerencse: Zeremsu, Zerenche Bknj 17, 22, 31 hnév, most Szerencs Zemplénben; Scerente 1082 fu; Zerenthe 1275 hn Szalában; Shyrinchy 1217 VR 69 § „Et fratrem eius Shyrinchym“, Serenche 1291 szn.

Szerend: Zerend 1169 körül htó.

Szerente: Zerenthe 1275 hn Szalamben.

Szerény: Scyrin 1217
VR 99 § szn. Vö: Szerem.

Szerep: Zerep Bknj 28 fu
Biharmben.

Szerepený: Scerepin 1217
VR 60 § fu. (Ez a' Seraphinus
névből is alakulhatott).

Szeret: Sceret 1229 VR
360 § szn.

Szerető: Scereteu, Scere-
theu 1198, 1199 „Dedit vnum
aratorem nomine Celey cum vxo-
re, scilicet Scereteu“ nőnév.

Szeretva: Zyrwthva 1266
hn, most Kis és Nagy Szeretva
fu Ungban.

Szerk: Zerk 1208 fu Mo-
sonmben.

Szerki: Zerky 1278 fu.

Szerte: Zerthe 1158, Zer-
te 1228 hrhely Tizsántúl.

Széva: Sceva 1247 nemzn.

Szevőd: Zeveud 1239 hn.

Szida: Sida 1198 szn. (Alig-
ha nem a' Sydoniusból lett).

Sziget: Ziget 1278 szn.

Sziget-ága: Ziguethaga,
Ziquethaga 1252 hrhel Győr
vidéken.

Sziget-fő: Scigetfev 1025,
1109, Scigethfeu 1135 „In ca-
pite insulae, quod nuncupatur
Scigethfen“; Scigued Feu 1225
fu; Zygetfeu 1277 „Tributum
nostrum in villa Tykus, alio no-
mine Zygetfeu vocata“, Zegeth-
few 1292, Zygethfeu 1295;
Scigetfeu KS II, 4, Zigetfeu
Turócz. II, 52 Zigethfou Budai
krón. mind a' Csepel szigetre
vonatkozó hnevek.

Szigeti: Scigueti 1216 VR
309 §, Sciguetti ou 328 § fu.

Sziget - kut: Zigethkut
1169 körül hn.

Sziget-őr: Scyguetwr 1293
hrhely Csepel szigeten. (Ez szig-
etorr is lehetett).

Sziget-Sámson: Zigeth
Zamson 1248 fu Erdélyben.

Sziget-szád: Zigetzadu,
Zigachad 1055 „Villa, quae vo-
catur Gamas, in qua habet prae-
scripta Ecclesia (Tichoniensis)
terrum, quae duabus continctur
viis, quarum vna vocatur Ziget-
zadu (Zigachad?), altera magna“,
Zigachut 1215 és 1414-diki át-
írat; ut a' Balatonnál. (Vajjon
nem Sziget vagy Csigas utat
tartalmaz e' a' homályos szó?).

Szj-Bács: Zyh Bach 1263
fu, most Szivacs, Bácsban.

Szj - gyártó: Sigyarto
1259 szn.

Szj-Kukmer: Zyh Kuk-
mer 1283 fu Vasban.

Szikar: Sikar 1211 szn.

Szikola?: Sricula 1211,
1235 VR 147 § szn.

Szikszo: Zykzo 1281 hn.

Szil: Zill 1037 hn; Silu,
Scilu, Zila 1075, 1124 htó a'
Tizsánál; Scyli 1216 VR 251 §,
Scil, Scily 1219 uo 11, 124 §,
Silu, Scili 1235 uo 169 § fu,
most pusztá Biharban; Zil 1265
„Ad arborem vltimi, vulgariter
Zil vocati“ hrfa; 1283 „Prope
unum truncum Zil vocatum“ hrfa.

Szilágy: Ziloc Bknj 22 hn;
Silagh 1015 az 1228-diki átírat:

Silwagh hn; Ziloch 1216 VR 310 § fu; Ziloc 1235 uo 187 § fo és megye; Scylag 1246 fu; Zilac 1246 hn Szolnokmben Erdélyben; Zilag 1248 erdő Borsodban; Ziloh, Zilok 1281 hn Erdélyben.

Szil-alj-aszó: Sciloyus-so 1270 hrhely Valkóban.

Szil-as: Scilos 1221 VR361 és 369 § „Terras castris nomine Scilos, cum prato et virgulto“ hn Békésmben.

Szil-as-aszó: Scilosagoua 1158 Scilozozou 1228 hrhely Tiszántúl,

Szil-as-Lücsö: Zylus Luche 1300, 1303 fu Posonmben.

Szil-bokor: Szilbokor 1222 „Ad dumum Szilbokor“ hrhely Győrmben; Zilbukur 1272 „Sub dumo Zilbukur“ hrhely Nitrában.

Szil-fa: Sylfa 1015, az 1228-diki átirat: Siluafa; Silua 1158, Zylfa 1209, Scilfa 1225, Silfa 1228, Silfa 1235, Scylfa 1284; Zilfa 1294 „Ad arborem ulmi, quae vulgariter Zilfa dicitur“ hrfa ezutóbbi Gömörben; Szilfa 1296 szinte hrfa.

Szil-kut: Zilukut 1055 hártkut.

Szil-mező: Scylmezew 1290 hn Valkóban.

Szil-telek: Zyliteluk 1275 Zylteluk 1293 hn Csepelszigeten.

Szilva: Zylua 1270 fő Sárosmben.

Szilvás: Scilvas 1197 ordó; Schilvas 1245 fu Erdélyben és Nitrában; Scyluas 1278 fu Mo-

sonban; Zylwas 1279 Posonvárhoz tartozó hely; Zylwas 1297 fu Kolosmben Erdélyben.

Szil-völgy: Zylvegy 1293 „Cum nemore et virculto“, quod vallis Zylvegy ut dicitur circumdat“ völgy Vespémmben.

Szine: Scine 1 Hb^ofn.

Szin-halom: Zenuholmu Bknj 32 „Et montem illum, super quem duci (Arpad) foliata fecerunt, nominaverunt Zenuholm“, Zenhalom 1261, Szenhalom 1284 hn, most Szihalom fu Borsodban.

Szin-halom-Buda: Scenholmbuda 1281 fu Egervölgyében Hevesmben.

Szin-kota: Sinkota 1259, 1264, Zingota Tur. II, 52, kézirat: Zyngotha, fu, most Czinkota Pestmben.

Szinta: Zyntha 1264 rév a' Tizánál, most Szénta mvs Bácsmben.

Szin-telek?: Simptelek 1286 helynév.

Szinye: Scine 1280 fu.

Szirák: Serrach 1217 VR 87 § fu.

Szirond: Sirund 1217 VR 55 § szn.

Szirtes-hegy?: Sertes-heg 1258 hrhegy Nitrásban.

Szitar: Scytar 1112 falu Nitrásban.

Szob: Zub 1219 VR 22 § fu, Zub, Zob 1280 hnév a' Dunánál.

Szoba: Zoba 1221 VR 364 § személynév.

Szobor: Zubur Bknj 37 hegy Nitrában; Zobur 1214 szn; Szobor 1233 hn; Zobur 1249 hegy és Apádság ugyancsak Nitrában.

Szobor-barom: Zoborbaram, Zuborbaram 1225 fu, most Sobor, Sopronmben.

Szobószló-vásár: Zobuslouvasar 1075, 1124 „Tributum vnus mercati, quod vocatur hungarice Zobuslouvasar“ (A' Zabolóvásár értelmezés, melyre némelyek vinni akarják, egész bizonyossággal bővebb adatok hiányában el nem fogadható, miután a' Szobószló magában véve nem egyéb, mint a' Sobislaus keresztnévnek, mely némi oklevelekben Zebezlus-nak is iratik, magyarábbani hangoztatása, eléggé kitűnván következőkből: Zouislou 1216 VR 278 §, Zobozló 1217 uo 41 §, végre 1295 „Comes Petrus filius Zobozlay de genere Ludan“ szn; Zobuslou 1235 VR 137 § fu Biharban; Lehetett tehát Szobószló-vásár azaz vásár-hely épen úgy, mint Forum Geyzae, Forum Tosu (Geyza-vásárhely, Tas-vásárhely, mely vásárnak egyik vásári jövedelmét (tributum unius mercati) érdekli az oklevél).

Szokor: Zucur 1216 VR 324 § fu Békésben.

Szolád: Zoulat 1229 falu Somogyben.

Szolga-Bajva: ZolgaBayva 1251 hn Győrmben.

Szógád: Zulgad 1208 szn.

Szolga-Győr: Zolgageur

1217, Zaluga Geur 1223, Zulgageur 1225, 1237, 1249, 1251, 1258, Zolgadeur 1265, Zulgageur 1273 vár Veszprémben.

Szolga-osztó: Zuulgaosztou 1247 „Quamdum terram nomine Sarkan, quae fuerat terra populorum diversae conditionis videlicet falconariorum Sulgageurii Vduarnicorum, qui vulgari ter Zuulgaosztou dicuntur“, vár néposztálya.

Szolnok: L. Szónok.

Szolta: Zaltas Const.Porph. de adm. imp. c. 40, Zulta Bknj 55, Árpád negyedik fia.]

Szomba: Zomba 1015 fu.

Szombat: Somboth 1055, Zumbot 1082, Zomboth 1135, Zumbot, Zomboth 1198, Szomboth 1211, Zumbot 1216 VR 342 §, 1265, Zombuth 1270 sznév; Sumbat 1208 hnév, most Nagy Szombat város (Tyrnavia) Posonmben.

Szombat-hely: Sumbotheil 1209 fu Mosonmben; Sumbotheil 1244 hn most N.-Szombat Posonhan; Zombothel 1291 fu Erdélyben.

Szombatka: Zumbatca 1198 nőnév.

Szomój-hegy?: Zomoyhegy 1211 „Ad monticulum, qui vulgo nuncupatur Zomoyhegy“ halom Bálványosnál Somogyban.

Szomolnok-fő: Zumulnukfeu 1255 fő Abaujban.

Szomor: Zomur 1138, Somur 1211, Zomur 1301 szn; Zomur 1289 fu Komárommben.

Szomordok: Zomordok, Zomordoch 1283 fu Kolosmben Erdélyben.

Szomorka: Sumurca 1214 személynév.

Szomorú: Somorou 1211 szn.

Szomotor: Zomothor 1263 hn Zemplénben; Somodor 1275 fu Esztergomban.

Szomos: Scomoz 1248 szn.

Szondi: Scundi 1138 szn.

Szónok: Zonuk 1075, Zounuk 1124, Zounuch 1193, Zonogh 1199, Zounuc 1237 meggyés vár, számtalanszor; Sonug 1139, Zounuc 1216 VR 267, 339 § szn; Zounuk 1272 nemznév.

Szopolya: Zopola 1258 hn Dunántúl.

Szopor: Zupur 1216 VR 254, 284, §, 1235 uo 193 § fu; Sapur 1147 „Centurionatus Sappuri“ század vagy járás Biharb.

Szórád: Zourad 1265 fu a' Zagyvánál Nógrádban; Zorad 1290 szn.

Szórádi: Suradi 1138 szn.

Szorátka: Szuratka 1239 fő Szalában.

Szorlák: Surlak 1238 fu, szerecsenyek vagyis izmäelitáké egykoron, most talán Szalók Hevesmben.

Szórmó: Surmou 1217 hn Nitrafolyó körül.

Szóró: Sorou 1235 VR 150 § falu.

Szorbok - hida?: Scurubuchhyda 1228 hrhid. Vö: Sürübükhiha.

Szorna-szeg: Sornozug, Sornazeg 1293 hnév és fő Zólyommben.

Szósa: Zousa 1235 VR 169 § „Pristaldo Zousa“ szn. (Talán a' szószóló tulajdonságot kifejező hivatalneve a' Pristaldusnak).

Szóta: Zota 1219 VR 17 §, Zot 1235 uo 177 § szn.

Szotyör: Suthur 1273 fu Vasmben

Szovajk: Zouayk 1268 hn.

Szőcsi: Zochy 1214 szn; Seusci 1235 VR 160 § fu Kanyar mellett Biharban.

Sződ: Seud 1229 fu Somogyban; Scyud 1283 fu Nógrád környékén.

Szőg: Zug Tur II, 49 „Super equo illo, quem Zug nominabat“ Szent László sötét pejlóva; világosit: 1334 „De quatuor equatilis indomitis duas, vnam Zug coloris, et aliam Zeu“.

Szőg - szárd: Sceugzard KS II „Bela — in suo monasterio dicto St(c)eugzard sepelitur. Hic enim callus erat, et colore brunus, propter quod suum monasterium diminutivie, sicut erat ipse corpore dispositus, sic vocari iussit“; Zewkzard Tur. II, 46, Zugzard kézirat. Vö: Szegszárd.

Szőgyén: Sceuden 1289, 1291, 1295 fu Esztergombben.

Szőke: Szuge 1055, Széke, Sike, Sucke, Suge, Zeke 1211, Suka, Sceuca, Scuka, Sceka 1216 VR 279, 322, 340 §§;

Seuca 1217 uo 47 §, **Sike** 1269, **Zeuke** 1300 szn. (Ezek, ugy látszik, mind a' Szöke válzatos leírásai).

Szöke-árpa: Syke Arpa 1248, 1268 fu Komárommben.

Szökéd: Suched 1181 fu Baranyában; Zugud 1237 szn.

Szöke-kut: Sceukekut 1233 hn Veszprémben.

Szöke-ut: Zeukeut 1293 „Iuxta viam Zeukeut dictam“ ut Veszprémben.

Szölő: Czwlo 1015 hn.

Szölő-berek: Zewlewbe-rek 1256 heggy Szalában.

Szölő-halma: Sceleo hol-mi 1214 hrhely Biharban.

Szölő-halmok: Sceleu-holnik 1214 hn.

Szölös: Culeus 1024, Scal-leus 1075, Zeuleus 1082, Zou-lous 1112, Scelleus 1124, hnk; Sceuleus 1216 VR 272 § fu; Zeulus 1217 hn; Sceleus 1225 fu; Seuleus 1229 fu Somogym-ben; 1231 hnév a' Tisza körül; Sewleus 1251 falu; 1252 falu Györm-ben; Zeuleus 1265 hnév Nográsban; 1272 fu Zemplén-mben; 1290 vár.

Szölösd: Szolost 1019; Shulusth 1217 VR 69 § fu Erdélyben.

Szölös-pók-ere: Zelus-pokere 1261 hn Hevesben.

Szömcsé: Scumch 1216 VR 344 §, Scymcha 1219 uo 16 § személynév.

Szömcsöd: Suncud 1214 VR 376 § szn.

Szömlöny: Zumlun VR 234 § falu.

Szömöd: Zymhud 1226 hn Borsodmben, talán a' mai Szuhogy fu.

Szömte: Suemte 1138 szn.

Szömtei: Suntei 1138 szn.

Szöm-völgy: Zumuwelgy 1291 hr völgy Komárommben, most van Csém pusztja.

Szöny: Son 1211 fu; Sceun 1249, 1290 hn, most fu Komáromban; Suun 1272 fu Pest vidékén.

Ször?: Sur 1217 VR 218 § falu.

Szörög: Sceureg 1217, Seurug 1272 fu Nitrában; Seureg, Seuryegu 1217 VR 74, 226 § fu; Sceureg 1219 uo 133 § fu; **Zewreg** 1247 apátság, most fu Torontálban.

Szörény: Szoron 1138 fu, Zewren 1258 hn.

Szörény-falva: Scurun-folua 1191 fu Baranyában.

Szörös: Zeurus 1300 „Nicolaus Zeurus dictus“ szn.

Szövő: Sceveu 1216 VR 258 § fu Békésben.

Szuha: Zuha 1268 hn.

Szuka: Suka 1138 fu; Zuga 1171 szn (Csuka is lehetett).

Szulkos: Zulkus 1227 fő Nográsban.

Szúnyog: Sounig, Sonug, Sonuk 1138 szn. (Ez Szónok is lehetett); Sunnig 1193 hn; Zuinich 1211 szn; Zunuchy 1217 VR 220 § fu; Zyuiak 1284 hn.

Szurdok: Zordok 1214 hn;
Zurduk 1290 fu Nográdban. Vö:
Zurdok.

Szurdoki-Bene: Zurdiky-
bene 1299 fu Békésben.

Szurdok-püspöki: Zur-
dok pispeki 1261, Zurduk Pus-
poki fu Hevesben.

Szurkod: Szurkud 1138fu.

Szurkos-cser: Surchus-
cher 1075; Surkus Cher 1124
„Per syluam Hunthensem, quae
hungarice Surkus Cher vocatur“
erdő Hontban. (Toldy Surchuer,
Sark-ér olvasását és magyará-
zatát hiányosnak látom).

Szuroh?: Syorok 1287 fu
Nitramben.

Szurok-sár: SursusarBknj

46 hn, most Soroksár falu Pest
mellett.

Szuró-kópjas: Syrucal-
pee, Culpee, Const. Porph. de
adm. imp. c 37, a' besenyő had'
4-dik osztályzata.

Szücs: Siovs 1296 fu Po-
sonmben.

Szücsi: Zucy 1279 hn Sza-
lában, mely Veszprém-várához
tartozott.

Szüg: Zig 1233 határhely
Veszprémben.

Szük - kezü?: Scukezeu
1198 szn.

Szük-Kükmer: Szuk Kuk-
mer 1283fu Vas megye vidékén.

Szüledi: Suledi 1138 szn.

Szül-hegy: Solhegy, Zuleg
1291 hrhegy Gömörben.

T.

Tabajd: Toboyd 1237 hn
Fejérmben.

Tabos: Tabus 1138 szn.

Tadenka: Tadenca, Taden-
ka, Thadenka 1248 szn.

Tagadó: Tagedo 1211 és
1288, Togodou 1281 szn.

Tagala-teleke: Tagala-
teleke 1248, Tagalutheleke 1299
hn Zemplénmben.

Taho: Taho, Tohu 1138 fu.

Tajna: Tajna 1075 hnév
Vasmben.

Tajnád: Taynad 1193 htó
a' Dunánál.

Tajtó: Toitov 1138 szn.

Taka: Taka 1075, 1124 ha-
lom Ug mellett a' Tiszánál He-
vesben, még 1336-ban is „Mons
Taka“ néven jő elő és a' most Ke-
nyérváró halom nevet viselővel
látszik azonosnak. (A' dag, tak,
nemcsak a' törökben, hanem
nyelvünkön is eredetileg dagadt,
dombos és hegyes helyet jelent-
hetett); Thaka 1214 szn.

Takó: Toku 1138 szn.

Talajos: Talajos 1211 hr-
hely Tisza körül Csanádban.

Tálas: Talas 1211 szn.

Talkasz- Talkaz 1137 szn.

Talmád: Talmad 1075,

1124 fu „Villa piscatoria“ fu a' Garamnál Barsban.

Tá l o d: Talud 1171 szn.

Ta l p: Tulbou Bknj 7 „Fluvium Etyl super tulbou sedentes, ritu paganismo transnataverunt“ (Talp vagy láp, összeragasztott szálfákból álló lapos jármű).

Ta l p a: Tolpa 1211 szn.

Ta l p a s: Talpos 1260 hn; Tolpos 1286, 1288 „Magister Thomas dictus Tolpos“ szn.

Tá l t o s: Taltus 1211 szn.

Tá m: Tam 1217 VR 215, 219 § fu Szabolcsban.

Ta m á s d: Tamasd 1169 körül falu.

Ta m á s i - t e l e k: Thamasyteluk 1298 hn.

Tá m o d: Tomud 1208 szn.

Ta n á c s: Tanalchu 1229 VR 359 §, Tanals 1235 uo 150§ zzn.

Ta n y a: Tune 1025 sz. Istv. gör. okl.; Tana 1037; Thona 1109 „Portum Madochea, qui Thona vocatur cum descensu ad piscationem Vsonum“; Tanya 1138; Tonya 1k45 „In fluvio Danubii est captura Vsonum et aliorum piscicum — quae tonya vocatur“ — „Captura Vsonum vulgariter tonya vocata“; 1148 „Piscatura, quae vulgo Tonya dicitur“; Thana 1240 „De omnibus piscaturis Danubii, quae vulgariter Thana nuncupantur“; 1289 „Cum piscinis, quae vulgariter Tanæ nuncupantur“; Tonya 1292, 1296 halásztelep. (Kéttelenül a' Don- folyó torko-

latánál feküdt Tana (Tanais) városból, mely a' régi világ egyik leghiresb halásztelepe és száritott hallal kereskedő helye volt, 's melynek környékén egykor őseink a' Dentumogerek (Döntőmagyarok) laktak, hozák és kölcsönzék a' tanya nevet).

Ta p á l y: Tapal 1208 viz Mosonmben.

Ta p a s: Tapas 1138 szn.

Tá p é: Thapeon 1009 (Tápeon, azazTápén, Tápé helységben) fu; Tapai 1138 fu Csongrádban; 1212 fu, most puszta Tolnában; Thapey 1249 fu Csongrádmben.

Ta r: Thor 1265, 1272 falu Hevesmben.

Ta r a h a n d i: Tarahandi 1138 személynév.

Ta r á n y: Tarany 1245 falu most puszta Nitrában.

Ta r c s a: Tarcha 1235, 1280 fu; Baranyában; 1284, 1287 fő Sárosban; Thardoha, Tharcha 1280, 1287 fu; Tharcza 1285 fu Sáros vidékén.

Ta r c z a l: Turzol Bknj 14, 15, 16, 17; Torzol 1211 szn; Tarchal, Tarchol 1274 „De Alpibus nominatis Tarchal“ hegy Szepesben; Thorzol 1283 hegy.

Ta r d: Tord 1219 VR 21 § fu Borsodmben.

Tá r d: Tor, Tord 1229, 1257 fu most puszta Somogyban.

Ta r d o s: Turdos, Turdoos 1218 fu; Turdos 1244 sz- és nemznév.

Ta r d o s - k e d d: Tarkoskegy

1220, Tordoskeddi 1293, Tardosked 1297 fu, most Tardoskegy Nitramben.

Tarinő: Tarinew 1193 htó.

Tarja: Tariani Const. Porp. de adm. imp. c. 40 a' magyar had 5-ik csapatának neve Árpád korában.

Tarján: Tarian 1216 VR 289 § fu Bihar vidékén; Toriani 1225, Tarian 1246 fu Nógrádban; Tarian, Thorian, Taryan 1252, Tharian 1266 fu Győrmegyében.

Tarka: Torka 1217 VR 41 §, Tarca 1235 uo 166 § szn; Torca 1229 fu Somogyban.

Tárkány: Tarcan 1217 VR 58 § fu; létezik Bihar, Borsod, Heves és Zemplén stb megyékben

Tar-kő: Turku 1055 hn; Tarkw 1296 fu Sárosban.

Tar-kő-eléje: Thorkveley 1248, Tharkeveley 1270 Tharkwieley 1271, Torchveley 1287 fu Sárosban.

Tar-kunka: Tarcunca 1219 VR 130 § „Domina Margaretha, uxor quondam Tarcunca comitis“ szn.

Tarlód?: Tuluold 1235 VR 146 § fu. (A' tarló mondatik taliónak is. Ez Tollud is lehetett).

Tarna: Toruna 1221 VR 367 § fu. (Tornára is illik).

Tarnóc: Tarnoz 1082 szn; Tornouch 1262 hn Turóczmben.

Tárnok: Taarnic 1221, Tawarnic 1228, 1233, Tauarnic 1238, Tarnic 1294 „Tarnicorum magister“ királyi szolgák

főnöke v. kincstárnok; Taarnuk 1235 hn Nitrában; Tarnuk 1291 hn. Vö: Tavarnok.

Tárnok-völgy: Tawarnucweg KS I, 2, Tarnokvölgy Tur. II, 2, vidék Fejérmben.

Taros: Torhus Bknj 44 hn, most Taras fu Torontálban.

Tas: Tosu Bknj 6, 21 sz és hn; Tos, Tosu 1138 szn; Tos 1217 VR 35 § fu.

Táskás: Toskos 1211 szn.

Taskon: Toscun 1138 fu Posonmben.

Tasnád: Tasnad 1279 falu Külső Szolnokban; Tusnad 1281, 1282 fu Erdélyben.

Tat: Tath 1198, Taat 1276 fu.

Tata: Tata 1217 VR 226 § fu; 1225 apátság; 1263 „In signum huius rei et facti praefatus rex S. Stephanus dictam villam ob reverentiam et memoriam dicti comitis Deodati, et testamenti facti per ipsum Tatam nominavit, quod pater Spiritualis interpretatur vulgariter“; Thota 1268 hn Komárommben.

Tatár: Tatar 1211, Totar 1217 szn.

Tata-teleke: Tatateleke 1243 hn Dobokában Erdélyben.

Tátika: Thadenka 1257, Tadenka 1266 vár Szalában. Vö: Tadenka.

Tatony: Tothon 1272 fu Pest vidékén; Thathun 1276, Tathun 1279 fu, most pusztá Somogyban; Tatun KS II, 3 nemzn.

Tátos: Taatus 1322 „De

eodem fluvio (Dusa) peruenit ad quoddam stagnum Taatus vocatum“ tó Zemplénben. Vö: Táltos.

Tavarnok: Tawarnyc 1112, 1249 fu Nitrában; Tauornuk, Tauarnuc 1216, 1219 VR 21, 279 §, fu Borsodban. Vö: Tárnok.

Teber - szeg: Tebersek 1298 hn Buda határában.

Teged: Tegyed 1217 VR 91 § fu.

Tegez: Deguz 1219 VR 129 §, Tegz 1237 szn.

Tegezö: Tugza 1216, Tegegu, Texa 1217, Tekze 1219, Tegeegu 1221, Texe 1223 mind a VR 4, 62, 191, 192, 208, 245, 368 §§, sznk, miket azonosaknak tartok.

Tegves: Teghves 1211 tó.

Tegyegd: Tegyegd 1217 VR 91 § fu, talán Telegd.

Tehenes-telke: Thehuenustelke 1296 fu, most Tehenes-telek pusztá Kolosmben Erdélyb.

Teke: Teke, Tehke, Theke, Teku 1211, Deku 1216 VR 281 §, Teka, Teke 1217 uo 220, 226, 281 §§ szn; Theke 1251 fu, most pusztá Györmben.

Tekenye: Tekme 1270 fu Szalamben.

Tekeres: Thekeres 1300 „Inter monticulum Thekeres vocatum“ hrhalom Hontban.

Tekerö: Tekereu Bknj 50 fó, most Tekerőér mely a Sebes Körösbe szakad Biharban; Teke-rou 1237 szn.

Teledi: Teledi 1138 szn.

Tekó: Teco 1235 VR 138 §, „Teco, filius Thomae de villa Debrezun“, Tekou 1286 szn.

Teköd: Tekud 1235 VR 197 § szn.

Teköle: Tecule 1137 szn; 1310 's köv. már mint nemzn.

Tekös: Tekus 1214 VR 384 §, 1216 uo 275, 341 § szn.

Telek: Teluk 1015, 1082 „Terra ad sex aratra, quam vulgus vocat Teluk“; Theluk 1223 fu; Teluch 1251 „Terras molles, quod vulgo dicitur Teluch“; Teluk 1217 VR 31 § szn.

Telek-árok: Thelukaruk 1251 hn Somogyban.

Telek-földe: Thelecfelde 1218 hn Nitrában.

Teleki: Theluky 1211 hn; Theluky 1230 falu Csanádban; Teluqui 1245 hn; Theluky, Teluki 1291 fu Komárommben.

Telek - száz: Thelukzad 1219 hn Erdélyben.

Telek-völgy: Telwkweolg 1283 hn Posenmben.

Telkes-fő: Telkusfeu 1265 hn Nógrádban.

Telkető: Telketo 1274 viz Györmben.

Telki: Telky 1194, 1211, Thelky 1253, 1265 fu Somogy-megyében.

Telkó?: Telceu 1235 VR 206 § szn.

Teme: Teme 1211 szn.

Temerd: Temerd 1225 fu L: Tömörd.

Temerkény: Temerken 1266 hn Aradban. L: Tömörkény.

Temes: Temes, Temus Bknj 11, 44 fő azon nevű mben; Temes 1212 vár, melyről a megye, Tymis 1235, Timis 1238, Tymes 1266 ua; Temes 1216 VR 281 § szn.

Temetje: Temetye 1272 vár.

Temetjük: Temetivc 2 Hb cs.

Temető?: Timedy 1211 szn.

Tengelyd v. Tengölyd: Thenguld 1263, 1273 hn: Tengveld 1270, Tengveld 1272 fu.

Tengörd: Tengurd 1211, 1235 VR 165 § szn; 1294 hn.

Tenke: Tenke 1211 szn; Thenke 1279 fu Külső Szolnokb.

Tenkes v. Tenkős: Tencus 1211, 1215 VR 253 § szn; Tenques 1252 hn Békésben.

Tenkő: Tenkeu 1217 VR 208 §, Tenqueu 1229 uo 358 § személynév.

Tenyér-ere: Tenerere 1037 halastó.

Tenyeres: Tenyeres 1222 fu Szalamben.

Tenyő: Tunnun 1284 falu Győrmben.

Tepa: Thepa 1216 VR 250 § falu.

Terbeléd: Trebelid 1246 fu Nógrádban.

Terebes: Trebus 1216 VR 326 § szn; Terepes 1216 uo 273 § fu; Trebus 1219 uo 3 § fu Biharban; Terebes 1251 hn, most Túr-Terebes Szatmárban; Terebuch 1272 szn.

Terebő: Terebey 1280, Therebey 1297, 1304 fu Abaujmben.

Terem - alja: Teremalia 1225 htó.

Teremté: Terumteve 1 Hb (m: terünteve) cs.

Terepk: Terepk 1292 szn.

Teriz-telek: Therizteluk 1289 fu.

Teritős: Terytus 1291 „Comes Chaba filius Terytus“ szn.

Terjénny: Terian, Theryan 1283 fu, most Terenye Nógrádmegyében.

Termes: Termtzus Const. Porph. de adm. imp. c. 40. Árpád déd unokája Torkos unokája, Tévely fia, szn; Termes 1135 személynév.

Ternye: Therne 1259 hnév Sárosmben.

Terpes: Terpech 1256 fő Monajkednél Abaujban.

Testét: Testet 2 Hb fn.

Tét: Tét 1229 VR 347 § nemzn; Thet 1251 „Bisseni de Thet“ Theth 1269 „Quandam terram, quae olim fuit Bissenorum Theth vocatam“ Thet 1270 „Thet terra Bissenorum“; faln Győrmben.

Tetel: Tetel Bknj 19, 38, 41 vár; Titiel 1156 prépostság, Titil 1183 ua; Tetel 1294 hn, most Titel a' Csajkások kerületében. Vö: Tötöl-Apáti.

Tetemény: Tetemen 1211 személynév.

Tétény: Thetem Tur. I, 11 hn; Tetum 1279 „Datum in Tetum in generali congregatione totius regni Vngarie in festo S.

Iacobi Apostoli anno gracie MCC Septuagesimo nono "Thaten 1295 fu Budán alól.

Tető: Thetey 1015 hn.

Tetőetlen: Teteuetlen Bknj 38 halmok, most van Tététlen pusztá Pestmben.

Tetős: Tetus 1245 „Per Tetus Comitum de Kamaron” szn.

Tévely: Tebeles Const. Porph. de adm. imp. c. 40 Tor-kos fia, Árpád unokája, szn; Teuel, Tewel 1193, 1221 hn most Tevel több fu Veszprémb.

Ti: Tiv 1 és 2 Hb nm.

Tiburcz-földe: Tiburcz-felde 1283 hn Szepesmben.

Tik-aszó: Tikozeu 1219 hn Erdélyben (Tikászó is lehetett).

Tikod: Ticud 1235 VR 181 § fu Szatmármben.

Tikos: Ticus 1109 hn, most Tikacs pusztá Veszprémben; is-mét hn a' Csepelszigeten; Ty-cus 1275 fu Somogyban, Ty-cus 1277, 1295, Tykhus 1296 fu a' Csepelen; Thycus 1217 VR 42 § szn.

Tilaj: Thilay, Tylay, Tyloy, 1283 fu Vasmben.

Tilos: Tilos 1217 VR 47 § falu.

Tiltá: Tilutua 1 Hb cs.

Tiltott: Tiluvt 1 Hb mn (mond: Tilott).

Timár: Timur 1138, Tymar 1193, 1269 fu Fejérben; Ti-mar 1261 hn a' Tiszánál; 1217 VR 58 § szn.

Tinka: Thinca 1214 „Qua-

tuor Thincas (al. Hincas) quae vocabulo nuncupantur Cacika Ozu (Kicsike üsző).“ (Tinócska).

Tinó: Tuno 1217 VR 1241 személynév.

Tinód: Tinod 1217 VR 62 § fu Biharban.

Tinold: Thynolth 1251 hn Győrmben.

Tipsó: Tipsu 1198 sznév. (Tiposó?)

Tisza: Tiza 1037, 1075 fő.

Tisza-kedd: Tizakedd 1261 hn Hevesben.

Tisza-tötöny: Tizututon 1158 és 1228-diki átirat, hn.

Tisza-püspöki: Tizapis-pyky 1261 hn Hevesben.

Tisza-uj-lak: Tizavjlak 1304 fu Ugocsában.

Titok: Titoc 1216 VR 324 § személynév.

Tizedi?: Tusedi 1138 szn.

Tó: Thow 1197 hn Erdélyben; Thoh 1268 hn Szatmárban.

Tob: Tub 1219 VR 127 § személynév.

Tó-Besenyő: Too Besse-nyeo 1169 körül hn.

Tóbias-leső: Tobias lesy 1243 hrhely Gömörben.

Tobol: Tobol 1216 VR 295 §, Tubul 1219 uo 124 § szn; Tobol 1229 fu Somogyban; Tu-bul, Tubel 1254, 1274 vár a' Tisza vidékén, úgy látszik Zem-plénmben.

Toboz: Topoz 1260 hn.

Tó-falu: Toufolu 1269, 1275 hn Fejérmben.

Tó-fő: Thoufo 1219 VR 1 § fu. Tofeu, Tboufeu 1251 hn.

Toka: Toka 1211 szn. Vő: Taka.

Tokai: Tukay 1217 VR 41 § sznév.

Tokod: Takod 1193 fu Veszprém vidékén; Tokod 1270 fu.

Tokos: Taxis, Tases Const. Porph. de adm. imp. c. 40 Szolt fia, Árpád unokája; Tocus 1229 VR 351 § szn.

Tolcsva: Tulsua Bknj 15, fő Gömörben; Tolchva 1255 fu Zemplénben; Tulchva, Tolchva 1255 nemzn.

Tolcsva-pataka: Tholchoapatakha 1248, Tolcsopotoka 1299 fő Zemplénben.

Tolcsva-tő: Toltishoateu, Toltishoutew 1248, Tholchotho 1299 viz Zemplénben.

Told: Thold 1229, Told 1260 fu, most Toldi Somogyban; Told 1265 hn Heves-Nógrád szélben.

Tolma: Tulma Bknj 15 szn. (Tolmács). L: Alap-tolma.

Tolmács: Tolmach 1233 hn Erdélyben; Tulmach 1232, Tholmach 1236, Tolmach 1262 hn Barsmben.

Tolmád: Tolmad 1075, 1124 fu Barsban, később Tolmach L: Tolmács.

Tolmás: Tulmas 1138 szn. (Ez is Tolmácsot jelenthetett).

Tolna: Tolna 1158 hn.

Tolonig: Tolonigh 1228 nemznév.

Tolvaj: Toluoy 1216 VR

242 § szn; Tuluoy uo 324 § fu Békés vidékén.

Tolvaj-földe: Toluajfelde 1276 fu.

Tolvajos: Tolvoyus 1252 szn.

Tolza: Thulza 1158 hrhely Tiszántúl.

Tomaj: Tomoi 1216 VR 326 § fu most pusztá Hevesben; Tomoy, Thomay, Thomoy 1255, 1261, 1263, 1270, 1284, 1292 nemzn.

Tombold: Tambolt 1208 szn.

Tomold: Thomold 1251 viz Győrmben.

Tomor: Tumor 1217, 1235 VR 202, 217 §§ fu Abaujban.

Tompa: Thompa 1055 Tompa 1135, 1211, Tumpa 1198, 1216, 1217, 1229 VR 84, 87, 272, 300, 346 §§ szn; 1217 fu, most pusztá Csanádban; Tompa 1263 hn Zemplénben.

Tompajka: Tumpaica 1216 VR 331 § szn.

Top: Tup 1219 VR 110, 111 §§, Tub uo 127 § szn.

Topa: Tupa 1209, 1221, 1216 VR 155, 178, 300, 307, 323 §§ szn.

Topka: Topka 1219 VR 134 § hn Nógrádban.

Topondi: Tupundi 1138 fu.

Topor: Tupur 1235 VR 140 § szn; Topor 1260 fu Vasmben.

Toráka: Toraka 1239 fő Vasmben.

Torbágy: Turobag Bknj 49 erdő, most fu Pestmben.

Tord: Tord 1219 VR 21 §

fu Borsodban; 1221 uo 366 § monostor; Tvrd 1246 hn.

Torda: Turda Bknj19, 1193, Thorda 1214, 1252, Turda1235, Torda 1269 szn; Turda KS I, 2, és 1265 nemzn; Turda 1217 VR 101 § fu Biharban; Thorda 1251 fu Somogyban; Torda1255 hn Slavoniában; 1274 hn Erdélyben; Thorda 1288 hn uo.

Torda-akna: Thorda Akna 1291 hn Erdélyben.

Torda-aranyos: Thorda Aranyos 1289 vár Erdélyben.

Torda-hasadéka: Thordahasadekja 1291 hn Erdélyben.

Tordas: Tordas1243 hrhely Gömörben; Thordas 1270 fu.

Torda-vár: Turdavar1289, 1291 hn Erdélyben.

Tordi: Turdi 1138 szn.

Torkán: Turkon 1057 szn.

Torkó: Turku 1138 szn.

Torkos: Tarcatus Const. Porph. de adm. imp. c. 48 Árpád fia.

Torkukat: Turchucat1Hbfn.

Torló: Turlu 1211 szn.

Torlók: Turlouk1290, „Pulsatores seu exequiatores, qui Turlouk vulgariter vocantur“. Halotti tort végrehajtó egyházi szolgálak. Hivattak e' Torlók vagy Torozók Dusinihoknak is, mely azonban sztáv eredetű szó. Mikép vivék végbe a' tort, világosítja Joachimnak és nejének a' veszprémi egyház részére 1107-ben tett adománya: „Dedit ibidem (in Kabu) et duas mansiones ad celebrandum annuales

exequias, nomen eorum Iobov, vxori suo Chunus, filio Euse, nomen alteri Caraz, vxori eius Bana, filys Siguer et Nicolaus, et vtrique mansioni dedit vnam vineam, et instituit, quod annuatim soluant octoginta idrias vini illis, qui de Leurenta faciunt exepuias, videlicet Modu, cum filiis Ocha et Schem, item Chopus cum filys, scilicet Fornus et Figad. Et ipsi, qui vt diximus, exequiales sunt, de Leurenta, vinum de Kalu ad exequias in ipsis portent curribus. Vnus quisque autem de predictorum exequialium dabit fratribus ad exequias vnum pinquem bovem, et porcum vnus anni, quinque anseres, decem gallinas, centum panes, quadraginta idrias vini, et de sale adsufficientiam“. — Ismét: „Ibidem (in praedio nomine Bolch) etiam dedit duos exequiales, scilicet Sinrek cum vxore, nomine Dena, et duobus filys Iacobo et Ermeragu. — Et alium exequialem nomine Scimed cum vxore nomine Tumpa et filio Butha et filia Mog. Hi itaque duo exequiales annuatim tenentur exequias celebrare pro domina sua vno pingui boue, vno porco, quinque anseribus, decem gallinis, centum panibus, quadraginta Idrys vini, et vtrique dedit quatuor boues et terram vnus aratri (130 holdnyi), et de supra dicta vinea tertiam, vt predictum est, partem. Non autem vnum, sed diuersas (duas)

celebrabunt exequias.“ — Végre: „Dedit etiam duos pulsatores — — Nagy et Kysed cum matre nomine Cuch, que in festivis diebus stat ad sepulturam suam“. Mindezekből elég gazdag tort állithattak elő kétszer évenként. Nevezetes példája fordul elő a' tornak a' Váradi Regestromban is 1235-dik évről a' 34R. §-ban „Tecus, filius Dionisii artificis, qui aperuit in elevatione sepulchrum Sancti Ladislai Regis, et a gloriosissimo rege Bela, dato pro eo artifice, perpetua libertate donatus est, cum omni generatione ab eo successura, sentiens dissolutionem sui corporis imminere, quemdam serum suum, nomine Vrug constituit. Dusingum exequialem, quam ipsum, tam omnem eius haereditatem virilem ita, vt singulis annis apud ecclesiam de Beseneu, celebrarent exequias cum duabus Missis, vnaoue, tringinta panibus, vno ansere, et vna gallina, et duabus Chybrionibus cereuisiae, et decimas, juxta conditionem servilem, det sacerdoti, scilicet: duos cubulos frugum suarum, et vnam gallinam“. —

Torma: Torma 1237 szn.

Tormás: Tarmas 1075 folyó Nitrában most Tormos; Turmas Bknj 35 fő uo, különböző a' Tormostól; Tormas 1252 tó Poson és Györmegye szélében; Thurmas, Thurmas, Thurmus 1272 fő Nitrában, most Tormás.

Tormás-köz: Turmaskuz 1272 fu Nitrában.

Tormás-kut: Tormas kut 1264 hn Nitrában.

Tormova: Tormoua 1075 apátság Biharban.

Torna: Tornua 1291 VR 367 § fu Borsodban; Tornoua 1265 vidék.

Tornallya: Tornyallya, másképp Kewy 1291 fu Gömörb.

Torna-telek: Tornatelek 1262 hn Ugocsában.

Tornya: Tornia 1262 viz Ugocsában, Tornya 1264 hnév Hevesmben.

Tornyos: Tormos 1005 fu Nitrában; Turnos 1138 szn.

Toroczko: Turuscou, Turuscou 1289, Turuzko, Torozkou 1291 vár és fu, Aranyos főrá Erdélyben.

Toroly: Turul KSI, 2 „Bannerium quoque Regis Ethelae, quod in proprio scuto gestare consueuerat, similitudinem avis habebat, quae Hungarice Turul dicitur in capite cum corona“ Ily nevű madarat ugyanmár nem ismerünk, de jellemzetéből taraly, taraj, vagy taréj szavunk, világosan kitűnik. Ugyancsak Kézai írja II, 1: „Arpad filius Almi, filii Elad, filii Vger (Ugek) de genere Turul“ és: „Dux namque Geicha de genere Turul“ Árpád nemzetségének neve; 1229 1239, 1270 szn; 1247 vár, 1257 és 1278 monostor és ágostoniak prépostsága Zemplénben.

A' beregmegyei 1329-diki Thurul fu most Túrony.

Torona: Turuna 1246 hn Nógrád vidékén.

Torontál: Truntayl 1234 „Pristaldo autem nostro Clemen-te; fillus Truntayl de Nek existente“; Terentul 1360 szn, melyről egy vár, ettől a' megye vette nevét.

Toros: Toros 1290 hn.

Toros-szerke: Turuszerke 1276 hn.

Torozó: Turuzo 1217 VR 97 § szn.

Torpa?: Torpa 1211 az 1399-i átír.: Turpon az 1217-ifu.

Torsa: Thorsa 1196 hn és htó, Torsa 1216 VR 317 § fu; 1217 uo 87 § szn, Thuroza 1281 fu Zemplénmben.

Tót: Thoth 1055, 1211 szn; Thouth 1270 fu; Touth 1280 fu Valkóban.

Tót-Bervő: Toth Bervey 1281 fu Szatmármben.

Tót-Dorogd: Toutdurugd 1238 fu Veszprém vidékén.

Tóti: Toti 1138 szn; Thoty 1272 fu Szalában; Tothy 1286 hn Korpona mellett.

Tót-lak: Touth Lok 1278 hn Vasmben most Tótfalva.

Tót-pataka: Tothpataka 1263 fő Szepesmben.

Tót-Triska: Touthtriska 1255, Tottreske 1274 hn Nógrád körül, (talán Tereskének mondandó).

Tót-váson: Totwasun 1082, Thouthvasun 1309 fu Veszprémb.

Tót-völgy: Touthvelg 1289 fu Baranya környékén.

Tozak-foka?: Tozakfoka 1261 hn a' Tiszánál Hevesben.

Töbörzsök: Tuburchuk 1269 „Bisseni de villa Tuburchuk“ fu, most puszta Fejérben.

Tök: Tek 1211 szn.

Tökdi: Tugdi 1138 szn.

Töke: Tuke 1138 szn.

Tökő: Teokeo 1211 szn.

Tökőle: Tecule 1278 szn; Tukul 1280 hn Csepelszigeten, Ily nevű nemzetség a' XIV és XV. században. .

Tölgy: Tulg 1181 „Vsque ad arborem, quae vocatur hungarice Tulg“, Tulgh 1235; Tul 1242, hrfa; Twlgy 1251 erdő Győrmben; Thul 1255 hrfa; Twl 1265 „Sub arbore ilicea, quae vulgo dicitur Twl“, Tol 1283 „Arborem Tol vocatam“, határfa.

Tölgy-erdő: Tulherdeu 1228 „In fine cuiusdem silue ilicum, vulgariter Tulherdeu nuncupate“ erdő a Drávánál, Ozyagh (Eszék) mellett.

Tölgyes-cser-réte?: Teulgescherethye 1248 erdő a Tiszánál (Cseréjének vagy cserőtéjének is vélhetni).

Tölgyes-töve: Tulgistue 1219 hrhely Erdélyben.

Tölgy-fa: Tulfa, Thulfa 1015, Tulgfa, Tholfa 1235 hrfa Baranyában; Tulfa 1259, Tulgfa 1260, 1269; Tiulfa, Tyulfa 1280 hrfa; 1295 „Ad arborem

ilycis, que dicitur Tulgfa“ hrfa Hontmben.

Tölgy - fiatal: Tulfyotol 1302 „Ad arborem Tulfyotol dictam“ — Sub arbore Tulfyotol dicta“ hrfa Somogyban.

Töltés - alj?: Deteschai 1015 hn.

Töltés - tava: Tiltisteltowa 1200 hn, most puszt Györmben.

Töltés - töve: Toltieustweh 1211 hrhely a' Dunánál Tolnamegyében.

Tömlő czéből: Timnucebelevl 2 Hb fn (mond: Tömnőczebelől).

Tömő - hegye: Tumouhege 1216 hegy Posonmben.

Tömlő: Tumulo 1235 VR 182 § szn.

Tömönő: Tumuneo 1211 személynév.

Tömő - pataka: Tamoupataka 1216 hrhely Posonmben.

Tömör cse: Tumurce 1138 személynév.

Tömörd: Temirdi 1001 fu; Temerd 1291 „Et ibi sunt tria idola lapidea (kő bálvány) pro meta posita“ fu Komárommben.

Tömörd - szeg: Temerdzeg 1291 hrhely Komárommben.

Tömörke: Tumurce 1138 szn.

Tömörkény: Tumurken 1229 fu, most Tömör puszt Somogymben.

Tömörő: Tumureu 1211 szn.

Tömös: L: Temes.

Töngöld: Tunguldi 1138 fu; Vö: Tengelyd.

JERNEY, M. NYELVKINCSEK.

Tördemecz: Turdemetz, Turdemez 1217 VR 97 § szn; Terdemech, Turdemech 1280 hnév Poudharasta (Potharasztja) mellett Pestmben; 1280 „Teram populorum Marcidatorum nostrorum Turdemech vocatam“ hn Szalában; Turdemez 1292, Turdemiez 1294, Tordemicz 1297 hn.

Töre - malma: Toremolma 1285 malom Poprádon Szepesben.

Törk: Tnrk, Thurk 1211 fu a' Balatonnál.

Törő: Turoy 1198 „Petro filio Turoy, Curiali Comite“; Turey 1267 szn.

Törpe: Terpe 1217 VR 74 § személynév.

Törtel: Turtule Budai krón. Turtel, a' Posonyi, kún szn.

Törzsök: Tursok Bknj 35, 37 erdő Bars vidékén; Dirsig 1216 VR 268 fu.

Tös: Thus 1271 szn.

Tötel - apáti: Thwtel Apati 1015 hn. (Titelre vonatkozóan látszik).

Tötés: Thothys 1015, Theatas 1217 hrhely.

Tötöm: Tuhutum Bknj 6, 20, 22, 23 stb szn.

Tötös: Tutos 1289 fu.

Tötös - Bös: Tutheus Busu 1289 hn Tolnamben.

Tövis: Touis 1211 szn.

Tuba: Tubu 1138, 1229 VR 346 §, 1305 „Paulum dictum Thuba“ szn.

Tulka: Tulka, Tuca, Tuka 10

1216 VR 278, 288, 303 §§,
Tuka 1217 uo 49 § fu Biharban.

Tulkó - foka: Tulkofoka
1211, Tilgusfoca az 1399-diki,
Tulkofoca az 1417-iki átiratban,
viz Besenyő határában, mely most
Torontálban esik.

Túr: Turu Bknj 28, fő Szat-
már- és Ugocsamben; Tur 1217
VR 80 § fu, hol a' pásztói apát
kovácsai, most talán Túr-Pásztó,
Hevesben; 1229 fu Somogyban.

Tura: Tura 1216, 1235 VR
190, 250 §§ fu.

Turán-teleke: Turante-
leki 1293 fu Nitramben.

Turi-föld: Thuryfewld
1276 „Pratum vnum in villa
Thur — vulgo Thuryfewld nun-
cupatum“ hn Erdélyben.

Turika: Turika 1138 szn.

Turján: Turjan 1281 falu
Szatmármben.

Tur o j: Turoy 1198, „Petro filio

Turoy Curiali Comite“ szn Vö: Törő.
Túr-vize: Turvicze 1261
fő Szolnokban, most Berettyó
Hevesmben.

Tusok: Thusuk 1082 hn,
Thousoch 1297 fu.

Tusok-teleke: Thusuk-
teluke 1082 hn.

Tuz: Thuz 1295 „Filius
suus in manus Teutonicorum in
Machek dare non formidasset,
quod vulgo Thuz dicitur ad re-
dimenda castra sua praenomina-
ta“ itt kezességet jelent, tehát a'
német „Tausch“-tól nem ered.

Tükör: Ticur 1216 VR 283
§ „Pedissequam nomine Ticuram“
nőnév.

Türlye: Turley 1279, apát-
ság, most Türje mvs Szalában.

Tyuk: Thuc 1198 nőnév.

Tyukod: Thukud 1252 fu
Komárom vidékén; Thykud 1300
fu Posenmben.

U.

Ucsugan: Uchugan 1288 szn.

Udvar: Vduor 1272 hn Nit-
ramben.

Udvar-alj: Vdvaray 1282
„In vnam vallem, vbi riuus de-
fluit, quae vallis Vdvaray voca-
tur“ hn Erdélyben.

Udvárd: Hudvord 1075,
1124, Wduord 1228 Vduord
1256, 1268 „Villam, seu pos-
sessionem Vduord, quondam Vdu-

ornicorum desolatam suis prio-
ribus incolis vacuam“ hn.

Udvar-hely: Wduorhel
1231 „Locus est specialis, qui
vulgo dicitur Wduorhel sed edi-
ficia vel cetera necessaria quae su-
per ea sunt, vt mos est in Hun-
garia, minor (filius) habet“; Ud-
vorhel 1275 hn.

Udvári: Vdvári, Vdvori,
1138 hn; Vduori 1216 VR 319

§ fu; Uduori, Uduory 1217 uo 101, 109, 211 §§ fu Biharban; Vduari 1222 fu Szalában; Vduari 1229 VR 355 § fu.

Udvarnok: Udvornic, Ud-vornyc 1035, — Sz. István Decr. II, 55: „Siquis illorum, qui vulgo Udvornic vocantur“; Udvornik 1092 Sz. László Decr. III, királyi szolgák; Odornuk 1024 hn; Vduarnic 1082 szn; Vdvarnik 1138, 1184, 1221 hn; Odornuk, Oudurnuk 1238 hnév Tolnában; 1269 „Terram Vduornicorum nostrorum Vduornik nuncupatam“ hn.

Udvarnok-kut: Vduornukuth 1268 htó Komárommben.

Udvarnok-telek: Wd-warnuk teluk 1291 hn Erdélyb.

Udvar-torka: Vdworturka 1239 hn Szalamben.

Ug-ér: Huger 1075, 1124 fő Tiszánál Hevesmben.

Ugod: Vgud 1229 VR 360 §, Ughud 1279, Wgud 1332 „Mauritius — filius Demetry quoadam Bani fily Wgud de genere Chaak“ szn.

Ugodi: Vgodi 1108 „Ego Vgodi Wasuariensis Comes laudo et confirmo“ szn.

Ugra: Vgra 1215 VR 323 § monostor; 1235 uo 142 § fu.

Ugrócz: Vgroch 1258 fu.

Ugrad: Vgroough 1258 hn (mond: Ugrógy).

Ugron: Vgrun 1217 VR 48 § szn, és gyakrabban, mely az Ugrinus vagy Ugolinus keresztnévvel látszik azonosnak.

Ujas Wias 1211 szn.

Uj-Bécs: Vjbech 1268, 1280, 1281 fu Jenő és Pest között.

Uj-eper: Wiepur 1222 fu Sopron vidékén.

Uj-falu: Ujfalu 1209 „Vj-kochma que nunc Ujfalu vocatur“, Vjalu 1248, Wyfolw 1296 fu Sárosban; Oyfalu 1237; Wyfalu 1279 fu Turóczban; Vyfalu 1283 fu Esztergomban; 1296 fu Posonmben.

Uj-falva: Wyfalva, Wyfalu 1297 fu Nitramben.

Uj-gát-vize: Wigat Vize 1225 fő Mosonban.

Uj-hely: Vyhelly 1253 hn Vágviznél; Vjhely 1274 fu Tren-csénmben, most Nitrában.

Uj-Jenő: Ujgyeneu 1253 fu Pestmben, L: Boros-Jenő.

Uj-kelő: Vykelew 1291 „Ioannes Vicearchidiaconus Hon-tensis de Vltra Vykelew, sacer-dos ecclesiae de Chalamya“ hn.

Uj-kocsmá: Ujkochma 1209 rév és fu Sárosmben. L: Ujfalu.

Uj-kuta: Vjkuta 1283 hn Esztergombmben.

Uj-lak: Vilak 1193 hn; Vi-loc 1216 VR 270, Vylok 1217 uo 88 § fu; Wylok 1231 hnév Tisza's Maros között; Wilok 1259 fu Szalában; Vjlah 1273 hn; Wylok 1283 fu, most Illok Szerémmben; Vlak 1283 fu Bi-harban; Vilak 1297 fu Vesz-prémmben.

Uj-lak-halász: Vjlakha-laz 1276 hn.

Uj-lak-Thalut: Oyloch-thaluth 1214 hn Zemplénmben.

Uj-mál: Ujmal 1295 szőlőhegy Buda körül.

Uj-németi: Vjnemethy 1300 fu Erdély felé.

Uj-nép: Winep 1259 falu Szalában.

Uj-raj: Vraj 1221, Uraj, Ujray 1234, Uray 1268 fu, most Uraj ujfalu Vasban.

Uj-sepel?: Visepel 1246 hn Nógrádménben.

Uj-szilva: Vjszilva 1248 hn Sárosmben.

Uj-telek: Vyteluk 1289, Uyteluk 1291 hn Aranyossékben Erdélyben, most nincs.

Uj-Udvar: Vyuduar 1193, Wyudwor 1203 fu Szalában.

Uj-var: Ujvar 1191 hn Erdélyben; Wyvar 1199 megyés vár; Wyuar 1203, Vjvar 1205, Vjvar 1209 vár Sárosban; Wywar 1223 megye; Vjvar 1225 Abaujvármegye; 1263 „Castrum Kwssen quod nunc Vjuar nuncupatur“; Vjwar 1273 fu Posonban; Wyuar 1282 hn Tolnában; Vyvar 1296 fu Erdélyben.

Uj-város: Vjuaros 1270 fu.

Und: Vnd 1225, Ound 1268 fu most mvs Sopronmben.

Undok: Vndoch 1216 VR 323 § fu.

Ung-vár: Hunguvar Bknj2vár

Unoka: Unuca 1209, Vnoka, Unoka, Vnuka, Hunoka 1211, Unucha 1217, Vnica 1216 VR 274 §, Vnuca 1217 uo 106 §,

1219 uo 114 §, 1219 uo 360 § személynév.

Ur: Ur, 2 Hb fn; Vr 1270 „Benedictus dictus Vr“ szn. (Ez Őr vagy Or is lehetett).

Uram: Uram, Wrum Cinnamus görög író a' XII-dik század elein: „Qua propter Hungari, cum eiusmodi legem colerent, et imperatoris vererentur adventum, Stephanum Geizae filium abdicentes imperio, alteri fratrum Vladislao illud tradiderunt; Stephano vero (Seniorem dico) Wrumi dignitatem concesserunt, quo nomine ita apud Hungaros regni successor indicatur“. Tollius, Cinnanus legelső kiadója és fordítója az érdeklő sorokat így adja: „Stephanum vero, seniore dico, Uram faciunt, quod nomen successorem regni apud Hunnos significat“, tehát a' m. király utódának czimneve.

Uraság: Vrasag 1138 szn.

Ur-hida: Vrhida 1009, 's ennek 1257-diki átíratá: Hurhyda helynév.

Ur-hód?: Urhud 1235 VR 151 § fu.

Uri: Uri 1271 szőlő Fejér megye vidékén.

Urigán: Vrigán, Vrigang 1222 fu Győrmben, m. sz. Ivány.

Ur-kuta: Vrcuta 1184 fu; Vrkutha 1248 hn Sárosban; Vrcutha 1251, Vrkutha 1252 „Iuxta puteum Vrkutha“ hn Esztergomban, Wrkutha, Vrkuta 1288, 1292, 1297 ua.

Uródi: Uroodi 1138 szn.

Urog: Vrug 1235 VR 314 § szn.

Uróz - falva: Vros falua 1289 fu. (Oroszfalva is lehetett).

Ur-pénz: Vrpinz 1256, „Nec etiam denarios, qui vocantur Vrpinz, alicui persoluat“ adó nemo.

Ur-Sáp: Ursap 1269 hn Esztergomban, most csak Nagy, Kis- és Sári Sáp létezik.

Ur-tava: Vrtowa 1282 „At stagnum Vrtowa appellatum“ tó Borsodban.

Ur-tető: Hurtheteu 1275 hn Esztergommban.

Urunk: Uromc 1 Hb fn.

Urunkhoz: Uromchuz 1 Hb főnév.

Ustor-mező: Vsturmezeu és Vkeurmezeu 1291 hegy Gömörben, L: Ökörmező.

Ustoros: Ystoros Bknj 32 fő Ostoros. funál Borsodban.

Uzár: Uzar 1266 viz Temesh.

Uzatató?: Vyzate 1235 „Ad quandam aquam Vyzate“ viz. (Vizató nem lehet).

Uzó: Wzow 1295. „Terris

— Buthe dicti Wyzow vicinatum“ szn.

Uzó b: Usubu Bknj 19, 20, 48, 49, 50 stb. szn. (Öszöb és Üszöbnek is mondhatni).

Uzod: Uzoth 1252 szn.

Uzódi: Vsugi 1138 szn (m. Uszogyi).

Útáló: Utalou, Utalou 1219 VR 134 § nőnév.

Utas: Utos 1211 szn.

Utát: Utot 1 Hb fn.

Utcza?: Vucha 1261 „De villa Vodos, que Vucha nuncupatur“ hn Győr vidékén.

Ut-kő: Vtku 1015 hn. (Lehetett Ötkő is).

Utód: Vtóth 1211 szn.

Uza-ház-hegye: Uzahaz-hegye 1212 hegy, másképp Baláshegye Buda körül.

Uzbeg: Wzbeg 1092 népnév; Izbeg 1150 szn; Ennek jelenkori értelmét Özveggy szóval adám vissza. L: Özveggy.

Uzd: Vzd 1279 hn Somogyb.

Uzdi: Vzdi 1138 szn.

Ü.

Ügyeg: Ugek Bknj 1, 3, 4, Vgec KS II, 1 (Vger hibás olvasás); Ügek, Ugeg Tur. II, 1, 3; Posonyi krón: Ugek.

Üldetvétől: Ildetuitwl 1 Hb fn (azaz Üldözetétől).

Ülő-halma: Hylleohalma 1145 „Ad monticulum Hylleo-

halma vocatum“ hn (talán az ünnep üléstől).

Ünő: Yneu 1268 fu Nitramben. (Jenőnek nem vélem).

Ünőd: Vnud, Vnid 1211 szn. (Ónod alig lehetett).

Ünős - orma?: Ineuzorma 1252 hr hely Komárommegye környékén.

Üreg: Hirek 1015 hn; Yrug 1214 „Fossatum Yrug“ hn; Irug 1229 VR 352 § fu, most Magyar- és Német-Ürög Biharban; Irugh 1252 fu, most Ireg, Szerémben.

Üreg-mál: Irughmal 1252 szőlőhegy Szerémben.

Üрге?: Irige 1211 szn.

Ürögdi: Irugdi, Ierugdi 1138 szn.

Üröm: Eurim 1214 hn Buda mellett; Urom 1239 hu Csallóközben Posonmben.

Üröm-egyház: Urumyghaz, Vrumyghaz 1275 fu.

Üstök-ér: Ysteger 1262 fő Ugocsában.

Üstöketlen: Wzdychitlen 1057 szn.

Üszód: Ussud 1211, Vsud 1217 VR 42 § szn (Uszód is lehetett); Usud 1251 szőlőhegy Somogyban.

Üteg: Iteg 1296 kún szn. **Vö:** Iteg.

Ütő: Vtoy 1211 szn; Itunh 1211 hn Balaton körül.

Ütő-hét: Vtyheth 1283 hrhely Csallóközben Posonmben.

V.

Vacsa-Somlyója: Vacha Somloya 1257 fu Erdélyben.

Váczi: Vacy 1217 VR 40 §, 1219 uo 121 § szn.

Vad: Vadu 1216 VR 312 § „Vadu de Custodibus siluae Berregu“ szn; Vod 1217 uo 220 § fu Szabolcsban.

Vada: Voda 1217 VR 95, 102 § fu; Vada 1254 hn Szabolcsban; 1290 hn Tolnában.

Vada d: Fodot 1216 VR 306 § fu; Vódad 1217 uo 89 § szn.

Vadas, vagy Vadász: Vadas 1211, Vadasa, Vodosa, Vodosa 1216 VR 1254, 329 §, Vodasa, Vodossa 1235 uo 147, 157 §§ „Pristoldum nomine Vodossam de villa Nek“; Vodos

1258, 1270, 1272 szn; Vodos 1261 fu.

Vadasd: Vodozt 1217 VR 234 § fu.

Vadászó: Vadoshu, Vadasou 1138 hn; Vadazou 1214 fu.

Vadi: Wodey 1229 fu, most puszta Somogyban.

Vad-kert: Vodkaert 1227, Wodkerth 1255, Wadkerth 1283 fu Nógrádmén.

Vadócz: Vudoch 1216 VR 323 §, fu.

Vág: Wag 1001 fu.

Vágás-halma: Vagashalma 1270 erdő Valkómben.

Vágdi: Vagdi 1138 szn.

Vág-Hetény: Vaghetum 1075 hn Komárom vidékén.

Vág-köz: Vagkuz 1294 vidék, hol Kezu nevű hely.

Vagyad: Vagyad 1211 szn, talán Vajad.

Vagyunk: Vogmuc 1 Hb (mond: vagymuk).

Vaja: Vaya 1237 hn.

Vajadi: Vajadi 1138 szn.

Vajas: Voyas Bknj 41 fő, most Vajasér Bácsban; Vojos 1211 tó a' Dunánál.

Vajasd: Vajasd 1238, Voyosd 1289 fu Erdélyben.

Vajas-ér: Vojoser 1075 htó.

Vajda: Wayda 1193 hn.

Vajka: Vayka 1186 hn, most széek Posonmben; Veyka 1245 hn.

Vajta: Voyta Bknj 30 szn.

Vak?: Vaca, Voca, Voka 1217, 1219, 1232 mind a' VR 6, 44, 110, §§ szn, melyet másra alig értelmezhetni, hacsak Vajka nem lappang alatta.

Vál: Wal 1269 hn, most Vaál mvs Fejérmben.

Vala: Vola, Uola 1 Hb.

Valkány: Bulcan 1217 VR 212 § fu Szabolcsmben.

Valkány-Dob: Balkun Dob 1261 „Terra Bissenorum“, hn egykor besenyők földje Szatmármben.

Valkász: Volcaz 1221 VR 372 § fu.

Valkó: Ulcou Bknj 43, Val-kow 1231, Wolko 1234 vár, honnan a' megye neve számtalan.

Valkonya: Wolcuna 1298 fu, most Vakonya Szalában.

Vállas: Phalitzis, Phales

Const. Porph. de adm. imp. c. 40
Ütös vagy Vitéz fia, Árpád unokája.

Való: Uolov 1 Hb fn.

Valód: Walood 1171 szn.

Váltándi: Valtandi 1138 szn.

Valter-szegő: Valterscegeu 1221 hn Vasban.

Vályús: Vayus 1214 szn; Valus 1256 hn Szalamben.

Vám: Vehma 1229, Wama 1231 hn Somogyban, m. Vámos.

Vám-falu: Vamfalu 1270 fu.

Vám-nagy: Vamnag 1350 „Quemdam fluuium nostrum Raba vocatum, in Comitatu Castriferrei existentem — sub omnibus limitibus, sub quibus idem Magister praedictum fluuium a Comite Castriferrei, et Comite eiusdem fluvii Raba, vulgo Vamnag dicto — hactenus conseruasset“ hivatalnév, mely kéttelenül már régebben is létezett.

Vámos: Vamus 1109 fu Veszprémben; Vamus 1217 VR 41 § fu Borsodban; 1268, 1285, 1296 fu Komáromban.

Vámos-aszó: Vamusoza 1266 fu.

Vám-zab: Vám zab 1264 „Semel in anno Regi munera dare tenentur, et pabulum, quod vulgo dicitur Vámzab, ad Clicium portare suo modo compellantur“ Zabadó.

Vansod: Vansud 1216 VR 270 § fu Biharban.

Várad: Varod Bknj 34, 35 földvár a' Garamfónál, most fu Barsban; Warod KS II, 4 hn;

Varad 1256 hegy Szalamben; **Warad** 1280 fu Valkóban; **Varod** 1252 szn.

Váradgya: Warda, Varada 1300 fu Alsó-Fejérben Erdélyb.

Vár-alja: Varala 1248, 1299 hn Zemlénben; **Várolia** 1258 fu Biharban; 1292 „Comes Laurentius de Varalyaban“ fu Borsodmben.

Varang: Varang 1138 szn-és hn; **Varag**, **Varang** 1193 fu Fejérmben.

Várasd: Warasd 1222, Worosd 1232, Vorosd 1238, Worosd 1260 megyés vár.

Varázsoló: Varasla 1238, Varaslaus 1265 szn. Világ: Bonfin: „Incantatricem,—quam Varasolo appellabant“ Hist. Hung. Dec. II. Lib. I. (Ez parzi eredetű szó.)

Várda: Warda 1291 fu.

Várdó: Vardou 1216 VR 254 § szn.

Vardő: Wardwy 1272 fu.

Várd-szeg: Vardzeg 1269 hrhely Csallóközben Posonmben.

Vár-elő: Wareleu 1237, Vareluj 1270, Vareluy 1272, Varelliy 1273 Vareluy 1277 fu.

Vár-erdő: Varerdeu 1265 hegy Nógrádban.

Vár-fehér-hegy: Varfe-regh 1211 „Ad montem, qui vocatur Varferegh“ hegy Somogymben.

Vár-hegy: Warhigy 1286, Varhegy 1288 hn Sárosban.

Vári: Vary 1230 fu Zarándban; 1231 hn Tisza's Maros közt.

Vár-kún: Varkun Tur. II,

44 hn; **Varkon** 1015 az 1228-i átírat: Varkony; **Varkony** 1274 hn Győr vidékén; **Varkun** 1301 hnév a' Tiszánál, most Varkony falu Hevesmben.

Vár-megye: Voarmegye 1208 hn.

Várnád?: Warnet 1231 hn Tisza's Maros közt.

Várnagy: Varnogio 1216 VR 329 § „Cicolou Varnogio“; **Varnog** 1219 uo 110 §; 1235 uo 157 § „Beda Varnog, Igeheu Hodnog, Isac centurio, et Voda-sa de Castro Clus“ hivatalnév.

Váró: Varou 1216, 1217 VR 239, 277, 292 §§ szn.

Város?: Varvus 1019 hn.

Vár-ótalma, **Ótalma**: Bor-otalmat, Talmat Const. Porph. de adm. imp. c. 37. a' besenyők hadának 6-dik osztálya.

Varró: Warou 1165; 1184 az 1349 átírt; **Varro** 1275, **Varov** 1284, **Varou** 1300 szn.

Varsa: Varsa 1211 szn.

Varsa-tó: Varsathu 1252 hrhely Nitramben.

Vár-tó: Wartow 1247 htó, úgy ~~írtatik~~ a' mostani Kis-tisza Szegednél Csongrádban.

Vár-völgye: Varvolgye 1252 hn Baranyamben.

Vas: Baas 1055, Bas 1222, Baas 1263, Vaas 1267, Vash 1278 Waas 1294, Baas 1295 szn. (Ez különböző a' Basilius-tól mely Vazil, Vazul néven jő elő).

Vasad: Vosud 1199, Vasud Vosud, Vozud 1211, Vosod 1219

VR 117 § szn; Vasad 1275 hn Nitramben.

Vasadi: Vasadi 1138 szn.

Vasald: Vasald 1135 szn.

Vasalt-kocsi: Vasat-Co-chy 1267, L: Kecsi-vasalt.

Vásár: Vasar 1211 szn.

Vas - arab: Vosserawy 1124 népség Tiszántúl, hol most Vársány pusztá Hevesben, mely népség 1075-iki oklevélben Vasionoknak (Vosciani) mondatik. L: Vasián.

Vásárd: Vasard 1198, 1199, 1211, Wassard 1222, Wasard 1230 szn; Vasard 1217 fu Nitrában; 1222, 1261 fu Szalában; 1257 fu Komárom vidékén; Wasard 1277 fu.

Vásárdi: Vasardi 1138 szn.

Vásár - falu: Vosarfalu, Wasarfolu, Wosarfalu 1274 fu Nitramben.

Vásár-hely: Vasarhel 1211 szn; Vársáhel 1216 VR 25 § fu Biharban; Visarahelly 1266 hn a' Tizsakörül; Vasarhel 1296 hn Erdélyben.

Vásár-ut: Vasaruth 1145 „Quamdám viám Vasaruth vocatam“; Vasarut 1235 hnév, most létezik Posonmben mvs.

Vasas: Vosos, Vasous 1138, 1139; Vosas 1214, Vosos 1216 VR 256, 317, 325, 338 §§, Vosos 1229, Vosos 1235 VR 199 §; 1245; Tur. II, 64 szn.

Vasián: Vousian 1001 hn; Vosciani 1075 népség Tiszántúl Hevesben hol most Vársány; Vo-

sian 1181 fu Baranyában; 1216 VR 298, 323 §§ fu Zarándban; Vosyan 1219 uo 9 § fu; Vossian 1235 uó 164 § falu; Wossian 1244 fu; Vosyan, Wosyan 1284 fu; 1294 fu, most Vársány Barsban; 1299 fu Békésmben. Horneck Ottokár ausztriai krónikájában IV. Béla kir. korára vonatkozva említett „Herzog der Wosszen“ úgy látszik, nem egyéb, mint a' besenyők (vasok) főispánja, ki okleveleinkben „Comes Bissenorum“ néven fordul elő. Vö: Besenyő.

Vaska: Vaska 1252 hn.

Vaskos?: Foscós, Foskos 1211 szn.

Váson: Wasun 1082 hnév Veszprémmben; Vasony 1268 nemznév.

Váson-kő: Vasonko 1108, Vasonkeo 1233 hn Veszprémmb.

Vas-vár: Vosvar, Woswar 1193 megyés vár; Vasvar 1214, Woswar 1220, 1221, 1222, Vasuar 1233 vár; Waswar 1238 „In Comitatu Saladiensis duo praedia, quae ambo vocantur Waswar, quae quondam ad Castrum ferreum pertinebant“ hn; Vosvar 1253. hn.

Vas-vári: Vosuari 1216 és 1217 VR 45, 275, 335 §§ fu; léteztek Arad-, Borsod-, Csanád- és Szabolcsmben.

Vata: Vatha, Vata 1050 kör. Tur. II, 39, 48, 52; a' XIII-dik századi posonyi rövid krónikában áll 1187-dik évre: „Wata comes cecatur“ (Endlicher Rr.

Hungar. Mon. Arpadiana, pag. 57) szn.

Vecse: Vecche 1252 hrhely Nitrában; Vecs. 1283 fu Somogyban, t. most Vésze; Vecche 1290 szn.

Vecsésdi: Vecesdi 1138 szn.

Veczõ: Vecheu 1228 vár a' Marosnál Erdélyben, most Vecze fu Marosszékbén.

Véd: Ved 1217 VR40 § szn.

Vederõ: Vederey 1217 VR 209 § „Scepa et Vederey — lotrices ecclesiae“ nönév.

Vég: Weg 1238 „Villa Weg a Castro de Kewe exemptam cum populis castrensibus habitantibus super ipsam, qui exercitiales dicuntur“ Végörök lakhelye az Aldunánál.

Vég-ág: Vegag 1268 viz Komárommben.

Véged: Weged 1138 szn.

Vég-sár: Vagsar 1276, 1279 „In palude Vagsar“ — „Prope paludem Vagsar“ tó Somogy és Tolna szélben.

Velcsethal-ut?: Velche-thalut 1214 tó Zemplénmben.

Velcsõ: Velcho 1211 szn.

Velenye: Vellenye 1158, Velenthe 1228 fu, most Velény Baranyában.

Velõ: Wolue, Wolwe 1075, Wolve 1124 's ennek 1415-iki átíratában: Velveo, htó a' Tiszánál Csográdban. (A' Vosve hibás olvasás).

Velög: Velec, Veluc Bknj 19, 20, 48, 49, 50 stb; Velek

1225 „Post mortem vxoris Comitiss Bors, filiae Ducis Velek“; Velek 1255, Velek 1270 szn.

Vén: Vin 1138 szn.

Vénd: Wend 1075, 1124 hn.

Vendég: Vendegh 1135, Vendig 1138, Vendic 1198, Vendeg 1208, Vendig 1211, Vendich 1214, Vendég 1214 VR 382, 383 §§, Vendec 1216 uo 298 §, Vendegu 1217 uo 34 44 §§, Vedég 1235 uo 183 § szn; Vendega 1199 nönév.

Vendégi: Wendeghi 1245 hn; Vendegi 1263 fu Tornában.

Véndi: Vendi, Vindi 1138 szn.

Vénke: Venke 1082 szn.

Vén-legény: Wanlegun 1284 szn.

Vénök: Wonik 1093 hn; Weynuk 1238 „Vnam vineam sitam in cliuo Weynuk“ szőlő-hegy; most hihetőleg Venek fu Veszprémmben.

Vér: Vir 1138 szn.

Verbo-luka: Verboluka 1214 hrhely Zemplénben.

Vér-bölcs: Werbulchu, Bulchu, KS II, 1 „Pro eo enim Werbulchu est vocutus, quod Cunaus eius in praelio Crimildino per Teutonicos fuisset interfectus, et id ei pro certo constitisset, volens recipere vindictam super eos, plures Germanicos assari fecit super veru, et tanta crudelitate in eos dicitur exarsisse, quod quorundam quoque sanguinem bibit sicut vinum“; Verbulchu Tur. II, 8; Bknj Bul-

su, szn; Verbelch 1300 fu Ugocsában melytől a' Verbőczy név.

Vereb: Wereb 1265, Vereb 1290, Verib 1294 hn, most Verébély fu Nógrádménben.

Verebély: Verebél 1265 hn Nógrádménben. L: Vereb.

Vereknye: Verekene 1290 hn Csallóközben Pösonménben.

Veres, L: Vörös, minden összeragasztásaival.

Vergőd: Vergud 1075, Verged 1135 szn.

Vermed: Wermet 1221 VR 363 § szn.

Vermet: Vermut 1 Hb fnév (mond: Vermőt).

Verőcze: Vereuecea Bknj 33 fő Nógrádménben; Uereucze 1234, Werencha, Wereuze 1242, Vereucze 1269 hn Drávánál, melyről a' megye.

Verönd: Verunt 1268 szn. (Berendnek is vélhetni).

Versed: Werusset 1211 szn.

Verseg: Verseg 1261 falu Tisza körül.

Versendi: Versendi 1138 személynév.

Vér-szin?: Versun 1138, Vyrsin 1217 VR 92 § szn.

Vért: Wert 1265 hn mely Bana várhoz tartozott.

Vértés: Vertus Bknj 50 „Silvam magnam, quae nunc Vertus vocatur, propter clypeos Teuthonicorum inibi dimissos“ erdős hegység Fejér- és Veszprémménben; Vertes 1193 hrhely; 1226 apátság; Wertus 1231,

1237 erdő; Wertus 1278 hn és monostor.

Veselányi: Wechelyny 1276 „Nos frater Iacobus dictus Wechelyny, Magister domus Craciferorum de Thurda“ szn.

Veszeken: Besekund 1289 falu.

Vesz-német: Weznemut KS II, 2 „Vnde idem locus, vbi praelium est commissum, eorum (Germanorum) lingua vsque hodie florum paiur (Verlórner Bayer) est vocatus, et Weznemut nostra lingua“; Vestnempti Tur. II, 37, Vezetnemet Budai krónika, hnév.

Veszprém-szölőse: Wesprem Scelleuse 1270 fu Veszprémménben.

Vessződ: Vesud 1211 szn. (v. Veszöd).

Vessződi: Vescudy 1214 szn.

Vész-veres: Wezveres 1256 völgy Szalában; Vezverys 1285 fu Liptóban; Wesuerus 1286 hnév Sárosban; Vezveres 1288 ua Sárosban.

Vétek?: Veytech 1217 VR 54 § fu.

Veteny: Wetteng 1279 dunai sziget Mosonménben.

Veté: Veteve 1 Hb cs (mond, Vetévé).

Vetés: Vetys 1265 hn Szatmárménben.

Vetölős?: Wytulus 1308 szn.

Vetős: Vetus 1138 szn.

Vezekény: Vezeken 1261,

Vezekyn 1277, Vezeken 1296 fu Hevesben.

Vezend: Vetend 1075 szn;
Vezend 1124 „Sepultura Vetiendi“ hol most Vezseny Hevesben; **Wezend 1262, 1284** falu Szatmárban.

Vezesse: Vezesse 1 Hb cs.

Vezseny: Wechen 1238 „Portum Wechen super Titiam“ rév és fu Hevesben, **Vö: Vezend.**

Vida - föld e: Widafelde 1279 hn.

Vida - kuta: Vidakuta 1291 hrkut Komárommben.

Vidék: Videg 1211 sznév; **Videk 1270** hn Tolnában.

Vidék-eresztvény: Widek erestheny 1291 „Iuxta silvam Widekerestheny vocatam“ erdő.

Vidékes: Videkes 1211, **Vydekus 1252** szn.

Vidék-völgye: Widekwelge 1291 „Ad vallem Widekwelge vocatam“ hrvölgy.

Vid-ere: Vydere 1268 htó Komárommben.

Vidó: Widou 1229 szn. (Ugy látszik a' Vidus vagy Vitus martyrologiai név átalakítása).

Vidor: Vidhor 1220 hnév Valkómben.

Vidra: Vidria 1264 tó Baranyamben.

Vig: Vig 1138 szn.

Vigman-szeg: Wigmanzyg 1291 hn, most Igmánd Komárommben.

Vikaegi-ártand?: Vika-

egiartand 1075, 1124 (Bakalhiartand) fu, hihetőleg Ártánd, Biharmben.

Világ: Vilag 2 Hb fn.

Világba: Vilagbele 1 Hb fn (m: Világbele).

Világos-berek: Vilagusheruk 1289 hn Baranya vidékén.

Villám: Villam 1211 „Rika frater eius Villam“ szn.

Viola: Viola 1270, 1277 nőnév.

Visnyó: Vysnov 1259, Vysno 1270 fu Zemplénmben.

Visz: Wisch 1229 fu Somogyben, talán erre vonatkozik Wisetcha 1001-ben.

Viszló: Veyzlo 1219 VR 1 § hnév.

Vita: Vita 1219 VR 120 § fu.

Vitány: Vitan 1216 VR 269 § fu.

Vitel: Bytel 1198 „De singulis oneribus cumulorum, qui Bytel vocantur — solvitur vnus frisaticus“. (Mást nem értelmezhet, hacsak a' német Beutel-től nem jő).

Vitéz vagy Ütős: Iutotzas Const. Porph. de adm. imp. c. 40 Árpád harmadik fia; **Vitiz 1248** „Ad villam Vitiz quae etiam Arpa nuncupatur“, **Vitez 1268** „Ad villam Vitez, quae etiam Arpad nuncupatur“ fu Komáromban; 1300 körül „Petrum, filium Vitéz nomine“ szn.

Vitéz-mező: Vitezmezeu 1296 hn Sárosmben.

Viz: Vich 1248 „Ad fontem

Vich“ vizCsallóközbenPosonmb; Veiz 1300 „Et in aquis ad clausuras piscium quae vulgoVeiz vocantur“ tavak.

Viza-hal: Vizahal 1240 „Husones pisces, qui vngarice vocantur Vizahal“; 1256 „Husones qui vocantur Vizahal“ hal neme.

Viz-ér: Vizer 1255 „Ad quandam venam Vizer nuncupatum, quae exit de Fequetetow“ hrviz Zemplénmben.

Vizes-Körös: Wizeskeurus, Wyzeskeuros 1214 hn a' Tiszánál.

Viz-hely: Veyzhel 1268 „Sedecim loca piscatoria, quae vulgo Veyzhel vocantur“. — „Quinque loca piscatoria, quae similiterVeyzhelvocantur“tavak.

Vizes-homoru: Vizeshomorou 1247 „Transcendit ad montem Vizeshomorou“ hegy Esztergommben.

Viz-keverő?: Weichkefero 1301 hrhely Erdélyben.

Viz-monora: Wiz Munora 1263 hn Erdélyben.

Viz-vár?: Weiswar 1208 hn Moson könyékén. (Somogymben van ily nemű fu).

Viz-zuhanás-pataka?: Vyzuanspotoka 1255 viz Abaujb.

Vonós: Vonuz 1268 „Tres terras Vonuz appellatas, quae quondam fuerunt Paratorum arcuum nostrorum in ComitatuCsanad“ Istv. ifj. kir. adománylev. hn Csanádban (Talán a' kézvo-

nótól, melylyel a' nyilak és kézi-jak készítettek, mint a' Furós, Gyalus, Bárdos stb nevű helyek). Némi másolatban Voruz néven iratik.e' hely.

Völcsök: Wulcsuk 1232, Vlcsuch 1273 szn. (Madár-fajneve).

Völegény: Vylegin 1250, Vylegun 1275 szn.

Völgy: Vuelge 1015, Velgh 1024 hn; Welg 1284 „Per ipsum fossatum vadit ad originalem aquam ipsius fossati Welg vocatam“ hn Sopronmben.

Völgy-alap-Tiván: Vogoluptivan 1217 VR 80 §, falu, hol a' pásztói apát harczoló lóvászai és jobbagyai, 1275-ben: Alapjan, most Alattyán, János-hida és Jász-Berény közt Hevesben. L: Alap-Tiván.

Völgyes: Vulgus 1055 szn.

Völgyes-tó: Velgestho 1251 tó Györmben.

Vörös: Verwz 1015 hn.

Vörös-alma: Veresalma 1270, 1271, Verusalma 1278, Veresalma 1296 fu Sárosban.

Vörös-haraszt: Verescharazth 1218 „Cum virgulto, vulgo Verescharazth nuncupato“ harasztos hely Nitramben.

Vörös-kő: Verusko 1252 hrhegy Turóczban; Veoreskeo 1296 vár Posonmben.

Vörös-mart: Wurusmarth 1246 hn Baranyamben.

Vörös-patak: Verespatak 1274 fő Szepesmben.

Vörös-tó: Verestou 1221, Verustov 1227 hn; Werestou 1299 fu Békésmben.

Vörös-víz: Veresviz 1280 körül erdő Szepes vidékén.

Vulkán-fája: Wuolcanfaya 1211, az 1399-diki átírat: hasonlókép, az 1417-diki Volo-chanyfaja, hr Tolnában (A' „sa-ja“ hibás olvasás).

Z.

Zabálda: Zubada 1235 VR 168 § „Discilou, de villa Bori-ci, impetiit Glatillum, cocum Regis, de villa Susa, de Equi zuba-da. Qui, cum nagaret se esse venditorem illius equi, praefatus Discilou adduxit vt Mosen fideiussorem aduersarii sui, quo se fideiussorem aduersarii sui, prohibente (inkább perhibente), Glatillo vero constanter negante. — Martinus Bilotus de Borsod, per Pristaldum nomine Kelepc, misit Varadinum. Quo Discilou primitius auctor, et alius Discilou, scilicet: fideiussor, et Pristaldus, in octauis omnium Sanctorum, quas Pristaldus dixit se vtrique parti pro termino assignasse, venerunt; Glatillus vero non comparuit“. Világosan Zabált ló eladása miatt történt itt a' vád, melynek tőle vételét Glatil tagadta 's végre Váradon a' tüztéletnél meg sem jelent; tehát az Equi Zubada annyi mint ló zabálda, vagy mostani szólásunk szerint Zabálatatás. (A' lókupeczok kizt jelenkorban is áll a' zabált lónak alku és vétel után is vissz adhatása).

Zabolcs: L: Szabolcs.

Zaboló-hegy: Zabálohegy 1248 és 1299 hegy Zemplénben.

Zabos: Zobos 1193 hn.

Zabos-ló-vásár?: Zobuslouvasar 1075, 1124 hn. Lásd: Szoboszló-vásár.

Zab-osztó: Zoboztoul 1270 körül, királyi lovászak egyik felekezete.

Zacsódi: Zachudy 1263 szn.

Zador: Zador 1138, 1221 VR 367 § szn. (Nem tartom a' Sándorral egynek).

Zadorsz-orma?: Zadorzorma 1252 hrhely Komárom vidékén (t. Zádor-orma).

Zagyva: Zogea Bknj 30, 32, 38; Zagua, Zagaua, Zagava, Zoghua 1265 fő, mely Szolnoknál a' Tiszába ömlik.

Zagyva-fő: Zagua feeu 1290 fu Nógrád-Gömör vidékén.

Zak: Zak 1137 szn.

Zákány: Sakan 1138 fu, Zakan 1245 fu Valkóban.

Zákány-halom?: Sachumhaluk 1158, Zacharkolim 1228 halom Tiszántúl.

Zákány-réte: Zakanrete, Zachan Rete, Zarhan rete 1225 hrhely Sopronmben.

Zalog: Zaloug 1275 fuSze-
pesmben.

Zalogod: Zolugod1224szn.

Zalogos-töve: Zolocotu-
eh 1211 és 1399-diki átirat,
Zolokostueh hn (Szalókos is le-
hetett).

Zamor: Zamor 1193, Za-
mur Tur. II, 41 fu, mostZamoly
Fejérmben.

Zaránd: Zarand Bknj 52;
1216 VR 296, 323 § „Provin-
cia Zarand“, 1235 uo 146, 165
§ megye; 1237 szn.

Zarandok-patak: Zaran-
nuk potok 1222 viz.

Zarany-réte: Zarhanrete,
Zachan rethe 1225 hn Sopron-
ban L: Zakányréte. (Lehetett
Sárkányréte is).

Zárd v. Zoard: ZuardBknj
8, 33, 37, 44, 45, Tur. II, 7;
Zuord 1216 VR 247 § nemzn.

Zászló?: Zazlou, Zazlow
1211, Shazlou 1217 VR 216,
218, 220 §§, Szazlou 1271 szu.
Vö: Csaszló.

Zata: Zata 1289, Scatha
1280 vár Bácsban.

Zatádi: Zatadi 1138 szn.

Zátony: Zatun 1254 sziget;
Sateun 1268 htó Komárommben.

Zátonya: Zadena 1214 tó
Zemplénmben.

Zavar: Zouar 1256 hn.

Zavard: Zouard1283, 1285
sz- és nemzn. (Talán azonos a'
Zoarddal).

Závár-tői: Savartoe, Sa-
bartoeasphali Const. Porph. de
adm. imp. c. 38. „Tum non Tur-
cae sed Sabartoeasphali qua-
dam de causa dicebantur“ —
„Et hi etiam in hodiernum diem
de veteri Turcarum cognomine
Sabartoeasphali nuncupantur“. A'
magyarok egykori neve, midőn
még Lebediában a' Feketeten-
ger martjainál laktak, 's ekkép
hivatott a' Perzsia vidékére visz-
szavonult részük is Constantin
korában a' X-dik században.

Zeke - telek: Zeketeluk
1289, 1291 hn Aranyosszék-
ben Erdélyben, most nem létezik.

Zerge: Zerge 1300 szn.

Zob: Zub 1219 VR 22 § fu;
KS II, 1 réy a' Dunánál.

Zombor: Zombor Bknj 6,
20, 27, Zumbur 1171, 1278,
1281 szn.

Zova-fejér-hegy: Zova
feereg 1211, az 1399-diki át-
irat „Ad monticulum qui vulgo
Zovafeeregh“, az 1417-diki:
Zomoy hegy, hn.

Zobotad?: Zubothath 1225
helynév.

Zöld: Sild, Zild1108—1109
„Sanctus Rex (Stephanus) dedit
(Monialibus de Valle Vesprimi-
ensi) quamdam insulam Sild vo-
catam“ erdős sziget a' Dunán
Duna - Pentele (Monasterium S.
Pantaleonis)határánál Fejérmben.
Világositják 1364, 1382 és
1419-diki oklevelek, mikben „In
sula Zild, Sylva Zild, Insula Zild
tonya, Possessio Seld, Zeld, Zild

és Zeud, meg Zeld szigete Tonya“ iratással fordul elő. Zold, Sold 1193 fu; Zuld 1269, 1275 Zeud 1285 szn. Ide tartozik-e: Solt 1221 VR 361 § „Solt filius Solt“ szn, — meghatározni nem tudom.

Zöld-hegy: Zidhig 1225 fu.

Zömök: Sumug, Somoc 1216 VR 289, 325 § szn.

Zörög: Zurugd 1237 szn.

Zsádány: Sedan 1217 VR 104 §, Sadan 1235 uo 181 § Saden uo 365 § fu; Scaden uo 191 § szn.

Zsámok: Zumboc 1212 fu Nitramben; Samboch 1258 fu, most Zsámók Pesti. szélben; Sumbuk KS jövevény nemz. neve.

Zsámoly: Zamol 1271 hn.

Zsellér: Seller 1281 falu Szatmárménben.

Zsidány: Sydan 1225 hn Sopronménben.

Zsidó: Side 1215, Sidou 1289, Zidev 1301 „Petro dicto Zidev“ szn.

Zsidó: Sidoud 1266 hn.

Zsidó-patak: Sydopotoka 1247, Sydopotok 1272, Sydopotok 1284, 1288 fő és fu Sárosban, most Magyarfalu.

Zsilip?: Siletep 1232, „Quamdam clausuram piscium in Chasma, quae Siletep dicitur“ zártviz.

Zsitva-tó: Sytiatou Tur; Sitva Tu, Budai krón. L: Sitvató.

Zsombó: Zomba 1015 és 1228 átirat: hn.

Zsombók: Sumbuk 1221 VR 377 § szn.

Zsomboly: Sombol 1261 fu.

Zsombolya-hegy: Sombolahegy 1261 hn.

Zuhányos: Zohogynis, Zohainis 1214 „In fine torrentis, quod Zohogynis dicitur“ viz Zemplénménben.

Zurdok: Zordoch 1214 hely Zemplénménben. Vö: Szurdok.

Zuz?: Zous 1237 hn.

Zúzó: Zuuzo 1217 VR 65 § személynév.

FÜGGELÉKEK.

I. Függelék.

Szótári bővület.

Előzmény: Megértvén Nagyságos Czech János országos pénzügyi főtanácsos ur 's m. academiái rendes tag „Nyelvkinccseink“ nyilvánosságra bocsátását, legott szíveskedék eredeti okmányokból másolt gazdag gyűjteménye anyagait velem közleni, melyekből e három- és fél száz vezérszóból álló függelékét szerkesztém. Találtnak ugyan köztük olyak is, mik szótárunkban már előfordulnak, minthogy azonban a' különböző évi adatok által amazok gyámolítást nyernek, közlésüket czélszerűnek látám. Az ilyeket használati könnyebbités tekintetéből * jeggyel különböztetém meg. A' kitűzött időszaknál ujabbkori szókat, melylyek ugysem számosak, ritka és becses voltuk miatt sorolám be. A' még most nem értelmezhető személyneveket sem hagyám ki, minthogy azok a' messzi régiségből levén, egykoron földerithetők leendnek; minden esetre pedig a' magyar Onomasticonra hasznos anyagul szolgálandnak.

Köszönet, kétszer köszönet a' tisztelt hazafinak szívélyes közlékenységeért. Vajha a' gazdag levéltárakkal biró családok régi okmányaikat ilynemű magasztos czélokra illető szakembereinkkel közleni ne idegenkednének: ugy Nyelvkinccsünk gyűjteménye néhány év alatt kéttelenül tömérdek gyarapolást nyerne, Árpádék nyelvét nagyrészben előidézöt.

A.

- Acsna?**: Achna 1135 szn.
***Almos**: Almus 1220 szn.
***Apa**: Apa 1072 „Apa pristaldus filius Chycha“ szn.
Apás: Abpas 1228 szn.
Árki-Baja: Arquibaya 1234 személynév.
***Árok**: Aruch 1234 hrhely.
***Árok-szeg**: Aruksceguj 1072 kör. „Foven protensa usque Aruksceguj“ hn a Tiszánál.
***Árpás**: Arpas 1220 fu.
***Árpa-telke**: Arpathelky 1228 hn (terra).
***Ártány-pénz**: Ártánpénz 1437 Denum 142 florenos pro censu S. Georgii, Michaelis et Nativitatis Dni anni 1436 e pecuniis scropharum ártánpénz dictis in medietate reginae cedente perceptis“ adó neme.
***Árva**: Arwa 1152 szn.
***Árvád**: Arvad 1171, Arvad 1225 szn.
***Asszony**: Ahchyn 1131 —41 „Pristaldus Gregorius rusus de villa Ahchyn“ fu, mely most Asszonyfának hivatik.
Atta: Atta 1171 szn.
Attun?: Attun 1171 szn.
Azar: Azar 1279 hn.

B.

- *Bacsa**: Bacha 1228 szn. (Baka?)
***Baj**: Boy 1228 szn.
Baja: Baya 1234 szn.
Bajtény: Boytyn 1072 kör. (tumulus) hrhalom.
***Baka**: Baca 1135 szn.
***Bala**: Bala 1135, 1171 személynév.
***Balog**: Buloc 1135 szn.
***Balogd**: Bolugd 1239 „Ad caput arbustorum Bolugd“.
***Balony**: Balun 1279 falu Posonmben.
Banya: Bona 1228, Bana 1252 szn.
***Bárd**: Bard 1268 falu Somogymben.
Bárd-völgy: Barduelg 1268 viz.
Bas-fája: Basfaia 1135 erdő.
Basi: Basy 1072 kör. („Basi acervus“). Basahalom létezik Szabolcsban Eszlár fu mellett.
***Becs**: Bech 1228 szn.
***Becse-kére**: Bechery 1228 hn.
***Bela**: Wela 1228 szn.

Benid: Benid 1171 szn.

***Bércz:** Birch 1268 „Ad caput unius Birch“ hrhegy.

***Berkenye:** Berekune 1265 „Sub una arbore que Berekune vocatur in hungarico“ határfa.

***Berkes:** Berges 1181 szn.

Besenyő-aszó: Besenevozou 1265 hn.

Besenyő-tarló: Besse-neuthorlou 1234 „Hinc vadit ad rus Bissenorum qui vulgo dicitur Besseneuthorlou“ hrhely.

Betere: Bethere 1220 szn.

***Bezeg:** Bezeged 1269 hn Szalamben.

Bibubra?: Bibubra 1181 nőnév.

***Bik:** Byk 1265 „Ubi jungit duas arbores quarum una Byk in hungarico, latino vero fagus nominatur“ hrfa.

***Bika:** Byka 1287 helynév Györmben.

Bikszód: Bixoud 1225szn.

Bodó: Bodov 1225 szn.

Borbély?: Barbeli 1228szn.

Bord: Burd 1135, 1228 szn.

Borona: Worona 1351 „Et super 100 magna ligna Worona dicta in longitudine XXX ulnas in se continente dedit“ faeszköz.

Boroneg: Boroneg 1135 személynév.

***Bot:** But 1228 szn.

***Botos:** Buthus 1252 szn.

Bozteh?: Bozteh 1135 szn.

Bölcske: Bwlchke 1291 fu.

Bölcső: Bulchow 1228szn.

Bua?: Bua 1252 szn. (Bknj-nél 27 Bue az ifjabb Gyula fia).

Bubacs: Bubach 1072 kör. helynév.

***Buda:** Buda 1228 szn.

***Búdosó:** Budusa 1131—41 szn.

Búr: Buur 1299 htó a' Fer-tőnél.

Busár: Busar 1171 szn.

***Buta:** Buhta 1228 szn.

Butka: Butca 1231—41 személynév.

***Buza:** Buza 1228 szn.

Bünd: Beünd 1252 szn.

C.

Csaba - Rákosa: Chabarakusa 1072 kör. hn, m. Rákos-Csaba Pestmben.

Csecse: Cheche 1257 szn.

***Csege:** Chege 1152 szn.

Csejköd: Chejkud 1252szn.

Csema: Chema 1228 szn.

***Cserkesz:** Cherkez 1135 személynév.

Cseter: Cether 1228 szn (v. Keter).

Csin: Cin 1181 szn. (Kin is lehetett).

Csiva: Chiva 1135 szn.

*Csóka: Cocu 1171 szn
(Kocz is lehetett).

Csokonya-telek: Chekuneteluk, Chukuneteluk, Cheucuneteluke 1265 fu Somogymben.

Csomó: Chomov 1225 szn.

*Csomós: Chomoz1135szn.

Csomoszó: Chomozou1228 személynév.

Csón: Chon 1228 szn (vagy Kón).

*Csuda: Zuda 1257 „Zuda Comes“ szn.

*Csuka: Chycha 1072 kör.
Cuka 1150 sznév. (Csiga is lehetett az első).

*Csunya: Cuna 1131—41 személynév.

Csutak: Chutuk1265 „Valis cui nomen Chutuk“ hrvölgy.

Csurhó-fő: Churhufeu1234 „Ad caput voraginis quod dicitur Churhufeu“ vizörvény.

*Czompó: Compu 1228 „Rivulus qui Compu dicitur“ fő
Vő: Csompó.

D.

Dalmó: Dalmau 1152 szn.

Damacsám: Damacham1152 személynév.

Damasa: Damasa 1257szn.

Damsa: Damsa 1252 szn.
(Talán egy az előbbivel).

Degve: Degue 1181 nő.

*Dob: Thob 1228 szn.

*Doba: Duba 1181 nő.

Dobrocs Dubroch 1071szn.

*Domboly: Dumbul 1268

„Ubi una que venit de ponte
Dumbul cadit in aquam Hydus“
híd.

Dombrod: Dombrod 1265
fu Somogyban.

*Dorog v. Dörög: Durug
1171 szn.

Dursi: Dursi 1171 szn.

Dusnok: Dusnuky 1072kör.
fu Borsodmben.

E.

*Ebes: Ebes 1072 kör. ltó.

*Edő: Edu 1171 szn.

*Eger v. Egör: Egur1265
„Arbor que vulgo dicitur Egur“
határfa.

*Égető: Eguethow1228szn.

Egöd: Egud 1135 szn. (Egyed is lehetett az Egidiustól).

*Egrögy: Egrug 1171,
1265 fő.

Elbő: Elbeo 1171 szn.

*Elefánt: Elephant 1217 fu
Nitramben.

Emicő: Emisea, Enuseo
1171 szn.

Endre-laka: Endrelaka
1265 fu Somogyban.

Enő: Eneu 1233 „Item de-

bent facere communem araturam qui dicitur Eneu de unoquoque mense X jugera“Közmunka?

Erb: Erb 1282 „Filii Erb de Heche“ szn.

F.

***Fancsal:** Fonsol 1072 kör.
helynév.

***Faristar:** Faristar 1206
„Quod nee Rex, nec Comes Posoniensis, nec etiam Faristar aliquid iuris inde hobeant“ úgy látszik hivatal név 's a' német Forster azaz Vorsteher-től ered. 1295 „Possessio Faristar nominata in Challoköz existens“ hn, ez most Filistal fu Posonmben.

***Farnád:** Furnod 1171 szn.

***Fehér** vagy **Fejér:** Fehera 1152 szn.

***Fenő:** Fenu 1226 fu.

Ferges-ér: Fergesher 1228
„Rivulus qui Fergerher dicitur“ folyó.

Fernes: Fernes 1252 szn.

***Fiad:** Fiod 1225 szn.

Ficsok: Fychok 1228 szn.

Finta: Phinta 1135 szn.

Fiók: Fioch 1228 szn.

Fiu: Fiú 1237 „De quadraginta funiculis quod vulgo Fiú

vocatur sex daret populis regine“, (Föltéve, hogy az eredeti példányban hibásan áll a' fiú „fiic“ helyett, úgy könnyen fiik — azaz féknek értelmezhetnénk, mely mindig köteleket köteléket föltételez p. o. kötőfék, fékelni, fékezni. A' kötőfék mindatik némely tájon kötőfik-nek is).

***Fót** vagy **Folt:** Foth 1152
személynév.

Fő-szelő: Feusceleu 1234
határhely.

Fügedi: Fygudy 1072 kör.
„Inde tendit ad acervum Fygudy“ — „Pristaldus meus Fygudy“ h- és szn.

Füst-pénz: Fystpénz 1240
„Item statuimus, quod iidem populi — nec bovem nec Fystpénz solvant“ adó neme.

***Füz:** Fyz 1228 szn.

Füzeg: Fyzeg 1234 „Ad portum Fyzeg“ rév.

G.

Gannanna - Gannanna 1171
hn (praedium).

Gerő: Geru 1072 kör. viz
és malomn.

Gog: Gug 1234 szn.

Gonosz-réve: Gonoysrevy 1233 „A portu qui vulgo Gonoysrevy dicitur“ rév.

*Gönyő?: Gunou 1171 szn.

Görgöte: Gurgute 1135 szn.

Gubacs: Gubach 1072 kör.
hn, most pusztá Pestmben.

*Gyarmat: Gormath 1279
fu Győrmben.

*Gyón: Goun 1135 szn.

Gyóslapa: Gyoslapa 1288
személynév.

*Gyümölcsény: Gemelchen
1265 „Sub quadam arbore que
vulgo Gemelchen nuncupatur“
határfa.

H.

Halap: Holup 1171 szn.

*Halas-tó: Halasthow 1228
„Ad lacum, qui halasthow nuncupatur“ htó.

*Hamis-ér: Homuser 1072
kör. htó.

*Hangony: Hongun 1135
Kunyar predium quod vulgo
Hongun dicitur“ hn.

Hangos: Hangwes 1229 szn.

*Haraszi: Horosztzy 1233 fu

Hasság: Hassag 1234 „Hinc
ad caput Hassag“ hrhely.

Havadi: Hovodi 1152 szn.

*Hecse: Heche 1072 szn;
1181 nőnév; 1282 hn.

Hegyed: Hugud 1181 nőnév.

*Hegyes: Hugus 1181 nőnév.

*Hém: Hema 1228 szn. (L:
Szótár: Him).

*Herczeg: Herchec 1225
személynév.

*Hidas: Hydus 1268 viz.

Homály: Homá 1135 szn.

Hom-fő: Homfeu 1299 htó
a' Fertőnél.

*Hord: Chordy 1072 kör.
hn, most Hort pusztá Szabolcs-
megyében.

Hor-fő: Horhfw 1268 „Du-
cit ad locum qui dicitur Horh-
fw“ hrhely.

*Hortobágy: Chartybak
1072 kör. „Marchia Chortybak“
hn, most pusztá, Szabolcsban.

Hugdi: Hugdi 1152 sznév
(Hegydi lehetett).

I.

Icsi: Ichy 1072 kör. sznév.
(Écsi is lehetett).

Iharos: Iharus 1268 szn.

Ilia: Ilia 1265 fu Somogy-
megyében.

Imolond: Imulund 1135 szn.

Isaj: Isay 1279 fu Vesz-prémmben.

I sztra: Iztra 1226 „Nec ad

clausuram aquae, quod dicitur vulgo Iztra ire teneantur“.

***Iva:** Iwa 1228 szn.

J.

Jákó-vize: Iacoweyze 1228 „Iacow piscina que vulgo Iacoweyze nuncupatur“ htó.

***Jegénye:** Iegune 1265 „Tangit aliam arborem cuius nomen Iegune“ hrfa.

K.

Kaczar: Kacar 1171 szn.

Kajar: Kujar 1135 „Predium Kuyar quod vulgo Hongun dicitur“ hn.

Kalaja: Qualaya 1265 viz.

Kalenda-füze: Kalondafyze 1228 hrfa.

***Kara:** Kara 1171 szn.

Kaska: Kaska 1152 szn.

Kasodi: Kasudi 1131—41 személynév.

Katló: Catlu 1220 „Ex donatione Catlu“ ugy látszik nőnév.

Kávás: Kavas 1171 szn.

***Kenő:** Quenu 1131—41 szn.

Kényes: Cunes 1135, Kynus 1225 szn.

Kereg: Queregh 1228 szn. (Kerek is lehetett).

Keva: Kewa 1225 sznév. (Egynek látszik a' Kevével).

***Kicsid:** Quisid 1181 szn.

Kió s: Cius 1135 szu. (L: Szót.

Kigyós).

***Kócz:** Khuch 1152 szn.

Kokocs: Kokoch 1072 szn. (Azonos lehet a' Kakassal).

***Kőcse:** Cuce 1181 nőnév.

Kőed: Qued 1135 szn.

Köményes: Comenyés 1228 helynév.

Kő-rév: Kuurew 1072 kör. „Progređitur versus Kuurew“ helynév.

***Kún:** Chun 1228 szn.

Kusza: Cuzda 1228 szn.

Kut-só: Kutsov 1268 „Ad unam vallem Kutsov vocatam“ helynév.

Kül-fa: Culfa 1233 „Item teneantur in festo S. Martini et in adventu regio de uno quoque mense III carratas lignorum que vocantur Culfa“. (Ha az eredeti okmányban hibássan állna C, E betű helyett, ugy Ölfát jelentene, így pedig Kül azaz Küllő fának értelmezhető).

***Kürtös:** Kurtus 1279 hnév Nógrádmén.

L.

Latibor: Latybor 1279szn.
 Leg'a: Lega 1228 szn.
 Legenyő: Leguney 1152
 személynév.
 Legér: Leger 1220 szn.
 Lenke: Lence 1181 nőnév.
 Levelek: Leveluky 1072
 hr Szabolcsban.

Litoch?: Lithoych 1135
 „regius iudex“ szn.
 Losa: Lusa 1171 szn.
 *Losád: Lusak 1171 szn.
 Losoncz: Luchunch 1247
 „Luchunch terra que alio nomi-
 ne Tamasy vocatur“ hnév Nó-
 grádmén.
 Losva: Lusva 1234 viz.

M.

*Magd: Mogd 1135, 1252
 személynév.
 Mák?: Mach 1228, Mok
 1252 szn.
 *Maradék: Maradec 1228
 személynév.

Marmaros: Marmaros 1272
 vidék, most megye.
 *Medve: Medue 1220 szn.
 Menző: Menzeu 1279 szn.
 Mitócsa: Mitocha 1252szn.
 *Mócs: Much 1252 szn.
 Mora: Mura 1252 szn.

N.

Nanazea: Nanazea 1131—
 41 hnév.

Nagy-kerek: Nogkere-
 ku 1072 kör. „Syluam nostram
 Nogkerekü“ erdő.

Nagy-örvény: Nogewrem
 1072 kör. „In loco Nogewrem
 vocato transit Ticiam“ hn. L:
 Örvény a' Szótárban.

Nedilka: Nedilca 1171 szn.

Négyes?: Negus 1131—
 41 szn.

Nemősd: Nemusd 1135szn.
 Nezincs: Nezinch 1131—
 41 hnév.

Nósz: Noz 1171 szn.
 Nosztop: Noztop 1135 szn.
 Nő-málé: Numalé 1135szn.
 Nős: Nees 1171 szn.
 Nyulod: Nulod 1265 malom
 Nyúr; Nyur 1257 hn.

O.

Ócsi: Ochi 1257 szn.

Odolmány: Odulman 1171
személynév.

*Onga: Vnga 1247 szn.

Orla: Vrla 1228 szn.

*Ortó: Urtou 1135 „Circumdatum — palude que vocatur Urtou“ tó. (Hihetőleg a' mai Hortobágy neve, mint Szótárunk is előállítja. L: Ortóbágy).

Ö.

Ököl: Ecul 1171 szn.

*Örkényd: Vrkund 1260
—70 „Petrus filius Vrkund“
személynév.

Ös: Eus 1228 szn.

Öze: Euze 1171 szn.

Özike: Ozicu 1152 szn.

P.

Pagonya: Poguna 1220 fu.

Pák: Pach 1225 szn.

*Pakos: Pakur 1233 fu.

Pánka: Panka 1252 „Panka filius Bua“ szn.

Patécsa: Pathycha, Pathécha, Pathycza 1265 falu és viz Somogyban.

Pederk: Pederch 1271 szn.

Pejd: Peyth 1279 fő.

*Peresznye: Perezne 1135
személynév.

Petrecze: Petreche 1269
hn Szalában.

Pita: Pita 1181 szn.

Pót: Poth 1234 „Ad agrum Poth“ hrhely (Talán Poth nevű személy szántófölde).

Potkány: Patchan 1228 szn.

Potol: Potol, Potul 1291
Pettau Stajerosz. fővárosának magyar neve.

Puha: Pua 1135 szn.

R.

Rab: Roab 1228 szn.

Rába: Raba 1279 fu Győr-
megyében.

Ravasz: Ruoz 1135 szn.

Réka: Reka 1228 szn.

Reszádi: Rescadi 1131—
41 szn.

Rucza: Ruhca 1228 sznév.
(Róka is lehetett).

Rue: Rue 1181 szn.

S.

*Sark: Sark 1135 szn.
 Soly: Solu 1072 kör. fu.
 *Som: Som 1181 „Som cum filio Somos“ szn.
 *Somlyó: Somlu 1135erdő.
 Somodi: Sumudi 1131—41 szn.
 *Somogy: Sumug 1072 hn halom (acervus). 1171 heggy.
 *Somos: Somos 1181 szn.
 Soun?: Sown 1220 hn. (Talan Szőny).
 Sulyk: Sulc 1135 szn.
 Süle: Syle 1252 szn.
 *Sütő: Suete, Zuete 1135, Siteu 1228 szn.
 Szabás: Zabás 1359 „Possessio erga XII pensas denariorum annuatim solvendas in feudum vulgo Zabás seu arendam ad X annorum reuolutionem elocata“.
 *Szabolcs: Zabolchy 1072 kör. „Civibus castris de Zabolchy“ vár, melyről a' megye.
 *Szadár: Sadar 1279 fu Fejérmben.
 Szálda: Zalda 1072 kör. hn (praedium).
 Szalka: Solka 1252 szn.
 Szalmád: Zalamad 1135 hn (praedium).
 *Szalók: Zoloch 1072 kör. „Ad maenam viam Zoloch“ hn a' Tiszánál. L: a' Szótárban.
 Szán: Zan 1171 szn.
 *Szatymaz: Zotmaz 1228 szn

Szécs: SceeZ 1224fu, most Szerecsen Győrmben.
 *Szeg-halom: Scegholm 1072 kör. hn Békésmben.
 *Szegő: Scega 1171 szn.
 *Szék: Scch 1228 szn.
 Székes-Magos: Scekes Mogos 1171 „Ad montem qui vocatur Scekes Mogos“ heggy.
 *Széköl: Scichul 1131—41 szn. L: Székely.
 *Szele: Scele, Zele 1135 személynév.
 Szeled: Zeled 1135 szn.
 *Szelemen: Zelemen 1135 személynév.
 Szelid?: Zelih 1135 szn.
 *Szemd: Scemd 1135 szn.
 *Szémere: Scemura 1247 „Petrus filius Vnga de genere Scemura“ nemzn.
 *Szemes: Scemus 1135szn.
 Szemető: Scemeteu 1171 személynév.
 Szemi: Zemy 1072 körül személynév.
 *Széna: Sena 1247 szn.
 *Zend: Zend 1256, 1265 helynév.
 *Szép-lak: Zyplok 1288 falu.
 Szeronka: Zerunka 1220fu.
 *Szikszó: Scekszov 1072 kör. hn.
 Szik-tó: Zyktou 1299 htó a' Fertőnél.

*Szilvás: Zyluas 1265 fu Somogyban.

*Szin-halom: Scenholm 1072 kör. hn, most fu Borsod-megyében.

Szinosa: Scinosa 1135 nőnév. (Talán Csinos).

Szipked: Scipked 1135szn.

Sziv-ere: Sywery 1228viz.

*Szolga-Győr: Sculga-

geur 1223 „Nicodemus Jobbagio de Sculgageur de villa Feneu“ megyés vár.

*Szombat: Sumbud 1171 személynév.

*Szőke: Seka 1152 szn.

Szormók: Surmuc 1135szn.

Szunya: Zuna 1252 szn. (v. Csunya).

*Szücs: Zukch 1252 szn.

T.

Tamási: Tamasy 1247 hn Nógrádban L: Losoncz.

*Tarczal: Torzol 1277 kún személynév.

Tarka?: Darka 1252 szn.

*Tavarnok: Tavarnuk 1277 „Tawarnuk terra, quam Torzol Cumano contuleramus“ helynév Pestmben.

*Teka: Teca 1228 szn.

Telek-Barát: Telukbarath 1341 fu Győrmben, melylyet egykor besenyők, ekkor pedig királyi és királynői udvarnokok laktak.

*Telek-föld: Thelecfeld 1218 „Particula terre Thelecfeld“ hn.

Tés: Thes 1135 szn.

*Tisza: Tisza 1072 körül „Ibi Tiza cedit mihi“ fő (Szótárunkban már 1037-ről áll, L: Tisza és Nandortó).

Toesia?: Tochia 1220 szn.

*Tompá: Tumpa 1135 szn.

*Topa: Tapa 1135 szn.

*Torbágy: Turbeg 1271 hn, most fu Pestmben.

*Torsa: Tarsa 1171 szn.

Tót-telek: Touthteluk, Tothteluk 1278 hn.

Töl: Teul 1257 fu.

Tömöd: Tumud 1171 szn.

Tuta: Tuta 1171 szn.

Tyufa: Tyufa 1228 szn.

U.

Udrik: Udric 1171 szn. (Aligha nem az Ulrikból).

*Uhug: Vhug. 1131—41

„Homines libertos quos vulgo Vhug vocant“ néposztály (Szótárunkban előző Ingy név alatt,

bol az okmány szava Uhng-nak
adatik).

*Ugod: Hugud 1279 szn.

Ukd: Ucd 1135 szn.

Uzdi: Uzdi 1171 szn.

Umöcs: Umeuch 1299 hn
Sopronmben.

V.

Vacsa: Vocha 1252 szn.

Vacsi: Wachy 1072 kör.

Valény: Valen 1131—41
helynév.

Váró: Waroz 1225 sznév.
(v. Varró).

Vasanő: Vosonei 1152 szn.

*Vasas: Vosos 1152 szn.

Vekta: Vectha 1251 szn.

Vencsellő: Vensellev 1072
kör. hn, most falu Szabolcsban.

(A' Venceslausból látszik ala-
kultnak).

Verény: Weren 1265 „Fe-
netum Weren“ hrhely.

*Vértes: Virtus 1268 „Se-
paratur de terra ville Virtus“ fu.

Vértes-orr: Wertishurh
1268 „Vadit ad locum Wertis-
hurh vocatum“ hrhely.

Vete: Wete 1171 szn.

*Viz-ér: Weyzer 1228 hn.

Z.

*Zsádány?: Sudan 1181 személynév.

II. Függelék.

Magyar hadi vezényszók és fölkiáltások a' XIII-dik századból.

Horneck Ottokár a' XIII-dik század második felében élt német író, ki 1309-dik évvel fejezé be német rimes versekben írott és Petz által (*Scriptores Rerum Austriacarum. Ratisbonae 1745, fol. Tom. III.*) közzé tett ausztriai krónikáját (*Chronicon Ausztriacum Rhitmicum*), több fejezeteiben magyar viszonyokról is értesítvén bennünket, némely magyar vezényszókat és fölkiáltásokat szót be előadásába, melyek ámbár első tekintetre értelmeshelleneknek látszanak, a' szöveg átvizsgálása után mégis jelentésükre visszavihetők. Hasonlókép tön Helbling Szeifrid a' XIV-dik század elein élt német költő.

Következő szólásokban alapíthatók meg a' két író tárgyunkra vonatkozó sorai:

- I. „Irij elő, fussatok mind elő.“
- II. „Lót erre sürge, erre lót“.
- III. „Fogat fuss mind körül! Járd körül!“

Az I-ső szólás Horneck krónikája XLVIII-dik fejezetében talál-
tatik, melynek tartalma imez: „Wie der Jung Kunig Stephan ge-
legen ist fur der Stat zw Pettaw“, szövege pedig így szól:

„Die Vnger heten getriben.
Nicht lenger sy beliben,

Sy spilten Irruele
 Fusto und Mingele
 Der von Agrim lewte rieff
 Seine Mayden, der so drate lief
 — — — — —

Ob der Mayden nicht gewesen wer
 An dem fliehen so snell
 Der ernert ym daz Vel
 Daz ez ym nicht zertrent wart.“

Karajan szerint több kéziratok nyomán ekép írják e' magyar szók:

„Fuscho meyn gele“

A' II-dik szólás ugyanazon krónika LXVIII-dik, következő tartalmu fejezetében „Wie der Kunig von Vngarn von Hochzeit geflohen sey“ imiggy olvastatik:

„Da ward ein michel gahen
 Luther schire, her lut
 — — — — —

Sy ruefften ymermer daran
 Welan dem Kunig und Stephan
 Und dez Margrafen Aidan
 Drei snelle maiden
 Wurden dar geczogen
 Darauf chomen sy geflogen,
 Und entwichen dem gestreizz“.

A' III-dik szólást Helbling Seifried 1300-dik év körül élt német költő tartotta fön, mely az előbbiekkal több tekintetben összevág, 's valódi vezényszó voltát viseli homlokán. Így hangzik a' német szöveg:

„Richerstorf! sie kriren schriren
 Zehant die Unger
 Fugat fush mingrel!
 hie kumt Wuhart krel!“

(Lásd: Zeitschrift für deutsche Alterthümer. Leipzig 1844 IV. Band, S. 227).

Csak e' két szóra „schire“ és „fugat“ kívánok megjegyzést tenni:

Az elsőben, melyet sürge jelentéssel értelmeztem, a' sireg-forong, és sürgető, szavunk gyöke látszik lappangni, hamar, gyorsan, sietve értelmet kifejezőleg, a' mi épen ide a' lőt (lut) azaz lovat szóhoz illik. A' fugat vagy fogat a' hadcsapat valamely kisebb részét tehetle. Fogatok- vagy fogásokra osztunk föl ma is némely tárgyakat. Itt bizonyára a' német „Zug“ hadi műszó helyét pótolja.

Ha valaki szerencsésb értelmezését adandja e' szólásoknak, hazafiúi örömmérzettel fogadjuk. Mindenesetre nyerevénynek tekintendő tünemény, hogy már azon őskorban léteztek hadi rendezetet föltételező vezényszavaink, miket a' külföldiek is, bár nem hiba nélkül, viszhangozni törekedtek.

III. Függelék.

Hiteles adat az írástudomány- és használat XI-ik századi közdivatáról a' magyar nép kebelében.

Tudtommal honi irodalmunk történetirői kevés figyelemre méltaták vagy épen mellőzék Kálmán király 1100-dik évben kelt Decretumának azon fontos czikkeit, miknélfogva a' magyar nép írástudományáról, és ennek a' polgári életben magánviszonyok közti használatáról csalhatatlan bizonyság nyújtatik: melyeket tárgyunk rokonsága miatt im ezennel hiv fordításban közleni igenis helyén találom.

Igy hangzik a' mondott király Decretuma II. könyvének 2 és 3-dik fejezte:

„Ha keresztény, zsidónak, vagy zsidó, kereszténynek két vagy három rabszolgát érő vagyont akar kölcsönözni, a' kölcsönadó a' kölcsönvevőtől zálogot vegyen, és keresztény meg zsidó tanúk hivatassanak bizonyságokul; hogyha talán egyik a' másiktól a' mit kölcsönzött, eltagadná: mégis a' záloggal és mind a' két rész tanuival bebizonyitassék.

Ha pedig három személynél (rabszolgánál) többet érő javat kölcsönözne egyik a' másiktól, zálog és tanúk vétessenek föl, mint előbb mondatott, és a' pénznek mennyiségét meg bizonyságok nevelik levelkékre irassák, és mind a' két résznek, kölcsönadónak tudniillik és kölcsönvevőnek pecsétével pecsételtessék meg: hogy, ha valamikor egyik a' másikon aziránt erőszakoskodni akarna, irással vagy mind a' két fél pecsétével bebizonyitassék a' valóság.

„Ha a' zsidó kereszténytől, vagy keresztény zsidótól valamit venni akar, alkalmas keresztény és zsidó tanuk előtt vegye az áruba bocsátott jószágot, és azon jószágot a' tanúk neveikkel együtt levelkére irassa; és azon, mind a' két félnek, eladónak tudniillik és vevőnek pecsétével erősített levelkét magánál őrizze, hogy, ha

ezen vételben netalán valamikor lopással vádoltatnék, a' lopott vagyonnak, mely nála fölismertetett, előbbi birtokosságát és az említett tanukat előállítsa és fölmentessék.

Ha pedig a' lopott és fölismert jószágoknak birtokosságát nem állíthatja elő, de pecsétetes levelet mutat, a' reáírott tanúk hitletételével fölmentessék.

Ha pedig nem volnának keresztény tanúi és alkalmas zsidó tanukat állítana elő, azoknak a' zsidó törvény szerinti esküjökkel fölmentetvén, a' lopott jószágának árát négyszeresen fizesse meg.

Végre, hahogy sem a' fölismert vagyonnak előbbi urát meg nem találná, sem a' pecsétetes levelkét elő nem mutatná, honi szokás szerint ítéltessek. Akkor a' lopott jószágot tizenkétszeresen fizesse meg“.

(Corpus Juris Hungarici ed. Budens. 1779. fol. Tom. I. p. 151).

Azt kérdezzük már: minő nyelven készitettek a' törvény által parancsolt adásvevési szerződévények? Latinul bizonyára nem. Épen azon korban, midőn maga a' papi rend is zsinati törvények erejével szorítatott a' latin nyelv (lingua literatoria) tanulására 's beszélésére, annak közhasználatát feltenni is balgaság volna. Hiszen maga Kálmán király törvénye is magyar szövegből fordítatott latinra, mint Albricus püspöknek Seraphin esztergomi érsekhez intézett törvénykönyvi előbeszéde ime soraiból világosan kitetszik: „Verumtamen, Tu mi Domine! qui in hujus populi linguae genere, minus me promptum consideras, si quid calamus, a suscepti itineris tramite declinaverit, Tua quaeso in me solita benevolentia; et supervacua reseces, et imperfecta suppleas, errata corrigas, commode dicta paterna gratia provehas, et antequam in aures prodeant publicas, curae tuae digitum, dignanter imponas: Et quae Tuo duntaxat doctissimo constitui examine; Tuo etiam iudicio, a detrahentium muniantur livore“.(Corp. Jur. Hung. l. c. pag. 145). Nem azt vallja-e be im ezekben a' külföldi származású 's latin szöveg szerkesztő Albricus, miszerint ő a' megbízó érsek által az eredeti magyarszöveg nyelvének fölfogásában gyengének tartaték?

Mondják már mindezek után elleneink: mikép nyelvünk az árpádi királyok szakában nem iratott, 's iratásra képességgel nem bírt vala: zajgásuk a' buta rágalmak posványába sülyed el.

Hogy az érintett szerződési levelkékből (chartulae) hozzánk egysem jutott el: arról mi nem tehetünk. Oly nemzetek sem bírnak ezen korból hasonlókat fölmutatni, kiknek hazájuk a' mienket üldözte ezernyi viszontagságok 's romboló bus viharoktól épen és érintetlen maradtak.

Sajtóhibák.

Lap	2	szelet 2,	sor 12: nmmzn,	olvasd: nemzn.
„	10	„ 2,	„ 29: Baranka	„ Báránka
„	12	„ 1,	„ 18: Becskerek	„ Becs-kerek.
„	13	„ 1,	„ 24: 1114	„ 1214
„	13	„ 1,	„ 30: 135 trans.	„ 1351-i tnans
„	15	„ 2,	„ 20: személy név	„ személynév
„	—	„ 1,	„ 25; Bezseny	„ Bersen.
„	39	„ 1,	„ 12: Szerommben	„ Szerémmben.
„	42	„ 2,	„ 26: Fuzegtő	„ Füzegtő
„	68	„ 1,	„ 11: bizonyoa	„ bizonyos
„	72	„ 1,	„ 16: Sciico	„ Scitico
„	95	„ 1,	„ 4: szönüt	„ színüt
„	131	„ 2,	„ 5: virculto	„ vigulto.
„	139	„ 2,	„ 13: Termztus	„ Termatzus
„	155	„ 1,	„ 17: vermöt	„ vermöt.
„	158	„ 1,	„ 10: nagaret	„ negaret.
„	—	„ —	„ 34: kizt	„ közt.

Lap 165 szelet 2 sor 23 álló Füstpénz szóra nézve Érdy János Cornides Dániel eredetiből vont kézírata után kinyomozá, mikép Fekepenz, azaz Fékpénz olvasandó a' Füstpénz helyett.

Tudnivaló.

Pesten, minden hiteles könyvárusnál megszerezhetők e' munka írója által kiadott következő munkák:

Gondolatok a' Jászkürtről, ahhoz
használó több kürtök ismertetésével. Szegeden, 1828 8-r. borítékba füzve 10 kr. peng. p.

Szeged városában lévő esztendő szá-
mi régi fölírásnak magyarázata. Szeged, 1829 8-r. borítékba füzve 20 kr. peng. p.

Világosítás a' Kaukaszushegyen la-
kó avarok és kúnságiak nyelvének magyartalansága iránt, a' kaukaszusi népek átnézésével. Szeged, 1829 8-r. borítékba füzve 20 kr. peng. p.

Anno vetvári kún-avar püspök pe-
csétnyomója 826-ból. Egy réznyomattal. Pesten, 1838 8-r. borítékba füzve 20 kr. peng. p.

A' magyarországi izmaelitákról, mint
volgai bulgárok és magyarnyelvű népfelkezeztéről. Budán 1845 8-r. borítékba füzve 1 fr. pengő.

Jerney János keleti utazása a' ma-
gyarok őshelyeinek kinyomozás végett 1844 és 1845.

I-ső köt. vastag velin papíron, borítékba füzve 4 ft pp.

II-dik köt. 3 könyomattal és egy földképpel, mely Délországot tünteti leginkább elő. 4 frt 30 kr. peng. p.

Jelen utazás nem csak a' magyarok őshelyeiről ad kellő fölvilágosítást, hanem a' mostani **keleti háború helyszí-**
nét, nevezetesen az aldunai vidékeket, Moldvát, Besza-

rábiát és Dél- oroszországnak a' Fekete- és Azo-
vitengerre nyúló tartományait, ugyszinté Krimeát bő-
ven megismerteti, pontosan leírván egyszersmind a' tenger
melléki nevezetesb orosz városokat és kikötőket, minők Ak-
kerman, Odessa, Nikolajev, Kherson, Balakla-
va, Jalta, Theodozia, vagy Kaffa, Kercs, Ber-
diánszk, Mariopol, Taganrog stb.; miáltal e' mun-
ka föld- és népismeret tekintetéből is kivált jelen körülmé-
nyeinkben érdekes anyagokat tartalmazván, bő élvezetet nyújt.

J e g y z e t: Azon t. cz. urak, kik a' mult 1853.
évben hirdetett „**Magyar östörténeti ta-
nulmányok**“ czimű munkámra előfizetést tettek, mint-
hogy a' munka bizonyos körülmények miatt meg nem je-
lenhetett, ha még előfizetéseiket vissza nem kapták, azt
Magyar Mihály ur könyvkereskedésében (Egyetemi
utca 1 sz. a.) minden órán visszavehetik.

JERNEY JÁNOS,

Belváros, Molnárutca, 12. sz. a.

MAGYAR
NYELVKINCSEK.

THESAVRI
LINGVAE HVNGARICAE.

II.

THESAVRI
LINGVAE HVNGARICAE
EX EPOCHA ARPADIANORUM.

COLLIGEBAT

JOANNES JERNEY.

VOLUMEN SECUNDUM,

QUOD COMPLECTITUR ORATIONES ECCLESIASTICAS SEC. XI. SUB
ANDREA I. REGE HUNG. CONCINNATAS,

CUM DUABUS TABULIS AERI INCISIS.

PESTINI, 1854.

CURIS ET STUDIO SOCIETATIS S. STEPHANI.

MAGYAR
NYELVKINCSEK

ÁRPÁDÉK KORSZAKÁBÓL.

EGYBEGYÜJTÉ

JERNEY JÁNOS.

MÁSODIK KÖZLEMÉNY,

MELY

**I. ANDRÁS KIR. KORABELI 800 ÉVES IMÁDSÁGOKAT TARTALMAZZA,
KÉT RÉZTÁBLA NYOMATTAL.**

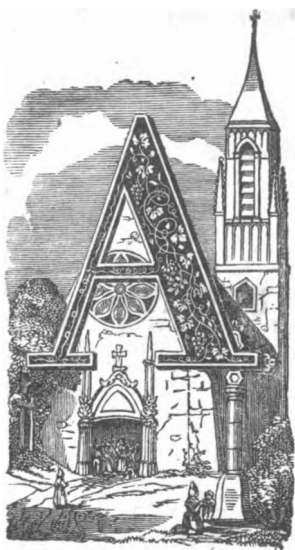
PESTEN, 1854.

KIADTA A' SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT.

Ára borítékba fűzve 1 ft. pengő.

Pesten, 1854. Bucsánszky Alajos könyvnyomdája, Ősz-utca 20. sz. alatt.

É R T E S I T É S.

Magyar Nyelvkincsek' minap kijött első közleményéhez járuló Előszóban nyilvánítám, miszerint, ha közleményem óhajtott részvétellel találkozik, legott az I. András király' korabeli imádságok és a' szentmiklósi arany-edények' eddigelő rejtélyes föliratainak magyarázatai fognak általam egy újabb közleményben nyilvánosságra hozatni.

E' mű kiállítására vonatkozó intézkedés-közben szerencsés valék a' **SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT'** pártfogását megnyerni oly módon, hogy annak becses firmáját e' kiadás homlokán viselhesse; minek is rendiben jónak látám ez I. András kir. korabeli imádságokat az arany-edények' ismertetésétől el-

választva, külön és önálló értekezésben napfényre bocsátanom, annál is inkább, mivel az edényekről értekezéshez több rajzok és metszvények kívántatván meg, e' kiállítást csak is későbbre eszközölhettem volna.

Imezennel tehát egyedül az érintett imádságok látnak napvilágot, a' Magyar Onomasticon' ügyében emélt talán nem korszerűtlen szózatom mellékletével együtt; adandó alkalommal egy harmadik közleményben, külön értekezés mellett, az aranyedények' magyarázata következén.

Kelt Pesten, december 25-én 1854.

a' szerző.

TARTALOM.

A' Magy.-Nyelvkincsek ELSŐ közleményének tartalma.

	Lap.
Előszó	V—X
Rövidítések magyarázata	XI—
Szótár	1—160
I. Függelék. Szótári bővület	161—172
II. Függelék. Magyar hadi vezény-szók és fölkiáltások a' XIII-ik századból	173—175
III. Függelék. Hiteles adat az írástudomány- és használat' XI-ik századi közdivatáról a' magyar nép' kebelében	176 178

E' MÁSODIK közlemény' tartalma.

	Lap.
Értesítés	V.
Előzmények	1— 2
I. András király korabeli imádságok' magyarázata 1—24 §	3—82
Szózat író társaimhoz a' magyar Onomasticon' ügyében	83—91
Melléklet	92
Tudnivaló	93—94

ELŐZMÉNYEK.

Néma semmiség' örvényébe merültek azon borús emlékezetű idők, midőn némely külföldi 's azokat gyáván majmoló honi írók is nem átallák egész elbizottsággal hirdetni 's elhítni akarni a' tudós világgal: miszerint a' magyar nyelv elannyira miveletlen 's hanyagolt vala az őskorban, hogy igeivel emlékek 's könyvek nem készülvén, sőt képessége' hiányában nem is irathatván, olyanok nem léteznének. E' tudatlanságból, néha kegyeletlenségből, mondhatjuk fajgyűlöletből kifolyó buta rágalmakat megczáfolák már jóval ezelőtt a' nagy Révai Miklós 's több lelkes hazafiak' buzgó törekvései, kik a' magyar nyelv' régi maradványait poros rejtekeikből elővonya, világosító becses értekezések' kíséretében napfényre hozzák. Megczáfolák a' magyar Academia által 1838-dik évben megkezdett, számos kötetekre menő Régi magyarnyelvemlékek' kiadásai, és a' Tudományos Gyűjteményben boldogult Horvát István közlötté számos mutatóványok¹⁾; melyek részint egészben, részint kiszemelten, de mindig világosító adatokkal ellátva terjesztik előnkbe a' XII—XVI-ik századig nyúló régi magyar iratok' eddiglen földerült maradványait; a' naponta egymásután fölmerülőkről pedig érdekes tudósításokat olvasunk illető Hirlapjaink's értesítőinkben, különösen Toldy Ferencz jeles dolgozatában, hol negyven darab eddigelő ismeretre jutott XV. és XVI-dik századi magyar codexek számláltatnak el több csonka töredékekkelegyütt²⁾.

¹⁾ Révai Nic. *Antiquitates Literaturae Hungaricae*. Pestini, 1813. in 8-o Vol. I. A' többi kötet kéziratban maradt hátra. — Régi magyarnyelvemlékek. Budán, 1838, I. köt. 1840, II. köt. 1841, III. köt. 1846, IV. köt. 4r. — Tudományos Gyűjtemény. Pesten, 1835. 8r. I. 's köv. köt.

²⁾ Toldy Ferenc, *A' magyar nemzeti irodalom története*. Pest, 1851. 8r. 66 's köv. lap.

Sajnos ugyan, hogy az ismerttek között nem létezik régibb XII-dik századinál; nem találtatik idősebb a' két halotti beszédnél: melynek eredetie ámbár leghihetőbben a' magyar kereszténység' kezdetekor keletkezett, de a' most fönlevő kéziratot diplomaticai nyomozások' vezérletinél fogva a' mondott századon túl helyezni nem lehet.

Élt mindig az értelmes magyar' lelkében azon édes remény, hogy daczára a' nagyszerű viszontagságoknak, mikkel honunk és nemzetünk ezer év óta számtalanszor küzdött, s melyek kiváltkép az írásos emlékek' mohó enyésztoi, derülendnek még föl régiebb- és számosbak is. Mert balga az, ki hiszi, vagy csak föltenni képes, miszerint a' miveltség' oly fokán állott nemzet, minő a' magyar volt Európában megtelepedése- és a' kereszt' fölvételekor, akárminő betű-jellemet saját nyelvéní írásra nem alkalmazott s nem használt volna; használnván pedig, hogy mindazok egyszálíg örökre elenyésztek legyen, alig gondolható.

Ily reménytől dagadt kebellet sovárgott lelkem az árpádi királyok' előszázadából valaminőt felfödözni, megismerni. Miután a' megfeyjthetleneknek tartott régiségeket szemmeltartva gondosan vizsgálgattam: nem lön hiuvá erős hitem. A' torontálmegyei Nagyszent-Miklósnál találtatott, jelennen Bécsben a' császári régiség-gyűjteményben levő arany edények' fölírásait széltiben magyarnak s nagyrészben I. András király' korára vonatkozó történeti emlékeknek ismertem, mik fölött a' magyar academiában több évek előtt rövid magyarázatomat elő is adám.

Ugy hozá a' jó sors magával, hogy szinte I. András' korában készült némi magyar imádság jutna kezemhöz, melynek megfeyjtője ismét én lehetek.

E' két felfödözés arra ösztönze immár, hogy a' byzanti íróknál fönmaradt X-dik századi, ugy a' magyar krónikásoknak ezen korra vonatkozó magyar szavait, továbbá ezek' szerkezete után az oklevelekben találtató XI., XII., és XIII-dik századiakat is egybegyűjtve, a' mondott két rendbeli emlékekkel egyetemben, tehát a' X—XIII-dik századi, eddig kipuhatolhatott magyar nyelvemlékeket egybeszedve szótáralakban világ elé bocsátnám; mit is a' Magyar-Nyelv-kincsek czimű gyűjteményem első közlésében már átadtam a' hazának. Ezen újabb közleményem értekezik I. András király' korából lelt magyar és latin imádságokról.

I. ANDRÁS KIRÁLY

KORABELI IMÁDSÁGOK.

1. §.

égiségárus néhai Literati Nemes Sámuel 1842-dik év folytán Klagenfurtban több ókori codexeket szerezvén, azok között találtott némi kis negyedrétaalakú, bőrhártyára írott, mindössze 155 levelet magában foglaló, betűjelleméből ítélve legvalóbbszinűen a' XIII-ik században készült Breviarium is. A' Codex szokás szerint czimlap nélküli, azonban mind elein, mind végin hiánytalanul látszik. Elein im' ily czirom-irattal kezdődik: „*Incipit cantus de sanctis per articulum anni et p (preces) de conceptione beate virginis*“: mely „*incipit*“ vezérszó eleinek hiánytalanságáról eléggé megnyugtat. A' nagyrészt szentek' rövid életírásával, és azokhoz intézett dicséretkeg imádságokkal tölt könyvnek véglapja sz. Chrisogonról szól, e' végsorokat állitván elő: „*Vale vir dei et memento mei*.“ Tehát nem látható a' szokott „*Explicit*“ bevégzést tanusító jelszó.

Bekötése e' könyvnek sokkal későbbkori 's megújítását árulja el. Háta ugyanis bőrhártyával van behuzva, tábláját pedig ösnyomati latin és szláv nyelvű, vallásos dolgokat tárgyazó levelekből összeraggatott boriték képezi: minek külsejére mind a' két

tábla' színén ismét bőrhártya-boríték lön ragasztva, oly módon, hogy a' felső, vagyis a' könyv' előlapjánálí oldalán magyar, alsó vagy véglapjánálí részin latin szövegü elég homályos régi irat vehető észre; következőkép e' két külső borítéki hártya a' könyvvel, vagy annak tartalmával legkisebb kapcsolatban sem áll, hanem észrevehetőleg újabb időkben alkalmaztatott táblaborítékaul.

Maga Nemes Sámuel észrevette, mint a' tábla után elül következő bekötési papirlapra írott jegyzéke bizonyítja, a' boríték' egyik írásszövegének magyar voltát; sőt töle került némi hibás másolat után Szabó József soproni tanár később, azaz 1844-ben „Századunk“ egyik számában közlé is a' szöveg' tartalmát, de fölötte hiányos olvasással 's diplomaticai meghatározás nélkül.

Nemes Sámuel fürkésző utazásáboli visszatérte után nem sokára néhai Jankovich Miklós buzgó gyűjlőnknek adá el gazdag hozomány' egyrészével a' mondott codexet; mit a' megboldogult velem bizodalmasan közölván, tölem iránta határozó világosítást kért. Legott megismerve a' boríték' magyar és latin szövege nagy becsét 's fontosságát, ugy szinte I. András király' idejére vonatkozását: munkálódási készségemet mindazáltal épazon évekre kitűzött keleti utazásom és közbejött magánbajaim ezt akkoron lehetlennitvén: a' birtokossal kötött némi szerződéseim egyik pontjául azon ígéretét nyerém ki, miszerint senkivel kivülem megfejtés és világosítás végett nem közlendi e' régiséget.

1845-dik év' tavaszán visszatérve utamból, részint családi ügyeim, részint húzamos ideig tartott betegségem majd két évig távol tartának Pestlől; így, az óhajtott munka' megkezdésétől is; mit a' tulajdonos Jankovich Miklós' elgyengülte, és 1846. april 18-án közbejött halálozása, 's ennek következtében újabb gyűjteményének törvényes kérdés alá jutása — mint tudva van — lehelenné tön. Nagyságos Nagy István, főtörvényszéki alelnök ur, mint a' gyűjtemény' végrendeleti gondnoka, előterjesztésem folytán azon indoknál fogva, hogy a' megboldogult tulajdonos közlésére magát írásban kötelezé: de főleg a' tárgy' előszeretete 's nemzeti óságink' terjesztése tekintetéből sziveskedék a' kérdéses codexet 1850. évi aprilis hóban kellő használatra kiadni, megengedvén egyszersmind, hogy jelenlétében a' két bőrhártyát a' Breviarium táblájáról óvatosan lefeszítsem, a' minemü alakzatban a' következő év alatt, miután az illető örökösökkel szerződés kötött, Jankovich' Diplomaticai gyűjteményével egyetemben a' Ma-

gyar Nemzeti Múzeum' birtokába jutott, hol jelennen mint ritka nemzeti ereklye őriztetik.

Ebből áll a' codex' későbbi története. Kitől vette Nemes Sámuel a' Breviariumot? ez egyetlen vándor antiquariusunk' nemso-kára történt elhunytá miatt kipuhatolnom lehetlen vala.

Hogy az imádság' szövegét tisztán fölfoghassuk: előbb az irat' keltekor nemzetünket környező viszonyokat szükség vázlatilag rajzolnunk.

Minden új államintézkedés életbehozatala zúdult állapotra ingerli a' népek' kedélyét. Csalhatatlan tanúságot nyújt erről a' történelem. A' magyar nemzet sz. István első király alatt roppant hatású 's eredményű reformok' sorompóján lépett át, ámbár hatalmas ellenzékkel találkozva szemközt. A' keresztény vallás és monarchia alapítása ellen Koppány egyik magyar vezér jelent meg a' küzd-téren: ki azonban legyőzetvén, az első király alatt óriási léptekkel halada a' keleti népfaj új vallással párosított alkotmánya' euró-paiszerű fejlődésének elébe; 's megnyugodni látszóttak a' kedé-lyek tartós béke és jóllét' enyhítő árnyai alatt. Sz. Istvánnak mag-zatutód nélküli elhalásából újbán borús felleg tornyosult a' magyar égen. Vazulon és kopasz László' gyermekein véghezvitt méltatlan-ság keserű cseppeket hullata a' nemzeti szellemük' szívébe, mit Péternek behozatala égetőbbé tevén, titkos fájdalom áradt el hon-szerte; nem is enyhítetvén az a' tös-gyökeres magyar Aba Sámue-letnek majdan föllépte által. — „Uj vallás, idegen papok és urak igázzák a' nemzetet!“ Ez vala a' régihez szitók' bánatos panasza. — Elvégre Csanádon gyülnének össze a' nemzet' számos nagyai, a' honból kimenekült András, Béla 's Levente, valódi árpád-ivadéko-kat visszahivandók, a' legelsőbbet királyi székbe emelendők, hogy így István holtá után tizenöt évig hullámozott szép országot biztosb 's nyugalmasb állapotra emelhessék. Megjelent hívás' következté-ben a' hon' határinál András és Leventa. Csödülvé csödült elébük a' megmentést váró magyar nép Abaújbárnál; királyául üdvözlé amazt, mint előbbszülöttet; de kíváná egyszersmind az idegenek és papok' honból kiűzetését; kérve kéré az őspogányvallás' hely-reállítását: melly tulajdonkép kölcsönös ajándok leendetta' koroná-ért. A' pogány hitet sürgetők' főizgatója-'s vezéreül Vata, Belus-vár' főispánja merüle föl. Bevezetteték a' hon' szívébe András. A' nép zajongva követelé ekkor kívánatait foganatosítatni nemcsak, hanem bősziült kedélyétől elragadtan önmaga nyúlt fertelen ke-

zekkel dúláshoz, embervérontáshoz. Egyházakat rombol, püspököket 's közrendű papokat Péter kegyenczeivel 's más jövevényekkel egyetemben lekonzol. Megkezdették a' régi pogány szertartás. Azon áldozatok közül, kik a' keresztény vallásért estek, legkitűnőbb személy Gelérd csanádi püspök vala, kit Székesfejérvárról a' választott új király' üdvözlésére Pestre jövént Kelenhegy' oldalán fordítának föl kocsistól, szörnyű halált szórván fejére. És mindezek történtek 1045. és 1046-ik évben.

András következő évben királylyá kenetvén, hatalmát megerősítette. Vérző szívvel látván még ekkor is a' kedves hon' vak dühögés általi kárhozatos tipratását; a' kicsapongások- és dúlásoknak végetvetendő, királyi parancsot mond, mely szerint mindenki fejével 's vagyonával lakol, ha a' keresztény vallást nem követendi, arra vissza nem tér. Ezen híres edictum Törvénytárunkban olvasható, ámbár csak történetelőadási modorban Mosoczytól Bonfinius történetkönyveiből kölcsönözve. Magának a' királyi parancs' szövegének, hogy a' nép által értessek, eredetileg szükségkép magyar nyelven kellett iratnia.

Nem feledkezvén meg a' keresztény papság azon háláról, mellyel saját érdekénél fogva is Andrásnak tartozék: mert a' nagy esemény' emlékeül és irányának a' hívek' szívébe csepegtetéseül mindennapi imádságot rendelt, a' nép előtt mondandót; mellyel a' kereszténységet gyámolítja, serkenti, hitben erősíti, gondolatiban istenhez emeli: míg a' gyászos történetet borzalommal festve, hívei keblében a' pogány felekezet iránt undort gerjeszt.

Ezen epochalis állapota nemzetünknek két imádságot hozza létre: egyiket anyanyelvünkön két szakaszban a' néphez intézve; másikat latinúl írottat három szakaszban, magának a' papságnak számára. Az előbbi foglal magában 21, emez 18 sort, mint ez az ide mellékelt hasonmásban is látható.

Rövid vázlatban adám itt az I. András' uralkodása kezdetével vallás' dolgában fölmerült eseményeket. Rövidben azért, mivel az imádság szavainak, később magyarázó világosításában czikken- 's izenként minden apróbb körülményekről részletesen is leszen szó, saját illő helyén a' kérdéses tárgyakról bizonyító adatok nyomán számot adandók.

Omnino quidam usque ad Apylice sedis gram fide omniū ⁊
 Xpi Saluatoris regem eligenda. O ih̄s ⁊ zent maria azzont
 hyueuc ysten roncha papa uelleneth bodug leo papa ure
 megracytiwac nhelweim choncitwac uodolba wagac
 ba cun futua hazuenil zeles feuldim zatan deug wezetsu
 en nypet ⁊ wentelun zoigwem pagan eb weſt uregh hazucat
 eul eeghedum epyscuopent ⁊ presbytricut foul uer tur
 wan fut hou moruc grazdua susua wutu pecusluhu
 lutormumne ne zobothaya heu gehnahabul stepan wazy
 lunc fuogadara zenthel urysten odutt melaghabyastment
 urz agunc nagh pannonia leim chynus certh paradysuma
 chuman felduc ter myz foulua angheluc eurec walohatolma
 al harogtoul papauruc zent ielus andoreus urat uoya
 hyweuc zolua amen ⁊ amen **posthec fidedignissa orāo apl**
⁊ nerū incipiunt O ih̄s ⁊ zent maria hyweuc zent ideshar
 chynus ne memwagouc barduos esculmee ereus zent ieleseuc ⁊ ag
 tala azunney colambuc papauruc yge uuel morouzzuc ⁊ uzeu
 urt ultulmaul ⁊ rezytelie wegtulu haznalmunc eu dweztunc
 el ⁊ urunc ierdaluan marteruc ⁊ a golerur enecent alelu
 ia ⁊ hymes partuasuc yzec **aleluia ⁊ cyallon aleluia**
aleluia aleluia in secla amen

A' magyar szöveg' foglalatja betűről betűre, a' nem olvasható néhány szót ide nem értve, mi ez:

*Orao q̄udana usq̄e ad Apl̄ice sedis gr̄am fide om̄iu ⁊ Xpi Saluatoris
r̄egem eligenda.*

O ihs ⁊ zent maria azzont hyweuc ysten roncha papa ur elleneith bodug leo papa urc megwacytwac nhelweun chon-citwac uodolba wagac ba cun futua hazuctul zeles feuldun Zatan deug wezetesuen nypet ⁊ weutelun zoigwent pagan eb wezt ur eghhazucat eul eeghedun epyscuopcut ⁊ presbytru-cut foul wer — turwan fuit hou woruc grazdua kusua wotu peccislughulu torwununc ne zobothaya heu gehnahabul stepan wazylunc fuogadaia zenthel ur ysten odutt welaghaba ysten zent urzagung nagh pannona leun chynus certh paradisuma chunan felduc tei myz foulua angheluc eurec walo hatolmaal harogtoul papa urunc zent ieles andoreus urat uoya hyweuc zolua amen ⁊ amen.

Post hec fidedignissa orao apl ⁊ iteru incipiunt.

O ihs ⁊ zent maria hyweuc zent ieles harchuusuc ne wemoagouc barduos eseulwec ereus zent ieleseut ⁊ og tala azun nep colombuc papa uruc ygeiwele morouzzuc ⁊ uezen uzt ultulmaul ⁊ rezytelie wegtulu haznalnunc eudwezituncel ⁊ urunc terdaluan marteruc ⁊ a goler ur eneceul aleluia ⁊ hymes partuasuc zyzec aleluia ⁊ cy affon alelua aleluia alelua in secla amen.

Jelenkori írásmóddal, kiejtéssel és választójelekkel, a' meny-nyire értelmezhető, következő olvasmányt adja :

Oratio quotidiana usque ad Apostolicæ sedis gratiam in fide omnium et Christi Saluatoris religionem eligendam.

O Jézus és szent Mária asszonyt hívők! Isten rontsa pápa ur elleneit, bódog Leo pápa urnak. Megvakitvák, nyelven csonkitvák, ódalba vágák bakón futva házuctól széles földön Sátán dög vezetésén népet és véttelen szegényt pogány eb veszt. Ur egyházukat elégetvén, episkopokat és presbitereket föl ver-turván (?), fojt hő verők keresztül kasun. Vata pekkislughulu (?) törvényünk ne szabadítsa hő gehennából. Stefan vazilunk fogadá szentül ur Isten áldott világába Isten. Szent országunk nagy Pannonia lön csinos kert paradicsommá, Kanán földünk tej méz folyóvá. Angyalok örök való hatalmával haragtól pápa urunk szent jelös András urat óvja. Hívők! szólva: Amen és Amen.

Post hæc fidedignissima oratio apl 7 iterum incipiunt :

O Jézus és szent Maria hívők! szent jeles harczosok! Ne imádjuk partus öselvek erős szent jeleseit: és úgy talán azon nép Columbok papa urnak igejével megőrizzük és veszen azt oltalmául is résziteli, végtűlen használunk üdvezítőnkkel és urunkkal; térdálva martyrok és a' Gelér ur énekével Aleluja, és himes pártások szűzek aleluja. És kiáltson Aleluja Aleluja Aleluja in secula Amen.

E' magyar szöveg alantabbi elemzésünk következtében tiszta eszmefolyással latin nyelven ekkép adható vissza :

O Jesum et Sanctam Dominam Mariam profitentes! Deus perdat inimicos Domini Papae, beati Leonis Papae. Qui obcoecatores, linguas mutilantes, latera secantes plebem insontem de domicilio per late patentem terram fugientem, seducti a Satana, ut canes pagani peremerunt. Ecclesias Domini comburentes, Episcopos et Presbyteros — — quorum sanguis calidus fluxit undique. Vata! — Lex noster te ne liberet e Gehenna calida. Deus Stephanum basylaeum nostrum adoptavit pro Sancto in benedicto mundo Domini Dei. Regnum nostrum sanctum magnam Pannoniam fecit decorum hortum Paradisi, terram nostram, Chananëam lacte et melle fluentem. Aeterna cum potentia Angelorum, ab ira Domini Papae san-

Oratio quida in rex in relig Xpi pmanat et ut
paga hereticos uigulet Omnipotens deus mira cum misere
 corda et iustitia tua fac ut rex nre neoelect Andre
 as in fide Xpi firmus pnnce pnt Adma cu etra impe
 tiones paganoy auerte aures eius a petitionibz etnicoy
 ut desiderata eoy implere aptus n pnt Dirige cor
 itz ut eppos et psbytros allgat Conced nobz ut panno late pa
 tens et floren si Da pntem ei ut etra facient pagnos
 inglare pnt scilicet in sola saluifica fide pie deductus pape
 obediensqz fidelissqz filius stepnus rex etm ut potat eius
 in dies magis et magis crescat ut dei utrem solu et rlgon Xpi
 lqi pntis et se glorm etrn cuseqz amen **mdo squitr**

Oratio p pontif isissime et miserecordissime deus slum fac
 pontif nrm cum opr rtg uer et slusca Xpi sne quo
 salz n dnt prpag in pacius lat pntis si ut impetnes
 pagnoy n potant etra em amen **Oratio d pnte gerhardo**
 cosm nos et moramr em eo um em dno nro iesu
 Xpi ut inueniamz gram apud em em iudebr uniuersm

ctum illustrem Dominum Andream tuetur. Credentes dicendo Amen, Amen.

O Jesum et Sanctam Mariam credentes! illustres et sancti Bellatores! Ne adoremus Parthorum antenatorum fortes, sanctos, illustres, et sic fors populum illum secundum verbum Columbani Papae custodiemus, et recipiet illum in protectionem et participabit in fine, et proficiemus cum Salvatore et Domino, genibus flexi, cum cantu Martyrum et Domini Gerardi Aleluia, et virginum diademate ornatarum, Aleluia et clamemus Aleluia, Aleluia in Secula, Amen¹⁾.

A' latin imádság' rövidítő jelekkel írott szavai kiegészítve ekép hangzanak:

Oratio quotidiana, ut Rex in religione Christi permaneat, item ut paganos haereticos iugulet.

Omnipotens Deus, mira cum misericordia et iustitia tua fac, ut rex noster neoelectus Andreas in fide Christi firmus permanere possit. Adarma eum contra inpetitiones paganorum. Averte aures eius a petitionibus ethnicorum, ut desiderata eorum implere amplius non possit. Dirige cor illius, ut episcopos et presbyteros diligat. Concede nobis, ut Pannonia late patens et florens sit. Da potestatem ei, ut contrafacientes paganos iugulare possit, sicut in sola salvifica fide pie deditus Papae obedientissimus fidelissimus filius Stephanus rex etiam in

¹⁾ Nem oly olvashatlan, szakadozott és homályos tehát ezen emlék, minélnek Toldy Ferencz a' Magyar nemzeti irodalom történetében (I. köt. 77. l.) egyszeri rövid megpillantás után nyilvánítá. Fölhivok minden tudós hazafit e' tisztelendő régiség éles szemekkel megtekintésére a' Nemz. Muzeumban, mielőtt fölötte, vagy értekezésem irányában pálczát törni kívánna. A' két íróhártya vizsás, vagyis a' Breviarium táblájához ragasztva volt lapján is föltünedeznek némi latin iratu szavak, miknek egész folyamatát az enyvanyagmázza miatt vegytani műtét nélkül, mire azonban engedelmem nem vala, életre hozni 's visszaadni lehetetlen. Ha ez valamikor eszközöltetik, imádságunkra hihetőleg újabb fény derülend.

pietate eius in dies magis et magis crescat, ut Dei voluntatem solum et religionem Christi sequi possimus, et sic gloriam aeternam consequi.

Modo sequitur Oratio pro Pontifice.

Justissime et misericordissime Deus, salvum fac Pontificem nostrum, cuius opere religio vera et salvifica Christi, sine qua salus non datur, propagatur, in Pannoniis latepatens sit, ut impetus paganorum non polleant contra eum. Amen.

Sermo de patiente Gerhardo.

Confirma nos, ut moriamur cum eo, item cum Domino nostro Jesu Christo, ut inveniamus gratiam apud eum cum iudicabimur universi.“

Magyar fordításban következő értelemmel bír:

Mindennapi imádság a' királynak a' keresztény vallásban megmaradásaért; továbbá: hogy a' pogányokat eretnekeket leigázza.

Mindenható Isten, tedd csudálatos irgalmad és igazsággoddal, hogy ujdón választott királyunk András a' keresztény hitben erős maradjon. Fegyverkezzed föl őt a' pogányok' háborgatásai ellen. Fordítsd el füleit a' pogányok' kérelmétől, hogy azok' kívánságait többé be ne tellyesíthesse. Irányozd szívéét, hogy a' püspököket és presbitereket becsülje. Engedd nekünk, hogy Pannonia széles és virágzó legyen. Adj neki hatalmat, hogy az ellenszegülő pogányokat leigázhassa; valamint az egyedül üdvezítő hitnek pártolója 's a' pápának legengedelmesebb fia István király, úgy ő is az ajtatosságban naponkint jobban és jobban növekedjék, hogy az Isten akaratját és Krisztus' vallását követhessük, és így örök dicsőséget nyerhessünk. Amen.

Most következik a' pápáérti imádság.

Legigazságosabb és legirgalmasb Isten, őrizd meg pápánkat, kinek munkálódása által Krisztus igaz és üdvezítő vallása, mely

nélkül üdvesség nincs, terjesztetik, Pannoniában szélesen terjedő legyen, hogy a' pogányok' háborgatásai ne hassanak elene. Amen.

Beszéd a' szenvedő Gellértről.

Erősíts meg minket, hogy meghaljunk vele és mi urunk Jézus Krisztussal, hogy előtte kegyelmet találhassunk, midőn mindnyájan ítéltetendünk.“

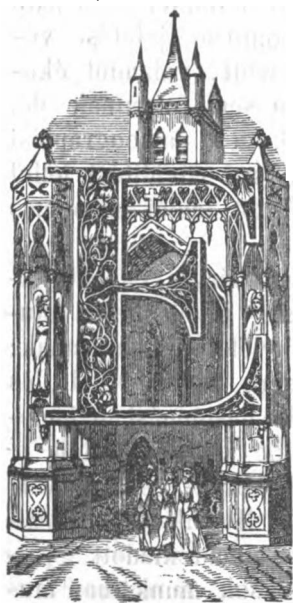
Mind a' két nyelvű imádságban a' fekvő betűkkel olvasható sorok czirommal írvák, a' külön szakaszok' pontosan jelölése végett; választó jegyek azonban a' mondatok között, valamint ékezetek 's pontozatok a' betűk fölött, egyikben sem fordulnak elő. A' magyar és, meg latin *et* mindenhol a' szokott ꝛ palaeographiai jellel írvák. A' latin szövegben majd minden szó rövidítési jellel bír. Mind ezen palaeographiai sajátságokat a' két táblai hasonmás tünteti elő híven.

Átalában, mi a' külső tulajdonok, jelesen hártya és betűjellemek' minőségéből vont érvény- és eredetiség' jeleit illeti: miután azon korbeli eredeti irományaink 's okleveleink hiányzanak: csak e' két legközelebb kori, ugymint szent István 1001, és Kálmán király 1109-dik évi adományleveleik' hasonmásban ismeretes példányaival hasonlithattam össze; de egybevetettem a' XI-ik században készült számtalan monostori iratok- és codexek' azon hű hasonmásaival, mellyek Pertz György Henrik „*Monumenta Germaniae Historica*“ czimű nagy szorgalommal kiadott gyűjteményében, úgy a' francia újabb diplomaticusok' munkáiban mutatoul előterjesztvék. Mely egybehasonlítás nyomán, miután a' hártya' durvaságánál fogva is kedvező itélettel vagyok eredetisége iránt: az írás és betűalakok' mineműségéből következtetett diplomaticai criteriumot abban központosítva nyilvánitom: hogy ezen két darab iromány valódi, eredeti, és a' diplomaticai szabályok szerint a' kor' kívánatainak mindennemű kellékeit homlokán viselő régiség. Minek következtében e' páratlan nemzeti kincsünk' eredetiségét ha valakinek netalán eszébe jutna kétségbe vonni, vagy akárminő szellemtől ingereltetve legkisebb gyanuval illetni: annak nehézségeit 's kétségeit eloszlatni, továbbá is fölvilágosítani, minden időben késznek nyilatkozom, sőt védelmezőül föllépni legszentebb kötelességemnek tartandom.

Már a' szöveg' izenkénti taglalásába bocsátkozunk.

2. §

**Orāo quādana usq̄e ad Aplice sedis grām fide omniū z
Xpi Saluatoris rēgem eligendā. 1. 2. sor.**

z a' magyar szöveg' czirommal irott fejezeti czime vagyis rubricaja Ily vörös szinnel írni, szöveg' tartalmát röviden kifejezőt, a' beszédek, imádságok, szóval a' tárgy' kezdetén és könyvek' elein, mellőzhetlen szokása volt a' középkornak; választó jegy, utasítás és tájékozás (directorium) gyanánt szolgálván egyszersmind az olvasónak a' kitűnő vörös szín. Érthette e' sorokból a' miséjét elmondta, vagy szószékbe lépett lelkész mindennapi kötelességét; de az is kitetszik belőlök, hogy e' naponta mondandó ajtatos sorok a' keresztény vallás' megválasztása és hű őrzetéseért jövőnek divatba, épen ak-

koriban, midőn az elhanyagolva, pogány által nyomatva, 's így ingadozó állapotba süllyedő vala; mely állapot' megszűntével természetesen e' napi szertartásnak is meg kellett szűnnie okvetlenül; következésképp merő alkalmi és bizonyos körülményekhez kötött ajtatossgot tárgyal. — Mit jelentsen e' kitétel: „*usque ad Apostolicae sedis gratiam*“ tisztán föl nem fogjuk, csak véljük, hogy: „*pro obtinenda A. S. gratia*“, azaz: „az apostoli szék' kegyelmeért“ értelem szándékoltatik kijelentetni, vagy az, hogy mindaddiglan imádkozandók e' sorok, míg csak az apostoli szék' kegyelmét nem nyerendi meg a' magyar hivek' öszszege, eleve történt tántorodásával elvesztettet. Ily értelmezés igenis illik az akkori körülményekhez. De még egy harmadik hypothesisre is nyújt alkalmat a' homályosság. Szokás volt a' római pápáktól osztott tellyes bucsút

(Jubilaeum) kegyelemnek nevezni. Kérdés marad: vajjon nem ilyenek megnyeréseig rendeltetett-e ezen mindennapi ajtatosság ideiglenesen az összes magyar egyházban?

Az „*oratio*“ kifejezés igen divatszerű vala minden ajtatos szólások- és keresztény érzelmű beszédek' megnevezésére. Szokása volt különösen a' régi magyar egyháznak minden jelesb eseményrei emlékeztetés okaért bizonyos és a' tárgyhoz illő imádságokat rendelni, vagy a' nevezetes esemény megüllését ünnepélyes mise áldozat bemutatásával szentesíteni, egyszer mindenkorra, vagy huzamosb ideig, koronkint ismétlendővel. Néha fogadás következtében is tartattak ily ajtatosságok. Számos példákat mutathat föl effélékre a' magyar őskor. A' XIII-ik század' első felében élt, és krónikáját francziaországi három kútforrásról nevezett kolostorban irta Albricus cistercita szerzetes méltónak találta följegyezni azon országos ünnep' szertartását, mely Magyarhonban István, IV. Béla király fiának születése alkalmával rendelteték, így írván 1239-dik évre: „*Natus est Regi Hungariae filius masculus, pro quo multae factae sunt supplicationes; de cujus pueri nativitate factum est festum congratulationis, mirabile in festo Beati Lucae, et Rex in maxima quantitate pecunias expendit, et absque numero denarios seminavit et sparsit. Archiepiscopus autem Robertus Strigoniensis puerum baptizavit, quem Stephanum nominavit ob memoriam Sancti Stephani, primi in partibus illis a Beato Alberto baptizati, qui Archiepiscopus senex et emeritus peracta quindena mortuus est, et ad coelestia translatus*“¹⁾. Gyakori imádkozás, egy izben pedig nagyszerű örvendezési ünnep tartaték tehát ezen eseményre, mely alkalommal a' magzattal megáldott örvendező Béla király tömérdek ezüst pénzt szórt el a' nép között.

Mindennap tartatott alkalmi imádkozás' nyomára is találni a' mohos régiségben, és pedig a' király' és hon' üdveért. A' két halotti magyar beszédet magában foglaló, némelyek által boldvainak állított misekönyv, mely most a' Nemzeti Múzeumban őriztetik, ily mindennapi imádkozási kötelességről tesz említést: mint a' codex' tudós taglalója kiemeli ezen soraiban: „*Codexünkban lévő canonok parancsolják: Ex autoritate apostoli pro regis nostri salute et regni ejus stabilitate in omnibus cotidie ecclesiis orandum censemus*“.

¹⁾ Albrici Monachi Trium Fontium Chronicon, e Manuscriptis nunc primum editum a Godofredo Guil. Leibnitio. Hannoverae 1698. in 4. pagina 573, 574.

Ennélfogva nemcsak a' sz. mise canonában a' királyért, (*pro rege nostro*) emlékezet tétel, hanem a' fogadási misék között találunk „*pro rege*“ 's „*pro rege tempore belli*.“ Így mind béke- mind háboru idején az elődi magyar anyaszentegyház is esedezett szent miséiben naponta fejdelmé' boldog uralkodásaért és győzelmeért¹⁾. Kevesbé kételkedhetünk e' hajdani szertartásról annál is inkább, mivel a' főnebbi canon sorai már Kálmán kir. 1100-dik évben kelt törvényei közt föllelhetők imezekben: „*Ex auctoritate Apostoli, pro Regis nostri salute et Regni ejus stabilitate in omnibus quotidie Ecclesiis orandum censemus*“²⁾. Hasonló szertartási divatot föltételez ugyancsak Kálmán kir. korában élt Lőrincz esztergomi érsek alatt tartatott Zsinat következő 146-dik czikke-lye: „*Nihil legatur, vel cantetur in Ecclesia, nisi quod fuerit in Synodo collaudatum*“³⁾). Mennyivel fontosb és nagyobbyszerű esemény volt az I. András kir. korabeli minden más előbbieknél: midőn ugyanis a' keresztény vallás a' fejét fölemelte pogányon diadalmaskodván, oly korszakot alapított újra a' magyar nemzet' europai életében, mely életművének biztos irányt 's fönmaradásért kezeskedő szabályt tűzött elébe: könnyen elgondolhatni. Ily jeles történetnek mindennapi imádság által szem előtt és eleven emlékezetben tartása nemcsak méltányos hanem czélszerű is vala, némi óvó szerül szolgálván a' visszaesés vagy tántorodás ellen.

¹⁾ Régi magyar nyelvemlékek. Budán, 1838. 4r. XCVI. lap.

²⁾ Colomanni R. Decret. Lib. II. cap. 6. In Corpore Juris Hung. ed. Budens. 1779. Tom. I. pag. 152.

³⁾ Pray G. Diatribe in Dissertationem Historico-Criticam de S. Ladislao R. Hung. Posonii, 1777. in 4. pag. 223.

3. §.

Ō ihs z zent maria asszont hymenc. 2, 3. sor.

azaz:

O Jézus és szent Mária asszonyt hívők!

vezetésül szolgáló fölszólítás ez a jelen voltakhoz, épen azt kifejező, mit korunkban a „keresztény hivek“ cím az egyházi szónoklat fölhívási formájában. Jelen imádságban a „keresztény“ nevezetnek nyoma nincs, hanem „hívők“ meg: „Jézus és szent Mária hívők“ nevezettel illetettek három izben.

Jézus neve minden régi iratokban használt mód szerint rövidítve *ihs* három betűvel és rövidítő jelleli iratása imádságunk eredeti voltát bizonyítja.

Szent Mária, szűz Mária jelenkori szokás helyett szinte gyakran fordul elő a régiségben, valamint az asszony kifejezés a latin „domina“ értelmezésre népünk által egyelőre használatnak. A bécsi codex ó testamentomi néhány könyveiben: *asszon domina*; „*királne asszon*“ *domina regina*¹⁾. A *kis asszony*, *Nagy boldog asszony* napok neveiből ez iránt kiki meggyőződhetik. A Mária hívőkre nézve még csak azt jegyezzük meg, hogy kitünő tisztelettel viseltettek a magyarok a szűz anya iránt sz. István korától fogva, védszentéül választván honunknak: mint törvényeink, pénz' s egyéb régiségeink eléggé bizonyítják.

Kevés észrevétel lehet itt az írásmódra is, megegyezvén mind a halotti beszédek, mind későbbi irataink, jelesen a bécsi ó testamentomi codex és sz. Margit életrajzának írásmódjával.

¹⁾ Régi magyar nyelvemlékek. I. köt. 261. lap.

4. §.

Isten rontsa papa ur elleneith bodug leo papa urnc. 3. sor.

azaz:

Isten rontsa pápa ur elleneit, boldog Leo pápa urnak.

egelső ize ez imádságunknak, olly kérést magában foglaló, hogy Isten boldog Leo pápa urnak elleneit rontsa meg. I. András korában, mint az egykoru évkönyvekből kitetszik, IX. Leo pápa ült a' római székbén, ki ugyanis előbb Bruno nevet viselve tulli püspök levén, 1049-ben ke-
netett IX. Leo név alatt pápává, de nem-
sokára 1054-ben már kimult az élők' sorá-
ból. Többi közt az augustáni annalisok rö-
viden de hiv pontossággal mondják 1049.
évre: „*Brun Tullae Leuchorum episcopus
papa 153-us ordinatus LEO IX. vocatus*

est“. Ismét 1054-re: „*Domnus papa LEO paschali tempore Ro-
mam reversus, ibidem defunctus.*“¹⁾ Mint ritka tünemény megjegy-
zendő ezen pápáról, miszerint a' német császár Henrik és András
király közti egyenetlenségek' lecsillapítása végett honunkban is
megfordult, mint az előbb idézett Albricus hiteles adatok' nyomán
beszéli: „*Anno 1051. Rex Ungarorum ab Henrico Imperatore dis-
sentit, pro quo reconciliando Leo Papa ad Imperatorem venit, sed
amicis discordiae inter eos turbantibus, id frustra fuit*“. — „Hen-

¹⁾ Pertz Geor. Henr. Monumenta Germaniae Historica. Hannoverae. 1839
fol. Tom. III. pag. 126. Cf. pag. 70, 104, 158, 160, 168, 179, 180
189, 203.

ricus Imperator denuo Pannonias hostiliter petens, secum summum Pontificem LEONEM duxit⁽¹⁾).

A' pápai „boldog“ czimet mi illeti: valamint mainap divatos latinban a' *beatus*, *beatissimus* vagy *sanctissimus* kitétel, ugy azon korban is már kelendő vala, sőt a' keresztény ősidőkben püspökökre is egyiránt ruháztaték²⁾. Hasonló példát találunk a' magyarokhoz közel állott keleti egyházban. Mihály konstantinápoli patriarcha Péter antiochiai patriarchához 1054-ben írott levelét így kezdi: „*Beatitudinis vestrae*“³⁾).

A' *b o d u g* vagy *bodog* régies formája a' mai „boldog“ szónak. Így fordul elő a' bécsi ó testamentomi codexben és sz. Margit életében 's minden egyéb régiségeinkben a' *beatus* értelme.

Már e' sorok' szóköztését tekintve, ámbár ritka, de nem épen szokatlan az illy ismétlés; némi nyomóságot 's erőt kölcsönöz a' kifejezésnek. Szűz Margit legendájában olvassuk és hatást szülve olvassuk az „ellene“ nyomaték szót kettőztetve imígyen: „*Es meeg ez sent zus meg gondolja vala Zent Laslo Kyrálnak eletyt, hog ky Mager Orzagnak dicheusseges birodalmat es oltalmazast szolgaltatoan az popustehtoknak ellen e, jeleseul poganoknak ellen e.*“ Ismét: „*Mykeppen Bela Kiraly gyakorta meg mondotta az Uraknak, hog eutet az eu Leyanya Zent Margit Azson azon kery, hogy Istennec egyházat az eu orzagaban ne hadnaya meg nyomodny, avagy meg nyomorehtany kemeny fejedelmeknek myatta és egyeb fejedelmeknek vitezeknek myatta*“⁴⁾. Itt is nyomatékosság tekintetéből kétszeresen áll a' „miatta“ szó.

¹⁾ Albrici Monachi Trium Fontium Chronicon. Hannoverae, 1689. in 4. pag. 86, 88.

²⁾ Du Fresne, Glossarium ad Scriptores mediae et infimae Latinitatis. Basileae, 1762. in fol. Tom. I. Part. I. col. 601.

³⁾ Baronii, Annales Ecclesiast. Tom. XI. pag. 212. Cf. Fejér G. Codex Diplomaticus Hungariae Eccles. et Civilis. Budae, 1829. in 8. Tom. I. p. 375.

⁴⁾ Pray Geor. Vita S. Elisabethae Viduae, nec non B. Margaritae Virginis. Tyrnaviae, 1770. in 4. pag. 264, 284, 285.

5. §.

**megwacytwac nhelweun choncitwac uodolba wagac — ny-
pet z wentelun zoigwent pagan eb wezt 4, 6. sor.**

azaz :

*Megvakíták, nyelven csonkíták, ódalba vágák — népet és véttelen
szegényt pogány eb vesz.*

lymódon kerekítendő ki a' mondat, hogy értel-
me tiszta és határozott legyen; mert a' közbe-
vágólag oda illesztett „*ba cun* talán *be kin fut-
va* stbigék, ámbár nem zavarják meg az egész
mondat értelmét, szerkezetük mostani szo-
kásunkhoz képest mégis idegen hangzatu,
és vagy elül vagy hátul legillőbben kelle-
ne állniok. Látható im e' szerkezetből, hogy
nyelvünk fejlődttével nemcsak az igék' haj-
togatása, hanem a' szókötés is némi tete-
mes változásokon ment által.

Azon kárhozatos tettek' folszámlálásába
bocsátkozik itt imádságunk, melyekkel a'
Vata vezérlete alatt dühöngő pogány magyarok a' keresztény, fő-
leg idegen néptömeget illették. Az elmondott borzalmas tettek,
mint: megvakítás, nyelven csonkítás, ódalba vágás, szóval, kinzá-
sok több nemei, csakugyan valóknak bizonyulnak be krónikáink-
ból is. A' bécsi képes krónika Turóczinál elég bőven és hiven fes-
ti a' véres kicsapongást, hosszut szomjazó mérges indulatot, mely-
re a' nép' hangulata ingerelve lőn csábítóik által. Ez adja elő a'
lázongó nép' András és Leventéhez intézett imé' véres kívánatát:
„*quod permitterent, universum populum, rilu paganorum vivere, Epi-
scopos et Clericos occidere, Ecclesias destruere, Christianam fidem*

abjicere, et idola colere.“ Ismét: „*Tam quippe clericos, quam laicos, Catholicae fidei servatores, interfecerunt; quam plures Ecclesias Dei destruxerunt. Deinde, contra Petrum regem rebellantes, uniter-
sos Teutonicos et Latinos, qui in officiis diversis praefecti, per Hun-
gariam sparsi fuerant, turpi neci tradiderunt.*“ Gellért csanádi püs-
pök' és társai megöletéséről pedig: „*Ecce viri inpii, scilicet Vatha,
et complices ejus, daemonibus pleni, quibus se ipsos dedicaverant,
irruerunt in Episcopos, et omnes socios eorum, et lapidibus eos ob-
ruerunt. Beatus vero Gerardus Episcopus, eos, qui se lapidabant, in-
desinenter crucis signo insigniebat. At illi, hoc viso, multo magis
saevientes, impetum fecerunt in eum, et everterunt currum ejus in
ripam Danubii; ibique abstracto eo de curru ejus, in biga positum,
de monte Kelenfeld submiserunt; et dum adhuc palpitaret, in pectore
lancea percussus, super unum lapidem contriverunt cerebrum ejus.*
— — *Buldi quoque Episcopus, lapidibus obrutus, transiit ad glori-
am. Beztritus autem, et Beneto, cum transissent Danubium navigio,
ad Endre et Levante; haeretici, qui in ulteriori littore erant, Beztri-
tum Episcopum vulnerarunt, qui tertia die postmodum mortuus est*“¹⁾.

Méltó megolvasni az I. Lajos király (1342—1482) idétt ké-
szült verses krónikának ezen eseményre vonatkozó ime sorait:

„Item in nota curiae mensurata illiterati Rhetoris aliud genus
rithmicum, in quo dicitur, quomodo Wiska et Waka (Wathae) de
Castro Belus interfecerunt sanctum Gerhardum Zanadiensem Epi-
scopum cum ceteris Christianis“.

„Cumque Rex Petrus talia
In nocte per navalia
Ad Weissenburg profectus est
Et tunc Gerhardus Pontifex
Et dum hic legis Opifex
Hac die ait fratribus
In nobis hiisque enaravit
Qualiter Christus procuravit hos
Manum Christi, nec voluit
Hoc est quod Deus noluit
Ergo hic Praesul hodie
Inde ad litus fluminis

Percepit et audivit
Danubium transivit
Sed non immittitur
Andreae obviabat
In ara Dei stabat
Caedes committitur
Sompnium quod viderat
Beneto sed amoverat
Assumere oblatam
Hunc, rem velut ingratam
Non laureabitur.
Praesul et hii iverunt

¹⁾ Joannis de Thwroc, Chronica Hungarorum. Part. II. cap. XXXIX, XL.
Apud Schwandtneri Scriptores Rerum Hungaricarum. Lipsiae, 1746.
in fol. T. I. pag. 10.

Et sicut virtus Numinis
 Wata et sui complices
 Cunctos sed sanctum Praesulem
 Et statim velut exulem
 Et palpitantem rupibus
 Petraque caput contriverunt
 Et sic electos prostraverunt
 Sed cruce beatissimus
 Gerhardi quamvis fluvius
 Frequenter per septimum
 Budlinus saxis, gladio
 Andrea Duce nobili
 Advenit et praecipiens
 A caede Hungarorum gens
 Nam pepercerunt Regis
 Sic universa sunt impleta
 Praesul Gerhardus et athleta
 Ad Weissenburg militibus
 Regalibusque ritibus
 Sic Petri ruit regimēn

Disposuit venerunt
 Ac interficiunt
 Ad rupes eduxerunt
 De saxo projecerunt
 Morte afficiunt
 Praesulis sanctissimi
 Dei impiissimi
 Non potuit deleri
 Reddebat hunc Yberi
 Tunc clero colitur.
 Betzfridus Praesul servatur
 Qui his temporibus
 Ne quisquam laederetur
 Hoc verbo prohibetur
 Huni Honoribus
 Christi quae praedixerat
 Fratribus dum vixerat.
 Andreas festinavit
 Hunc turba laetreavit
 Regis Pannoniae⁽¹⁾.

Rövid, de az imádság' tartalmával legösszevágóbb előadásra találunk a' Pethő Gergel' neve alatt ismeretes magyar krónikában, mely krónikáról könnyen bebizonyítható, hogy a' fönlevő latin történetkönyveken kívül más, azoktól mellőzött kútfőket, ugymint némi néphagyományokat és hiteles jegyzeteket is használt. Ezen krónikában mondatik: „*Azt is megköltetéék engedni nékik, hogy az Püspököket, és Szerzeteseket megölnék. Annak fölötté az Németeket, és Olaszokat, kiket Péter király behozott vala az Országba. Azért az Püspökökre és egyéb szerzetesekre támodának, és kegyetlenül ölik vala őket szegényeket*”⁽²⁾. Nemcsak az imádság „népe” megneveztetik itt az olasz és német jövevényekben, hanem a' „szegény” sajátyszerű kifejezés is előttünk áll. Mint pár évek előtt történt dolgok, friss és eleven emlékezetében éltek még akkor a' magyar népnek a' véghez vitt kegyetlenségek: de az imádságnak effélék' előszámlálásában azon céljának kellett lennie, hogy undort utálatot oltson be ez által is a' jámborok' szívébe, irtózást a' po-

¹⁾ Fragmentum Chronici Hungarorum Rithmici tempore Ludovici I. Regis Hung. conscripti. Apud Engel, Monumenta Ungarica, Viennae 1809. 8-o pag. 41, 42.

²⁾ Pethő Gergely, Rövid Magyar Krónika. Cassán, 1729. 4-r 22 lap.

gányság ellen, és így, édesgesse őket a' keresztény szelid erkölcsök' tiszteletére, művelésére.

Az „ódalbavágás“ kifejezést igen szépen világosítja a' krónika' főnebb idézett szava, melyben Gellértről mondatik: „*Et dum adhuc palpitaré in pectore lancea percussus*“. A' nagyszombati codexben foglalt életrajza nyelvünkön hasonló kifejezéssel él, mondván: „*De mykoron meegh ees leehne gherelyekkel atal vereek ewtet*“¹⁾. A' gyilkoló mütételeknél szuró fegyverekkel u. m. dárda-, gerely-(lándzsa) kópja- és törrel is éltek, tehát a' bősüzt pogányok, mikkel mellbe úgy, valamint ódalba egyre osztattak a' szurások és vágások.

Írásmódja e' soroknak a' későbbkori nyelvemlékekkel anynyira egybehangzó, hogy azokban különös föltűnő ujat, nyelvrítkaság' bélyegét magán viselőt, nem találni. A' *vakitvák*, *csonkitvák*, igeajtogatási formák, miket Révai Miklós régi halottaiból föltámasztva, ujban nyelvkincsünk' sorába helyzett, grammaticai értekezésében bőven kifejtve levén, ismétlést nem igényelnek²⁾, egyedül azt jegyezzük meg, hogy a' bécsi codex ótestamentomi fordításában is olvasható a' részesítő'k' ily formája, p. o. „*Vron nugożnac vala monduac*“ (Super Dominum requiescebant dicentes). Telegdi, Káldi és Pázmán gyakorta használták nyelvünk e' ritkább gyöngyét.

wetuelen zegwent. Kétkedni lehetne e' mondat valódi jelentésén, miután a' fogalmazásból védtelen vagy védetlen azaz véd nélküli szegény is értethetik: ha a' *vét* (peccat) gyök nem állna itt világosan, melly a' kérdést elhatározván, inkább „*vétlen*“ azaz vétek nélküli, ártatlan, büntelen értelmezést engedi meg. A' *vét* gyök és vétek, véteni, vétő, vétkes 'stb alakításai tehát, valamint az urimádságban élő: „*megbocsátunk ellenünk vétetteknek*“ szólás igazolja itt a' vétőnek tagadóban *atlan*, *etlen* és *talan*, *telen* raggal vétőetlen vagy véttelen állását.

A' „szegény“ szó mint „Miser“ martyrologiai név' fordítása gyakran előfordul régi okleveleinkben „*Scegwen*“ és „*Scegun*“-nek irva: mi azt látszik mutatni, miszerint *Szegvény* és *szegöny* kiejtéssel is használtatott hajdankorban, akkép mint „szelvény“ szelvény helyett. A' mai „örvény“ XIII-ik századi iratokban „*euren*“ azaz örény. A' *v* betűnek efféle szavakbai szövése vagy elhagyása tehát ingadozó és vidéki szójárásokhoz alkalmazott vala. A' halotti beszéd másodikában „*scegen ember*“ olvasható.

¹⁾ Tudománytár. Budán 1834. 8r. I, köt. 221. lap.

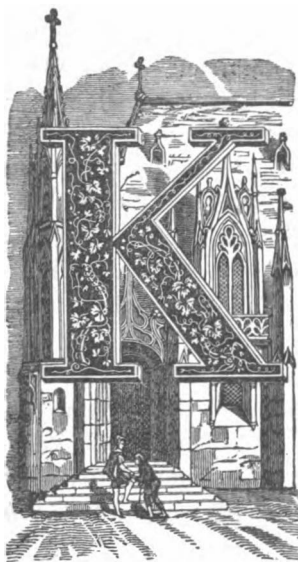
²⁾ Révai Nic. Antiquitates Literaturae Hungaricae, Pestini 1803. 8-o vol. I. pag. 149, 314.

6. §.

**ba cun futua haznotul zeles feulduu jatan deng wezete-
suen. 5 sor.**

az az :

be kün (bakón?) futva házatól széles földön, sátán dög vezetésén.

özbevetettje e' mondat az előbbinek; 's azon módot rajzolja, mellyel a' pogány zendülők elszámított kegyetlen működéseiket a' szegény védtelen vagy véttelen keresztény népen véghezvitt gyilkosságaikat szélteben üzik, t. i. gonosz szellemtől vezérletten, és csábítva, öldösék a' házaikból elfutó hieket.

Nyelvtékintetben figyelemre méltó a' *ba* szócska *be* helyetti alkalmazása, ha csakugyan azt, nem pedig bakót jelentene. Ez most már épen szokatlan, irott maradványinkban sem találtató; azonban a' *bele* fordulván elő *be* helyett a' magyar nyelv' természetes sarjadéka. Hogy az egyenhanguságra ügyelés okozta legyen ennek szokásbóli kiesését, állítani nem lehet, mivel ragul a' *be*-vel fölváltva használtatik maiglan. Ugy látszik, emennek ragok gyanánt a' dialectusokban is túlnyomó használata szoritotta végkép háttérbe.

A' *kün* szócska *kün* helyett, maiglan kelendő levén némi vidékeken, a' nyelv' szabatosságát e' régiségben csak emeli, miután megkülönböztetve állítja elő a' *ki* (qui) viszonyló, és ki (foris) közti különbséget. A' *be*-ki-futásnak lexicalis értelme maiglan főnvagyon a' nép' szájában, 's annyit jelent, mint lótás-futás, barangolás, kalandozás. Ugyan csak e' tetteikre czéloz a' Pethő Gergel-

féle előbb idézett krónika, midőn írja a' pogány hitre visszatért magyarokról: „*As Templomokat és Kalastoromokat ronattyák, düllyák, és föl-kóborollyák vala*“¹⁾. E' szócska' értelme azonban bakóra azaz hóhéra is vonatkozhatik. Minden esetre, a' be-kifutás itt inkább látszik az üldözöttekre, mint az üldözőkre vonatkozni.

A' „*sátán dög*“, most szokatlan szólás, de úgy látszik hajdan kelendő volt. Ezen, eredetikép heber szó, nemcsak a' keresztények közt terjedt el a' szent könyvek' csatornáin, hanem a' kelet- és éjszak-ázsiai népeknél honnos lőn a' gonosz szellem' jelölésére. Herbelot írja, hogy „*Scheitan*“ gonosz szellemet (ördögöt) továbbá némi kigyó-nemet, meg fölfuvalkodott kevély embert jelent az araboknál²⁾. És valóban, Perzsia' vidékein némely városok viselik az epitetont, mint Saitan bazar stb. A' mi ránk legérdekesebb, így összekötve a' *dög* szóval, a' fin ágazatu népeknél, különösen a' voguloknál találni nyomára. Azon helyet ugyanis, hol áldozataikat viszik végre: *Torom Satkadug*-nak hívják: „*Die in der Permischen Landschaft wohnenden Wogulen verrichten jetzt ihren Opferkultus anstatt den heiligen Höhlen, auf sogenannten Keremets, die Torom Satkadug bei ihnen heissen*“³⁾. A' sátán utáni „*dög*“ ragot az ördög szó' hasonlatára alakított nyelvjátéknak tekinthetjük imádságunkban, épen oly melléknevül, mint a' pogány szónak az ebet.

vezetesuen. „A' sátán dög vezetésén“ itt bizonyára egyházi értelemben használtatik, istentelen, gonosz, ördögös, 's kárhozatos vezérlet vagy csábítás bélyegzésére, a' minő alkalmazását csakugyan föl is találjuk az I. András-kori iratokban. Többször nevezett IX. Leo pápa Mihály constantinápoli patriarchához 1054-ben intézett válasza tartja: „*Conciliabulum haereticorum, aut conventiculum schismaticorum, et synagoga Satanae*“⁴⁾.

Itt, nem a' szó értelmének, hanem inkább használatának kimutatására levén szükségünk, már csak ez' idézett sorok minden kétséget elhárítanak az egyházi szólásoknál kelendősége iránt.

¹⁾ Petthő Gerg. Rövid Magyar Krónika. i. h.

²⁾ D' Herbelot, Bibliotheque Orientale. A Paris, 1783. in 8-o Tom. V. pag. 192.

³⁾ Müller Ferd. Das Ugrische Volkstamm. Berlin, 1837. I. Theil. I. Abth. Seite 170, 171.

⁴⁾ Baronii, Annales Eccles. Tom. XI. pag. 207. seq. Cf. Fejér Geor. Codex Diplomaticus Hungariae Eccles. et Civilis. Budae, 1829. in 8-o Tom. I. pag. 368.

Nem egyéb, mint egyházi képes szólas tűnik föl ennél fogva imádságunk e' kitételében, az ide 's tova kóborló pogányok' messzi terjedését és gonosz működésü vezérletét kifejező.

pagan eb wezt. E' kifejezés kevés fölvilágosítást kíván.

pagan. A' latin „paganus“ eredetihez közelebb áll a' mostani „pogány“ kiejtésnél. Régi okmányainkban, mint a' Magyar Nyelvkinccsek szótárából kitetszik, hely- és személynéveknél mindig ekép iraték e' szó. A' *pagan eb'* gyalázó kifejezésen föl nem akadhatunk, midőn e' mérges mellék-nevet annyi méltatlanságok- 's kegyetlenségekért viszonzottaknak látjuk, ámbár keresztény imádságban kissé erős, sőt illetlen szólásnak ismerjük. Maguk az ó és új frigy könyvek nem idegenek az ily átvitt értelmű szólasoktól. Im e' helyek: „*Quae communicatio sancto homini ad canem*“? Ecclesiast. XIII, 22. — „*Nolite dare sanctum canibus, neque mitatis margaritas vestras ante porcos: ne forte conculcent eas pedibus suis, et conversi dirumpant vos*“. Matthiae VII, 6. 'stb. bizonyára nem oktalán állatokra czéloznak.

A „wezt“ rövidítő jellel bíró szó veszít-nek olvasása igenis ide illik.

7. §.

uregh hazucat eul eeghedun ephscuopcut & presbnytrucut
foul wer — turwan fuit hou worue grazdua susua 6.7.8. sor.

az az :

ur egyházukat el égedvén, episcopokat és presbítereket föl ver —
turván (?), föjt hő vörük gerezdű kasú.

olytatása ez az imént rajzolt kegyetlenség-
gek' előadásának, miket a' kereszténység,
főleg a' papság Vata' őrjöngő seregétől
szenvedett. Elmondatik itt a' szentegyhá-
zak' fölégetése, fő- és közpapak' — püs-
pökök és presbýterek — irtása vagy ta-
lán fölforgatása, kiknek a' gyilkolás kö-
zepette patak gyanánt folyt meleg vérük,
keresztül kasún, azaz: ide 's tova, minden
felé, itt k-nál egyébnek nem olvashatván
a' hoszu f betűt. Valóban, hű ecsetelése
a' szomorú történetnek, mely némi nyelvés-
zeti észrevételekre nyit tágasb tért.

ur eghhazucat. Az egyház, szentegyház, régi neve őse-
inknél a' keresztény imahelynek, mit jelenben átalánfogva temp-
lomnak mondunk. A' bécsi ó testamentomi codexben „eghaz, ec-
clesia“, Sz. Margit' legendájában „egyhaz, zent egyhaz“ fordul
elő szüntelen.

eul eeghedun, olvassuk: *öl égedvén,* azaz elégetvén. Vi-
lágos példa e' szó arra, miszerint a' cselekvők *at, et, it,* ragai nem
voltak hajdan olly tisztán megválasztva az *ad, ed, id* közép igei
ragoktól mint jelenben. Vannak ma is némi szavaink, melyek a'

köz életben mind a' két ragformát elfogadják, ilyen a' feledni vagy felejtni ige. Halljuk mondatni: *feled*, és *felejt*; *feledkezni*, és *feletkezni*, vagy felejtkezni. A' bécsi ó testamentomi codexben áll: „*Elfeledkezuen elfeledem oket*“ Osee I, 6. Imádságunk' e' szavával legrokonabbat találunk szent Margit legendájában, hol ez áll: „*eu magat fel nem inded ha gya az agybol*“¹⁾. Tehát „*indéd*“ a' cselekvő harmadik személyében indét vagy indit helyett, épen mint „*éged*“ éget helyett.

„*episcuopcut*“ és „*presbiterucut*“, püspököket és presbitereket helyett. Régi eredeti formája ez a' püspök és presbiter szónak, azon kort homlokán viselő, midőn még az egyházi latin vagy görög nevek nem voltak nyelvünkhöz idomítva. Későbbi iratinkban mindig pyspek vagy pispek olvastatik. Itt a' főnév *us* vég taga' elhagyásával „*episcop*“; *c* azaz *k*, többes szám jel: a' harmadik ejtés *ut*, azaz *ot* ragával összevonva; adván: „*episcopot*“.

foul wer — turwan. Meglehet, vorgatván lappang e' szóban. Ha igen, úgy ekkép iratva másutt még nem találtuk a' forgatván szót. E' különösség mindazáltal azon hajdani kort árulná el, midőn az *f* és *v*, meg *w* betű, mint rokon hangot billegzők közt nem tétetett határozottan különbség; de egyszersmind a' latin rokon értelmű „*verto*“ igére emlékeztet.

fuit hou woruc, mellyet fojt hő vörük-nek olvasunk. A' *vör* és *vér* kiejtés merő dialectusi különbség vala egykoron; bizonyítja a' *vörös* és *veres* származék; a' *hő* gyök ámbár korunkban gyéren használtatik „meleg“ jelentéssel, 's csak származékaiban közdivatu, például: *hőség*, *heves* (hőes); *hevülni* stb, de régiségeink, iratokban úgy, valamint helynevekben, számtalan példákkal győznek meg. Illyenek: Hőviz, Hőviz-Györk, Fel-hőviz' stb.

grazdua kasua. Kéttelenül azon szóllásunkat adja vissza, mellyet a' köznépnél némi vidékeken keresztü-kasú, miveltebbeknél keresztül-kasul szóval hallunk kiejtetni. Jelenti tulajdonkép a' keresztben-kasban, vagyis készén azaz ferdén, össze-vissza, erre és amarra folyást. Hogy a' keresztől vagy gerezdtől vette-e származatát, vagy talán a' kereszt is a' *gerezd* eredeti magyar szóból eredett? meghatározni nem akarom, csak annyit mondhatok, hogy a' keresztut, imádságunk' e' szavával igen egybevágólag „*chrast-*

¹⁾ Pray G. Vita S. Elisabethae Viduae, nec non B. Magaritae Virginis. Tyrnaviae, 1770. in 4. pag. 268.

ut“ iratással fordul elő I. Gyeza kir. a' pécsváradi apátság' jogait megerősítő 1158-iki levelében ekkép: „*Bela terminatur ab oriente Kaluzun, et Chrasthuta; a meridie Aruc; ab occidente parte Zekeres, Ronhel et Veuhaza; a septemtrione Oray*“¹⁾). Mindenesetre az *a* és *e* hangzók közti ingadozást eléggé tanusítják e' régi példák kérdéses „kereszt“ szavunkra vonatkozólag. A' *g* és *k* betűk fölcserélése, mint minden nyelvekben számfelettiek, figyelmet nem érdemelvén, még csak azt jegyezzük meg, mikint a' „gerezd“ dialectusi különbség szerint „görözd, és girizd“ kiejtéssel is használtatik honosink által, valamint „körösz“ hallható „kereszt“ helyében. —

Egyébiránt, az egész eszme-járatra nézve méltó megolvasnunk Aloldus akkor élt írónak imezen igazoló sorait: „*Contra Petrum insurgunt Andreas et Levenza Propingui sui, sibi fideles, etiam Praesules, et Clericos occidunt, et ipsum quoque ad poenam quaerunt. Fugientem in Osterrichiam deprehendunt, et oculis privant. Andreas et Levenza ad idololatriam proni, Regnum a sui similibus sibi oblatum capiunt*“²⁾).

¹⁾ Fejér G. Codex Diplomaticus Hungariae Eccles. et Civil. Budae, 1829. in 8-o Tom. I. pag. 150.

²⁾ Aloldus de Peklarn a Chr. Hanthaler editus. Cremsii, 1742. 8. ad an. 1046.

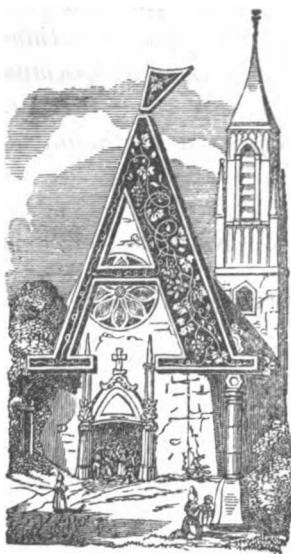

8. §.

**Wutu peccislughulu tormiunenc ne zobothana heu geh-
nahabul 8, 9. sor.**

az az:

Wata — — — törvényünk ne szabadija hő gehnahából.

tok-mondás ez a' fölzendült pogány Vata' fejére, kinek vezérkedéséről krónikáink érdekes dolgokat jegyzettek föl. A' bécsi képes krónika' értelmében Belusvári Vatha volt az első, ki magát ördögösségre adván, haját leberetvélva pogány szokás szerint három részen üstököt eresztett, és az ő gonosz bujtogatására a' népsokaság ördögnek ajánlva magát, lóhússal kezdett élni. „*Primus autem inter Hungros, nomine VATHA, de Castro Belus, dedicavit se daemoniis, radens caput suum, et cincinnos dimittens sibi per tres partes, ritu paganorum.* — *Tunc*

itaque detestabili et execrabili admonitione illius Vatha omnes populi libaverunt se daemoniis, et coeperunt comedere equinas pulpas, et omnino pessimas faocere culpas“¹⁾. Mi történt végre a' pogány zendülők e' hires főnökével, midőn már a' kereszténység diadalát üllötte? nem írják a' krónikák. Péterffy állítja ugyan Vatanak Bolgárországba menekvését²⁾; de ezen esemény' hiteles nyomára nem

¹⁾ Joannis de Thwroc Chronica Hungarorum. Part. II, cap. 39. Apud Schwandtneri Scriptores Rerum Hungaricarum. Lipsiae 1746. fol. Tom. I. pag. 105.

²⁾ Péterffy Car. Sacra Concilia Ecclesiae Rom. Cath. in Regno Hungariae. Posonii, 1741, fol. Part. I. pag. 12.

akadtam. Imádságunkból már ekkor túlvilágon léte gyanítható; 's nem is lehet idővetés szerint ezzel egy személynek venni azon Vathát, ki Gyéza vezértől Salamon királyhoz küldetett 1074-ben a' váradi püspökkel együtt, ámbár gonosz Vathanak (nequam Vatha) nevezetnék a' krónikás által¹⁾.

A' köztörvényeken, imént fölhozandókon kívül, különös rendelet is sujtá őt és maradékait. A' budai krónika régi történetkönyvekre hivatkozva említi róla, miszerint megtiltaték a' keresztényeknek Vata és fia Jánus' rokonai közül nőt venni, minthogy ezek csábíták el a' népet a' keresztény hittől: „*Est autem scriptum* (ezek a' krónika szavai) *in antiquis libris de Gestis Hungarorum, quod omnino prohibitum erat Christianis uxorem ducere de consanguineis Vata et Janus, quod sicut Dathan et Abiron in Veteri Lege seditonem moverunt contra Dominum: sic et isti, tempore Gratiae Hungarorum populum a fide Christi averterunt*“²⁾. Vatanak Jánus nevű fiáról, ekkoriban atyjával együtt működőről tudjuk, hogy később I. Béla király idétt ujabban is fölzendíté a' népet, ismét a' kereszténység ellen.

peccislu ghulu torwiunen c. Az elsőbbi érthetlen szóval, hacsak „bosszuló“ra nem magyarázzuk, nem tudjuk mit miveljünk. Ha íráshibát teszünk föl, 's a' p t. b-nek, az l betűket hosszú s-nek vesszük, békességhező ige jőne ki. Állván azonban a' bosszuló szó, alatta azon törvényre hivatkozás látszik lappangni, melynek szövegét Törvénytárunk, Bonfinius Antal' magyar történeteiből kölcsönözve, elbeszélési alakban tartalmazza; parancsoló modorban pedig nyelvünkön ekkép hangzik:

„Akármelly magyar, vagy idegen Magyarországbán, a' scytha és pogány vallást letevén, az igaz keresztény hitre vissza nem tér, és az István királytól rendelt szent törvényt el nem fogadja, fejével és vagyonával lakoland.

1. §. A' lerombolt és földult városok, mezővárosok, falvak és egyházak ujra építtessenek.

2. §. A' püspökök és papi társulatok (káptalanok, konventek) elsőbbi szokás szerint tiszteletben tartassanak, és azok iránt engedelmesség legyen.

3. §. Minden keresztény szokások visszahozattassanak.

¹⁾ Joannis de Thwroc Chronica Hungarorum. Part. II. c. LII. loco cit. p. 121.

²⁾ Chronicon Budense. Budae, 1838. in 8. pag. 93.

4. §. A' pogány és scytha szertartások és hamis istenek eltöröltessenek 's a' bálványok leromboltassanak.

5. §. A' ki az Istent és ő szenteit meg a' papokat káromolja, vagy azok ellen vétséget követ el: mind az Isten, mind pedig a' király' bosszuja alá esik.

6. §. Akárki egyházi vagy pedig világi embert ölt meg: vétkeért régi szokás szerint bűnhődjék. Továbbá, mindenki hagyjon föl az öldöklés, rablás 's egyéb méltatlanság és erőszakoskodással.

7. §. A' ki pedig e' rendeletet megveti és ellene szegül: azt feje- és minden javai veszteségének sulya éri⁽¹⁾).

Szigorú törvény volt ez a' pogányságot pártolók ellen; melylyel András hihetőleg azon, engedékenysége által elkövetett hibát akará helyrehozni, mi az érintett gyilkolásokat nagyrésztben eredményezé. Ennek következtében, a' pogányság elnémitatván, nyugalmas lön egy ideig az ország, minden a' régi rendre, kerékvágásba ment vissza. András kir. ilyszerű rendeletének valóságáról nem hagy kételkedni az egykorú Aloldus, ki Adalbert austriai örgrófnak volt 1034-től 1056-ig káplánya. Ez írja 1074-re: „*Petro in carcere mortuo, et Levenza etiam defuncto, coronatur Andreas, et corde suo per Dei gratiam converso, saluberrima pro Christi Religione edicta condidit*“⁽²⁾). És épen e' diadalt megünneplendő, rendelé a' papi kar, mint elül nyilvánítók, e' tárgyalat imádságot.

ne zobathaya, azaz ne szabadája, szabadéja, vagy szabaditsa helyett, mely hajdani forma igen összevág a' halotti beszéd' kitételével, hol *zoboducha* áll, Révaitól szabadocsa kimondásra vitt alul³⁾. Régi hajtogatási formája ez igen is az igéknek, mely a' nép száján vidékek szerte most is él. Mondatik széltiben: *bocsájjon, lendíjjen, mozdíjjon, ordíjjon, segíjjen, szakíjjon, szólíjjon, takaríjjon* 'stb. bocsásson, lendítsen, mozdítson, ordítson, segítsen, szakítsen, szólítsen, takarítsen helyett. E' szóra vonatkozó fejtegetések egyébiránt alább a' „fuogadaia“ szónál bővebben is adatnak.

¹⁾ Corpus Juris Hungarici. Budaë, 1822. in fol. Tom. I. pag. 128, 129. — Cf. Bonfinii Ant. Historia Pannonica: sive Hungaricarum Rerum Decades IV. et dimidia. Coloniae Agrippinae, 1680. in fol. Dec. II. Lib. II. pag. 136 Ezen törvényt Kollár 's egyebek állítása szerint Bonfin elűdása után iktatá Törvénytárunkba Mosoczy.

²⁾ Aloldus de Peklarn a Fr. Ottilone excerptus, et a Chrys. Hanthaler editus. Cremsii, 1742. in 8.

³⁾ Révai Antiquitates Linguae ac Literat. Hungar. I. c. pag. 276, 285.

heugenhakabul, azaz hő gehennából; a' sz. könyvekből kölcsönzött szólás, mely ott Gehennának iratik. A' magyarázatok szerint heber eredetű, és szomorúság völgyét jelenti. „Gehenna tüze“ gyakran fordul elő az egyházi régiségekben, általában kárhozat és kín helyének jelölésére használtván. Du Fresne Hennon fiai völgyétől hozza le sz. Hieronymusra támaszkodva, ki ezeket írta: „*Geennon, quod interpretaatur vallis Ennon, et ab hoc quidam putant appellatam Gehennam*“¹⁾. Isidorus Hispalensis rokon értelemben ekkép fejtegeti: „*Gehenna locus ignis et sulphuris, quem appellari putant a valle idolis consecrata, quae est iuxta murum Hierusalem, repleta olim cadaveribus mortuorum. Ibi enim Hebraei filios suos immolabant daemonibus, et appellabatur locus ipse Gehennon. Futuri ergo supplicii locus, ubi peccatores cruciandi sunt, huius loci vocabulo designatur. Duplicem esse Gehennon et ignis et frigoris*“²⁾. Itt a' Gehenna tüze értetik a' hő alatt. Egyértelmű tehát tulajdonképp azzal, mit a' halotti beszéd „pucul“ azaz pokolnak nevez. Mint átkozódási szólásformának éppen a' XI-dik században eleinknél kelendőségét bizonyítja sz. László kir. a' veszprémi püspökség' részére 1082-ben kiadott adománylevele, hol ezek foglaltatnak: „*Quicunque autem huic paginae contradixerit, vel aliquid inde nefaria praesumptione minuere voluerit: ab excelso Deo, et Beato Michaele Archangelo anathema sit, insatiabilisque gehennae ignibus feriat; ac insuper pro temporali poena ad Fiscum regium centum aureos solidos persolvere teneatur*“³⁾. A' gehennának akként leiratását, mint imádságunkban látható, sehol észre nem vettük; miből vagy az író' hibáját, vagy a' szó' népünk' nyelvéhez idomítását kell következtetni.

¹⁾ Du Fresne, Glossarium ad Scriptores mediae et infimae Latinitatis. Basileae, 1762, in fol. Tom. II Part. I. col. 467.

²⁾ Isidori Hispalensis Episcopi Etymologiarum Libri XX. Lib. XV, cap. IX. 9. In Corpore Grammaticorum veterum. Lipsiae, 1833. in 4. Tom. III. pag. 459.

³⁾ Fejér, Codex Diplomat. Hung. Eccl. et Civilis T. I. p. 458.

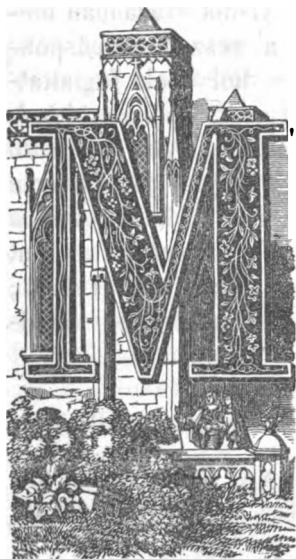

9. §

**Stepan wazylunc fuogadaia zenthel ur nsten odutt wela-
ghaba nsten. 9. sor.**

azaz:

Stepán vasilunk fogadá szentül ur Isten áldott világába Isten.

erő ellentéte az e' sorokban kifejezett kívánság az előbb álló átoknak. — Valamint Vátára örök kárhozat, úgy Istvánra, a' keresztény hit' első alapítójára örök üdv és mennyei dicsőség' Istentől nyerése nyilvánítatik.

stepan. A' latin, vagyis inkább görög Stephanusnak legelső, az *us* végtag' elhagyásával magyarítása, miből később nyelvünk' kelléke szerint, t. i. a' két mássalhangzós szótag' oszlatásával keletkezett az István, melyet a' köznép sok helyütt most is inkább mond Esván és Isván kiejtéssel, régi iratinkban pedig „Cepan“-nak írva is fordul elő. A' kornak valóban megfelelő sajátsgot fejt ki már maga e' név is: mert csakugyan huzamos idő kívántatott arra, míg az idegen martyrologiai keresztnévek általános ismeretre jöven őseinknél, némikép nyelvünkhöz idomitattak. *Stepan*, *Stipan* formában szláv népeknél találjuk föl maiglan.

wazylunc „király“ értelemben áll itt, világosan bizonyít-

ván, miszerint a „király“ nevezet még akkor ismételten vala a magyar előtt, 's hihetőleg görög befolyás terjeszté el később, valamint amannak is byzanti udvari szertartás volt szülője. Igazolni látszik e' véleményt a magyar koronán Gyéza nevével együtt legelőször előforduló „krales“ azaz király czim: „ΓΕΩΒΙΤΖ-ΚΡΑΛΗC ΤΟΥΡΚΙΑC“¹⁾).

Mikor és valljon a szláv *král*- vagy görög *χρως*-ból keletkezett-e királyunk? meghatározni nem könnyű. Okleveleink a XIII-dik századnál régibb használatáról nem nyújtanak emléket. Olvassuk ugyanis 1229: Kyralyturky, 1235: Kiral; 1238: Kyralkettei; 1242 és 1266: Kiralrewi, Kiralyrewy; 1256: Kiralutya; 1262: Kiralhaziak; 1283: Kiralkutafeu és Kiralkutafy; 1287: Kyralfia; 1291: Kiralerdeje; és Kiraly; 1293: Kiralpataka²⁾. Anynyi bizonyos, mikép középkorban nyugoti népeknél is divatozék „*kiraliter*“ latinos alakban a teljes uri hatalom kifejezésére 's a magyaroktól kölcsönözve. — Du Fresne írja: „*Kiraliter, vox confecta ex Graeco. χρως. Fragmentum Anonymi Beneventani cap. 5. apud Camillum Peregrinum Hist. Longob. „Cepit eundem Praesulem, qui ei Beneventum kiraliter prae buerat, etc. Id est, cum plena potestate et omni dominio“*“³⁾. Föltaláljuk *kiraj* tiszta magyar alakban a krimeai tatár khánok neveihez tűzve azok' pénzein; például: *Bahadur kiraj khan; Szelim kiraj khan; Ghazi kirajkhan; Kaplan kiraj khan; Devlet kiraj khan stb.*⁴⁾; mely czimből, nem értvén tiszta jelentését, a tudatlanság Gheray család nevet faragott. Könnyen következtethető vagy csak ezekből a szó' más keleti népeknél is rokon értelmű divatozása. Minden esetre Gyarmathi Sámuel és több mások' abbéli állítása, miszerint Nagy Károly' nevéből fejlett ki eredetikép a király ige⁵⁾, határozottan alap nélküli véleménynek nyilvánítható.

Vazul most is nyelvünkön a „Basileus“ keresztnév; ekként iratása tehát, ha számba nem vesszük is a *o* és *b* betűnek majd minden nyelvek' régiségeiben egyelőre fölcseréltetését, épen nem

¹⁾ Decsy Sámuel, A magyar szent koronának és ahhoz tartozó tárgyaknak története. Bécs, 1792. 8-r. 41. lap.

²⁾ Lásd Magyar-Nyelvkincsek I. K. a' szótárban, Király szó alatt.

³⁾ Du Fresne op. cit. sub voce Kiraliter.

⁴⁾ Fraehn C. M. Numophylacium orientale Pototianum Casani, 1813. 8-vo pag. 64.

⁵⁾ Gyarmathi Sám. Szótár. Bécsben 1816. 8-r. 56 lap.

meglepő imádságunkban a' királyt jelentő „Basileus“ helyett. E' czimmal latin iratokban sűrűn éltek hajdanta az euporai koronás fejedelmek, jelesen az angol királyok. Edgar király ekkép írta magát alá: „*Ego Edgar totius Albionis Basileus*“. Bővebb meggyőződés okáért méltó egész terjedelemben ide iktatnunk, mit Du Fresne e' czimról tanulságosan előad ekkép: „*Basileus, Rex, ex graec. βασιλεύς. Gloss. Aelfrici Saxonum Basileus, Kyninz, i. Rex. Ingulfus: „Totius Occidui climatis orbis terrae Basileus“. Fortunatus in Vita S. Medardi cap. 9. „Haeret Basileus eventu tantae rei attonitus“. Hanc porro Basilei appellationem videntur sibi prae caeteris arrogasse veteres Angliae Reges. Nam Edgarus, qui in Chartae initio, quae habetur To. I. Monastici Anglic. pag. 65. se „Magnae Britanniae praesidere“ ait, hanc vero sic claudit: „Ego Edgar totius Albionis Basileus — — — confirmavi“. Ita passim ipse et alii, ibid. pag. 84, 93, 102, 140, 218, 236. To. 2. pag. 838, 840, 841, 1054. apud Floriens. pag. 58. Rogerum Hoveden. pag. 426, 435. In addit. ad Matth. Paris. pag. 156, 157. etc.“¹⁾.*

f u o g a d a i a. Régi formája a' *fogadá* igének, hasonló hajtogatással, mint előbb a' „zobathaya“ az *i*-nek *y*-ali iratása tevéen különbséget, mely betűknek elegyest használata többször mutatkozik. A' parancsoló módot kétféleképp találjuk írva régiségeinkben; először *h* betűvel, például: *elegehed* (elegyéhed) *elegehe*; *fordohad* (fordihad) *fordoha*; *kezehed* (készihed) *kezehe*; *vilagehad*; *zomoredhad*; *zabadohad*; — *elegeh*, *fordoh*, *kezeh*, *vilageh*, *zomoredh*, *zabadoh*; a' *h* betű nyelvünk' természeténél fogva majd lágy *j*, *v*, mássalhangzókba átváltozván, lönek ezekből: *elegyej-ed*; *fordejad*; *készij-ed*; *világij-ad*; *szomorij-ad*; *szabadij-ad*. És e' forma ejtés ma is igen hallható a' köznépnél, mint a' „zobathaya“ szófejtegetése alkalmával megjegyeztük. Ezen ejtés ma már megváltozott *s* betűbe menvén által, így: *elegyits-ed*; *fordits-ad*; *készits-ed*; *világits-ad*; *szomorits-ad*; *szabadits-ad*. Némely igéknél ez utóbbi alakítást a' szokás meg nem engedi, például: *ad-jad*, *mond-jad*; ámbár a' második személyben az: *ad-sza*, *mond-sza*, szint ezen ragot látszik kifejezni. A' „fogad“ ige is ezen modorban hajtogatatéék: *fogad-ajad*, *fogad-aja*, mi már összevonva: *fogad-jad*, vagy: *fogad-d*, *fogad-ja* formába ment által. Egyébiránt nyelvünk ebbeli természetének Révai általi kifejtését főnebb a' „zobathaya“ szó

¹⁾ Du Fresne, Glossarium ad SS. med. et infim. Latinit. Tom I. Part. I. Col. 584, 585.

alatt érintvén, vizsgálódásunk' alapját továbbá is csalhatatlan rendszerre fektetjük. A' mult idő' formája hasonló rendszer alá tartozik. —

szenthtel. Az igehatározó *ül, ül*, ragnak a' név második ejtés helyetti alkalmazása nyilatkozik itt, mely nyelvünk' szép tulajdonára mutat; 's használtatik nemcsak írók által, hanem köznépnél is széltiben. Halljuk mondatni: „királyúl, vezérül választott“. Ezt fejezi ki a' latin: *pro, instar*: nyelvünkön „gyánánt.“ — „Fogadja szentül“ tehát annyi mint: fogadá szentnek, azaz szentté.

odutt welaghaba. Olvasandó: áldott világába. Sajátságos és a' szent könyvből kölcsönzött kifejezés paradicsom, tulajdonkép menyország helyett áll itt az áldott világ.

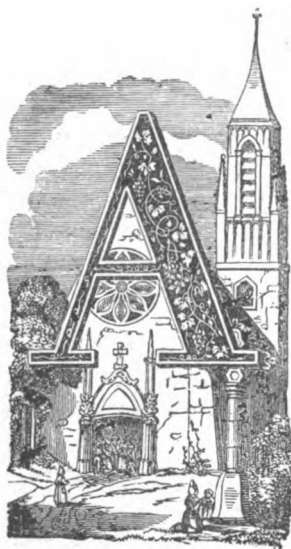

10. §.

**zent urzagunc nagh pannonna leun chynul certh paradisu-
ma chunan feldue tei myz foulua. 11, 12. sor.**

az az:

*Szent országunk nagy Pannonia lön csinos kert paradicsommá, kú-
nán földünk téj méz folyóvá.*

z ajtatos kérelmet már a' honra áttérve foly-
tatja az imádság, keresztény hitnek tulaj-
donítván ama boldogságot, bőséget; mely-
lyel a' magyar haza bir, mind ennek, mind
amannak kifejezésére saját szerű szavakat
's kitételeket használva.

A' „szent“ czimről alább, alkalmasb
helyen leendvén kimerítő értekezés, itt csak
azt jegyzem meg, mikép e' mellék nevezet
a' buzgó, ajtatos, hiv, keresztény 's apos-
toli eszmét fejti ki. Az „urzag“ halotti be-
szédeinkben szinte „urazag“ szóval adatik.

nagh pannonna. A' magyarok által
ekkoron birt országnak római időkbeli „Pannonia“ neve majdnem
közönségesse vált az első királyok alatt, tanuságok erre pénzeik
és okleveleik, ámbár a' „Hungaria, Ungaria“ iratás is széltiben
divatozott; valamint „Turkia“ sőt „Hunnia“ a' byzanti íróknál.
Szent István után élt rendben hat magyar király használá pénzein
a' „Pannonia“ czimet. Így: Péter kir. pénzein olvasható: PANNO-
NIA; Aba Sámuelén: PANONEIA; I. Andrásén: PANONEIA; I.
Bélaén: PANNONIA; Salamonén: PANONIA TERA; I. Gyézáén:
PANONAI. — Szent Lászlóén azonban már megszűnik e' neve-

zet¹⁾. — I. András kir. a' tihanyi apátságot alapító 1055-iki levelében olvastatik: „*Andreas Dei annuente clementia PANNONIORVM invictus Rex*“²⁾. Gyéza kir. a' garmelléki sz. Benedeki apátságot alapító 1075-iki levelében áll: „*Ego Magnus, qui et Gesa, gratia Dei PANNONIARVM Rex consecratus*“³⁾. Megszünvén honunknak „Pannonia“ diplomaticai nevezete, némi egyes latin írókat kivéve, kik később is gyönyörűségnek tarták mindent római kaptára vonni, sőt a' magyar neveket latin alakba öltöztetni, — általános lön latinban a' „Hungaria“ és „Ungaria“: nyelvünkön pedig „Magyarország“ a' scytha magyar törzsök fajnak azon ágától, mely már a' legrégibb korban, Ázsia' különböző vidékein magát ekkép nevezé; itt pedig a' többi rokon felekezetek fölött állván erőben és hatalomban, saját felekezeti nevét, mint legkitünőbbet ruházá az egész honra.

leunchynus certh paradisuma. Kevés észrevételt tehetni nyelvtekintetben e' szavakra. Íratás-módja oly megegyező egyéb régiségeinkkel, hogy fölakadás nélkül mindenki láthatja benne e' mondatot: lön csinos kert paradicsommá. A' paradicsom, halotti beszédinkben hasonló iratással jő elő. Magának a' névnek eredetéről sokat irtak a' tudósok; s megegyeznek abban, hogy régi perzsa eredetű, jelentvén állat- és gyümölcsös kertet. Pára szó nyelvünkben a' gözön, pár-olgáson kívül, állat jelentéssel is bír; mondjuk ugyanis sajnálkozásból lóról s egyéb állatokról: „szegény pára“ — mely szerint a' perzsa értelmezés nyelvünkbe is bevág.

chunan felduc. Meglepő az ó frigy könyveiből igen jól ismert chanaan föld nevének nem a' szerint, hanem a' kúnok' régiségben használt nevekint iratása s e honra alkalmazása. Tudjuk a' görög írókból, hogy a' chun, hun a' hún vagy kún nemzetnek volt saját neve, és így a' chunan nem egyéb khun tartománynál. Mi e' név itteni használatából nem akarunk historiai eredményt kizsákmányolni, terjedelmesb vitatást föltételezöt, csak azt említjük meg különösség okáért, hogy valamint imádságunkban chunan föld az ó testamentomi chanaan föld: úgy, egy más honi régiségünkben,

¹⁾ Rupp Jak. Magyarország' ekkorig ismeretes pónzei. Árpádi korszak. Budán, 1841. 4-r. 7 s köv. lapok. — A' melly változat, minő például: ANONAI, DANNONIA, IANONETA, PANNONENIA, némelyiken előfordul, merőben a' billegmetszők' hibája.

²⁾ Fejér Geor. Codex Diplomaticus Hungariae Eccles. et Civilis. Budae, 1829, in 8. Tom. I, pag. 388.

³⁾ Ugyanott pag. 438.

jelesen némi XIII-ik századi oklevélben „*cananeus*“ a' magyarhoni chun azaz kún férfi neve. Az ó budai káptalan 1228-iki levelében olvastatik: „*Sacerdos Petrus CANANEUS*“¹⁾; miből a' névnek azonegy nép- és tartományra vonatkozása folyton foly. A' *felduc* rövidítés *feldunc* azaz feldünk helyett. E' szó főnebb *feuldnek* iraték.

te i mys foulu a. Ez is az ó testamentomi könyvekből vett majd minden népeknél divatozó szólásmód az áldott, bő 's termékeny föld jelölésére, mely most is él nálunk ily mondatban: „*tejjel mézzel folyó ország*“. Móses' könyveiben így czimeztetik az ígére' földje. A' vulgatában áll ugyanis: „*Educam te de terra illa in terram bonam et spatiosam, in terram quae fluit lacte et melle*“. Exod. Cap. III. v. 7. 8. — „*Intres in terram fluentem lacte et melle*“. Exod. Cap. XXXIII. v. 2. — Továbbá: „*In terram, quam provideram eis, fluentem lacte et melle: quae est egregia inter omnes terras*“. Ezechiel. cap. XX, v. 6. — Mellőzve a' szentírás' ily kifejezésű több számtalan helyeit: a' középkor hasonlóan kitűnő példákban nyujt a' föld jóságának kifejezésére használt rokon' szólást. Constantinus Porphyrogenitus írja Olaszország' eseményei közt, Irene császárnő korában Beneventót és Papiát kormányzotta Narses patriciusról, ki a' longobardokat Beneventóba hittá, miszerint a' tartományt tejjel mézzel folyónak dicsérve édesgette őket Olaszhonba: „*Tunc autem temporis* (ugy mond) *Longobardi Pannoniam incolebant, quae nunc* (949-ben) *Turcarum sedes est, et missis ad eos fructibus omnis generis patricius isthaec ipsis significavit: „venite huc, et videbitis, pro vetere verbo, terram mel et lac fluentem, et qua, ut puto, neque Deus meliorem habet, et si vobis placuerit, hanc inhabitabitis, ut in perpetuum faustis me precationibus et benedictionibus prosequimini*“. *His vero auditis, persuasi Longobardi cum familiis Beneventum venerunt*“²⁾. Észrevehetjük ez idézetből, miszerint az imádság' „*tej méz folyó*“ kitétele „*tejjel mézzel folyó*“ helyett a' görögből áttett latin' szövegben is épazon módon „*mel et lac fluentem*“ kifejezéssel használtatik; 's következésképp e' szavaiban nem valamely nyelvsajátság', hanem más nyelvekben is divatos szólásformai változatosság billegét viseli.

Imádságunk antithesisének ezen folytatása tehát, miután előbb az első királyért most a' honért nyilvánítá ajtatos kérelmét: következőben már az uralkodó András királyért emeli fohását ekképen:

¹⁾ Tudományos Gyűjtemény. Pesten, 1834. X. köt. 96. lap.

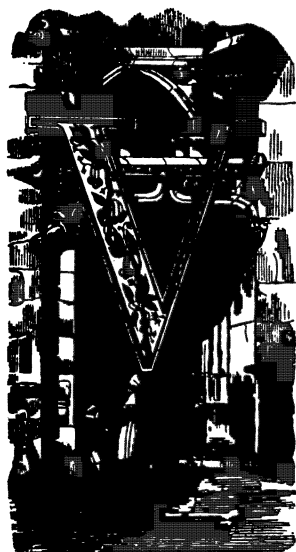
²⁾ Constantini Porphyrogeniti De Administrando Imperio Cap. 27. Operum Vol. III. ed. Bon. 1821. pag. 119, 120.

11. §.

**angheluc eurec walo hatolmaal haragtoul papa urunc
zent ieleus andoreus urat uona. 12, 13. sor.**

azaz:

*Angyelok örök való hatalmával haragtul papa urunknak szent jelős
Andoreus urat ója.*

ilágosan mutatkozik az *angheluc* szóban az idegen eredetűek' lépcsőnkinti magyartása. Valamint főnebb episcuop- és Stepannál az *os, us*, rag' elhagyásával történt; úgy itt is a' görög angelos-ból szinte a' vég tag' kizárásával alakítaték a' magyar név. Ezen első phasist tapasztaljuk a' halotti beszédben 's némi régebbi kéziratokban¹⁾; mig-nem a' hangegyenlítés hozzájárultával keletkezett angyel-ból az angyal; mely már a' XVI-ik században közönségessé vált.

eurecwalo. Mostani szokás szerint örökké való, a' mi itt 'örökvaló'nak iratik.

A' *c*-veli írás azon őskort hozza emlékezetünkbe, midőn az öreg és örök] közös eredetű szó között aligha létezett idő-határozó különbség.

hatolmaal. Az *al, el* és *val, vel* ragoknak nyelvünk' mostani szabálya szerint magán- vagy mássalhangzókkal kimenő szavakhoz képesti alkalmazása még itt nem mutatkozik. A' halotti beszédben olvassuk: „*halalálál*” és „*kegilmehel*”; miket ma halálával, kegyelmével mondunk. E' szavaknál megjegyzi Révai, mi-

¹⁾ Révai Nic. *Antiquitates Literaturae Hungaricae*. Vol. I. pag. 254.

ként nyilván való legyen, hogy a' *o* betű régente igen lágyan mondatott ki, elannyira, hogy a' *h*-val egyhanguvá olvadt!)¹⁾. Mi ezt csak a' dialectusok' némelyikénél engedhetjük meg: mert nyilván tudatik, hogy a' palócz, vagy régi kún szójárásban fölöslegesen és éles kiejtéssel használtatik a' *o* mássalhangzón végződők után is, például: kés-vel, villá-vel; néhol: kés-vee, villá-vaá; kenyér-vel, bor-val, vagy kenyér-vee, bor-vaá.

harogtoul pápa urunc. Hajdani a' latin nyelvhez alakított szókötés formája ez nyelvünknek, határozottságot kevesbé viselő; most „haragjától pápa urunknak“ mondanók. Hasonló szókötési példákat elég mennyiségben mutathat föl nyelvrégiségünk. Szent László király' legendájában mondatik I. Béla királyról: „*Kynek ydóben meg masodszor tereenek ez orzagbely magyarok kereszttyensegre*“²⁾; e' helyett: *kinek idejében*“.

A' pápa haragja (indignatio Romani Pontificis) nagy jelentékenységű vala hajdan, 's könnyen egyházboli kitiltást (excommunicatio) huzhatott magaután; azért, nemcsak imádságokban, hanem pápai bullákban is előfordul. Azt óhajtja tehát, mint egyik fő jót ez imádság, hogy ettől ójja meg Isten András királyt.

szentieleus andoreus urat uoya.

A' „szent“ czimről, mely többször előfordul imádságunkban, alkalom nyílt e' helyen bővebben szólnom.

Sokkal tágasb értelmű volt e' szó régente mint jelenkorban. Most kizárólag, a' római pápa' czimét kivéve, törvényesen szenteknek vallott (canonisalt) 's más világra költözött egyéneknek tulajdonítatik, egykor ruháztatott fő- és középrendű papókra, királyokra, ajtatos életet folytató magánegyénekre, sőt, keresztényekből alakult egyesületekre. Ez utóbbiakra czéloz a' keresztény hitágazatról szóló ime czikk: „Szenteknek egyességét.“ — A' fejdelmek' hajdani ilyes cziméről elég adatra akadhatni. Luidprand cremonai érsek a' X-ik század végével, Otto német császárról írván: „sanctissimus“ czimmal illeti im' ezekben: „*Ungariorum gens, cuius omnes poene nationes expertae sunt sevitiám, quae miserante Deo sanctissimi atque invictissimi regis Ottonis potentia, — mutire non audet exterrita, nobis omnibus tunc temporis habebatur ignota*“.

Magyar királyt illető hiteles példának sem vagyunk hiával. Stephanus Tornacensis, szent Genoveva monostorának apátja Pá-

¹⁾ Révai, Antiquitates Literatae Hungar. Vol. I. pag. 146.

²⁾ Tudománytár. Budán, 1834. I. Köt. 225. lap.

rizsban, később dornicki püspök, III. Béla királyhoz a' Párizsban tanuló magyar ifjak közül némi Bethleem nevűnek minden adóság nélkül történt halálozása- és tisztességes eltakarításáról 1175-ben írván, „Sanctitas“ czímmel tiszteli a' magyar királyt. Így kezdődik és végződik a' levél: „*Illustri B. Hungariae Regi*“ — „*Valeat Sanctitas vestra, et regnum vestrum coram Domino roboretur*“¹⁾). Maga a' keresztény egyház minő terjedelmes értelmet adott a' szent (sanctus, sanctitas) szónak, méltó megolvasni Du Fresne-nek a' legrégibb hiteles adatokból gyűjtött ide vonatkozó előadását, mit is egyrészen ide írni czélszerűnek láttam, meggyőződés és imádságunk' hitelességének e' tekintetben is kérdés alájöhetlensége végett. Így ír a' mondott nagyhirű régiségbuvár: „*Sanctitas, Titulus honorarius Episcoporum, (in Epist. Liberii ad Eusebium apud Constant. pag. 422.) Apud S. Augustinum p. 78, 80. Fortunatum lib 3. Poem. pag. 70. Nicolaum I. PP. Epist. 28. 29. 34. 54. Hadrianum II. PP. Epist. 9. et alios passim. Vide Bivarum in Notis ad Pseudochronicon Maximi pag. 73. et supra: Sanctimonium 3. Sanctos autem etiam num superstites compellatos Episcopos docemur ex Avito Viennensi Epist. 28. 66. Sidonio et aliis. Theophilus Patr. Alexandrinus in Commonitorio: „Ecclesia pacem habente, docet praesentibus Sanctis ordinationes fieri in Ecclesia“. Alvarius in Vita S. Eulogii Presb. et Mart. num. 12. „Omnes namque sancti Episcopi, non tamen omnes Episcopi sancti“. (Charta inter Instrum. tom. 6. novae Gall. Christ. col. 13. „Anno Dominicae Incarn. 906. sub Ind. IX. conventus factus est Sanctorum Episcoporum apud Barchinonem civitatem &c.“). Messianus in Vita S. Caesarii Arelat. „Sanctus Luicus Presbiter, et Didymus Diaconus, qui in eo tempore cum ipso per parochias ambulabant, &c.“. Sed et Abbates ipsos Sanctos non semel compellat Caesarius Aleratensis serm. 7, 9. Quin et quibusvis Catholicis S. Hieronymus lib. 3. in Ruffin cap. 7. „Navim in Romano portu securus ascendi, maxima Sanctorum frequentia me prosequente“. Nisi hoc loco Monachos intelligat. Certe non uno loco alibi quosvis Catholicae religionis Sanctos indigitat. — Et id quidem moris, ab ipsis Ecclesiae incunabulis repetere licet, ut quicvis fideles „Sancti“ compellarentur. Eo*

¹⁾ Bibliotheca veterum Patrum. Tom. XXV. p. II. Epist. 40. Cf. Katona Steph. Historia Critica Regum Hungariae Stirpis Arpadianae. Tom. IV. pag. 241. 'stb — Fejér Georg. Codex Diplomaticus Hungariae Eccles. et Civilis. Tom. II, pag. 189, 190.

nomine passim in Epistolis suis utuntur Apostoli, virique Apostolici; quibus referendis ultro supersedemus: res enim est notissima⁽¹⁾).

ieleus. Háromszor fordul elő imádságunkban a „jeles“ szó, így és „ieleus“ írásváltozattal; mindig az akkori nagy kelendőségű latin „illustris“ disznevét kifejezve. Az imént láttuk III. Béla királyt 1175-ben „Illustris“ mellék-czimmal illetetni. A' pápák is ekkint tisztelék meg első királyainkat leveleikben; mire példákat fölhordani fölösleges.

andoreus urat. Legrégibb formája ez őseinknél az „Andreas“ martyrologiai névnek, melyből később Andor és Endre fejlődött. E' kiejtéssel hiven megegyez a' köznép' száján mai napiglan forgó „Andorjás“, melyet a' legeredetibbnek már csak azért is vallhatjuk, mivel a' keresztény hajdankorból fönmaradt és a' magyar köznépnél divatozó szertartási szolás állítja előnkbe. Pünköszt napján ugyanis több gyengekoru leányzók egybeseregelve 's páronkint sorba állva, — kik között a' vőlegény és menyaszszony a' fő szereplő, házról házra járnak, a' szent napot üdvözlők. Elszavalt és énekelt vallásos érzelmű verseik után, melyet végre táncz fejez be, ezeket is hallatják:

Andorjás bokrétás 'stb.²⁾

¹⁾ Du Fresne Car. Glossarium ad Scriptores mediae et infimae Latinitatis. Basileae, 1762. in fol. Tom. III, Part. II. col. 63.

²⁾ Szabó Károly (Új magyar Muzeum. Pest. 1851. X. Füz. 565. l.) a' vers némi hibás töredékeit közölvén, kizárólag a' palócz népnél kelendőnek állítja. Adom itt kiegészítve, mint fiatal koromban Szeged környékén hallottam:

„Ime ma van, ime ma van piros Pünkösöd napja,
Holnap leszén, holnap leszén a' második napja.
Andorjás, bokrétás
Felesége jó tánczos;
A' haja aranyászál,
A' szolgálja selyemászál.

Jól megfogjad, jól megfogjad a' lovad' kantárját,
Ne típorjad, ne típorjad a' Pünkösöd rózsáját.
Hej Czinkus Czinkus!
Sárga tulipántos.

Szálljon erre házra az Isten áldása,
Mint régente szállott az Apostolokra! 'stb.“

Az Andrásy grófi magyar család' törzsök-atyjának neve „Andorás“ az oklevelek szerint¹⁾).

uo ya. Gyökül használtatik az *uo* azaz *ó* és igen helyesen, mert a' *e* és *j* betűt csak alakítása- és hajtogatásainál veszi föl; például: óvatos, óvó, óvom, óvod, ója, óvni. Egyszerűbb de jobb is az ója mint óvja. Ezzel egy az ó-talom, melynek ejtése és hajtogatásinál a' mondott betű-járulékok soha be nem szőhetők.

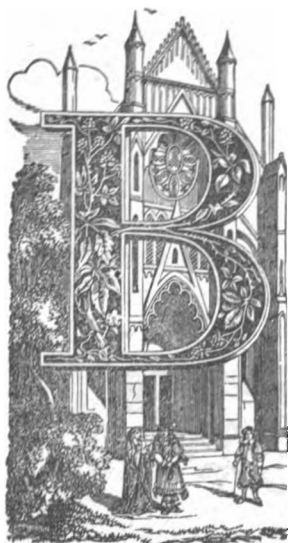
¹⁾ Ungrisches Magazin. Pressburg. 1782. in 8-o. II. Band, 3: St. S. 388.

12. §.

hyweuc zolua amen z amen. 14. sor.

azaz:

Hivők szölte Amen és Amen.

e fejezéséhez jutottunk ebben imádságunk' első szakaszának. Intéztetik e' fölhívás a' hivekhez, hogy mondanának Ament kétizben. — Valamint az imádság' elein, úgy itt is, nem hivek, hanem hívők czímmel illetetnek a' jelenvolt keresztények. Most különböző két gyökszó a' *hit*, honnan a' hívő, meg a' *hiv*, miből a' hivek származik; de itta' két eszme még egynek vétetik, és így is kelle vétetnie az első keresztény időben. E' szerint a' hívők hivek; ellentétleg a' hitetlenek hivtelenekkel.

Az „amen“ra, mint minden imádságok- és szent igéknél közhasználatúra nincs, nem is lehet megjegyezni való. A' kétszereztetés Isten fiának im e' szavaira emlékeztet: „*Amen Amen dico vobis 'stb.*“

13. §.

post hec fidedignissa orao apl & iteru incipiunt.

14. 15. sor.

jabb cziromiratu, tehát második szakasza imádságunknak: melyből annyit érthetünk, hogy a' nyomban következő imádság leg-hitelre méltóbb. Hová czéloz a' hitelesség kiemelése? tükéletesen nem értem. Talán annak a' magyarok' kereszténysége korá-boli hiteles voltát bélyegzi. Ily értelmezés leghihetőbb, miután némi meg is nevezett ősi pogány szertartás' megszüntetésére tö-rekszik a' magyar hiveket rábirni. Ezen aj-tatos nyilatkozat maga a' nép által mondva, bevallva, kérve és imádkozva különös jel-lemet ad az uj keresztények' imádságának;

midőn tudniillik a' régi szertartás roszallása mellett serkentik ön-magukat a' keresztény jobb szokások' mívelésére. Egyébiránt ily vonásokat viselő imádság nem hallatlan egyházi ritusunkban, a' megismerés és bánás keresztény cselekedet jelvényét mutatván.

Az „*apl*“ szótöredék apostolira (apostolica) czéloz-e: vagy más valami lappang alatta? meghatározni nem tudom. Ha csaku-gyan azt tartalmazná, úgy itt hihetőleg pápait vagy merőben ke-resztényit kellene érteni alatta.

14. §.

❶ ihs z zent maria hywene zent ieles harchusuc. 15. sor.

az az :

O Jézus és szent Mária hívők, szent jeles harcosok!

sméltlése ez az első imádság' kezdetének, fölszólításul a' gyülekezethez: oly különbséggel mégis, hogy ebben „szent jeles harcosok“ disznévvel tiszteltetnek meg a' hivek. A' „szent“ szóról elegendő világosítás adatott fönebb. Itt valóban nem lehet más, mint „keresztény“ egyszerű értelmet tulajdonítani neki; 's legjobban ide illik, mit Du Fresne ekkép nyilvánít: „*Et id quidem moris, ab ipsis Ecclesiae incunabulis repetere licet, ut quivis fideles „s a n c t i“ compellarentur*“.

ieles harc husuc. A' keresztény gyülekezet' férfi nemen levő tagaihoz irányoztatik kéttelenül a' szózat. — Azon része a' magyaroknak, kik a' keresztény hittől el nem pártoltak — pedig voltak sokan, — 's kik a' pogányok ellen védtek a' kereszténységet, méltán szent és jeles harcosoknak mondatnak.

A' „jeles“ (illustris) czim fölötté kelendő volt őseinknél, mint már megérintők, nem udvariasságból ugyan, hanem bizonyos a' nemzettel született harcias jellemet értelmezve.

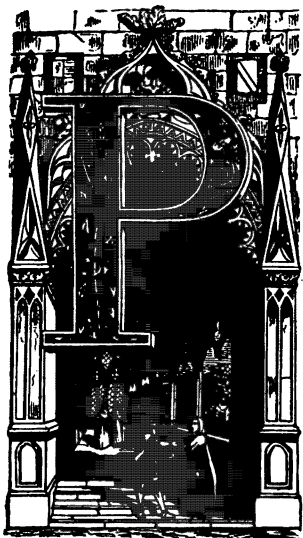
Következik már az imádság' derékbeszéde, ekkép hangzó:

15. §.

ne wenmaguc barduoſ ejelulwec erenſ zent ieſeſeit. 16 sor.

az az:

ne rimágyuk bardus eselwec erös szent jeleſeit.

Parthus ősök' erős szent jeleſeinek imádása, mint nem helyeslendő nemzeti szokás' elhagyása iránt tétetik nyilvános bevallás és figyelmeztető intés. — Főleg történeti szempontból levén nagy fontosságu e' nemzet' fölemlítése, Keleti utazásom II-dik kötetében külön, egész terjedelemmel értekeztem e' tárgyról; itt egyedül magának a' *barduos* szó' jelentésének meghatározásával foglalkozandom.

Könnyen zavarba hozhatna bennünket e' szokatlan elnevezés, ha nem tudnók a' régiségből, miszerint őseink némi írók által parthusoknak hivatnak; ha mélyebb kutatás következtében nem gyámolítna saját meggyőződésünk az iránt, mikép a' magyar nemzet' egyik ős lakhelye a' régi Perzsa birodalom' részét alkotta Parthiában keresendő 's föltalálendő: ily már általam be is bizonyított előzményi föltét nyomán habozás nélkül tudjuk, hiszszük és valljuk, hogy e' szóban sem *bardus*, sem *bárdos* értelme nem lappang, hanem egyenesen a' parthus nemzeti ősökre czéloz az imádság, és mostani kimondással parthus őselők-nek olvasandó.

Bard, vagy *bardus* névvel illették a' gallusok, mint Festus írja, azon éneklő költőket, kik a' harczfiak' hős tetteit dalaikban megörökíték. „*Bardus gallice cantor appellatur, qui virorum fortium laudes canit, a gente Bardorum, de quibus Lucanus canit: Plurima securi fudistis carmina Bardi.*“¹⁾ E' galliai bardusok' őseinkkel bármint kapcsolatáról vagy csak szót tenni, véleményem szerint balgaság volna. — Igen, de van Paulus Diaconus' Festusból ki vonata szerint a' *bardus* szónak más lexicalis értelme is. Szerinte latinban *bardus* annyi mint esztelen, bolond. „*Bardus stultus, a tarditate ingenii appellatur. Caecilius: Nimis audacem nimisque bardum barbarum.* — *Trahitur autem a Graeco, quod illi βαρδὺς dicunt*“²⁾ Ez ugyan jó viz lenne ellenzőink' malára, ha a' keresztény imádságról hinni, vagy csak föltenni lehetne, hogy a' pogány őseket bolondoknak nevezze. Illy türelmetlen gyalázó kifejezésnek nem lehet imádságunkban helyt adni, már csak azért sem, mivel azon nép' kegyelele önnön maga által sértetett volna meg, mely őseinek erős jeleseit imádvá tisztel; — nem lehet helyt adni továbbá ily modernak: mert a' kérdéses korban gyengédebb bánást tételezett föl a' pogányságra hajlandó magyar nép' kereszténységei édesgetése, semhogy rágalom- és gúnyszavakkal illetessenek imádott ősei. De mit is keresne magyar imádságban egy értetlen római szó, mely eredetikép görög növény létére Latiumban sem nyert honosulást, 's Caecilius- meg Noniusnál mutatkozik csak némi gyenge vonásban? — Hagyjunk föl ily magában képtelennek nyilvánuló taglalgatás' czáfolatával.

Bárdosokra szeretné talán a' parthus eredet gáncsolója magyarázni e' szót, bárdtól, szekerczétől keletkezettnek állítván „valamint az íjtól nyerék az íjászok vagy jászok nevüket: azonkép hivathattak a' magyarok bárdjaikról bárdosoknak“. Megengednök mi is a' származtatás' lehetőségét, ha ily jelentésű névnek az ősrégiségben vagy csak parányi nyoma csillámlanék föl. A' jász név majd minden nyelvre lefordítva mint nemzet' neve századok sőt ezredek óta élten él; a' magyarok' bárdjoktól hivatásáról ellenben mély hallgatás uralkodik; fegyvernemeik és harczolásmódjukról pe-

¹⁾ Pauli Diaconi Excerpta ex Libris Festi de Significatione verborum, et Sexti Pompeii Festi Fragmenta Librorum de significatione Verborum. Lipsiae, 1832. in 4. Part. I. pag. 28. Cf. Part. II., pag. 349.

²⁾ Ugyan ott.

dig olyat tanítanak az egykoru hiteles iratok, miből bárdal vivásukra erőködve sem huzhatni gyámokot. Az Árpáddal egykoru Bölcs Leo görög császár bizonyára csak kardot, ívet és kópját (lándzsát) ad a' mellette frigyesként hadakozó, annál fogva színről színre ismerte magyarok' kezébe, így írván 'Tacticájában: „*Armantur vero frameis, loriceis, arcubus, hastis; quare complures eorum duplicia in praeliis arma gestant, humeris quidem hastas ferunt, arcum vero tenent manibus, et tam hoc quam illis, pro occurrentis necessitatis ratione utuntur: at in receptu aduersus persequentem hostem arcubus excellunt*“¹⁾. Hol van itt a' bárdnak, mint kitünő fegyvernek nyoma? Az őskorban nem annyira vivó hadi szerszám, mint hatalom- és diszjelöl, béke időben szinte védeszköz gyanánt használtaték magyaroknál a' bárd, balta, szekercze, fokos, csákány és buzogány. Szent László király' azon képei, melyek I. Lajos, Mária, Zsigmond, Albert, Hunyadi János, I. Mátyás stb. királyok arany meg ezüst pénzein veretvék, mindig jobbkézben hosszunyelű szekerczét vagy bárdot viselve tűnnek elő.

Különösnek látszik nekünk is, — őszintén bevalljuk — a' partusnak *b* betűvelí íratása; de nem egészen meglepő, miután az agg régiségben nemcsak, hanem műveltebb korunkban is akadhatni minden lépten nyomon ily betű-cserére. Az imádság' írójának régi történetekbeni járatlansága és írásmódjának német ajakhoz közelítése okozhatá könnyen e' változatot. Keleten is tűnnek föl hasonló példák. A' régi Armeniában, Kartsch és Chorazán között, nagyszerű romokat mutató *Bardes* város, ugyan oly nevű folyónál mai napig létezik²⁾, mit a' parthusoknál egyébtől aligha hozhatni le. Isidorus Characenus szerint virágzott Parthiában *Barda* nevű város³⁾, mely Ptolomaeusnál *Parta* névvel jelöltetik⁴⁾; 's ennek helyére Reichard a' most Perzsiában fekvő *Bardan*-t tűzi⁵⁾. Mellyik már e' kettő közül a' hibátlan írás: ki fogja megítélni? Annyi bizonyos vagy csak ebből, hogy ingadozó volt maga a' parthus név' kimondása és íratása is.

¹⁾ Kollár Ad. Fr. *Historiae Jurisque Publici Regni Hungariae Amoenitates*. Vindobonae, 1783 in 8. Vol. I, pag. 28, 29.

²⁾ Ritter Carl, *Die Erdkunde von Asien*. Berlin, 1843. in 8. I. Abth. S. 405. cnf. S. 409.

³⁾ Isidori Characeni, *Mansiones Parthicae*. pag. 8.

⁴⁾ Ptolomaei *Geographia*. Lib. VI. cap. 4.

⁵⁾ Reichardi *Thesaurus Ant. Geographiae Persiae*. Jahrbücher der Literatur. Wien, 1837. Bd. LXXVII. Anz. Bl. S. 8.

A' „parthus“ név, meggyőződésünk szerint nem levén magánál a' parthus népnél divatozó nemzeti nevezet, — épen ugy, valamint ismeretlen napjainkban a' cserkeszek előtt a' cserkesz név; mert ők magukat saját nyelvükön felekezeteik szerint, besenyő, jász, kún, magyar stb. néven nevezék; — nem csuda tehát, ha a' görög és római classicusokban járatlan imádságírója régi traditionalis sejtelmek' sűrű fátyolán át nézve határozatlan hanggal élt a' kijelölni szándéklott ősök' nevezésénél; a' minemű határozatlanság imádságunk' hitelét más oldalról még jobban emeli. Lehetlen tehát, bizton állítjuk újabban is, e' szót egyébnek venni parthusnál¹⁾.

wemoagouc. Olvasandó: vemagyuk; mostani kiejtéssel: imádjuk. A' halotti beszédben: *wimagguc*; *vimagguc*; *wimaggomuc*; *wimaggonoc*; *wimadsaguc*. vimádjuk; vimádjának; vimádságuk.

¹⁾ Megfoghatlan bárgyuságot, de egyszersmind képtelen ráfogást tanusít Repiczky János tanár ur, midőn az Uj M. Muzeumban Parthiai kutatásim ellen közlött szanszkrit gyarlóságai közt azt is állítja, miszerint én némi imádság' egy szavára alapítam nemzetünk' parthiai származását. Merő valótlanság! Fölhozám Keleti utazásomban (II. köt. 163—165. lap), többi közt, hogy a' X-dik századi történeti énekben parthusoknak, továbbá Urzeoli Péter XI-dik századi életirójánál parthinusoknak hivatnak a' magyarok. Ezek, ugy vélem, mindenki előtt oly nyomós történeti adatok, miket ignorálni nem szabad. Jól tudom, annak örvendne a' napjainkban fejét magosra fölemelte, minden őstörténeti nyomozások ellen gúnyos rágalmakat szóró Finu iskola' hű apródja, ha őseinket, kiket ők (talán csupa fajszeretetből) annak nevezni nem hajlandók, a' Jegstengertől ide vánczorgott, medvebőrbe burkolt éhes csöcselékeknek hirdetném. Az efélékről azonban majd más alkalommal Magyar őstörténeti tanulmányimban tüzetesen, most csak az általuk működésünk ellenében nyilvánított gúny-szótárt közöljük, milyenek: ABRÁNDOK; AGYRÉMEK; ALOMLÁTÁSOK; DÖRESEGEK; NAGY NEVEK UTÁNNI KAPKODÁSOK; PHAETONISMUS 'stb. Gyönyörű czimfűzér, melyből még csak az örültség és naplopás hiányzik! Méltó ösztönül szolgálhatnak nekünk az ily dicsőítések, mikép éjjel nappal tanulva őseink dicső multját továbbá is kutassuk. Ha a' Pesti Viszhangok' élczeskedő írójától hallanánk ilyeket, mosolyra könnyen fakadnánk; de miután tudor, tanár, tükár, bibliothekár 'stb. czimekkel és javadalmakkal elárasztott oly írótól pattantak ki, kinek első rangu voltát egész iskola hirdeti, 's az igaz aranybulla föltalálójának tartatik az Uj M. Muzeumban: tudományos viszonyaink' ziláltságán méltán fölsohajt minden jó érzésű 's izlésű hazafi.

A' lehellő *v*-nek régieknél miként használatát Révai a' héber nyelvből bőven kifejtván¹⁾ azokat ismételni fölösleges volna.

e s e u l w e c. Összetett, az *es* azaz: ősz, és *eulwec*, azaz: elvek vagy elők-ből. Az *ős*, hajdan különféleképp íratott. Az *Ósi* nevű Veszprém megyei falu az 1009-ki oklevélben *Osi*; 1082-ikiben *Euse* és *Eusi* formában jő elő²⁾. A' halotti beszédben: *is*; ekkép: „*isemucut adamut*“ azaz Ösemüköt Ádámot; tehát *eus*, *is*, *os* változó, itt végre negyedik alakban *es* íratással jelen meg az *ős* szó. A' magánhangzóknak fölváltása keleti nyelvekben igen közönséges. Maga az „örök“ és „öröm“ szó, melyet ma már változtatlanul birunk, még a' XV-ik század végével készült emlékeinkben „erek“ és „erem“ alakban mutatkozik; nevezetesen sz. László kir. legendájában szüntelenül ekkép fordulnak elő³⁾. Az *eulwec*. azaz: elők, szinte ingadozó íratást visel a' régiségben, és nem csuda, miután többféle hajtogatással maiglan *eleink*, *eldődink*, *elődink*, *elveink*, *előink*, ugyanazt jelentő szavakkal élünk.

Már a' mi az őselők' erős szent jeleseinek imáadását illeti: megbecsülhetetlen emlék jutott ránk e' mondatban, a' magyar pogányvallási szertartásról. Világosan fejeztetik itt ki a' szent jelesek' imádása; mely szokás kellő vizsgálódások nyomán ugyancsak a' parthusokkal hozza kapcsolatba őseinket. Nem más, mint épen a' parthusoknál divatozott oly szokás, melyszerint jeles elődeik, vezérek és királyaik, kik nagyszerű jótéteményeikkel a' nemzetre dicsőséget és boldogságot árasztottak, isten gyanánt tiszteltetnének. Ekkép tisztelik és imádnak a' Parthusbirodalom-alapító I. Arszakot, ki a syro-makedói járom' leráztával fáját dicsőségre, méltóságra és jólléti tetőpontra emelé. Nemcsak ő, hanem maradékai iránt is oly hű ragaszkodással viseltetik majd 500. év leforgása alatt, hogy senkinek másnak, mint egyedül Arszak' (ország) véréből származottnak adák kezébe a' legfőbb hatalmat; királyi aranyzékét ép oly nagy gondnal 's hű buzgalommal őrizék, mint később a' magyar nemzet bámulandó ragaszkodással viseltetik fejdeme' koronájához. Halljuk csak e' vallásos érzelemről Ammianus Marcellinust, mit ír a' birodalom-alapító I. Arzákról: „*Certatimque Summatum et vulgi sententiis concinentibus, astris (ut ipsi existimant) ritus sui consecratione permistus est omnium primus. Unde ad id tempus Re-*

¹⁾ Révai N. *Antiquitates Literaturae Hungaricae*. Vol. I. pag. 204. seq.

²⁾ Fejér, *Codex Diplomat. Hung.* Tom. I. pag. 289, 455.

³⁾ Tudománytár. Budán, 1834. I. köt. 217, 219, 220, 223, 228. stb. lapok.

ges ejusdem gentis praetumidi, appellari se patiuntur Solis fratres et Lunae: utque Imperatoribus nostris Augusta nuncupatio umabilis est et optata; ita Regibus Parthicis abjectis et ignobilibus antea, incrementa dignitatum felicibus Arsacis auspiciis accessere vel maxima. Quam ob rem NUMINIS EUM VICE VENERANTUR ET COLUNT, eo usque propagatis honoribus, ut ad nostri memoriam nonnisi ARSACIDA is sit, quisquam in suscipiendo Regno cunctis anteponatur: et in qualibet civili concertatione, quae adsidue apud eos eveniant, velut sacrilegium quisque caveat, ne dextera sua Arsacidam arma gestantem feriat vel privatum⁽¹⁾.

Az ember-imádásnak élénk nyomára találhatni mai nap is a' Tigris folyón túl, déli Kurd-istannal határos Luristanban, maguknál a' khermanshahi kurdoktól csak szójárásban különböző kurdoknál, kikről beszéli 1838-ban Rawlinson angol utazó, hogy, jóllehet vallásukra nézve az Ali-illahi felekezethez tartoznak, azonban anthropomorphiták, azaz emberimádók, és sok helybeli, a' mahommedán kor előtt megrögzött szokásokat követik. Mohammed és a' Korán iránti tisztelet náluk szembetünökép' hiányzik. Vallásos buzgalmuk egyetlen fő tárgya az általánosan tisztelt nagy szent, kit „Baba Buzurk“ azaz nagy apának neveznek; 's ezenkívül még néhány szent emberek, kik az Istenség' élő képviselői gyanánt tekintetnek; az ezeket környező tanítványokat is majdnem istenként tisztelik. Azon hegyláncz, (mondja tovább Rawlinson) hol Baba Buzurk van eltemetve, „Kuh Bawalin“ azaz Kőbálvány nevet visel⁽²⁾.

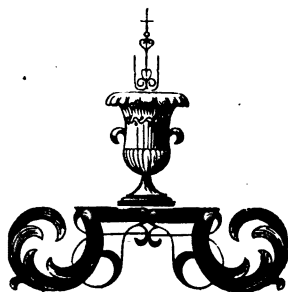
¹⁾ Ammiani Marcellini Rerum gestarum, qui de XXXI. supersunt Libri XVIII. Lib. XXIII. cap. VI. — Vide Scriptores Historiae Romanae Latini Veteres. Haidelbergae. 1743, in fol. Tom. II, pag. 523. — A' parthusok nyelvének magyarokévali azonságát fényesen bizonyítja az Ország (Arsaces) néven kívül az is, hogy a' parthus országlók által Örményország' kormányzékébe ültetett fejedelmek Alországnak, vagyis az örmény nyelv grammatikai kellékéhez képest Valarsaknak hivattak. A' híres örmény tudós Cirbiedi Chahan, ki a' legrégebb eredeti hajk (örmény) emlékekből voná értekezéseit, írja: „Arsace-le-Grand établit son frère Valarsace ou Valarsa G sur le trône d'Arménie, l'an 152 avant l'ère vulgaire“ (Chahan de Cirbied, Recherches curieuses sur l'Histoire Ancienne de l'Asie. A Paris, 1806. 8-o. pag. 231). Elég ujjmutatás lehet vagycsak ez is azon szőrszálhasogatóknak, kik a' régi neveknél egy betű különbségben helyezik gyenge elveik, 's hibás rendszerük herkulesét.

²⁾ Ritter C. Die Erdkunde von Asien. Berlin, 1840, in 8-o. Band VI. 2. Abth. S. 217, 340. Hazánkban is fordulnak elő már XI. és XII-dik száz-

Kéttelenül a' parthusoktól maradt el a' lurok e' vallásos szokása, valamint ép onnan hozott e' szertartást követék a' pogány magyarok még Pannoniában is.

Ezen szokáson kívül számtalan nyomaira találhatni pogány őseinknél a' parthus hitbeli czeremoniáknak; mik olyan származásunk' csalhatatlan bizonyágaiként tekintendők; de azokat, mint már nem a' tárgyalt szónak taglaló magyarázatához tartozókat, mellőzvé, az olvasót Keleti utazásomhoz kapcsolt Parthiai kutatásim' megolvasására utalom.

zadi oklevelek szerint Kő-bálvány nevű határhelyek. Lásd Magyar-Nyelvkincsünk Szótárában 77. lap.

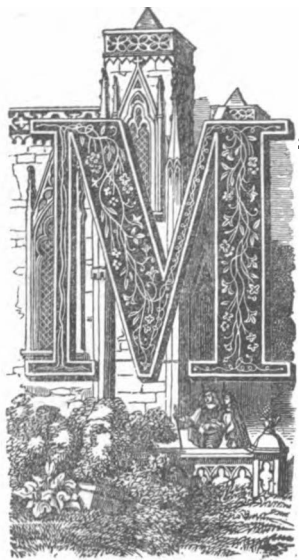

16. §

og tala azon nep colombuc papa uruc ygeiweł morou-
zuc 7. sor.

az az :

ogy tala azon nép Colombuk pápa urnak igéivel megőrizsük.

ásod része ez az előbbi mondatnak, oly föl-
tételt magában foglaló, hogy t. i. ha nem
imádjuk a' parthus ősök' szent jeleseit: ugy
talán azon (parthus) népet megőrizsük,
(értetvén: a' kárhózáttól) és pedig Colom-
buk pápa ur igéivel, azaz imádságával.

E' sorok' fölvilágosítására szükség tud-
nunk legelőbb is

„*Colombuk papa ur*“ név vajjon
kire vonatkozik? Hogy ezt megfejthessük:
következő világosítás előrebocsátandó:

Szokása volt a' középi századoknak, né-
mely keresztneveket oly változatokkal hasz-
nálni, hogy azok az eredeti martyrologiaihoz csak fő hangokban ha-
sonlitanának. E' játékszerű változtatás, eredett bár az ismeretes
régii neveknek az ismeretlen ujak' helyébe tételétől, vagy a' nép'
nyelvére lefordításából 's más hasonló okokból: az eredményre
nézve mindegy; annyi bizonyos, hogy főleg őseinknél a' nevek'
ilyen változtatása, nem mondjuk torzítása, — a' XI, XII, és XIII-ik
századokban gyakorta fordul elő. Épen effélék közé tartozik Kál-
mán királyé.

Ezen király' neve krónikáinkban állandóul „Colomanus“ for-

mában használtatik, pénzein is ekkép olvasható. Találtatnak azonban oly föliratu pénzei is, melyeken „COLVMBANVS RE“ áll¹⁾. Hogy e' változat nem véletlen vagy a' bélyegmetszők' tudatlanságából eredő: bizonyítja II. Orbán pápának ugyanazon királyhoz 1096-ban írott így kezdődő levele: „*Vrbanus Episcopus Seruus Seruorum Dei, dilecto in Christo Filio COLUMBANO, magnifico Vngarorum Regi*“²⁾. A' Columbanus és Cölomanus név' azonegy volta tehát kétségen kivüli. Ezen előzmények után már most térjünk a' tárgy' velejére.

A' XI-ik század' beálltával, Europa' keresztény népeinek a' szent föld felé sovárgása már annyira elhatalmazott, sőt szenvedélylyé vált, hogy szent István korában zarándok csapatok vonulnának honunkon által a' megváltó' sirjához messzi tartományokból, jelesen Francia- és Olaszországból, kecsgetetve azon szives fogadás által, mellyel szent István király a' dicsőített földre menőket megtisztelē: mint e' részben hiteles tanúságot nyujt Rudolfus Glabrus akkori író, ekkép beszélvén első királyunkról 1007-ik évre: „*Isto igitur tempore Ungrorum gens, quae erat circa Danubium, cum suo rege ad fidem Christi conversa est. Quorum regi Stephano ex baptisinate vocato decenterque christianissimo dedit memoratus imperator Heinricus germanam suam in uxorem. Tunc temporis ceperunt pene universi, qui de Italia et Gallis ad sepulchrum Domini Hierosolimas ire cupiebant, consuetum iter, quod erat per fretum maris, omiterre, atque per huius regis patriam transitum habere. Ille vero tutissimam omnibus constituit viam; excipiebat ut fratres quoscunque videbat, dabatque illis immensa munera. Cuius rei gratia provocata innumerabilis multitudo tam nobilium quam vulgi populi, Hierosolimam abierunt*“³⁾. De nemcsak Frank- és Olaszhon, hanem Albion szigetében is kerekedtek föl Jeruzsálembe Magyarországon keresztül utazandók. Ilyen zarándokló vala többi között *Colomanus* nevű, skót királyi vérből származott férfi, ki mielőtt céljához jutva Magyarhon' határit elérte volna: 1012-ik évben,

¹⁾ Rupp Jak. Magyarország ekkorig ismeretes pénzei. Árpádi korszak. Budán, 1841. 4-r. 42, 43. lap.

²⁾ Menard, Histoire de la Ville de Nismes. 4. Tom. I. Preuves. pag. 25. Cf. Fejér, Codex Diplomat. Hungariae Ecclesiast. et Civilis. Budae, 1829. in 8-o. Tom. I, pag. 15.

³⁾ Pertz Georg. Henr. Monumenta Germaniae Historica. Hannoverae, 1846. in fol. Scriptorum Tom. VII. Rudolfus Glabrus, Histor. Lib. III, cap. I. pag. 62.

az akkori osztrák örgrófságban, Stockerau kis városnál mint kém a' gyanakodó néptől megfogatván, fölakasztatott. Kiviláglott Coloman' ártatlansága később, nemcsak, hanem még a' szabadban függő test több csudákat idézvén elő, a' buzgó nép által azon környéken szentnek ismertetett meg; minélfogva ünnepélyesen Mőlke vitették a' szent tetem, bámulatos csudatetteit ott terjesztendő. A' hir csakhamar szárnyra kapván, még sz. István uralkodása alatt bejutott az uj keresztény magyarokhoz, kinek halála után Péter király' eszközlésére, de nem kis erkölcsi kényszerítéssel honunkba hozatott. Mindazáltal később ismét vissza helyezték Mőlke, mert a' honban előállott nagy szárazság, szűk termés, éhség és ezt nyomban követő rendkívüli halandóság annyira rémiték a' népet, hogy elveszéstől tartanának, azt vélvén mind ezek okának lenni, hogy a' szent tetem Isten akarata ellen majdnem erőszakkal hozták el rendeltetése helyéről, mint ezen dolgokat Colomannus egykoru életírója Erchinfrid mőlki apát bőven elbeszéli¹⁾. De halljuk magukat az agg krónikákat beszélni. Konrád mőlki apát' évkönyveiben áll: „*Anno itaque ab Incarnationis Domini MXII Beatus Cholomanus suspensus in Stocherave coelos adiit, temporibus H(enrici) Regis, qui Dux fuerat Bajoariae, sed III. Ottoni Imperatori successerat, Marchiam quoque Austriae tenente Heinrico tritavo vestro. Per annum vero integrum et dimidium in patibulo pendens incorruptus, signis clarificatus deponitur, et ibidem sepultus tantundem temporis inplevit. Peracto itaque post Passionem Ejus triennio, miraculis iterum proditus levatur, et in Monasterio nostro, degentibus adhuc ibi Canonicis, a Maingauda Aeinstatensi Episcopo tumulatus est. Hic autem H. Marchio duravit per annos circiter XL. usque ad tempora Petri Regis Ungarorum, qui Sancto Regi Stephano successerat. Istius Petri precibus et minis circumventus Poppo Treviriensis Archiepiscopus, frater Marchionis, obtinuit a fratre suo, ut mitteret in Ungariam ossa Beati Cholomanni, quae tamen postea Ungari, pestilentia et fame compulsi, reddiderunt²⁾*”. Ugyanazon szentnek életírásában olvassuk: „*Corpus ejus sub Petro R. in Hungariam transfertur, inde rursum ad Melicense Mona-*

¹⁾ Kollár Ad. Fr. *Analecta Monumentorum omnis aevi Vindobonensium*. Vindobonae, 1761. in fol. Tom. I. pag. 843. seq. Cf. Inchofer Melch. *Annales Ecclesiastici Reg. Hungar. Romae, 1644.* fol. ad. h. an.

²⁾ *Conradi Abbatis Melicensis Breve Chronicon*. In Pez Hier. *Scriptores Rerum Austriacarum veteres ac genuini*. Lipsiae 1721. fol. Tom. I. col. 291, 292.

*sterium refertur*¹⁾). Minden tetemrészei azonban nem vitettek el hazánkból, mert koponyája hiteles adatok nyomán 1517-dik évig a' székesfejérvári egyházban őriztetett, bizonyára az ottani örkanonok gondviselése alatt, kinek birtokához tartozott egykor a' Szalamegyei *Galambok* nevű, kéttelenül e' szentnek nevééről már a' XI-dik században Kolumboknak nevezett falu, honnan Miksa császár által helyeztetett Mölkbe, mint a' monostor krónikájának következő szavai bizonyítják: „*MDXVII. — Maximilianus Imperator fuit hic Andreae Apostoli, et plura Monasterio dare donaria, praecipue Caput Sancti Colomanni (quod est in Alba Regali Hungariae illuc tempore guerrarum deductum, et eidem a majoribus remittere polliciti sunt) de Hungaria Mellicium* (supple: translaturum promisit), *praetendit et se renovaturum Sancti Colomanni sepulchrum*“²⁾). Ennyi hiteles adatok után nem lehet kétségbe hozni Kolumban vértanunak, mely imádságunkban Colombuk papa urnak mondatik, honunkbani, kivált a' XI-dik század alatt nagy tisztelését, 's a' kereszténységnek Istennél hathatós, egyszersmind csudatevő közbejárásáérti esdeklését.

Jutott tehát a' magyarok' közelebbi ismeretére, kereszténységük' már első éveiben oly csudatevő szent, kinek hiedelmük szerint Istennéli közbejárása, hathatós imádsága által, az örök kárhozat' küszöbén álló parthus pogány őseik megszabadulhattak, az elenyészhetlen világosság' országába bejutandók, Istent színről színre látandók. Imádságunk a' körülmények- és nép' fogalmához levén alkalmazva, meglepő-e, ha nem más, mint épen ezen szent említetik közbejáróul, mintán ugyanez volt, kinek csudatetteit a' magyarok is legközelebbi időkből hitték és több esetekből megismerni tanulák? kivüle nem is levén a' honban annyi közismeretre jutott szent. Nevének ilyenén elváltoztatását nem vehetni magyaritásnál egyébnek. Colomanusból lön legelőbb Columbanus változat; ebből, mint a' Stepan és angel szónál láttuk, a' végtag' elhagyásával: Columban, végre Columbak. Maga az angol nép is használt e' névnél hasonló rövidítést. Stanihurst írja Hibernia történeteiben egy másik Columbanus nevű szentről régi kutfőre hivatkozva: „*In eandem sententiam scribit Ionas, in vita D. Columbani, cap. 2. Columbanus, qui etiam Columba vocatur, in Hibernia ortus est*“³⁾).

1) Vita S. Colomanni Martiris. Apud Pez, op. cit. Tom. I. col. 102.

2) Chronicon Monasterii Melicensis. Apud Pez, op. cit. Tom. I. col. 279.

3) Richardi Stanihursti Dublinensis De rebus in Hibernia gestis, Libri quatuor. Antverpiae, 1584. 4-o pag. 246.

Időnkint és minden népeknél divatozott a' martyrologiai nevek' sajátzerü változtatása. Így lön nálunk az *Andreas*-ból: Anda, Andor, Andoreas, András, Andris, Endus, Ender, Endre, Bandi; *Benedictus*-ból: Bank, Bankó, Beke, Bencze, Bene, Benedek, Benke, Benkő, Benő; *Conradus*-ból: Göncz, Gönczöl, Koncz, Kunczil; *Franciscus*-ból: Fercsi, Ferencz, Feri, Ferked, Ferkó, Ferkő, Frank, 's talán Fancsika is; *Georgius*-ból: Gyerő, György, Gyura, Gyuri, Gyurk, Gyurka, Gyurkó; *Jacobus*-ból: Ják, Jakab, Jákó, Jakon, Jakus; *Joannes*-ből: Jancsi, Jani, Jankó, Jano, Jánok, János, Iván, Tiván; *Josephus*-ból: Isep, Iseput, Isop, Isu, Jósa, Jósef, Josika, Jóska; *Ladislau*s-ból: Laczi, Laczk, Laczka, Laczkó, László, Lazla; *Ludovicus*-ból: Lais, Lajkó, Lajos, Lois; *Michael*-ből: Micsk, Mihály, Mika, Mikó, Misa, Mise, Misi, Miska; *Nicolaus*-ból: Miklós, Mikulás, Nika, Nikla, Nikó, Nikola, Nikos, Nyikos; *Petrus*-ból: Pete, Péter, Peti, Pető, Petor, Pénter; *Stephanus*-ból: Csepán, István, Istók, Pista, Pisti, Stefán, Stipán, 'stb. 'stb. Ha íróink felényi időt fordítanának a' maiglan parlagon heverő magyar Onomaszicon kidolgozására, mint a' mennyi erővel nyaggatják az őstörténeteink' tárgyában soha eredményhez nem vezető ural-altai (?) különösen finn nyelvek' kérdését, sok vastag homály eloszlatnék nyelvünk, főleg helyneveink körül; nem tetszenék akkor különösnek a' Columbanus név Kolombuk vagy Kalambokkali értelmezése. Ép oly magyarított ez mint: Bartók, Bertók, Gyurk, Laczk, Istók, Petók 'stb. föl is találtatik helyneveink közt igen jól magyarosított alakban. Létezik Zalamegyében *Galambok* nevű helység, mely most a' pesti papnövelde intézeté, egykor pedig a' fejérvári custodiatu s birtokához tartozott 's már 1019-iki okmányban Kolombok néven jő elő. Mi természetesb, mint hogy a' Columbanus azaz Kolombok vagy Galambok szent emlékezetére 's tiszteletére jelölék ekkép első tulajdonosai. Pezsegnek helynevinkben a' magyarosított martyrologiai nevek, melyeket, ámbár magyarul hangzanak, kellő történeti vizsgálódások nélkül meg nem fejthetünk, vagy hibás értelmezésre kénytelenítünk szorítani.

Engedjük bár meg a' Columbucnak Columbanus vagy Colomanus skót szentteli azonságát: de, mikint lehet az, hogy pápának neveztetik imádságunkban, holott ő nem vala egyéb királyi vérből származott szentföldre törekvő zarándoknál? Ilyen ellenvetés keletkezhet az olvasó elméjében. Ezen nehézséget is megoldja a' régiség' ismerete. Du Fresne' megbecsülhetetlen Glossariumában a' „Papa“ szó alatt fölhordatnak azon régi példák, mikből kiviláglik

e' czimnek közönségesen a' püspökök 's más egyéb előkelő, sőt közrendű papokra is általában alkalmazása, kiváltkép a' keleti egyházban. Miután Du Fresne megjegyzné a' nyugotiaknál kizárólag a' római pápáktól czimeküli használatát, bizonyosnak állítja másrészt, miszerint rang nélküli papok, egyszerű szerzetesek és vértanúk is nevezettek pápáknak. „*Eodem vocabulo (ugymond) afficitur Mammarius Africanus martyr in Actis ejusdem to. 4. Analect. p. 94. „Est qui tibi pro nobis respondeat Mammarius Papa noster;“ qui tamen Episcopus non fuisse videtur, cum hunc titulum omittat passionis illius scriptor. Idem quoque tribuitur nomen Antonio presbitero in Actis SS. Juliani et Basilissae ibid. pag. 104. laudatis: „Tu es Antonius, quem Papa m suum isti testantur“⁽¹⁾. A' magyar „pap“ e' szóval azonos jelentésű, eredetileg atya, atyaság kifejezést előállító. Eleinknél még a' XVI-ik században is az egyszerű pap értelmezésre használtatott a' pápa nevezet, mint a' nemzeti Múzeum 1516-iki 12-ed rétű imádságos kézirat könyvében áll a' 30-ik levelen: „*Voltk egy papa. ky mykoron. halalara Jutoth uolna. kere egy kaplanath. hogy ev erete. az pater nostert. haromzer. megh mondanaya. ez kaplan. evremest. felfogada. kynek monda az papa. mykoron. az első. paternostert mondod. mondyad ez Imadsagoth*“⁽²⁾). A' latin „pontifex“ is hasonlóul igen tág értelemmel használtatott magában honunkban is. Némi 1156-iki oklevélben olvasuk: „*Venerabilis Pontifex Martirius Strigoniensis Archiepiscopus*“⁽³⁾).*

Colomanus zarándok, vértanu, csudatevő szent, az akkori fogalom szerint bizonyára legméltóbban mondathatott pápának, annál is inkább, mivel csudatevő igéjével üdvességet is eszközölhetett.

E' czikben foglalt soroknál némi nyelvi különösségek is mutatkoznak, milyen:

o g. Világosan *ogy*, vagy mostani kiejtéssel *ugy* szócskát adja. Régente *ogy-nak* mondaték; igazolni látszik ezt a' *hogy, hogyan* kérdő igécske: melyre a' válaszoló *ogy, ogyan*.

t a l a; most *talán*. A' bécsi ó testamentomi codexben „*talán tal*“ forte; kétszerezve mint most ejtjük: *talántalán* vagy *talántán*. Amannak másodika imádságunk *tala*-jához legjobban közelit.

¹⁾ Du Fresne Car. Glossarium ad Scriptores mediae et infimae Latinitatis. Basileae, 1762, in fol. Tom. II Part. I. pag. 67, 68.

²⁾ Tudományos Gyűjtemény 1835. X. köt. 105 lap.

³⁾ Fejér G. Codex Diplomaticus Hungariae Eccles. et Civil. Budae, 1829. in 8-o Tom. II. pag. 138.

azun nep. Főnebb *nyp* olvastatik; írásmódi ingatagság a' *nép* kitételére. Itt az első esetnek harmadik helyetti használata mutatkozik ismét, „népet“ helyett.

ygei wel. Ige vagy imádság értetik alatta. A' bécsi ó testamentomi *codexben Vge*, verbum; Üge-nek olvasandó. A' *beszéd*, *ige*, szó, úgy látszik, mind különböző saját értelemmel birt egykor nyelvünkben. Az „ige“ nemcsak szót, hanem valamely természet fölötti állapotot előidéző hangejtést is jelentett; bizonyosság erre az: igézés, igéző, megigézni: *incantatio*, *incantatrix*, *incantare*. A' finágazatu népek, jelesen a' finmarchi lappoknál találtatik ily értelmű nyoma e' szónak; náluk ugyan is „*juoige*“ bűvös, jós verseket, igézetet (*carmina magica*) jelent. „*Artis Magicae Misteria, atque Juoige rite canendi — edocebant*“ ezt írja Leem¹⁾. A' csudatevő Columbán szentnek igéje, keresztény értelemben imádsága, eszközhetett tehát akkori fogalom szerint megőrzést, szabadulást a' kárhozattól.

morouzsuc. Ritkán fordul imádságunkban elő szórövidítés; itt azonban, és az utánna nyomban következőnél világos, *megőrizsük* szót adja ez.

¹⁾ Leem Canuti, De Lapponibus Finmarchiae, eorumque Lingua, vita, et Religione pristina Commentatio, Hafniae, 1767, in 8-o. pag. 421.

17. §.

**z mzentuzt ultulmaul z rezytelie wegtulu haználnunc end-
wejitunc el z urunc. 17, 18, 19 sor.**

az az:

*és megszentözött oltalmaal is részitelje végtülü használunk üdvezi-
tönkkel és urunk(kal).*

olytatik ezekben az indokolás, miért ugyan-
is a' szent jeles ősök' imáadásától eltérje-
nek az igaz hivek. Ugy talán, folytatja itt:
megszentölt oltalmával is résziteli, azaz
részesiti őket; 's így végtülen, azaz vég-
re, használunk üdvezitönkkel és urunkkal.
Mintha mondanók: Ugy nemcsak megőriz-
zük a' kárhozattól, hanem szent oltalmába
is veendi Isten őket, és így végre hasz-
nálunk nekik. Ez véleményem szerint igaz
értelme, e' kissé homályos szerkezetű
sornak.

mzentuzt. Rövidített szó: meg- és
szentözt, azaz szentözött vagyis szentölt helyett. Régi hajtogató-
sága ez, az: aranyozott, ezüstözött, vasazott 'stb. maiglan az
aranyolt, ezüstölt, vasalt-tal egy értelmet hordó szók' hasonlatos-
ságára. Már említők főnebb, hogy az ige-hajtogatók tetemes vál-
tozásokon mentek keresztül. A' cselekvők' *al, el, ol és az, ez, os*
ragai határozottabb 's szabatosb alkalmazást nyervén nyelvünk fej-
lődésével: némelyeknél megmaradt mégis elegyesen és értelem-
változtatás nélkül mind a' kétféle rag: míg másoknál az ismétlési
értelmet öltvén föl, határozott megkülönböztetést vonnak maguk
után. Elegyesen egy értelmezésre használtatnak például: borsol,
borsóz; ezüstöl, ezüstöz; körmöl, körmöz; öklel, öklöz; porol,

poroz; sorol, soroz; vasal, vasaz; és az ebből formált igék. A' szent-öz, ekkint azonegy a' „szent-öl, szent-öz-ött, szent-öl-t“ igével.

ultulmaul. Főnebb áll: hatolmaal, hatalmával jelentéssel a' o éles hang nélkül; itt is lágyan: oltalmaal olvasandó, oltalmával helyett; melly kiejtés nyelvünknek régiségeinkből kitűnő, egyik, de csak mint megjegyeztük, dialectusbeli tulajdona.

z. Régi írásmód és, meg is jelentésére; itt is-nek vétetik, az az: mi annak veszszük; mert hajdan az és meg is között nem létezett különbség; bizonyítja sz. Margit' legendája, hol az „ismét“ szócse-ka *ees meeg*, azaz és-még elválasztva iratik, ésme-g-nek mondan-dó, miből az *ismét* keletkezett.

resztytelie. Régiségeinkben mindenkor használt *rez*, azaz rész gyökszóból alakul a' *reszt*, azaz részit; ebből: *részitel*, azaz részesit; *részitelje*, részesítje, résziti helyett. A' cselekvő igék' hajtogatásának kétféle modorja most is él az: *itja* és *íti* ragokban, melyeket a' magánhangzók' minőségéhez képest veszik föl, például: fordítja, hasítja, tanítja; és: bőviti, könnyíti, szépíti; mik azonban vidékeken, összezavarva ekkép is mondatnak: fordíti, hasíti, taníti 'stb. Könnyen keletkezhett azért a' résziteli helyett részitelje, miután tanoytanám, tanoytanád, tanoytanaya; tisztelneye, mondatott. A' halotti beszédben olvassuk: „*ogyun neki — mend iorben re-zet*“ azaz: adjon neki mint jóban részt. Itt is *rész* a' gyök.

wegtulu. Mint főnebb „tulu“ talán helyett, ugy ez „végtü-len“ szót állítja elő. Mondjuk ma is: végtűlen végig, és: végtűlvégig.

hasznalnunc eudwezitunc el z urunc. E' mondat' szokatlan szókötésére nézve tehetünk főleg észrevételt. Az értelem kívánja, miszerint az „üdvezitőnk“ *el* ragját az „urunc“-hoz is oda értsük, mintha mondanók: üdvezitőnk- és urunk-kal. Ha e' külön választva álló *el* rag valóban mind a' két szóra kiterjed, ugy benne nyelvünk' egy rég elrejtett gyöngye hozatik napfényre, még több adatokkal is gyámolítva fölvilágosítandó.

18. §.

terd aluan marteruc a goler ur eneceul aleluia 19, 20. sor.

azaz:

térdállván martérok és a' Gölér ur énekével Aleluja.

efejezve levén az imádság' másod részének derékbeszéde, ezekben intetnek a' hivek, hogy a' vértanuk és Gelérd püspök' énekét zengvén, térdénállva mondjanak Aleluját. Az érintett énekek azonban már most ismeretlenek előttünk.

terd aluan. Régi részesítő forma a' térdelve vagy térdénállva helyett. Most is kelendő e' szólás „*térdel*“ azaz térdén vagy térgyen áll. Sz. Margit legendájában „*terden aluan megyen vala*“¹⁾. Épen azt fejezi ki, mit a' latin *flectens* vagy *flectendo*; *genua flectendo*. *Térdepül* és *térgyepül*

hasonlókép előfordul régiségeinkben.

martercul. Magyarítása ez a' martyr-nak. „Martér“ nevet visel egy népesített pusztá Csongrád megyében a' vértanukról. Sz. Margit életirója mindig az eredeti szóval él.

goler ur. Gerardus ekkoron vértanuvá lett csanádi püspök neve, kiről a' Kelenhegy, hol megöleték, Gellérd hegynek (Mons S. Gerardi) hivatik maiglan. Kezdetben, mint az imádságból láthatni, *Gölér*-nek mondá a' magyar ajak; és e' kiejtést igazolja a' pesti egyetem' környvtárában létező 1506-ik évben iratott imádságos

¹⁾ L. c. pag. 269.

könyv' elein álló magyar kalendárium, melyben a' szentek' nevei hónapok' rende szerint elsorolva, szent Mihály haváról olvastatik : „*Zenth Gyöler dñ pypok*“¹⁾, a' többször említett nagyszombati codexben „*Gyeler d*“, sz. Margit' életében pedig „*Gelyert*“ iratással jő elő. Még közelebb jár hozzá IV. Béla kir. némi 1268-diki adománylevele; melyben a' komáromvármegyei Gellérfalu *Guller*, *Gyuler* és *Gyuller* változó iratással fordul elő²⁾. Ennyi változatok között nem kételkedhetni a' *Goler* azaz *Gölér* legrégibb alakulásáról. Hosszas életrajzát adni e' vértanunak fölösleges. Közönségesen tudatik olasz származása, legelőbb Bakonybélben apátkodása, végre sz. István által csanádi püspökségre emeltetése; hol az irás szerint nagy foganattal apostolkodván, iskolákat is állított. Kint szenvedvén, később 1083-ban szentek közé vétetett föl a' római egyháztól. Ide iktatjuk rövid de velős voltaért martyrologiai életrajzát: „*In Pannonia S. Gerardi Episcopi et martyris, Hungarorum Apostoli nuncupati, patricii Veneti, qui primus patriam nobili martyrio illustravit*“³⁾.

¹⁾ Tudományos Gyűjtemény. 1835. VI. köt. 116. lap.

²⁾ Fejér, Codex Diplomat. Hung. Budae, 1829. in 8-o. Tom. IV. vol. 3. pag. 449, 450, 452.

³⁾ Martyrologium Romanum. Venetiis, 1802. in fol. min. pag. 188. — September. 24-ikére.

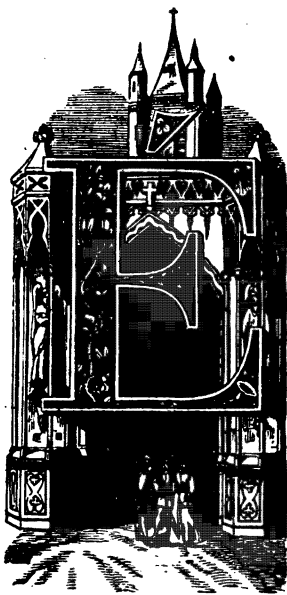

19 §.

2. hymej partna]uc 333ec aleluia. 20. sor.

az az :

és himes pártások szüzek ! Aleluja !

Iső olvasásra észreveheti e' soroknál a' vizsgálódó, mikép a' megnevezett szentek' és martyrok' elszámítása után távul sem a' pártával diszesített magyar szüzek, hanem a' szentek' sorában álló, vallási tan' értelmében vett mennyei szüzekre van itt czélzás, kik a' vallásért vértanuságot tevén, Isten' választottai közt nyerének helyet. Minthogy azonban a' pártá-viselés hajdan a' magyar szüzeknél vala nagy divatban és helyenként még most is ösmertetik, ezen ékszer' eredete és neve fölött nem árt rövid vizsgálódásba bocsátkoznunk.

A' him, himzés, himvarrás műszót, latinul : *acupictura* ; könnyen érti mindenki ; a' pártá vagy himes pártá azonban mi és minő vala ? ámbár némely vidéken nemcsak emlékezetben fönmaradt, hanem divatozó viselet is maiglan ; mindazáltal, ugy véljük, honszerte általában ismeretlen. Volt ez, a' magyar hajadonok' fej-ékesége, 's állott több vagy kevesebb himvarrásokkal, gyöngy- 's egyéb ékszerekkel ellátott szalagból, melyet ők homlok-keresztül fejükre kötöttek oly módon, hogy hátul a' hurok-kötésnél annak vége a' hátton vagy vállakon függne le. E' szalag' hajba tűzésére szolgált az ugy nevezett *pártatü*, fényes boggal, vagy rezgő boglállal. Leg-

jobban hasonlít ezen ékesség' alkalmazásához az urhölgyek által napjainkban használni szokott diadem. — Tisza-vidéki köznép' lakodalmaiban többször hallám gyermekidőmben a' menyasszonynak vőlegény-házhoz szertartásos disz-vezetése' (haza-vitel) alkalmával e' régi divatu, de már aligha valódi értelemben fölfogott siránkozás-formát mintegy bús danolással hangoztatni: „*Jaj pártám pártám, gyönyörű szűz pártám!*“ Mennyire jellemző és a' hajdankort előtűntető szende busongása ez a' menyasszonynak, midőn atyai tűzhelyétől örökre távozva, és az ékes pártát, hihetőleg családi ősi ereklyét elhagyva asszonyi főköti vételéhez indul. Legálább, a' messzi korban ekkép történtenek lenni véljük. Legyen ennyi elég a' szokás' ismertetésére.

E' viselet nevével együtt keletről hozatván, a' parthus ősök-ről maradt fön népünk-nél. A' parthus királyok' fejkötélékéről Parthiai kutatásimban, Keleti utazásom' II-dik kötetében, elég bőven szóltam. Perzsiában, a' perzsa sassanidák' korában több parthus szokásokkal együtt kelendő vala a' pártá-viselés is. Procopius írja Kabad király' Mirrhanes nevű Daravaránál legyőzött vezéréről, hogy gyalázatos vesztesége után haj-koszorujától, azaz pártájától, mely igen drága, és perzsa szokás szerint nagy tiszteltetésnek jelensége volt, megfosztotta: „*Verum ubi acie victus Mirrhanes, amissa copiarum parte maxima, cum residua in Persidem rediisset, primum quidem poena acerbissima in eum Cabades animadvertit. Ipsum enim Comae redimiculo privavit, auro, unionibusque contexto, quod apud Persas honoris est insigne eximii, secundum dignitatem Regis, a quo illud tribuitur*“¹⁾). Ezen szokás és név tehát Perzsia' vidékére, különösen a' parthusokhoz vezet vissza benünket.

¹⁾ Procopius, De Bello Persico. Lib. I, cap. 17. Vid. Procopii opera, Lipsiae, 1833. in 8-o Vol. I. pag. 86.

20. §.

z cnasson alelua aleluia alelua in secla amen. 20, 21. sor.

azaz:

És kiátson aleluja! aleluja! aleluja! in secula Amen.

z „*aleluja*“, melynek háromszorozásával záratik be imádságunk, eléggé ismeretes fölkiáltási szózat a' keresztény egyházi szertartások közöl; maiglan alkalmaztatik énekbe szöve mind föltámadási ünnepkor, mind Krisztus' mennybemenetele napjaig, a' magyar cath. egyházban ily zengzettel:

*„Föltámadt Krisztus ez napon Aleluja!
Hála legyen az Istennek Aleluja!“*

Hajdan közönségesb divatu 's távul sem kizárólag a' mondott ünnepélykor előforduló volt. Az egyházi szertartásokróli magyarázatokban olvassuk, különösen Mayer kézi könyve megjegyzi, hogy a' keresztény vallással egyidejű e' szólás' használata, és hogy, valamint az egyházi férfiak karzataikban éneklék, ugy a' hivek is uton utfélen kiáltozák Hieronymus ime bizonyítása szerint: „*Quocunque te verteris, arator sticam tenens Alleluja decantat*“, azaz: a' hová csak fordulsz, az ekeszarvát tartó földmives Alleluját énekel. Sőt a' csecsemők is ezen szóval tanítottak a' gagyogásra¹⁾. Nem csuda ennél fogva, ha a' keleti egyház szemrehányásokat tön ez általános divatnak a' nyugotiak

¹⁾ Mayer Leod. Explicatio compendiosa litteralis, historica Cerimoniarum Ecclesiasticarum, Augustae Vindelicor. 1743. in 8-o pag. 517.

által merőben a' husvéti szertartások közé szorításaért. Nevezetes e' részben Caerularius Mihály konstantinápoli patriarchának 1053-ik évben Leo acridai bolgárországi érsekkel együtt Apuliabeli trani püspökhöz Jánoshoz küldött levele, mindazért, hogy épen imádságunk' keletkezése korából való, mind az „Aleluja“ zsidó szónak „dicsérjétek“ — „éneket mondjatok“ és „áldjátok őt“ jelentő értelme' megfejtése tekintetéből; hol is ezek mondatnak: „*Aleluja in quadragesima non psallitis, sed semel in pascha tantummodo, quod interpretatur: Dominus venit: Laudate, Hymnum dicite, et benedicite eum. Ergo secundum hoc neque Domini Dominum, neque Benedictus, qui venit psallitis. Et istud vero Alleluja Hebraice dictum est*“¹⁾).

Imádságunk tehát a' legrégibb, keleti egyház által hiven megőrzött, minden alkalommal énekelt aleluját, igen is teljes számmal, bezárólag háromszor, állítja előnkbe: következésképp távulsem husvét ünnepi szertartást tétélez föl. Boldog Margit életében szinte fordul elő, de gyéren. A' legenda' befejeztével, mielőtt a' csudák elszámíthatnának, így végződik: „*Amen Alleluja Jesus Maria*“ — ismét alább: „*Alleluja*“²⁾. A' háromszori alleluja kiáltásra befejezőleg még csak azt említjük meg, hogy a' két halotti beszédnek végzetével szinte háromszor kiáltatott a' „*kyrie eleison*“.

¹⁾ Baronii, Annales Ecclesiast. Tom. XI. pag. 198. seq. Ed. per Pagium correctae. Tom. XI. Cf. Fejér, Codex Diplomat. Hungariae Eccles. et Civilis. Tom. I. pag. 360.

²⁾ Pray, Vita S. Elisabethae Viduae, necnon B. Margaritae Virginis. pagina 308, 312.

21. §.

agyar szövegünk' taglalva elemező vilá-
gosításához végre ide zárom az orthogra-
phiai táblát; első rovatban a' betűk' érté-
ke, másodikban az ezeknek megfelelő kéz-
irati betűk helyzetetvén; miket a' példák
követnek. Ezek után adatik azon szók' so-
rozata betűrendben, mik az imádságban
előfordulnak, mostani kiejtésük- és jelenté-
sükkel együtt, — ujlag oly megjegyzést
tevén, miszerint az „és“ kapocs-szócska
soha egészen kiírva nem találtatik, hanem,
valamint a' latin szövegben az *et* palaeo-
graphiai *z* jegygyel iratott; melly azonban
az értelemhez képest egyhelyütt *is*-nek olvasandó.

MAGÁNHANGZÓK.

I.	II.	III.
a, á.	a, o.	papa, pagan, harchusuc, harogtoul.
e, é.	e, ee, y.	ne, nhelweun, rezytelie, nep, nypet, myz, eeghedun.
i, í.	i, y.	chínus, ysten, ygezweil, cyasson, hymes.
o, ó.	o, u, ou, uo.	bodug, zolua, azun, fuit, foulua, uoia, fuo- gadaia, uodalba.
ö.	eu, o, u, uu.	deug, heu, ieieus, ereus, feuldun, eudwe- zitunc, fuul, woruc.
u.	u.	ur, futua, gehnahabul, orzagunc.
ü.	u, y.	felduc, zenthul, zyzec.

MÁSSALHANGZÓK.

I.	II.	III.
cz.	ch.	<i>harchusuc</i>
cs.	ch.	<i>choncitwac, chinus, roncha.</i>
gy.	g, gh.	<i>og, egkhazucat, nagh.</i>
j.	i, y.	<i>ieles, fuogadara, tei, fuit, zobothaya.</i>
k.	c.	<i>cert, urzagunc, partuasuc.</i>
kh.	ch.	<i>chunan.</i>
ny.	nh.	<i>nhelweun.</i>
s.	s.	<i>ieles, ielesus, hymes.</i>
sz.	z.	<i>zent, zeles, zolua, zyzec.</i>
v.	u, w.	<i>futua, zolua, terdaluan, wagac, woruc, eud- wezitunc, megwacitwac.</i>
z.	z.	<i>morouzzuc, myz, zyzec.</i>

**A' MAGYAR IMÁDSÁGOKBAN ELŐFORDULÓ SZÓK, BE-
TÜREND BEN A' SOR SZÁMÁVAL 'S RENDÉVEL; MOS-
TANI KIEJTÉSÜKET IS HOZZÁ ADVA.**

A.

Azzont: asszonyt, 2. sor.

Andoreus: András, 13.

Angheluc: Angyalok, 12.

Azun: azon, 17.

A, a' 19.

Amen: amen, 14, 21.

Aleluia, alelua: aleluja. 20, 21.

B.

Bodug: boldog, 3. sor.

Ba, be? 5.

Barduos: partus. 16.

C. (c. és k.)

Choncitwac: csonkitvák, 4. sor.

Cun: künn, kin? 5.

Chinus: csinos, 11.

Certh: kert, 11.

Chunan: Khánán, 12.

Columbuc: Kolumbak, 17.

Cyasson: kiáltson, 20.

D.

Deug: dög, 5. sor.

E.

Elleneith: elleneit, 3. sor.

Eb: eb, 6.

Eghhazucat: egyházukat, 6.

Eul: el, 7.

Eeghedun: égetvén, 7.

Episcuopcut: püspököket, 7.

Edun: Éden, 10.

Eurec: örök, 12.

Es: ős, 16.

Eulwek: elők, 16.

Ereus: erős, 16.

Eudwezituncel: Üdvezitönkkel, 18.

Eneceuel: énekével, 19.

F.

Futua: futva, 5. sor.

Feuldun: földön, 5.

Fuul: föl, 7.

Fuit: fojt, folyt, 8.

Fuogadaia: fogadá, 10.

Felduc: földünk, 12.

Foulua: folyóvá, 12.

G.

Grazdua: keresztül, 8. sor.

Gehnahabul: gehennából, 9.

Goler: Gellerd, 19.

H

Hyweuc: hívők. 3, 14, 15. sor.

Hazuaul: házával, 5.

Heu: hő. 8, 9.

Hatolmaal: hatalmával, 12.

Harchusuc: harczosok, 15.

Haznalnunc: használunk, 18.

Hymes: himes, 20.

Harogtoul, haragtúl, 13.

I, J.

Ihs: Jézus. 2, 15. sor.

Ieleus, Ieles: jeles. 13, 15.

Ieleseut: jeleseit, 16.

K.

Kasun : kasul, 8.

L.

Leo: Leo, 3. sor.

Leun: lön, 11.

M.

Maria: Mária. 2, 15. sor.

Megwacytwac: megvakitvák, 4.

Myz: méz, 13.

M̄orouzzuc: megőrizzük, 17.

M̄zentuzt: megszentölt., 17.

M̄arteruc: martyrok, 19.

N.

Nhelweun: nyelven, 4. sor.

Nypet: népet, 6.

Ne: ne, 9, 16.

Nagh: nagy, 11.

Nep: nép, 17.

O.

O: o, óh! 2, 15. sor.

Og: ugy, 16.

P.

Papa: pápa. 3, 13, 17. sor.

Pagan : pogány, 6. sor.
 Presbytrucut: presbitereket, 7.
 Pannonna: Pannonia, 11.
 Paradisuma : paradicsommá, 11.
 Partuasuc: pártások, 20.
 Pecoislughulu? pekkessughusu? békességhezó, 8.

R.

Roncha : rontsa, 3. sor.
 Rezytelie: reszíteli, (részesíti) 18.

S.

Stepan, Stepán (Istvány) 9. sor.

T.

Torweunenc: törvényünk, 9. sor.
 Tei: tej, 12.
 Talu: talán, 17.
 Terdaluan: térdálván (térdelvén) 19.

U.

Ur, Urat,Urc,Uruc, Urunc: ur, urat, urunk. 3, 6, 10, 13, 17. sor.
 Uoldalba: ódalba, 4.
 Urzagunc: országunk, 11.
 Uoia: ójja, óvja, 13.
 Ultulmaul: oltalmával, 18.

V, W.

Wagac: vágák, 4. sor.
Wetuelun: véttelen, 6.
W, ó. 6.
Woruc: vérük, 8.
Wotu: Vata, 8.
Wazyluc: Vazulunk, 9.
Welagha: világa, 10.
Walo: való, 12.
Wemoagouc: imádjuk, 16.
Wegtulu: végtűlen, 18.
Wezetesuen: vezetésén, 5.

Y.

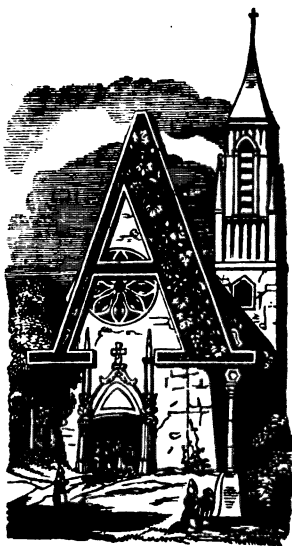
Ysten: Isten. 3, 8, 10. sor.
Ygeiwel: igéivel, 17.

Z.

Zent: szent. 2, 6, 10, 13, 15, 16.
Zeles: széles, 5.
Zatan: Sátán, 5.
Zougwent: szegényt, 6.
Zobathaya: szabadája, (szabaditsa) 9.
Zenthtul: szentül, 10.
Zolua: szólva, 14.
Zyzec: szűzek, 20.

22. §.

latin szövegü szinte mindennapi imádság, melyet hű másolatban a' II-ik táblán, leolvasva pedig magyar fordítással egyetemben az 1-ső §-ban (9—10 lap) adánk: három szakaszból áll.

1-ső, a' királynak Andrásnak keresztény vallásban maradása- és a' pogányok' eretnekek leigázásaért mondatott.

2-ik, a' római pápáért.

3-ik, rövid beszédecske, a' kinzást szenvedett Gellérd püspökről.

Fölösleges volna ezen imádságot sorról sorra taglalni; hitelesség' kitüntetése végett ebből vonandó gyámokokra többé nem szorulunk: szerkezetében, szólás-formáiban és egyes kifejezésiben továbbá, olyakkal találkozunk, mik a' hajdankori egyház' imádságainak leghűbb típusát viselik; 's azon szellem, mely az egészet átlengi, nem lehet másé, mint épen az I. András idétt szorongatással küzdött keresztény felekezeté. Mind a' két rendbeli imádság' keletkezése' korára nézve föltűnő egy nevezetes adatot mindazáltal kiemelés nélkül nem hagyhatni.

Az mondatik többi közt: „*Ujdon választott királyunk András*“ (Rex noster neoelectus Andreas). Elmondottuk főnebb, miszerint ez 1046-ban jöven be Lengyelországból, 1047-ben kenetett királynak Fejérváratt. Ha tehát az uj király két, három, vagy mondjuk négy évig nevezetethetik ujon választottnak: bizonyára azon idő után ily mellékczim többé reá nem illik. Akármely oldalról vizsgáljuk tehát imádságunkat: azok' keletkezése- meg használatkora 1050-ik éven innen alig képzelhető, annál is inkább, mint-

hogy András' Edictuma után erős gyökeret vervén a' kereszténység, többé effélére szükség nem vala; szóval, az alkalom, ily értelmű imádságot fogalmazni végkép megszűnt.

Egypár rövid észrevétellel is tartozunk némi kifejezéseire. Mindjárt kezdetin a' rubrikában mondatik: „*ut paganos hereticos iugulet*“. Szokatlan sőt hibás szólásnak tartathatik ez szó-kapcsoló et nélkül, minthogy a' pogányok és eretnekek között mindig lényeges különbséget tartott a' Catholica egyház. Ez ugyan áll: de elvitázhatlan dolog az is, miszerint a' pogányok szinte illetettek középkorban eretnek epithetonnal. Ha messzibb nem megyünk is példa keresésért, itthon megtaláljuk. Ugyancsak ez Andráskori pogány zendülést leírván a' XIV-dik századi képes krónika Turoczinál, a' Pesten dühöngő pogányokat eretnekeknek nevezi, im ily kifejezésében: „*Haeretici, qui in ulteriore littore erant, Bestritum Episcopum vulnerarunt*“¹⁾. Sz. László kir. legendájában föl-váltva *pogan* és *erethnek* czimmel illetetnek a' fölzendült pogány magyarok. Egy helyütt mondatik András királyról: „*Es nag' Jamborwl eelween, mynden erethnekseeghoket es haborusagokat ky zag-gata ez orzagbol*“²⁾. Itt bizonyára nem más, mint a' pogányság értetik az „eretnekség“ alatt.

A' harmadik szakasz' rubruma ezt tartja: „*Sermo de patiente Gêrhardo*“. Itt szinte figyelmünket igényli először a' „*Sermo*“ czim. Ez ugyan nem annyira szokatlan, mert a' halotti beszédnél is épen ez áll: „*Sermo super sepulchrum*“, továbbá a' misekönyv' egyik canonában olvastatik: „*Postea canetur Benedicimus Domino, dein fiat Sermo a sacerdote ad populum; postea detur pax populis*“³⁾.

Igényli annálinkább észrevételünket a' „*patiente*“ szólás a' harmad szaki imádság' cziromiratában előforduló, Gelérdre vonatkozva. Rövidítve „*ptnte*“ levén ott, ámbár alkalmatlanul hangzik, másra nem értelmezhattuk, mint hogy a' most érintett misekönyv egyik szabályában Gellérd ünnepe fölött ez találtatik írva: „*Pas-sio S. Gerardi*“⁴⁾, 's így, nemcsak a' történettel, hanem az egyházi szertartás' saját szavával is megegyez a' „*patiens*“ kifejezés.

¹⁾ Joan. de Thwroc. Chron. Hungarorum. Part. II. Cap. 40.

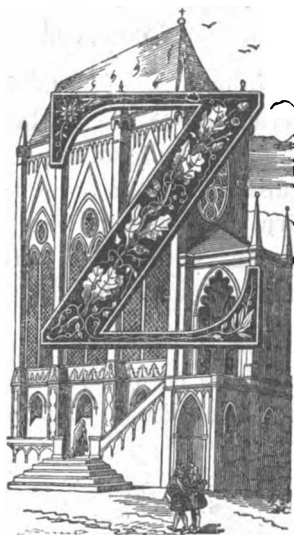
²⁾ Tudománytár. Budán, 1834. 8-r. I. Köt. 222. lap.

³⁾ Régi Magyar nyelvemlékek. Budán, 1838. I, LXXXVIII. lap.

⁴⁾ Ugyanott. XCIII. lap.

23. §.

árczikkül öszpontosítjuk azon nyelvtani nézeteket, miknek vezérleténél a' magyar szövegü imádság' korára némi biztos elvet alapíthatni meg.

Ha a' XI. századból több magyar nyelv- emlékek maradtak volna fenn, az egybe- hasonlítás legbiztosb criteriumul szolgálna a' hitelességi kérdés' végleges eldöntésére: de miután ily szerencsések nem vagyunk, mert a' két halotti és temetési beszéd nem régiebb a' XII. századnál, annak nyelvéből, írásmódorából, és szólás-formáiból „jelen emlékünke” eredetiségére szabályzó zsinor- mértéket vonni nem lehet. Mint magánálló emlék tekintendő ugyan- azért, és merőben általános nézetek szerint nyilváníthatatnak nyelv- sajátságai, hasonlítás csakis egyikét oldalról tétethetvén.

A' mi írásmódját illeti, több egyes szónál összevág ugyan a' halotti beszédekével, de hangejtetésü jegyeiben mégis simább és tökéletesb. Eltérő és szembeszökő különössége mindazáltal a' *ca- kítvák, csonkítvák* formák, melyek a' nyelvvizsgálókban talán némi álsági gyanút gerjeszthetnek, ugyanazért bővebb vizsgálódást igényelnek.

Ezen formákat gyakorta használá Káldy és Pázmán; kikről józanul senki föl nem teheti, hogy nyelvünkben ujdón formákat koholtak 's csempészték volna be; sőt inkább rendithetlenül áll a' régi- séghezi hű ragaszkodásuk. Ha több példák nem léteznének, elégséges a' bécsi 1450. év körül készült codex bibliai magyar fordításnak imo helyei, mikben e' rag' minden személy-változatai lerakvák, például: „*Enen magam meghag'atuum latam e' nag' latatot.*“ (Dan. X, 8.). Ego relictus solus vidi visionem hanc. „*Hamissan mrendkettönc elta-*

uozyan tetolled“ (Dan. III, 29.). *Inique egimus recedentes a te. „Idot mulattoc, tuduotoc, ho'g elment tollem a' bezed*“ (Dan. III, 8.) *Tempus redimitis, scientes, quod recesserit a me sermo. „A' ferfiac, megertuoiec a' kiralt, mondamac neki*“ (Dan. VI, 15). *Viri intelligentes regem, dixerunt ei. Végre: „Vron nugozyac vala monduac*“ (Micheae III, 11.) *Super Dominum requiescebant dicentes. A' Régi Magyar Nyelvemlékekben (I. köt. 266. lap) szinte néhány példák hozatnak elő e' ragformákról, ugyancsak a' bécsi codex után.*

Az *a*, *o*, *ö*, *u*, és *ü* hangzók *u* betűvel i képviselésére, mint imádságunkban különösen feltűnő, már sz. István' okleveleiben találtnak csálhatatlan nyomai, 's az előttünk fekvő változatos példák korszakra nézve bizonyos szabályt megállapítani nem engednek, 's ez éppen az írásmód' ingadozó korát árulja el, valamint még a' halotti beszédekben is észrevehető e' tarkaság. E' hangzók XI. és XII-dik századi ugyanazon egy okmányban különböző betűkkel kitéve is találtnak, számtalan példa nyomán.

Nyiltan bevalljuk mindezekre nézve, miszerint hasonló em-lékpéldány' hiányában, magából az írásmódból imádságunk' korára biztos eredményt kihozni nem lehet.

24. §.

ilág elé terjesztém imezekben nézetimet e 800 's több éves magyar nyelvemlékek mivolta fölött. Nincs is már egyéb hátra, mint, hogy tudós hazámiai a' közös kincset újra és újra vizsgálva, eredetisége iránt véleményeiket, és ha kételyek merülnének föl, azokat közrebocsátni szíveskedjenek gyorsan és halasztgatás nélkül.

Nem kétlem, találkozhatnak oly bírálók és gáncsolók is, kik talán azon hiu ösztönből, mivel nem saját nevük alatt látott napfényt, minden uton ostromolni, érvénytelenné tenni hajlandók leendnek. Szívesen látom őket is a' küzd-téren, örömmel és nyílt sisakkal emelem föl a' kesztyűt. Férfias kihívásukat el is várom, 's egyedül azt kötöm ki, mikép ne apródaik 's fölbujtott gladiatoraik által intézzenek kisszerű vagdalkozásokat, hanem saját becses személyükben lépjenek a' harcztérre a' tárgy' fontossága 's méltóságához képest.

Erős hitem biztosít aziránt, mikép ily emléket koholni, fáradságos, és roppant előismerettel járó készületet föltételező, azonban mégis a' leghálátlanabb működés leendett, minővel az anyagiság után kapkodó nemzedék bizonyára semmi czélt sem érhetett volna, lehetlenség körébe tartozik.

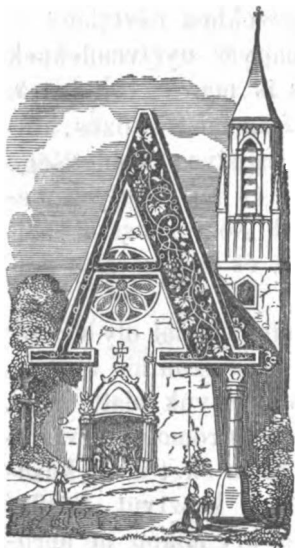
De ha mégis némi homályosságok, nehézségek és kételyek fordulnának elő, huzamosb nyomozások' következtében, nyelvünk' barátival kezet fogva, azokat eloszlatni, 's világosságra hozni remélhetőkép nekem is sikerülend.

S Z Ó Z A T

ÍRÓ-TÁRSASIMHOZ

A' MAGYAR ONOMASTICON ÜGYÉBEN.

Pesti Napló 1854. december 17-iki száma' Tudomány és irodalom czimű tárczájában —V— aláíratu tudós hazánkfia bírálatot hoz Magyar-Nyelvkincseink' I-ső Közleménye fölött. — Biráló' szakismerete, avatottsága 's abból folyó magasztos eszméi az ügyre csak áldást hozólag hathatnak; méltányossága 's loyális nyilatkozatai továbbá bennem tevékenységre gerjesztő örömet szülhetnek. Pártatlan 's elfogulatlan nézetei egyedül a' nemzeti közügyért működést deríték

napfényre. Azonban, nem egészen helyesli abbeli eljárásomat, melyszerint „a' kétségenkívül idegen eredetű, de már az Árpádok' korában oklevelekben magyarosan előforduló személy-neveket gyűjteményemből egészen kihagyám.“ — Miért tettem ezt, Szózatárom' előbeszédében nyíltan bevallám, elmondám ugyanis, hogy: „Nem levén' célom Magyar Onomasticon írása, — ez egy külön, eddigelő a' jámbor ohajtások' özönében uszó fontos vállalat gyanánt kínálkozván fiatal íróinknak — azon személyneveket, melyek kéttelenül görög vagy római eredetű martyrologiai nevekből alakulván, magyar jelentéssel nem bírnak, végképen mellőztem“ (VII. lap).

Miután tisztelt bírálóm ilyenmü tervezetes elhatározásom ellenére az Onomasticon' kihagyását nem egészen helyesli, nyilat-

kozatát nem más, mint hazafiúi buzgó óhajtát gyanánt tekintem; szabadságot vevén egyszersmind magamnak, mikép e' fontos tárgy fölötti nézetimet nem polemia alakban vagy Hírlapok' útján, hanem e' pótcikkben író társaimhoz szót emelve, eszmecsere végett is ezennel kifejtsem.

Egy magyar Onomasticon' létrejöttét senki nálamnál hőbbben nem kívánja, belátván igenis annak ugy nyelv- mint történelmi tekintetből hasznos és fölötté fontos voltát; de ismerem egyszersmind, mi töméredek nehézségekkel van összekötve kivitele. Véleményem szerint majd egy emberélet, és pedig munkás élet kívánatnék meg ahhoz. Nem elég ugyanis honi emlékeinkben találtató személynevek' egybegyűjtése és a' mostani nevekkel azonosítása: hanem elmellőzhetetlenül szükséges a' szomszéd európai nemzetek, jelesen, olasz-, francia-, német- és szláv népek' Onomasticonának velős ismerete; mert számtalan személyneveink léteznek már az Árpádiak' korában, melyek a' kereszténységgel azoktól, vagy azok' nyelvcsatornáin folydogáltak be hozzánk, 's végértelmezésük is csak azok' nyelvéből kaphat fölvilágosítást. De még az ázsiai régi és újabb népek, különösen a' zsidó és káldi Onomasticon- és nyelv-ismeret is megkívántató.

Helyneveink nagyrészben a' személyekéből alakulván, és épen azért, mig tökéletes Onomasticonnal nem bírunk, helyneveink iránt sem jöhetünk minden oldalról tisztába.

Ily messze terjedő mezőnek meggondolása csak sohajt facsar ki mellemből, sajnálnom kell, hogy félszázadot már jóval túléltem, a' nagy mű' kivitele nem idős vállaimat illeti. *Ars longa, vita brevis!*

Hogy a' mit elmondottam, rövid példákkal is indokoljam, az *Achill*, *Arad*, *Atila*, *Bihár*, *Csanád*, *Gönczöl*, *Pentele*, *Pipó*, *Tihany*, *Ugocsa*, *Ugra*, most már csak jobbadán hely-, régente pedig merőben személynevekről kívánok valamicskét előadni.

ACHILL. Gyakorta jönnek elő XIII. és XIV-ik századi okleveleinkben *Acel*, *Achil* és *Achileus* személynevek, miket könnyen vélhetnénk a' görög Mythosból vonattaknak; de miután a' keresz-

tény Martyrologiumban *Achillas* és *Achileus* neveket föltaláljuk, semmi gyanunk sem lehet görög pogánykori származása iránt. A' Római Martyrologiumban áll november 7-dikére: „*Alexandriae beati ACHILLAE Episcopi, qui eruditione, fide, conversatione et moribus fuit insignis*“ (Ed. cit. pag. 220). Április 23-dikára ismét olvastatik: „*Valentiae in Gallia passio sanctorum martyrum Felicis presbyteri, Fortunati et ACHILLEI diaconorum: qui a beato Irenaeo Lugdunensi Episcopo ad praedicandum verbum Dei missi, cum maximam partem illius civitatis ad fidem Christi convertissent, Cornelio duce in carcerem trusi sunt, deinde ductissime verberati, cruribusque confractis, circa rotarum vertiginem stricti, fumum quoque in equulei suspensionem perpassi, ad extremum gladio consummati sunt*“ (Ed. cit. pag. 73). Okleveleink szerint a' későbbi korban is divatos *Acil* személynév, mely most családi vezeték-nevül nem gyéren használtatik, valószínűkép szinte e' martyrologiai névből mintegy magyarosítva alakult, nem pedig az ércztől vonatik.

ARAD. Régi iratinkban Orod formával használt helynév, de az árpádi korszakban még mint személynév is több ízben előfordul, Nyelvkincsünk Szótárában láthatólag. A' mai helynév némelyek által tapogatódzva az *órad*, *vizáradás* igétől származtatik le: hollott ázsiai eredetű, különösen a' parthus királyok' többjeitől használt személynév, azonos a' Judaeában is ismeretes Herodessal, meg későbbi Heradius és Herodianus nevekkal. Az *Ar* gyök értelmét tisztán megfejtik a' semi nyelvek' vizsgálói.

ATILA. Világhírű kún személynév, mely a' scytha-magyar népfelekezetről is kelendő vala; borzasztó pogány voltát azonban vagy csak az által is törekedtek bizonyítani a' német tudósok, hogy mongol és török-tatár nyelvből fejtegeték értelmét, eb- és lónyelvre erőszakolván (At-til) az etymont; lelohad mindazáltal a' rémitő pogány eszme, ha tudjuk, miszerint e' név már a' kereszténység' első századai alatt kelendő vala Ázsia tartományaiban, különösen Perzsiában, hol az időben kún felekezetekkel már gyakorta találkozunk. A' római Martyrologium Bihar névnél tüstént egész ter-

jedelmében idézendő soraiból világos AITHALA nevű Szápor király alatti létezte. És ezen eredeti nevet állítja előnkbe a' Somogyvármegyében kebelezett *Atala* nevű helység, mely némi 1138-dik évi okmányban „Villa Atila“-nak iratik. Kézai Simon XIII-dik századi krónikásunk is ETHELA-nak nevezi széltiben Atilát, és pedig ezekből ítélve igen helyesen.

BIHAR, régi irományinkban Bichor. E' szót többen vihorra magyarázván, szláv eredetűnek vélék, holott szinte ázsiai eredetű és pedig martyrologiai az első keresztény korból. A' Római Martyrologiumban olvashatni, április 22-dikére: „*Eodem die sanctorum plurimorum martyrum, qui sequenti anno post obitum Simeonis, anno item die, quo passionis Dominicae memoria celebrabatur, per totam PERSIDIS Regionem pro Christi nomine sub Rege Sapore, gladio caedi jussi sunt, in quo fidei certamine passus est Azades eunachus Regi carissimus: Milles Episcopus, sanctitate et miraculorum gloria insignis. Aceptimas Episcopus, cum presbytero suo Jacobo, item AITHALA et Josepho presbyteris: Mareas quoque et BICOR Episcopi, cum aliis viginti Episcopis, et clericis fere ducentis quinquaginta, monachis etiam et sacris virginibus plurimis, inter quas et S. Simeonis Episcopi soror nomine Tarbula, cum pedissequa sua, quae stipitibus alligatae, serraque scissae, crudelissime necatae sunt. Item in Persia sanctorum Parmanii, Helimenae et Chrysotelis Presbyterorum, Lucae et Mucii diaconorum: quorum triumphus martyrii in passione sanctorum Abdon et Sennen habetur.*“ (Martyrologium Romanum Gregorii XIII. usu editum. Urbani VIII. et Clementis X. auctoritate recognitum. Venetiis, 1802 in 4. pag. 72, 73). Csak azt kívánjuk itt megjegyezni, hogy a' perzsiai két ominosus név Atila és Bihar, honunk' azon egy vidékén már hajdankorban föltűnt. A' Váradi Registrum szerint 1217-re említetik Atila nevű hely (Predium Athilae §. XCII). Vajjon a' Jegestengertől hozták-e őseink e' neveket is?

CSANÁD, írott régiségeinkben Cenad, Chenad, Chonad és Sunad. Béla király' névtelen jegyzőjénél olvassuk sz. István korá-

ra viszonylólag: „*Terram vero, quae est a fluvio Morus usque ad castrum Urschia, praeoccupavisset quidam dux Glad, de Bundyn castro egressus, adjutorio Cumanorum, ex cujus progenie Othum fuit natus, quem postea longo post tempore sancti regis Stephani, Sun a d, filius Dobuca, nepos regis in castro juxta Morusium interfecit, eo, quod praedicto regi rebellis fuit in omnibus; cui etiam praedictus rex, pro bono servitio suo, uxorem et castrum Othum cum omnibus appendiciis suis condonavit.*“ (XI. és XLIV. fejj.) Jóllehet igazi magyarosan hangozzék e' név, mégis nem egyéb martyrologiai kereszténynév-nél, melynek jelentését meghatározni nem egykönnyen sikerülne valakinek.

A' már előbb idézett Martyrologiumban olvassuk május 16-dikára: „*Uxali in Africa sanctorum martyrum Felicis et GENNADII*“ (ed. cit. pag. 90). A' románi ágazatu nyelvek' sajátosságához képest a' G. betű *e* és *i* előtt *dzs* és *cs* hangunk szerint ejtettvén, nálunk természetesen Csenád keletkezett belőle.

GÖNCZÖL. Semmisem bizonyosb annál, mint, hogy a' német ajku népségek a' latinos Conradus névből Güntzel-t alakítottak. Struve írja és pedig több hiteles adatokkal egybehangzólag írja: „*Nicolaus Schmidt, alias dictus Güntzel von Rodenaker, Avum habuit dictum Conradum, quem pro more Rusticorum olim appellare solebant Güntzel, inde toti Familiae, et hinc Nicolao huic ab Avo nomen inhaesit, adhuc hodie posteris servatum.*“ (Acta literaria ex Mss eruta. Jenae 1703. 8-o, pag. 188). Ha Konrád' német császár' krónikáinkban regényesen megírt halálát, és a' Gönczöl szekértöli hagyományokat fontolóra vesszük, könnyen tisztába jövünk a' Conradus, Guntzil és Gönczöl név azonossága iránt. Maga a' német Kuno, Kuntz, 's abból alakított magyaros Kontz (Konth?) is erre látszanak vonatkozni. A' Kun és Kon gyök azonos-e a' fejedelmet jelentő ázsiai régi Kán és Kón szóval? szinte kutatást érdemel.

PENTELE. Létezik ily nevű helység Fehérvármegyében a' Duna mellett, 's megkülönböztetésül a' Sár-víznél fekvő Pentele pusztától, Duna-Pentelének hivatik. Némely finn nyelvbarátok e'

helynevet a' finnben révet, kikötőt jelentő „pentel“ szótól törekszenek származtatni, kedvezvén etymológiájuknak a' Duna melletti fekvés. Én pedig azt mondom, hogy ez merő téveszme. Volt a' kereszténységben Pantaleon nevű vértanu, kiről írja a' többször idézett Romai Martyrologium, július 27-dikére: „*Nicomediae passio S. PANTALEONIS medici, qui a Maximiano imperatore pro fide Christi tentus, et equulei poena ac lampadarum exustione cruciatus, sed inter haec Domino sibi apparente, refrigeratus, tandem ictu gladii martyrium consummavit*“ (ed. cit. pag. 242). XIII. és XIV-dik századi hiteles okmányok nyomán e' helység a' Veszprém-völgyi sz. István által alapított görög szertartású apáczáknak levén birtoka, valamint Sár-Pentele is, szent Pantaleon tiszteletére épült egyházáról nyerte nevét, apátság is virágozván benne ott, mely „*Abbatia S. Pantaleonis*“ néven hivatik. És így Pentele=Pantaleon. Azok' véleménye, kik Pantalea római korbeli, de soha itt nem létezett helyről akarják lehozni, hasonlókép nem állhat.

PIPÓ. Zsigmond király' korában élt híres magyar zászlós ur Ozorai Pipó, ki firenczi olasz eredetű levén, honából hozá magával a' Pipó keresztnévet, itt később Ozorának ura, tomes gróf és öt megye' főispánya levén. (Az uj M.Muz. 1854. augusztusi füzetében 125. lap hibásan adatik Pyro névvel némi oklevele). Miután tudatik, miszerint az olasz népszokásként a' Philippus (Philippo) keresztnév egy szótag' kihagyásával kicsinyítve mondatik Pippo vagy Pipo-nak, mint nálunk a' Desiderius Deső-nek, és ha tudjuk azt is, hogy e' név változattal is fordul elő, habozás nélkül az olasz Onomasticonban keresendjük valódi megfejtését.

TIHANY. Ismeretes helynév, mely régi emlékeinkben Tichon-nak iratik. — A' Religio egyházi folyóirat minapi számában (II. félév. octob. 3.) a' Felső Örsről értekezés' derék írója, midőn saját vallomása szerint letevén a' magyar originalismus tulságos gögjét, a' Tihany nevet *ticho*, csendességet, csendes helyet jelentőtől szótól származtatja le. — Én sem tartottam soha nyelvünket oly szűznek, kiváltkép hely- és személynevek' dolgában oly eredetinek, hogy abba tetemes idegen elem ne férközött volna be; de

mégis az ily kérdések eldöntésénél, mindig megoldandónak kívánom e' három kérdést: 1-ször, Vajjon a' szomszéd népeknél is divatos szavaink, azoktól jöttek-e hozzánk? vagy talán inkább tőlünk szállott amazokra? mert bizony megfordítva is állhat a' dolog. 2-or: Vajjon nem együtt kölcsönöztük-e kérdéses szomszédainkkal egy harmadik ázsiai ősnyelvből? 3-or: Vajjon kié az eredetiség' dicsősége, ha csakugyan annak akarjuk keresztelni? Tudatik már, hogy majd minden nyelvekben többé vagy kevesebbé föltaláltató az ősi rokonság (*Affinitas primitiva*). — Magára a' kitűzött tárgyra visszamenve: nem szorulunk a' szláv nyelv' segedelmére, ha tudjuk, hogy a' Tihany valódi keresztény martyrologiai név. A' már többször érintett római Martyrologium ezt tartja junius 16-dikára: „*Amathunte in Cypro S. TICHONIS Episcopi, tempore Theodosii Junioris*“ (Ed. cit. pag 112). Épen így iratik ki az ottani I. András kir. által 1055-ben alapított konvent neve némi 1293-diki okmányban: „*Frater Raynaldus divina miseratione Abbas monasterii sancti Aniani de TYCHONIO et Conventus loci ejusdem*“. E' helyen, mint előbb mondók, I. András király 1055-ben apátságot alapítván, neve már akkor Tichon szentnek tiszteletére épült egyházától, vagy oly nevű első tulajdonosától fönvala, a' mi bizonyára valószínűbb, mint a' tót szótól származás, hacsak azon nevetséges hypothesis nem akarjuk föllálitani, mikép a' cziprusi szentnek született tótnak kellett lennie.

UGOCSA, most megye' neve, de világosan martyrologiai keresztény névből eredő. Ugyancsak a' Római Martyrologiumban áll május 3-dikára: „*In monte Sanario prope Florentiam Beatorum Sostheni et UGUCCIONIS Confessorum, qui coelitus admoniti, eadem die et hora Salutationem Angelicam recitantes e vita migrarunt*“ (Ed. cit. pag. 81). Ezen olasz névből, mely „Uguccsio“-nak hangoztaték, legkönnyebben alakula a' magyaros Ugocsa.

UGRON. E' pogányosan hangzó név, mely a' minapi süteményü, úgy nevezett Székely krónikába is becsusztaték borzasztó „*Uogron*“ leirással. Ez sem több, sem kevesebb az UGOLINUS keresztény névnél, melyből nyelvünk' sajáttságához képest, a' lágy

hangot keményebben vegyítve, Ugorin és Ugrin keletkezett. Régi okleveleinkben Ugolin ismeretes érsek' neve változtatva Ugrinus iratással is használtatott, 's így különbözőnek venni nem szabad, az Ugron pedig az Ugrinnak valódi képmása. Ismerek az Uj **M. Maz.** annyira nyaggatott Székely kronikán (tulajdonképen Sándor család Genealogiáján) kívül több székely családi bombasticus Genealogiákat, melyekben az *Ugron*, *Uopour* mint merőben hősi pogány nevek szerepelnek, pedig ezek és az effélek csupa koholmányok, 's martyrologiai járatlanságot árulnak el.

Vagycsak e' rövid eszmetörésekéből észrevehetik irótársaim, minő bőséges és messzi elágazó tárgy legyen a' magyar Onomasticon; mi sokféle ismereteket, kutatásokat kíván sikeres tanulmányozása, kifejtése, 's rendszeres összeállítása. Vannak ugyan e' célra haszonnal fordítható előmunkálatok is, miket a' kutatónak mellőznie nem lehet, minők például Muratorius' Értekezései a' múlt századból, jelesen: *Dissertatio XLI. De Nominibus et Agnominibus Antiquorum.* — *Dissertatio XLII. De Cognominum Origine.* (L. Ludov. Ant. Muratorii Antiquitates Italiae Medii Aevi. Mediolani 1740. fol. Tom. III. pag. 715—804); és több más' rokontárgyu külföldi jeles dolgozatok. —

Mindenek fölött ohajtható, miszerint tudományos kutatásokat örömmel tevő valamely fiatal írónk a' magyar Onomasticon' kidolgozását: fölkarolván, magára vállalná, hazánkat ily nagybecsű művel egykoron megajándékozandó. A' cél fontos és nehéz megoldásu, de segéd kezek' közremunkáltával nem elérhetetlen. Én e' tárgyra már számos anyagokat gyűjtöttem, azonban szemeim' aggasztó elgyengülése miatt folytatására, rendezésére és kiállítására elégtelen vagyok, segéd-eszközeimmel mindazáltal ily célra bárkinek is szívesen szolgállok. Egykét órai személyes értekezés útján nyerendő világosítás, mire mindenkor készen állok, hasznosb lenne huzamos ideig tartó nyomozásoknál. Titkot, egyiptusi babonát és nyerészkedő mesterséget a' tudományból sohasem űztem; sőt gyűlölöm az egyedáruságra vezető tudós czimboraságot; megvetem

a' szivtelen elkülönözést. Közlésekre szívesen oda ajánlom magamat. Vajha használnák fiatal író társaim hazafiúi ajánkozását, buzgó részvétemet, 's vágyaim mielőbb hasznos gyümölcsöket teremjenek!

Vége a' Római Martyrologiumról, melyet a' Magyar Onomasticon készítésénél főkalauzul használni mellőzhetlenül szükséges, kívánok egy pár szót tenni. E' Naptárszerű munka, mint is az egyházi történetekből tudatik, a' kereszténység' vérhőseinek rövid krónikáját, vagyis az igaz hitért vértanúságot tevők' szenvedése' helye, kora és halála iránti ecsetelést tartalmazza. Hiteles okmányoknak tartatott minden időben, oly hitelesnek, a' melyben rejlő adatok maguk az eretnek és pogány írók által is megerősítettek. Gondos vala ugyanis a' kereszténység mindenkor, hogy az üdvezítő hitért vértanúságot tevő hősök, évkönyveibe följegyezve örökítenek. Ez célja és szelleme a' mondott iratgyűjteménynek. Többféle kiadásai léteznek a' műnek. Következőket ismerem: Sanctorum Viola seu Martyrologium. Argentinae 1516. — Antverpiae 1613.

A' Buda-Pesti Hírlap 1854 december' 24-iki számában névtelenül közlött bírálatára Nyelvünknek csak azt válaszolhatom, mikép sajnálni lehet, hogy bíráló munkám' előbeszédét nem olvasta, vagy ha igen, azt nem értette; mert ellenkező esetben bizonyára azon két rendbeli nehézség, melyet ellenem gördít, önmagától elenyészik. Ha minden szónál a' segéd forrást, vagyis munkát, melyben az illető oklevél kiadva van, földézttem volna, munkám, melyben a' tömérdek évszám különben is fárasztólag hat az olvasókra, a' *Tomusok*, *Volumenek* és *paginak* ezredei és írók' nevei vagy csak hieroglyphekkel jelölés által is még kedvetlenítőbbé válik, másrésztől végtelenné szaporodna e' modorban a' munka. Ily idézések már bizonyára csak egykét nyomozónak tettek volna hasznos szolgálatot, míg ellenben az olvasó tömegben csömört idézhettek volna elő. A' tudós után- és újra-nyomozónak ismernie kell az előbeszédileg megnevezett írók 's oklevél-kiadók' munkáit.

A' másik nehézségül fölhozott *Legény* szóra is csak ezt kell mondanom. Szótáromba bevett rövidítések szerint e' czikk ekkép olvasandó 's értelmezendő: 1) *Lequine*, némi 1211-diki okmányban előforduló személynév, *Legyn* 1217-dik évre a' Várad Regestrum 241. §-ban álló szinte személynév. *Legen* 1240-diki okmányban jelelt szn., tehát mindezek Legenynek olvasandó személynévek. Végre *Lucen* 1251. oklevél szerint helynév Nógrádménben, mely későbbi okmányokban, bizonyos tudományom szerint *Legen* és *Legény* nevet viselt. Nem való tehát bíráló azon állítása, hogy a' *Legény* háromféle változatu iratása azonegy évi okmányban találtatik. Ily ráfogást csak vissza kell utasítanom, figyelmeztetve a' bírálókat, mikép a' bonczkésük alávelt munkákba ne csak fölületesen betekintsenek, hanem figyelemmel meg is olvassák. Egyébiránt a' fölött is megnyugtathatoma' bírálót, hogy azonegy okmányban egy kéz által a' személy és helynevek három sőt többféle változatu orthographiával jelölve is fordulnak elő. Elég bizonyosság erre a' Várad Regestrum. Nekem tisztemben nem állott diplomaticai oktatásokat osztani a' M. Nyelvkincsekben, de egy bírálónak, ki ily szempontból rostálgat, azon tudományágban, elmulhatlanul szükséges, jártasnak lennie. — Többi követelő észrevételei figyelmünket annál inkább nem igénylik, mivel a' kétes értelmű szóknál az ezt kifejező kérdőjel (?) gondosan beillesztetett.

MELLÉKLET.

Olaszországi Lítániai versek a' X-dik századból, melyek szerint a' templomokban a' magyarok' nyilaitóli megmentetésért könyörgének.

Eszme-társulat' folytán ide kapcsolom azon lytániai verseket, melyek által a' X-dik század alatt Olaszország' egyházaiban a' magyarok' nyilaitóli megvédetésért könyörgének. — Többizben tétett már iróink által említés e' lytániai versekről, magam is érintém Wachmuth után Keleti-utazásomban (II. 272. l.), de egész terjedelemben a' magyar olvasókkal eddigelő nem közöltetvén, ezennel commentár nélkül kiírom Muratori közleménye szerint. Így nyilatkozik fölötte a' mult században élt nagyhirű olasz történetbuvár: (Ludov. Ant. Muratorii Antiquitates Italiae medii aevi. Mediolani 1737. fol. Tom. I. Dissert. I. pag. 22). „*Adservatur in Tabulario Cathedralis Ecclesiae antiquissimus Codex ante Septingentos annos scriptus, ubi legitur — — — Deprecatio ad Sanctum Geminianum Civitatis nostrae Patronum his versibus expressa:*

„*Confessor Christi, pie Dei famule,
Geminiane, exorando supplica
Ut hoc flagellum, quod meremur miseri,
Coelorum Regis evadamus gratia,
Nam doctus erat Attilae temporibus
Portas pandendo liberare subditos.
Nunc te rogamus licet servi pessimi,
Ab UNGARORUM nos defendas JACULIS,
Patroni summi exorate jugiter
Servis puris inplorantes Dominum.*“

Azon korra és eseményre látszik vonatkozni ezen könyörgés, midőn a' magyarok 900-dik évben Olaszthonban pusztítottak, melyről Katona (Historia Critica Primorum Hungariae Ducum, Pestini 1778. in 8-o pag. 223 et seq.) elég bőven értekezik.

Tudnivaló.

Pesten, minden hiteles könyvárusnál megszerezhetők e' munka írója által kiadott következő munkák:

Gondolatok a' Jászkürtről, ahhoz
hasonló több kürtök ismertetésével. Szegeden, 1828. 8-r. borítékba füzve 10 kr. peng. p.

Szeged városában lévő esztendő szá-
mí régi fölírásnak magyarázata. Szeged, 1829. 8-r. borítékba füzve 20 kr. peng. p.

Világosítás a' Kaukaszushegyen la-
kó avarok és kúnságiak' nyelvének magyartalansága iránt, a'
kaukaszusi népek átnézésével. Szeged, 1829. 8-r. borítékba füzve 20 kr. peng. p.

Anno vetvári kún-avar püspök' pe-
csétnyomója 826-ból. Egy réznyomattal. Pesten, 1838. 8-r.
borítékba füzve 20 kr. peng. p.

A' magyarországi izmaelitákról, mint
volgai bulgárok és magyar nyelvű népfelkezeztéről. Budán, 1845.
8-r. borítékba füzve 1 fr. pengő.

Jerney János keleti utazása a' ma-
gyarok őshelyeinek kinyomozása végett 1844 és 1845.

I-ső köt. vastag velin papíron, borítékba füzve 4 ft pp.

II-dik köt. 3 könyomattal és egy földképpel, mely Dé-
lioroszországot tünteti leginkább elő. 4 ft 30 kr. p. p.

Jelen utazás nem csak a' magyarok' őshelyeiről ad kellő
fölvilágosítást, hanem a' mostani **keleti háború helyszí-**
nét, nevezetesen az aldunai vidékeket, Moldvát, Besza-

rábiát és Dél-oroszországnak a' Fekete- és Azo-
vitengerre nyuló tartományait, ugyszinté Krímeát bő-
ven megismerteti, pontosan leírván egyszersmind a' tenger-
melléki nevezetesb orosz városokat és kikötőket, minők Ak-
kerman, Odessa, Nikolajev, Kherson, Balakla-
va, Jalta, Theodozia, vagy Kaffa, Kercs, Ber-
diánszk, Mariopol, Taganrog stb.; miáltal e' mun-
ka föld- és népismeret' tekintetéből is, kivált jelen körülmé-
nyeinkben, érdekes anyagokat tartalmazván, bő élvezetet nyújt.

Magyar Nyelvkincsek, Árpádék'
korszakából, egybegyűjté Jerney János, Első közlemény, há-
rom Függelékkel. Pesten, 1854. 8-r. borítékba fűzve
1 ft. 20 kr. peng. p.

JERNEY JÁNOS,

Belváros, Molnárutca, 12. sz. a.

S a j t ó h i b á k.

Lap	7,	sor	2	mi ez	olvasd: im ez
„	7,	„	13	urzagung,	„ urzagunc.
„	47,	„	2	wenmaguc	„ wemoagouc
„	50,	„	33	PHAETONISMUS	„ PHAËTONISMUS

£ 10.—

This book should be returned to
the Library on or before the last date
stamped below.

A fine is incurred by retaining it
beyond the specified time.

Please return promptly.

2224.180
Magyar nyelvinkcsek Arpadek kors
Widener Library 003356506

3 2044 086 545 639